Mario Vargas Llosa

Povestașul

HUMANITAS

MARIO VARGAS LLOSA s-a născut în 1936 la Arequipa şi a copilărit în Bolivia împreună cu mama şi bunicii materni, închipuindu-şi că tatăl lui murise şi că fusese un erou. În realitate, la cinci luni după căsătorie îşi părăsise soţia însărcinată şi avea să-şi revadă fiul abia zece ani mai târziu, când Mario se va întoarce în Perú. Între 1950 şi 1952 urmează cursurile unei şcoli militare din Lima – experienţă descrisă în primul roman, *Oraşul şi câinii*. În 1955 se căsătoreşte cu o mătuşă, Julia Urquidi, provocând un mare scandal în familie, şi divorţează de ea în 1964, pentru ca, un an mai târziu, să se însoare cu verişoara lui, Patricia. Între timp, lucrase în Franţa ca profesor de spaniolă şi jurnalist. După o tinereţe în care se apropiase de comunism, ia distanţă faţă de Fidel Castro, ba chiar îl acuză pe Gabriel García Márquez, odinioară prieten, de servilism. Călătoreşte, predă la universităţi în America şi Europa, devine scriitor celebru prin forţa epică, luciditatea şi ironia sa. „Literatura şi politica se exclud reciproc", scrie Mario Vargas Llosa. „Scriitorul lucrează în singurătate, are nevoie de totală independenţă. Politicianul e total dependent, trebuie să facă tot felul de concesii, exact lucrul pe care scriitorul nu-l poate face."

Coman Lupu (Brăila, 1949), este şeful Catedrei de Lingvistică Romanică, Limbi şi Literaturi Iberoromanice, Universitatea Bucureşti. A mai tradus din opera lui Mario Vargas Llosa: *Mătuşa Julia şi condeierul, Oraşul şi câinii*. Alte traduceri: Luis Alemany, *Insula lui Circe*, 1988, şi *Porcii lui Circe*, 1993; Julio Cortázar, *Feţele medaliei. Câştigătorii*, 1991; José Ortega y Gasset, *Revolta maselor,* 1994/2002; Antonio Soler, *Noaptea,* 1995, şi *Tristul caz al Azucenei Beltrán,* 1997; Rafael Pérez Estrada, *Rosturile visului* şi *Rostul visării,* 1998; José Fernández-Cavia, *Povestiri de dragoste şi alte trăsnăi,* 1999; Luis Landero, *Jocuri ale vârstei târzii,* 2003; Ernesto Pérez Zúñiga,

Ciubotele de şapte leghe şi alte moduri de a muri, 2004.

MARIO VARGAS LLOSA

POVESTAŞUL

Traducere din spaniolă de
COMAN LUPU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Coordonatorul seriei
HORIA BARNA
Coperta seriei
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

MARIO VARGAS LLOSA
EL HABLADOR
© MARIO VARGAS LLOSA, 1987

© HUMANITAS, 2003, 2005, pentru prezenta versiune românească

Pentru Luis Llosa Ureta,
aflat acum în lumea tăcerii,
şi pentru kenkitsatatsiria *machiguengas.*

Mulţumiri

Ca toate romanele pe care le-am scris, şi acesta datorează mult ajutorului – voluntar sau involuntar – primit de la diverse instituţii şi persoane. Ţin să menţionez Institutul Lingvistic de Vară, Misiunea Dominicană de la Urubamba şi CIPA (Centrul de Investigaţii şi Promovare a Amazoniei) şi să le mulţumesc pentru ospitalitatea pe care mi-au oferit-o în junglă; lui Vicente de Szyszlo şi lui Luis Román, minunaţi tovarăşi de călătorie prin Amazonia; şi părintelui Joaquín Barriales, O.P., compilator şi traducător al mai multor cântece şi mituri machiguengas *care apar în cartea mea.*

I

Venisem la Florenţa ca să mai uit o vreme de Peru şi de peruani, dar iată că nefericita mea ţară mi-a ieşit în cale, într-o dimineaţă, în modul cel mai neaşteptat. Vizitasem casa reconstruită a lui Dante, biserica San Martino del Vescovo şi străduţa unde, după legendă, Dante o văzuse pentru prima oară pe Beatrice, când, deodată, în pasajul Santa Margherita, mi-a atras atenţia o vitrină: arcuri, săgeţi, o vâslă sculptată, un urcior cu desene geometrice şi un manechin îmbrăcat cu o *cushma,* bluză indiană de bumbac sălbatic. Dar ceea ce mi-a evocat farmecul junglei peruane au fost trei sau patru fotografii: râuri largi, copaci masivi, canoe fragile, colibe şubrede ridicate pe piloni şi roiurile de bărbaţi şi femei, aproape dezbrăcaţi şi cu pielea vopsită, care mă priveau fix de pe cartoanele lucioase.

Am intrat, fireşte. Cu ciudate furnicături în trup, cu presentimentul că fac o prostie, că din pricina unei curiozităţi deplasate risc să zădărnicesc într-un fel sau altul un proiect bine pus la punct şi respectat cu stricteţe până atunci – să citesc opera lui Dante şi a lui Machiavelli şi să văd pictura renascentistă timp de câteva luni, într-o totală singurătate –, provocând una dintre hecatombele discrete care uneori îmi schimbă viaţa. Şi totuşi am intrat.

Galeria era minusculă. O singură încăpere, cu tavanul jos, în care, pentru a expune toate fotografiile, fuseseră adăugate două panouri încărcate de imagini pe ambele părţi. O fată slabă cu ochelari, aşezată la o măsuţă, s-a uitat la mine.

Se poate vizita expoziţia *I nativi della foresta amazonica*?

— *Certo. Avanti, avanti.*

Înăuntru nu mai erau alte obiecte, numai fotografii, cel puţin cincizeci, majoritatea destul de mari. Nu aveau legende, însă cineva, poate chiar Gabriele Malfatti,

scrisese câteva rânduri arătând că fotografiile fuseseră făcute în cursul unei călătorii de două săptămâni prin regiunea amazonică din departamentele Cusco şi Madre de Dios din estul Perului. Artistul îşi propusese să descrie, „fără demagogie sau estetism”, existenţa cotidiană a unui trib care, până acum câţiva ani, trăise aproape lipsit de orice contact cu civilizaţia, risipit în grupuri formate dintr-o familie sau două. De-abia în zilele noastre începuse să se adune în locurile arătate de imagini, dar mulţi mai rămâneau încă în pădure. Numele tribului era corect hispanizat: *los machiguengas.*

Fotografiile materializau destul de bine scopul urmărit de Malfatti. Îi surprindeau pe *machiguengas* aruncând harponul de pe malul râului sau, ascunşi în bălării, pregătindu-şi arcul să vâneze un *ronsoco* sau o *huangana* sau strângându-şi recolta de manioc de pe ogoarele presărate în jurul satelor lor noi-nouţe – probabil primele din îndelungata lor istorie –, defrişând pădurea cu securea ori culegând frunze de palmier pentru a-şi acoperi locuinţele. Femeile, adunate în cerc, împleteau rogojini şi coşuri; una dintre ele pregătea cununi în care, cu ajutorul unor inele de lemn, prindea pene multicolore de papagal. Iată-i, mânjindu-şi minuţios chipurile şi trupurile cu vopsea roşie de *achiote*, aprinzând focul, tăbăcind piei, punând maniocul la fermentat în recipiente în formă de canoe, ca să facă din el băutura numită *masato.* Fotografiile grăiau elocvent despre cât de puţini erau în imensitatea formată de cerul, apa şi vegetaţia care îi înconjurau, despre viaţa lor simplă şi nesigură, despre izolarea, primitivismul şi existenţa lor lipsită de apărare. Într-adevăr, fără demagogie sau estetism.

Ceea ce urmează să vă spun nu este o invenţie *a posteriori,* nicio falsă amintire. Sunt sigur că am trecut de la o fotografie la alta cu o emoţie care, la un moment dat s-a transformat în nelinişte. Ce-i cu tine? Ce oare din aceste

imagini ţi-ar putea justifica neliniştea?

Chiar de la primele fotografii recunoscusem poienile în care se ridicau Nueva Luz şi Nuevo Mundo – nu se împliniseră încă trei ani de când fusesem acolo – şi, când am văzut o imagine panoramică a celei de a doua localităţi, memoria mi-a redeşteptat îndată senzaţia de catastrofă pe care am trăit-o la aterizarea acrobatică de care am avut parte în acel loc, într-o dimineaţă, cu un Cessna al Institutului de Lingvistică nevoit să ferească liota de copii *machiguengas.* Mi s-a părut chiar că recunosc unele chipuri de bărbaţi şi de femei cu care am stat de vorbă, ajutat de domnul Schneil. Şi totul a devenit certitudine când, într-o altă fotografie, l-am văzut, cu burta umflată şi cu aceiaşi ochi vioi cu care îl păstrasem în amintire, pe copilul cu gura şi cu nasul mâncate de *uta,* ulceraţia facială atât de obişnuită în Peru. Arăta aparatului de fotografiat, cu aceeaşi inocenţă şi naturaleţe cu care o făcuse şi în faţa noastră, colţii, cerul gurii şi amigdalele care îi dădeau un aer de fiară misterioasă.

Fotografia pe care o aşteptam încă de la intrarea în galerie a apărut printre ultimele. De la prima privire se putea observa că acea comunitate de femei şi bărbaţi aşezaţi în cerc, în stil amazonic – asemănător întru câtva celui al orientalilor: cu picioarele încrucişate sub şezut şi cu trunchiul drept – şi scăldaţi într-o lumină care începuse să scadă, un amurg care se îngemăna cu noaptea, era într-o stare de concentrare hipnotică. Nemişcarea era absolută. Toate privirile se orientau, ca razele unei circumferinţe, spre punctul central, o siluetă masculină care, stând în picioare în mijlocul cercului de *machiguengas* magnetizaţi de ea, vorbea gesticulând. Am simţit cum mă trec fiorii. M-am gândit atunci: „Cum a izbutit Malfatti ăsta, cum a făcut de l-au lăsat să…?” M-am aplecat şi m-am apropiat de fotografie cât mi-a fost cu putinţă. M-am uitat îndelung la ea, am mirosit-o, scrutând-o cu privirea şi cu imaginaţia

până mi-am dat seama că fata se ridicase de la măsuţă şi se îndrepta spre mine, intrigată.

Făcând un efort ca să mă liniştesc, am întrebat-o dacă fotografiile sunt de vânzare. Nu, credea că nu. Erau ale editurii Rizzoli, care, după cât se pare, urma să le publice într-o carte. Am rugat-o să mă pună în legătură cu fotograful. Din păcate, nu mai era posibil:

— *Il signore Gabriele Malfatti è morto.*

A murit? Da, de febră. Un virus contractat acolo, în junglă, *forse.* Săracul de el! Fusese fotograf la reviste de modă, lucrase pentru *Vogue* şi *Uomo,* fotografiind modele, mobile, bijuterii, rochii. Îşi petrecuse viaţa visând să facă ceva deosebit, ceva original, cum a fost acea călătorie în Amazonia. Iar când, în cele din urmă, reuşise s-o facă şi avea să apară şi o carte cu rezultatul muncii lui, s-a prăpădit! Şi acum îi *dispiaceva,* dar e ora *del pranzo* şi trebuie să închidă.

I-am mulţumit. Înainte de a ieşi ca să mă înfrunt cu minunile şi cu hoardele de turişti din Florenţa, am mai aruncat o ultimă privire fotografiilor. Da. Nu e niciun dubiu. Un povestaş!

II

Saúl Zuratas avea o pată vineţie, de culoarea vinului oţetit, care îi acoperea în întregime partea dreaptă a feţei, iar părul lui roşcat şi zbârlit era ca firele unei perii de frecat pe jos. Pata nu ocolea nici urechea, buzele sau nasul, unde erupţia provenea şi de la o tumefiere a venelor. Saúl era cel mai urât băiat din lume, dar simpatic şi foarte bun la suflet. N-am mai cunoscut pe nimeni care, de la bun început, să-mi facă o asemenea impresie de om deschis, fără ascunzişuri, degajat şi blând, n-am mai cunoscut vreodată pe cineva care să dea dovadă de atâta simplitate şi de atâta suflet în orice împrejurare. L-am

cunoscut în timpul examenelor de admitere la Universitate şi am devenit apoi prieteni destul de apropiaţi – în măsura în care poţi fi prieten cu un arhanghel –, mai ales în primii doi ani, când am urmat amândoi cursurile Facultăţii de Litere.

În ziua în care ne-am cunoscut m-a pus în gardă, prăpădindu-se de râs şi arătându-mi pata de pe obraz:

— Mi se zice Mascarita[1], prietene. Fac pariu că nu înţelegi de ce.

Cu această poreclă îl strigam şi noi, cei de la Universitatea San Marcos.

Se născuse la Talara şi li se adresa tuturor cu „prietene”. În fiecare frază pe care o rostea se strecurau cuvinte şi expresii argotice, până şi discuţiile intime pe care le aveam cu el căpătau o nuanţă hazlie. Problema lui, spunea, era că taică-său câştigase prea mulţi bani cu magazinul din Talara, atât de mulţi că într-o bună zi se hotărâse să se mute la Lima. Iar de când veniseră în Capitală, bătrânului i se năzărise cu iudaismul. Din câte îşi aducea aminte Saúl, în portul acela din departamentul Piura tată-său nu se arătase prea credincios. Îl vedea uneori citind Biblia, desigur, dar niciodată nu-şi propusese să-i vâre în cap lui Mascarita că aparţine altei rase şi altei religii decât ceilalţi băieţi. În schimb, aici, la Lima, se schimbase. Ce chestie! Să-l apuce gărgăunii tocmai la bătrâneţe! Sau mai bine zis, nu gărgăunii, ci religia lui Avraam şi Moise. Ptiu! Noi eram norocoşi că suntem catolici. Religia catolică era simplă ca bună ziua, o slujbuliţă de o jumătate de oră duminica şi nişte comuniuni în prima vineri a fiecărei luni, care treceau cât ai clipi din ochi. El, în schimb, trebuia să se îngroape sâmbătă de sâmbătă în sinagogă, ceasuri întregi, stăpânindu-se să nu caşte şi prefăcându-se interesat de predicile rabinului – din care nu înţelegea o iotă – ca să nu-şi dezamăgească tatăl,

1 Diminutiv de la *máscara* „mască” (*n.t.*).

care, totuşi, e un om bătrân şi cumsecade. Dacă Mascarita i-ar fi spus că de multă vreme încetase să mai creadă în Dumnezeu şi că, ce mai, chestia asta cu poporul ales căruia îi aparţinea el îl lăsa rece, pe bietul don Salomón l-ar fi apucat leşinul.

Nu mult după ce-l cunoscusem pe Saúl, într-o duminică am făcut cunoştinţă şi cu don Salomón. Fiul mă invitase la prânz. Stăteau într-o casă din cartierul Breña, în spatele colegiului „La Salle", pe o stradă care pornea din bulevardul Arica. Era o locuinţă umilă, plină de mobile vechi şi cu un papagal vorbitor, cu nume kafkian, care repeta întruna porecla lui Saúl: „Mascarita! Mascarita!" Tatăl şi fiul locuiau singuri, doar cu o servitoare care venise cu ei din Talara şi care, în afară că le gătea, îl mai ajuta pe don Salomón în băcănia pe care o deschisese la Lima. „Aia, prietene, aia cu firmă metalică şi cu o stea în şase colţuri pe ea. Îi zice «Steaua», după steaua lui David, îţi dai seama?"

Am fost foarte impresionat de afecţiunea şi de atenţia cu care Mascarita îl răsfăţa pe tată-său, un bătrân cu umerii plecaţi, neras, care îşi tara picioarele deformate de monturi într-o pereche de galoşi ce semănau cu nişte coturni romani. Vorbea spaniola cu un puternic accent rusesc sau polonez, cu toate că, după cum mi-a spus chiar el, trăia de peste douăzeci de ani în Peru. Avea un aer viclean şi simpatic: „Când eram copil, voiam să mă fac trapezist la circ, dar până la urmă viaţa a scos din mine un amărât de negustor, ca să vezi ce decepţie" Saúl era singurul lui copil? Da, singurul.

Dar mama lui Mascarita? Murise la doi ani după ce se mutaseră la Lima. Domnule, ce păcat, judecând după fotografia asta mamă-ta trebuie să fi fost foarte tânără, nu-i aşa, Saúl? Da, era tânără. Sigur, pe de o parte normal că-l duruse moartea ei, dar pe de altă parte se gândea că poate pentru ea a fost mai bine aşa. Pentru că sărmana suferea

mult la Lima. Mi-a făcut semn să mă apropii şi a coborât glasul (precauţie inutilă, deoarece pe don Salomón îl lăsasem dormind adânc într-un balansoar din sufragerie, iar noi stăteam de vorbă în camera lui), ca să-mi spună:

— Mama era o creolă din Talara pe care bătrânul a luat-o aproape imediat după ce a venit aici ca refugiat. Se pare c-a trăit cu ea aşa, fără să se însoare, până m-am născut eu. De-abia atunci s-au căsătorit. Îţi dai seama ce-nseamnă pentru un evreu să se însoare cu o creştină, cu una căreia printre noi i se zice *goie*? Nu, nu poţi să-ţi dai seama.

Acolo, în Talara, acest lucru n-a avut niciun fel de însemnătate, pentru că cele două familii de evrei din partea locului erau pe jumătate topite în societatea locală. Dar când s-au instalat la Lima, mama lui Saúl a avut numeroase probleme. Tânjea după satul natal, după căldura şi cerul fără nori, după soarele care strălucea tot anul, îi era dor de rudele şi de prietenele ei. Pe de altă parte, comunitatea evreiască din Lima n-a acceptat-o niciodată, cu toate că ea, ca să-i facă plăcere lui don Salomón, trecuse la iudaism şi învăţase cu rabinul tot ce trebuia ca să respecte întocmai riturile convertirii. De fapt – şi Saúl mi-a făcut ştrengăreşte cu ochiul – comunitatea n-o accepta nu atât pentru că era o *goie,* cât pentru că era o creolă din Talara, o femeie simplă, lipsită de educaţie, care de-abia ştia să citească. Pentru că evreii din Lima deveniseră nişte burghezi, prietene.

Îmi spunea toate astea fără nicio urmă de obidă sau de dramatism, cu o acceptare firească a ceva ce, după cât se părea, n-ar fi putut să se întâmple altfel. „Eu şi bătrâna ne aveam ca fraţii. Şi ea se plictisea de moarte la sinagogă şi, ca sâmbăta sfântă să treacă mai repede, noi doi, fără ca don Salomón să observe, ne jucam de la distanţă. Ea se aşeza în primul rând de la galerie, iar eu jos, cu bărbaţii. Dădeam din mâini în acelaşi timp şi uneori ne apuca un râs de băgăm groaza în credincioşi” Se curăţase în câteva

săptămâni, din cauza unui cancer fulgerător. De la moartea ei, parcă se prăbuşise cerul peste don Salomón.

— Bătrânelul ăsta, pe care l-ai văzut făcându-şi siesta, era până acum câţiva ani un bărbat voinic, energic şi cu dragoste de viaţă. Moartea bătrânei l-a dărâmat.

Saúl intrase la Universitatea San Marcos să urmeze Dreptul numai ca să-i facă lui don Salomón pe plac. Dacă ar fi fost după el, mai degrabă l-ar fi ajutat la „Steaua", care îi dădea multă bătaie de cap lui tată-său şi îi cerea un efort prea mare pentru vârsta lui. Însă don Salomón a fost categoric. Saúl nu va trece niciodată în spatele tejghelei. Saúl nu va servi clienţii. Saúl nu va fi un negustor, ca el.

— Dar de ce, tată? Ţi-e teamă să nu bag groaza în clienţi cu faţa asta a mea? – îmi povestea toate astea printre hohote de râs. – Adevărul este că acum, după ce a reuşit să pună ceva bănuţi deoparte, don Salomón vrea ca familia să devină importantă. Mă şi vede purtând numele de Zuratas în diplomaţie sau în parlament. Să le ia dracu!

Să facă celebru numele familiei exercitând o profesiune liberală era ceva care nu-l prea ispitea pe Saúl. Ce-l interesa în viaţă? Desigur, pe atunci încă nu-şi dădea bine seama. A descoperit ce-l interesează de-abia mai târziu, în lunile şi în anii prieteniei noastre din deceniul şase, când Perul trecea – în vreme ce eu, Mascarita şi toţi ceilalţi din generaţia noastră deveneam adulţi – de la liniştea mincinoasă a dictaturii generalului Odría la nesiguranţa şi noutatea regimului democratic, renăscut în 1956, pe când eu şi Saúl eram studenţi în anul III.

Pe atunci descoperise, cu siguranţă, ce îl interesează în viaţă. Nu deodată, nici cu siguranţa căpătată mai târziu, însă, în orice caz, extraordinarul mecanism intrase deja în funcţiune şi, încetul cu încetul, împingându-l într-o zi încolo, în alta dincolo, trasa labirintul în care Mascarita avea să intre ca să nu mai iasă niciodată. În 1956 urma în acelaşi timp şi Etnologia şi Dreptul şi fusese de mai multe

ori în junglă. Să fi simţit oare încă de pe atunci acea fascinaţie, să fi fost oare încă de pe atunci vrăjit de oamenii pădurii şi de natura neîmblânzită, de culturile primitive, minuscule, risipite pe coastele împădurite ale munţilor şi pe câmpiile Amazoniei? Să fi ars deja în el focul solidar care se aprinsese misterios în cele mai tainice colţuri ale personalităţii lui pentru aceşti compatrioţi ai noştri care trăiau acolo din timpuri imemoriale, hăituiţi şi umiliţi, printre râurile largi şi leneşe, cu mici acoperitori peste sex şi cu tatuaje, adorând spiritul copacului, al şarpelui, al norilor şi al fulgerului? Da, toate acestea începuseră încă de pe atunci. Am înţeles acest lucru în urma unui incident petrecut la biliard, care a avut loc la vreo doi sau trei ani după ce ne-am cunoscut.

Ne duceam uneori, între două cursuri, să facem câte o partidă într-o sală prăpădită, care era şi cârciumă, undeva pe strada Azángaro. Umblând prin oraş cu Saúl, puteai constata cât de incomodă îi era viaţa din pricina obrăzniciei şi a răutăţii oamenilor. Întorceau capul sau se proţăpeau în faţa lui, ca să-l vadă mai bine, şi deschideau larg ochii, fără a-şi ascunde uimirea sau repulsia produse de chipul lui, şi nu rare erau cazurile când i se spuneau tot felul de nerozii, mai ales de către copii. Dar se pare că pe el toate astea nu-l deranjau; întotdeauna reacţiona la impertinenţe cu câte o vorbă de haz. Incidentul, la intrarea în sala de biliard, n-a fost stârnit de el, ci de mine, care n-am nimic de arhanghel.

Beţivul stătea la tejghea. Cum ne-a văzut, s-a îndreptat spre noi clătinându-se şi s-a postat în faţa lui Saúl, cu mâinile în şolduri.

— Ptiu, drace! Ce monstru! Ia spune, de la ce grădină zoologică ai şters-o?

— Cum din care, prietene, dacă singura e aia din Barranco? i-a răspuns Mascarita. Dacă dai o fugă până acolo, o să-mi găseşti cuşca goală.

Şi a încercat să treacă mai departe. Dar beţivul a întins mâinile spre el, împingându-l cu degetele, cum fac copiii când îi înjuri de mamă.

— Tu n-ai ce căuta aici, monstrule. Devenise brusc furios: Cu faţa asta, n-ar trebui să ieşi pe stradă, că sperii lumea.

— Păi, dacă n-am alta, ce vrei? i-a zâmbit Saúl. Lasă-ne să trecem şi nu ne mai plictisi.

Atunci, eu mi-am pierdut răbdarea. L-am luat pe beţivan de reverele hainei şi am început să-l zgâlţâi. Cineva a încercat să dea cu pumnul în mine, lumea a început să se îmbulzească, ce mai, a ieşit un asemenea tămbălău, că eu şi cu Mascarita a trebuit să ne luăm tălpăşiţa fără să mai fi jucat obişnuita noastră partidă.

A doua zi am primit de la el un dar, însoţit de câteva rânduri. Era un mic os alb, în formă de romb, pe care erau gravate nişte figuri geometrice de culoare cărămizie, bătând spre ocru. Figurile reprezentau două labirinturi paralele, alcătuite din bare de diferite mărimi, făcute la distanţă egală, dar cele mici se adăposteau parcă sub cele mari. În bileţelul lui, vesel şi enigmatic, îmi scrisese cam aşa:

Prietene,

Să vedem dacă acest os magic nu va avea cumva darul de a-ţi domoli avântul, făcându-te să renunţi la încăierările cu beţivii neajutoraţi. Osul este de tapir, iar desenul nu e o prostie, aşa cum s-ar părea, nişte liniuţe primitive, cu o inscripţie simbolică. A fost dictată de Morenanchiite, stăpânul tunetului, unui tigru, iar acesta i-a dictat-o unui vrăjitor, un prieten de-al meu din jungla din Alto Picha. Dacă tu crezi că ele simbolizează nişte vârtejuri de ape sau doi şerpi boa făcându-şi siesta încolăciţi, poate că ai dreptate. Dar, mai ales, ele semnifică ordinea care guvernează lumea. Cel care se lasă cuprins de furie

strâmbă aceste linii, iar ele, strâmbate, nu mai pot susţine lumea. Nu cred c-ai vrea ca din vina ta să se dezintegreze şi să ne întoarcem astfel la haosul originar din care ne-au scos, cu suflarea lor, Tasurinchi, zeul binelui, şi Kientibakori, zeul răului, nu-i aşa, prietene? Prin urmare, să nu te mai înfurii şi cu atât mai puţin din pricina mea. În orice caz, îţi mulţumesc.

Cu bine, Saúl.

I-am cerut să-mi mai povestească despre tunet, despre tigru, despre liniile răsucite, despre Tasurinchi şi Kientibakori şi m-a ţinut o întreagă după-amiază acasă la el, în Breña, vorbindu-mi cu însufleţire despre credinţele şi obiceiurile unui trib împrăştiat prin jungla din Cusco şi din Madre de Dios.

Eu stăteam întins pe patul lui, iar el se aşezase pe un sipet, cu papagalul pe umăr. Pasărea îl ciupea de părul roşcat şi-l întrerupea adesea, strigând strident şi autoritar: „Mascarita!” „Stai cuminte, Gregor Samsa!” îl liniştea el.

Desenele de pe uneltele şi de pe veşmintele lor, tatuajele de pe chipuri şi de pe trupuri nu erau întâmplătoare, nici ornamentale, prietene. Ele reprezentau o scriere cifrată, care conţinea numele secret al fiecărui ins şi formule sacre care apărau obiectele de stricăciune şi de vrăjile ce ar putea trece de la obiecte la stăpânii lor. Desenele erau dictate de o divinitate bărboasă şi zgomotoasă, Morenanchiite, zeul tunetului, care, de pe culmea unui deal, pe timp de furtună, îi comunica mesajul unui tigru. Acesta îl transmitea vraciului sau şamanului în timpul unei „beţii” cu nişte vrejuri halucinogene din care se făceau fierturile ce se beau la toate ceremoniile indigenilor. Vrăjitorul din Alto Picha – „un înţelept, de fapt, dar îi zic vrăjitor ca să mă înţelegi mai bine” – îi dezvăluise filosofia care îngăduise tribului să supravieţuiască până în prezent. Pentru ei, lucrul cel mai important era seninătatea. Să nu

se înece niciodată într-un pahar cu apă, nici în timpul unei inundaţii. Orice impuls pasional trebuie dominat, deoarece între spiritul omului şi cele ale naturii există o corespondenţă fatidică şi orice tulburare violentă din om declanşează o catastrofă în natură.

— O criză de nervi a unui individ poate provoca revărsarea unui fluviu, iar o crimă, pârjolirea satului de un trăsnet. Poate că accidentul de maşină de azi-dimineaţă de pe bulevardul Arequipa s-a produs din cauza pumnului pe care i l-ai dat beţivanului de ieri. Nu te mustră conştiinţa?

Am rămas uimit văzând cât de multe ştia despre acel trib. Dar şi mai uimit am fost când mi-am dat seama de simpatia care se revărsa din acele cunoştinţe. Vorbea despre indieni, despre obiceiurile şi despre miturile lor, despre peisajele şi zeii lor cu respectul admirativ cu care eu mă referam la Sartre, Malraux şi Faulkner, autorii mei preferaţi din acel an. Nici măcar despre Kafka, pe care îl admira mult, nu l-am auzit vorbind vreodată cu atâta emoţie în glas.

Ar fi trebuit să bănuiesc încă de pe atunci că Saúl n-avea să devină avocat şi că interesul lui pentru indienii din Amazonia era mai mult decât „etnologic”. Nu era un interes profesional, tehnic, d mult mai intim, ceva greu de precizat. Era cu siguranţă ceva mai degrabă emoţional decât raţional, un act de iubire care depăşea în intensitate curiozitatea intelectuală sau apetitul pentru aventură, care părea să se ascundă în vocaţia multora dintre colegii lui de la secţia de etnologie. Atitudinea lui Saúl faţă de noua lui profesie, devoţiunea pe care o arăta faţă de lumea Amazoniei ne-au făcut pe noi, prietenii şi colegii lui, în discuţiile pe care le purtam în curtea Facultăţii de Litere a Universităţii San Marcos, să emitem tot felul de ipoteze.

Să fi aflat don Salomón că Saúl studia etnologia, sau îl credea absorbit cu totul de studierea legilor? Adevărul este că, deşi Mascarita mai era încă înscris la Facultatea

de Drept, neglija cu totul cursurile. Exceptându-l pe Kafka şi îndeosebi *Metamorfoza* lui, pe care o recitise de nenumărate ori, încât ajunsese aproape s-o ştie pe de rost, toate lecturile lui erau acum numai din domeniul antropologiei. Îmi aduc aminte de consternarea lui când a constatat cât de puţin se scrisese despre triburi şi de nemulţumirea că nu putea consulta o bibliografie risipită prin reviste şi extrase care nu ajungeau întotdeauna şi la Biblioteca Naţională sau la Universitatea San Marcos.

După cum mi-a povestit chiar el la un moment dat, totul începuse cu o călătorie la Quillabamba, de ziua noastră naţională. Se dusese acolo invitat de un văr primar de-al mamă-sii, un ţăran venit aici din ţinutul Piura, care se ocupa cu agricultura, dar şi cu negoţul cu lemn. Omul se afunda în pădure căutând mahon sau lemn de trandafir şi avea în acest scop călăuze şi tăietori indigeni, care lucrau pentru el. Mascarita se înţelesese bine cu acei indieni – cei mai mulţi erau destul de occidentalizaţi –, care îl luaseră cu ei în incursiunile lor şi-l găzduiseră în adăposturile lor împrăştiate de-a lungul întinsei regiuni scăldate de Alto Urubamba, de Alto Madre de Dios şi de afluenţii lor. Foarte entuziasmat, mi-a vorbit o noapte întreagă ce a însemnat pentru el traversarea pe plută a râului la cazanele din Mainique, unde Urubamba, prins între două şiruri de munţi, se transforma într-un adevărat labirint de repezişuri şi de vârtejuri.

— Spaima unor plutaşi e atât de mare încât trebuie legaţi de plută, cum se face, de pildă, cu vacile. Nici nu-ţi poţi închipui ce înseamnă toate astea, prietene!

Un misionar spaniol, de la Misiunea Dominicană din Quillabamba, îi arătase nişte misterioase petroglife risipite prin zonă. Mâncase carne de maimuţă, broască ţestoasă, viermi şi trăsese o beţie zdravănă cu *masato* de manioc.

— Indienii din regiune cred că lumea a fost creată la cazanele de la Mainique. Şi-ţi jur că prin locurile alea

pluteşte un fel de răsuflare sacră, ceva de ţi se face părul măciucă. Nici nu-ţi poţi închipui ce înseamnă toate astea, prietene! E de groază!

Experienţa a avut urmări pe care nimeni nu le putea bănui. Nici măcar el, sunt sigur.

S-a întors la Quillabamba de Crăciun şi a petrecut acolo toată vara. A revenit în vacanţa din iulie şi, din nou, în decembrie. Ori de câte ori era vreo grevă la Universitate, chiar şi de câteva zile, el o pornea spre junglă cu ce se nimerea: camion, tren, autobuz, autocar. Se întorcea din aceste călătorii exaltat şi vorbăreţ, cu privirea strălucind de admiraţie pentru comorile pe care le descoperise. Toi ce vedea acolo îl interesa şi îl stârnea peste măsură. Faptul că-l cunoscuse pe legendarul Fidel Pereira, de exemplu. Fiul unui alb din Cusco şi al unei *machiguenga,* el era un amestec de senior feudal şi de *cacique* aborigen. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, un tânăr dintr-o familie bună din Cusco, fugind de justiţie, s-a refugiat în junglă, unde fusese primit de triburile *machiguengas.* S-a însurat cu o indigenă. Fiul său, Fidel, îşi dusese viaţa călare pe cele două culturi, făcând pe albul printre albi şi pe *machiguenga* printre *machiguengas.* Avea mai multe neveste legitime, o mulţime de concubine şi o constelaţie de fii şi fiice, cu care exploata toate plantaţiile de cafea şi fermele dintre Quillabamba şi cazanele de la Mainique, unde lucrau aproape pe degeaba oamenii din tribul lui. Cu toate astea, Mascarita manifesta o oarecare bunăvoinţă faţă de el:

— Bineînţeles că profită de ei, dar cel puţin nu-i dispreţuieşte. Le cunoaşte bine cultura şi-i mândru de ea. Iar când alţii vor să-i calce în picioare, el îi apără.

În întâmplările pe care mi le relata, Saúl dădea până şi celui mai banal episod – defrişarea unei păduri sau pescuitul unei gamitane – contururi eroice. Dar ceea ce părea a-l fi vrăjit cu deosebire era lumea indigenă, cu

practicile ei elementare şi cu viaţa simplă, cu animismul şi magia ei. Acum ştiu că acei indieni, a căror limbă începuse s-o înveţe cu ajutorul unor elevi indigeni de la Misiunea Dominicană de la Quillabamba – la un moment dat, mi-a cântat un cântec trist, o melopee de neînţeles, acompaniindu-se cu o tigvă plină de grăunţe —, erau *machiguengas.* Acum ştiu că afişele cu desene care avertizau asupra primejdiilor pescuitului cu dinamită şi pe care le-am văzut îngrămădite în casa lui din Breña le făcuse chiar el, pentru a le distribui albilor şi metişilor din Alto Urubamba — copii, nepoţi, bastarzi şi fii vitregi ai lui Fidel Pereira –, cu gândul de a proteja speciile ce îi hrăneau chiar pe indienii pe care, un sfert de secol mai târziu, avea să-i fotografieze defunctul Gabriele Malfatti.

Din perspectiva timpului, ştiind ce i s-a întâmplat după aceea – m-am gândit mult la asta –, pot spune că Saúl a suferit o conversiune. În sens cultural şi, poate, chiar religios. Este singura experienţă concretă pe care mi-a fost dat s-o urmăresc îndeaproape şi care părea să dea sens, să materializeze ceea ce profesorii de religie de la liceul unde am învăţat eu voiau să ne spună la orele de catehism cu expresii de genul „a primi harul”, „a fi atins de har”, „a te lăsa cuprins de har”. Încă de la primul său contact cu Amazonia, Mascarita a căzut într-o ambuscadă spirituală care a făcut din el alt om. Nu numai pentru că a lăsat baltă Dreptul şi s-a înscris la Etnologie sau datorită noii orientări a lecturilor sale, în care, în afară de Gregor Samsa, n-a mai supravieţuit niciun alt personaj literar, ci şi pentru că de atunci a început să se intereseze, până la obsesie, doar de două lucruri, care în anii următori aveau să devină singurul lui subiect de conversaţie: starea culturilor amazonice şi agonia pădurilor care le adăposteau.

— Ai căpătat o fixaţie, Mascarita. Nu se mai poate discuta cu tine nimic altceva.

— Ptiu, drăcie! Aşa-i bătrâne, nici măcar nu te-am lăsat să deschizi gura. Dacă ai chef, zi-mi ceva despre Tolstoi, despre lupta de clasă sau despre romanele cavalereşti.

— Saúl, nu le cam exagerezi?

— Da de unde, prietene, mai degrabă sunt zgârcit. Jur! Ceea ce se petrece acum în Amazonia e o crimă. Nejustificată, oricum ai suci lucrurile. Zău, nu mai râde atâta! Pune-te în locul lor, măcar o clipă. Unde s-ar mai putea duce? De secole sunt alungaţi de pe pământurile lor, sunt împinşi tot mai înăuntru, şi mai înăuntru. De mirare e că, în ciuda atâtor calamităţi, n-au dispărut încă. Ei stau tot acolo, rezistând. N-ar trebui să-ţi scoţi pălăria în faţa lor? Fir-ar să fie, iar mi-am dat drumul. Hai să vorbim de Sartre. Ce mă revoltă e că nimănui nu-i pasă de ceea ce se întâmplă acolo.

Dar lui de ce-i păsa atâta? În orice caz, nu din motive politice. Pentru Mascarita, politica era lucrul cel mai lipsit de interes de pe lume. Când discutam politică, îmi dădeam seama că se străduie să deschidă gura numai ca să-mi facă mie plăcere, pentru că eu, pe atunci, eram stăpânit de elanuri revoluţionare, mă apucasem să-l citesc pe Marx şi să vorbesc despre relaţiile sociale de producţie. Toate astea îl plictiseau pe Saúl la fel de tare ca şi predicile rabinului. Şi poate că aş greşi spunând şi că acele subiecte îl interesau dintr-o preocupare generală pentru etică, pentru faptul că starea indigenilor din jungla amazonică ar fi reflectat inechitatea socială din ţara noastră, fiindcă Saúl nu reacţiona la fel în faţa altor nedreptăţi evidente, pe care nici măcar nu le observa. Situaţia indienilor din Anzi, de pildă – care erau câteva milioane, faţă de cele câteva mii de indigeni din Amazonia –, sau cum erau plătiţi şi trataţi servitorii de către peruanii din înalta societate ori din clasa medie.

Nu, numai acea manifestare specifică a inconştienţei, iresponsabilităţii şi cruzimii umane, care se abătea peste

oameni şi peste copaci, peste animalele şi râurile junglei l-a schimbat pe Saúl Zuratas, dintr-un motiv pe care pe atunci îmi era greu să-l înţeleg (probabil că şi lui), scoţându-i din cap orice altă preocupare şi făcând din el un tip cu idei fixe. Atât de mult se schimbase, că dacă n-ar fi fost un băiat bun, generos şi amabil probabil că aş fi renunţat să-l mai văd. Adevărul e că devenise monocord.

Uneori, numai ca să văd până unde îl poate duce „subiectul", îl provocam. La urma urmei, ce propunea el? Ca, pentru a nu altera modul de viaţă şi credinţele unor triburi care trăiau, multe dintre ele, în epoca de piatră, restul Perului să se abţină să mai exploateze Amazonia? Ar fi trebuit ca şaisprezece milioane de peruani să renunţe la resursele naturale de pe trei sferturi din teritoriul lor pentru ca şaizeci sau optzeci de mii de indigeni amazonia să continue, netulburaţi de nimeni, să se vâneze cu săgeata unii pe alţii, să-şi scurteze capetele şi să adore şarpele boa constrictor? Ar trebui să ignorăm posibilităţile oferite de regiune pentru agricultură, pentru creşterea vitelor şi pentru activitatea comercială numai ca etnologii să se delecteze studiind pe viu sacrificiile rituale, relaţiile de rudenie, riturile pubertăţii, ale căsătoriei şi ale morţii pe care acele ciudăţenii umane le practicau, aproape fără nici o schimbare, de mai multe sute de ani? Nu, Mascarita, ţara trebuie să se dezvolte. N-a spus oare Marx că drumul progresului e stropit cu sânge? Oricât de trist ar fi, trebuie să acceptăm asta. Nu avem de ales. Dacă preţul dezvoltării şi al industrializării, pentru cele şaisprezece milioane de peruani, e ca acele câteva mii de indigeni goi să trebuiască să se tundă, să-şi spele tatuajele şi să devină metişi – sau, folosind un termen detestat de etnologi: *să se acultureze* – ei, bine! nu există alt leac.

Mascarita nu se supăra pe mine, pentru că el nu se supăra niciodată pe nimeni, nici nu adopta un aer de superioritate de tipul te-iert-pentru-că-nu-ştii-ce-spui. Dar

eu simţeam, când îi aruncam asemenea provocări, că îl dureau de parcă l-aş fi vorbit de rău pe don Salomón Zuratas. Disimula perfect, asta da. Poate că atinsese deja idealul *machiguenga* de a nu se mânia niciodată, pentru ca liniile paralele care susţin lumea să nu cedeze. De altfel, nu accepta discuţiile în termeni generali, ideologici nici despre asta, nici despre alte subiecte. Opunea o rezistenţă congenitală la orice tip de abordare abstractă. Pentru el, problemele se puneau întotdeauna într-un mod concret: ceea ce văzuse cu ochii lui şi învăţămintele pe care oricine cu ceva glagore la cap putea să le tragă pentru viitor.

— De exemplu, pescuitul cu explozibil. Bineînţeles că-i interzis. Dar du-te şi vezi, prietene! Nu există râu sau gârlă în junglă unde muntenii şi *viracochas* – aşa ne zic ei nouă, albilor – să nu-şi cruţe timpul pescuind cu toptanul, cu dinamita. Să-şi cruţe timpul! Îţi dai seama ce înseamnă asta? Cartuşe de dinamită pulverizează zi şi noapte bancurile de peşti. Speciile sunt pe cale de dispariţie, bătrâne!

Stăteam de vorbă la o masă din barul Palermo, de pe Colmena, şi beam bere. Afară soarele strălucea, lumea trecea grăbită, maşini hodorogite claxonau agresiv şi eram înconjuraţi de o atmosferă plină de fum, de mirosul de prăjeală şi de urină al cafenelelor din centrul Limei.

— Dar pescuitul cu otrăvuri, Mascarita? Cine l-a inventat, nu cumva indienii din triburile astea? Şi ei sunt nişte prădători ai Amazoniei!

I-am zis-o ca să-l fac să-şi descarce artileria grea. Şi, evident, şi-a descărcat-o. Era fals, cât se poate de fals! Pescuiau cu lumânărică şi *cumo,* dar numai pe canale şi pe braţele râurilor sau în băltoacele care rămân pe insule după retragerea apelor. Şi doar în anumite perioade ale anului. Niciodată în vremea depunerii icrelor, pe care o cunosc foarte bine. În aceste perioade pescuiau cu plase, harpoane şi capcane sau cu mâinile goale, rămâi crucit

dacă-i vezi, prietene. În schimb, ceilalţi folosesc lumânărică şi *cumo* tot anul şi peste tot. Ape înveninate de mii şi mii de ori, decenii la rând. Îmi dam seama? Nu numai că lichidau puietul, în perioada de depunere a icrelor, ci distrugeau rădăcinile copacilor şi ale plantelor de pe maluri.

Îi idealiza oare? Sunt convins că da. Şi, de asemenea, poate fără să vrea, exagera dezastrul ca să-şi întărească argumentele. Era însă limpede că Mascarita suferea din pricina puietului de somn şi biban otrăvit cu tulpini de lumânărică şi de *cumo* sau a peştilor distruşi cu explozibil de pescarii din Loreto, Madre de Dios, San Martín ori Amazonas, la fel de mult cât ar fi suferit dacă victima ar fi fost papagalul său vorbitor. Şi la fel, desigur, când se referea la defrişarea masivă practicată de negustorii de lemn – „Unchiul meu Hipólito este unul dintre ei, deşi nu-mi face plăcere s-o recunosc" –, care ameninţau astfel cu dispariţia de specii de mare preţ. Mi-a vorbit îndelung despre practicile albilor şi ale indienilor coborâţi din Anzi pentru a pune stăpânire pe junglă, care curăţau terenul dând foc pădurii pe suprafeţe imense care, după una sau două recolte, din cauza lipsei de humus vegetal şi a eroziunii provocate de ape, deveneau sterpe. Ca să nu mai pomenim, prietene, de exterminarea animalelor, de setea de nepotolit de piei şi blănuri care a făcut, de exemplu, din jaguari, din şopârle, din pume, din şerpi şi din alte zeci de animale nişte rarităţi biologice, pe cale de dispariţie. A fost un discurs lung, de care-mi aduc foarte bine aminte din cauza a ceva care s-a ivit spre sfârşitul discuţiei noastre, după ce golisem mai multe sticle de bere şi mâncasem nişte pâine cu jumări (Saúl se dădea în vânt după ele). De la copaci şi peşti, în peroraţia lui revenea mereu la motivul central al neliniştii sale: triburile. În ritmul ăsta, şi ele erau ameninţate să se stângă.

— Serios, Mascarita, chiar crezi că poligamia,

animismul, tăierea capetelor şi vrăjile cu decoct de tutun reprezintă o formă superioară de cultură?

Un băieţandru din Anzi arunca dintr-o căldare rumeguş peste scuipatul şi mizeria de pe dalele roşietice ale barului Palermo, iar un chinez venea în urma lui măturând. Saúl se uită la mine câteva clipe, fără să-mi răspundă. În cele din urmă dădu din cap că nu.

— Superioară, nu. N-am spus niciodată aşa ceva, nici n-am crezut, prietene. – Devenise brusc foarte serios. – Inferioară, poate, dacă ne gândim la mortalitatea infantilă, la condiţia femeii, la monogamie sau poligamie, la meşteşuguri şi industrie. Să nu crezi că-i idealizez. Deloc!

Tăcu, preocupat parcă de ceva anume, poate de disputa de la o masă din apropiere, care, de la intrarea noastră în bar, când se aprindea, când se potolea. Dar nu, nu era asta. Îl absorbiseră propriile lui amintiri. Şi mi se păru că dintr-o dată devine trist.

— La indienii nomazi şi la cei din alte triburi sunt multe lucruri care te-ar şoca, bătrâne. Asta n-o pot nega.

De exemplu, că indienii *aguarunas* şi *huambisas* din Alto Marañón smulg cu mâinile lor şi mănâncă himenul fetelor aflate la prima menstruaţie, că la multe triburi există sclavia şi că în unele comunităţi bătrânii sunt lăsaţi să moară când dau primele semne de neputinţă, sub pretextul că sufletele le-au fost chemate şi că destinul lor s-a împlinit. Dar lucrul cel mai rău, poate cel mai greu de acceptat din punctul nostru de vedere, era ceea ce cu puţin umor negru se putea numi perfecţionismul triburilor din familia *arawak*. Perfecţionism, Saúl? Da, ceva cane mi se va părea, cum i se păruse şi lui, o cruzime, prietene, o cruzime. Că pe copiii care se năşteau cu defecte fizice, şchiopi, ciungi, orbi, cu un deget mai mult sau mai puţin decât trebuie ori cu buză de iepure îi omorau chiar mamele lor, aruncându-i în apa râului sau îngropându-i de vii. Pe dne n-ar şoca asemenea obiceiuri?

Mă scrută o vreme cu privirea, tăcut, gânditor, de parcă îşi căuta cuvintele pentru ceea ce voia să-mi spună. Şi deodată îşi duse mâna la pata de pe obraz.

— Eu n-aş fi trecut examenul, prietene. Pe mine m-ar fi lichidat, murmură. Se spune că şi spartanii făceau la fel, nu? Că pe micii monştri, pe toţi Gregorii Samsa îi aruncau de pe culmile muntelui Tayget, nu-i aşa?

Izbucni în râs, izbucnii şi eu, dar amândoi ştiam că nu glumeşte şi că nu aveam niciun motiv să râdem. Apoi mi-a explicat că, în mod cu totul ciudat, aceşti oameni nemiloşi cu nou-născuţii care aveau defecte erau totuşi foarte îngăduitori cu cei care, copii sau adulţi, deveneau victime ale vreunui accident sau ale vreunei boli care îi afecta fizic. Cel puţin Saúl nu observase vreo manifestare de ostilitate faţă de invalizii sau nebunii din triburi. Mâna lui rămăsese pe solzul vineţiu care îi acoperea jumătate din faţă.

— Dar aşa sunt ei şi trebuie să-i respectăm. Asta i-a ajutat să trăiască sute de ani, în armonie cu pădurile lor. Chiar dacă nu le înţelegem credinţele, iar unele dintre obiceiurile lor ne dor, n-avem dreptul să-i exterminăm.

Cred că în acea dimineaţă, la barul Palermo, a fost singura oară când a făcut aluzie, şi nu în glumă, ci serios, chiar cu dramatism, la ceea ce – deşi o ascundea cu atâta eleganţă – trebuie să fi fost o tragedie în existenţa lui, excrescenţa care făcea din el un motiv ambulant de batjocură şi de scârbă şi care, probabil, i-a afectat toate relaţiile, mai ales cu femeile. (în prezenţa lor, era de o mare timiditate; observasem că, la Universitate, le evita şi că vorbea cu vreuna dintre colegele noastre numai dacă ea i se adresa direct.) în cele din urmă îşi luă mâna de pe obraz, făcând un gest de lehamite, de parcă i-ar fi părut rău că-şi atinsese pata, şi se lansă într-o nouă predică:

— Oare maşinile, tunurile, avioanele noastre şi CocaCola ne dau dreptul să-i lichidăm pentru că ei n-au nimic din

toate astea? Sau tu, prietene, crezi în necesitatea de a-i civiliza pe *chunchos*? Cum? Obligându-i să-şi facă serviciul militar? Punându-i să muncească la ferme, ca sclavi ai unor corcituri de tipul Fidel Pereira? Împingându-i să-şi schimbe limba, religia, obiceiurile, aşa cum vor misionarii? Şi ce se câştigă cu asta? Doar că vor putea fi exploataţi mai bine, atâta tot. Că vor deveni nişte *zombies,* nişte caricaturi de oameni, cum sunt toţi indigenii semiaculturaţi de pe străzile Urnei.

Băieţandrul care arunca rumeguş pe jos la Palermo purta încălţările – o talpă cu două fâşii de cauciuc – fabricate de negustorii ambulanţi şi îşi încinsese pantalonii numai petice cu o bucată de sfoară. Era un copil cu o expresie de bătrân, cu părul sârmos, cu unghiile negre şi cu o coajă roşiatică pe nas. Un *zombie*? O caricatură? Ar fi fost oare mai bine pentru el să rămână în satul lui din Anzi, purtând poncho, scufie cu urechi şi opinci şi să nu înveţe niciodată să vorbească spaniola? Nu ştiam şi încă mă mai îndoiesc. Dar Mascarita ştia. Vorbea fără vehemenţă, fără mânie, pe un ton de o calmă fermitate. Mi-a explicat pe îndelete care este cealaltă faţă a acelor acte de cruzime („care sunt, spunea el, preţul plătit pentru supravieţuire”), ce i se părea admirabil la aceste culturi. Era ceva pe care, în ciuda diferenţelor existente, îl aveau toate în comun: buna înţelegere cu lumea în care trăiau cufundate, înţelepciunea – născută dintr-o practică foarte veche – care le îngăduise, printr-un sistem complex de rituri, de interdicţii, de temeri, de obişnuinţe, repetate şi transmise din tată în fiu, să apere natura aparent exuberantă, dar în realitate fragilă şi perisabilă, de care depindea subzistenţa lor. Supravieţuiseră pentru că obiceiurile şi datinile lor se pliaseră docil după ritmurile şi exigenţele lumii naturale, fără a o viola sau stârni în profunzimea ei, ci doar atât cât trebuie pentru a nu fi distruse. Exact contrariul a ceea ce făceam noi în numele civilizaţiei, risipind tocmai

elementele fără de care ne vom ofili ca florile lipsite de apă.

Eu îl ascultam şi mă prefăceam interesat, dar în realitate mă gândeam la nevul lui. De ce-l atinsese brusc, în timp ce-mi explica ce simţea pentru băştinaşii din Amazonia? Aici să fi fost cheia conversiunii lui Mascarita? Aceşti *schipibos, huambisas, aguarunas, yaguas*, *shapras, campas, mashcos* reprezentau în societatea peruană ceva ce el putea înţelege mai bine decât oricine altcineva: o oroare pitorească, o excepţie care stârnea mila sau batjocura celorlalţi, fără a fi se acorda respectul şi demnitatea pe care le meritau doar cei care, prin fizicul, obiceiurile şi credinţele lor, făceau parte din „normalitate”. Şi el şi ei erau o anomalie pentru restul peruanilor; nevul lui provoca în ei, în noi, un sentiment asemănător aceluia pe care îl nutream de fapt pentru fiinţele care trăiau acolo, departe, aproape dezbrăcate, mâncându-şi păduchii şi vorbind graiuri de neînţeles. Oare ăsta să fi fost motivul care stătea la originea dragostei subite a lui Mascarita pentru *chunchos*? Se identifica inconştient cu acele făpturi marginalizate, din cauza nevului care îl convertea şi pe el într-un marginalizat ori de câte ori punea piciorul în stradă?

I-am propus interpretarea asta, să văd dacă nu-i schimb cumva starea de spirit, şi, într-adevăr, a izbucnit în râs.

— Ai dat examenul de psihologie cu doctorul Guerrita? m-a luat peste picior. Eu te-aş fi picat!

Şi, continuând să râdă, mi-a povestit că don Salomón Zuratas, mai şiret decât mine, îi sugerase o lectură iudaică a întregii afaceri.

— Că eu i-aş identifica pe indienii din Amazonia cu poporul evreu, întotdeauna minoritar şi mereu persecutat din pricina religiei lui şi a obiceiurilor diferite de ale restului societăţii. Tu ce crezi? O interpretare mai nobilă decât a ta, pe care am putea-o numi sindromul

Frankenstein. Fiecare cu păsărică lui, bătrâne.

I-am răspuns că cele două interpretări nu se exclud, ceea ce l-a amuzat şi i-a dat prilejul de a cădea în divagaţii.

— Da, aici ai dreptate. Uite, eu fiind pe jumătate evreu, pe jumătate monstru, asta m-a făcut mai sensibil decât pe un om înspăimântător de normal, ca tine, la soarta sălbaticilor din Amazonia.

— Săracii sălbatici! Îi foloseşti ca sugativă pentru lacrimi. După cum vezi, şi tu te foloseşti de ei.

— Bine, s-o lăsăm baltă, că am ore, şi s-a ridicat în picioare, luându-şi rămas-bun fără cea mai mică urmă din indispoziţia de mai înainte. Dar adu-mi aminte ca data viitoare să-ţi corectez expresia „săracii sălbatici”. O să-ţi povestesc nişte lucruri care or să te lase cu gura căscată, amice. De exemplu, cum au fost trataţi în epoca de febră a cauciucului. Dacă au fost în stare să treacă de asta, n-ar mai trebui să fie numiţi „săraci”, ci mai degrabă supraoameni. O să vezi, o să vezi tu!

Vasăzică, vorbea despre „problema” lui cu don Salomón. Bătrânelul se va fi obişnuit cu gândul că, în loc s-o facă în Palatul de Justiţie, Saúl avea să dea strălucire numelui Zuratas în aulele universitare şi în domeniul cercetării antropologice. Asta hotărâse el să facă în viaţă? Să fie profesor? Cercetător? Că avea aptitudini pentru aşa ceva am auzit într-o seară de la unul dintre profesorii lui, dr. José Matos Mar, care conducea pe atunci Departamentul de etnologie de la Universitatea San Marcos.

— Băiatul ăsta, Zuratas, este extraordinar. Şi-a petrecut cele trei luni de vacanţă în Urubamba, făcând muncă de teren la indienii *machiguengas* şi a adus de acolo nişte materiale excepţionale.

Vorbea cu Raúl Porras Barrenechea, un istoric cu care eu lucram după-amiaza şi care nutrea un sentiment de sfântă oroare pentru etnologie şi antropologie, pe carele acuza că înlocuiesc omul, ca protagonist al culturii, cu o

unealtă şi că distrug proza spaniolă (în treacăt fie spus, cea pe care o scria el era minunată).

— Ah, da? Atunci, să facem din băiatul ăsta un istoric şi nu un colecţionar de pietricele, doctore Matos. Fiţi altruist, îndreptaţi-l spre Departamentul de istorie.

Lucrarea pe care a elaborat-o Saúl în vara lui 1956 printre indienii *machiguengas* a fost mai târziu amplificată şi prezentată ca teză de licenţă, când eram în anul V de facultate. Îmi amintesc foarte bine de expresia de mândrie, de bucurie secretă a lui don Salomón. Îmbrăcat de sărbătoare, cu un plastron scrobit pe sub haină, a urmărit ceremonia din primul rând al sălii de festivităţi, iar ochii îi străluceau în timp ce Saúl îşi citea concluziile, răspundea la întrebările comisiei – care îl avea ca preşedinte pe Matos Mar –, era felicitat şi îşi primea diploma.

Don Salomón ne-a invitat pe Saúl şi pe mine să luăm prânzul la Raimondi, în centrul Limei, pentru a sărbători evenimentul. Dar el n-a pus gura pe nimic, poate pentru a nu încălca involuntar legile dietei iudaice. (Una dintre glumele lui Saúl când comanda jumări sau moluşte era: „Şi, în plus, faptul că fac un păcat mâncându-le dă un gust aparte, prietene, pe care tu niciodată n-o să-l cunoşti.”) Don Salomón nu-şi mai încăpea în piele de mândrie pentru titlul obţinut de fiu-său. Pe la jumătatea mesei, adresându-mi-se într-o spaniolă cu accent centro-european, mă imploră:

— Convinge-l pe prietenul tău să accepte bursa. Şi, văzându-mi mirarea de pe chip, îmi explică: Nu vrea să plece în Europa ca să nu mă lase singur, de parcă eu n-aş fi destul de mare ca să pot avea grijă de mine. I-am spus că dacă se mai încăpăţânează atâta, va trebui să mor ca să poată pleca liniştit în Franţa, la specializare.

Astfel am aflat că Matos Mar îi obţinuse o bursă ca să-şi dea doctoratul la Universitatea din Bordeaux. Mascarita o refuzase, ca să nu-şi lase tatăl singur. Ăsta să fi fost

motivul pentru care nu s-a dus la Bordeaux? Atunci l-am crezut; acum, sunt sigur că minţea. Acum ştiu că, deşi nu vorbise cu nimeni şi îşi ţinuse secretul închis cu şapte lacăte, conversiunea se tot dospise înlăuntrul lui, până a căpătat caracteristicile unui rapt mistic, poate ale căutării unui martirologiu. Acum sunt convins că îşi luase diploma în etnologie şi că muncise la redactarea tezei, ştiind foarte bine că n-o să fie niciodată etnolog, numai ca să-i facă plăcere tatălui său. Eu, care în acele zile mă zbăteam să obţin o bursă care să-mi permită să plec în Europa, am încercat de mai multe ori să-l conving să nu scape o asemenea ocazie. „Mascarita, e ceva cu care nu te mai întâlneşti. Europa! Franţa! Nu fi prost, băiete!” Dar el a fost categoric: nu putea pleca, era singura persoană pe care don Salomón o avea pe lume şi nu-l putea părăsi pentru doi sau trei ani, ştiind cât de bătrân este.

Bineînţeles că l-am crezut. Cel care nu l-a crezut întru totul a fost tocmai cel care îi obţinuse bursa şi îşi făcuse multe iluzii în legătură cu viitorul lui ştiinţific, profesorul Matos Mar. A apărut într-o după-amiază, după cum îi era obiceiul, acasă la Porras Barrenechea, ca să mai stea de vorbă şi să bea ceai cu fursecuri, şi, mâhnit, îşi anunţă gazda.

— Aţi câştigat, domnule Porras. Bursa oferită de Universitatea din Bordeaux revine anul ăsta Departamentului de istorie. Candidatul nostru a refuzat-o. Ce părere aveţi?

— Ştiu eu? E pentru prima oară în istoria Universităţii San Marcos când cineva refuză o bursă în Franţa, a spus Porras. Ce l-a apucat pe băiatul ăsta?

Eu, care scoteam fişe cu miturile despre El Dorado şi cele Şapte Cetăţi din Cibola din cronicile despre descoperirea şi cucerirea Lumii Noi, în aceeaşi încăpere unde se purta discuţia, m-am amestecat în vorbă spunând că motivul este don Salomón, pe care Saúl nu voia să-l lase

singur.

— Da, ăsta-i motivul pe care-l invocă Zuratas şi deie Dumnezeu să fie adevărat, recunoscu Matos Mar, cu un aer de scepticism. Dar tare mă tem că e vorba de ceva mult mai profund, Saúl a început să se îndoiască de rostul cercetării ştiinţifice şi de munca pe teren. Are îndoieli de natură etică.

Porras Barrenechea şi-a împins bărbia înainte şi a avut o sclipire vicleană în ochi, ca de fiecare dată când urma o înţepătură.

— Ei, bine, dacă Zuratas şi-a dat seama că etnologia este o pseudoştiinţă inventată de yankei ca să distrugă ştiinţele umaniste, atunci înseamnă că e mai inteligent decât ne aşteptam.

Dar Matos Mar nu zâmbea.

— Vorbesc serios, doctore Porras. E mare păcat, pentru că băiatul e foarte înzestrat. Inteligent, intuitiv, un foarte bun cercetător, cu o enormă capacitate de lucru. Închipuiţi-vă, i-a intrat în cap că munca pe care o desfăşurăm e imorală.

— Imorală? În fine, iată pe cineva care ştie ce faceţi dumneavoastră cu aceşti *chunchos* cumsecade, sub pretextul că le studiaţi obiceiurile! spuse Porras râzând. În ce mă priveşte, desigur, n-aş băga mâna în foc pentru virtutea etnologilor.

— Spune că-i agresăm, că le violăm cultura, continuă Matos Mar, fără să-l ia în seamă. Că noi, cu magnetofoanele şi stilourile noastre, suntem viermele care atacă fructul şi-l face să putrezească.

Şi ne relată atunci o discuţie pe care o avuseseră cu câteva zile în urmă la Departamentul de etnologie. Saúl Zuratas îi surprinsese pe toţi declarând că urmările activităţii etnologilor erau asemănătoare cu cele ale exploatatorilor de cauciuc şi de lemn, ale celor care se ocupau cu recrutarea pentru armată şi ale celorlalţi metişi

şi albi care decimau triburile.

— Pretinde că noi nu facem altceva decât să continuăm lucrul de unde l-au lăsat misionarii din perioada colonială, adăugă el. Că noi, în numele ştiinţei, cum făceau şi ăia, în numele Evangheliei, suntem vârful de lance al exterminatorilor de indieni.

— Reînvie oare indigenismul fanatic din anii treizeci chiar în incinta Universităţii San Marcos? suspină Porras. Nu m-ar mira, e ciclic, ca şi guturaiul. Îl şi văd pe Zuratas scriind pamflete împotriva lui Pizarro, a conchistei spaniole şi a crimelor Inchiziţiei. Nu mi-l doresc în Departamentul de istorie. Ar fi mai bine să accepte bursa, să devină francez şi să facă o frumoasă carieră colportând legenda neagră despre cucerirea Americii.

N-am dat prea multă importanţă celor auzite în acea după-amiază de la Matos Mar, în casa lui Barrenechea de pe strada Colina, printre rafturile pline de cărţi prăfuite şi de statuete cu Don Quijote şi Sancho Panza. Nici nu cred să-i fi pomenit ceva lui Saúl. Dar acum, aici, în Florenţa, în timp ce-mi aduc aminte de toate astea şi-mi fac însemnări, acest episod dobândeşte retrospectiv o semnificaţie deosebită. Acea simpatie, solidaritatea, vrajă sau ce-o fi fost atinsese pe atunci un grad extrem şi devenise altceva. Dacă îi punea sub semnul întrebării pe etnologi, despre care ultimul lucru care s-ar putea spune este că, în ciuda miopiei lor, sunt totuşi perfect conştienţi de necesitatea de a înţelege în propriii lor termeni modul de a vedea lumea al indigenilor din junglă, atunci ce mai apăra Mascarita? Himera că, recunoscându-le dreptul inalienabil asupra pământurilor, restul Perului ar fi trebuit să pună jungla în carantină? Oare nimeni n-ar mai trebui să intre niciodată aici, ca să evite contaminarea acestor culturi cu miasmele degenerante ale civilizaţiei noastre? Oare purismul amazoniac al lui Saúl să fi ajuns până la asemenea extreme?

Adevărul e că nu ne-am mai prea văzut în ultimele luni petrecute la Universitate. Şi eu eram foarte ocupat, îmi scriam teza. Practic, el abandonase Dreptul. Îl mai întâlneam uneori, în rarele prilejuri când mai dădea pe la Departamentul de literatură, vecin pe atunci cu cel de etnologie. Luam o cafea sau fumam o ţigară, stând de vorbă sub palmierii îngălbeniţi din campusul universitar. Cu timpul, ne-am îndreptat fiecare spre activităţi şi obiective diferite, iar prietenia noastră, destul de strânsă în primii ani, se transformase într-o relaţie sporadică şi superficială. Eu îl întrebam despre hoinărelile lui, pentru că întotdeauna sau se întorcea sau era gata de plecare în junglă, iar eu puneam toate astea – până la comentariul lui Matos Mar din casa profesorului Porras – pe seama muncii lui universitare, a specializării lui în culturile amazonice. E drept însă că, exceptând ultima noastră discuţie – cea a catilinarei lui contra Institutului de Lingvistică şi a soţilor Schneil, când ne-am şi luat rămas-bun –, cred că în ultimele luni n-am mai avut cu el dialogurile interminabile, confidenţele nestânjenite, cu inima deschisă, pe care le avuseserăm deseori între 1953 şi 1956.

Dacă le-am fi continuat, şi-ar fi deschis oare sufletul în faţa mea, lăsându-mă să întrevăd ceea ce avea să facă? Probabil că nu. Asemenea hotărâri, ale sfinţilor şi nebunilor, nu se fac publice. Ele se zămislesc încetul cu încetul, în ascunzişurile spiritului, împotriva propriei raţiuni şi la adăpost de privirile indiscrete, fără a le supune aprobării celorlalţi – care n-ar acorda-o niciodată –, până la punerea lor în practică. Îmi închipui că în cursul acestui proces – maturizarea proiectului şi punerea lui în faptă –, sfântul, iluminatul sau nebunul se izolează, învăluit de o singurătate pe care ceilalţi n-o pot străpunge. Cât despre mine, n-am bănuit nicio clipă că Mascarita ar fi putut să trăiască în ultimele luni ale vieţii noastre la San Marco – doar amândoi eram deja bărbaţi – o asemenea revoluţie

internă. Observasem doar că era o persoană mai însingurată decât restul muritorilor sau mai degrabă că devenise mai rezervat după ce lăsase în urmă adolescenţa.

Dar atribuiam acest lucru exclusiv fetei lui, îngrozitoarei lui urâţenii, care se interpunea între el şi lume şi care făcea dificile relaţiile cu cei din jur. Rămăsese oare aceeaşi fiinţă jovială, simpatică, cumsecade din anii anteriori? Nu, cred că devenise mai serios şi mai laconic, mai puţin dezinvolt decât înainte. Deşi, în această problemă nu prea am mare încredere în memoria mea. Poate că rămăsese acelaşi Mascarita zâmbitor şi vorbăreţ pe care l-am cunoscut în 1953, iar fantezia mea îl schimbă ca să semene mai bine cu celălalt, cu cel din anii care aveau să vină, pe care nu l-am mai cunoscut şi pe care – dat fiind că am cedat blestematei ispite de a scrie despre el – trebuie să-l inventez.

Şi totuşi memoria nu mă înşală, sunt sigur, în ceea ce priveşte înfăţişarea şi modul lui de a se îmbrăca. Părul roşcat şi cu un vârtej în creştetul capului, refractar la pieptene, pletele legănându-se, mişcându-se încontinuu, fluturând peste faţa-i bifrontală, care, pe partea sănătoasă, avea un ten palid, cu pistrui. Avea o privire luminoasă şi dinţi regulaţi. Era înalt, slab şi sunt sigur că, exceptând ziua în care şi-a susţinut lucrarea de diplomă, nu l-am văzut niciodată purtând cravată. Se îmbrăca numai cu cămăşi sport ieftine, de bumbac, peste care, iarna, îşi punea un pulover de orice culoare, şi cu blugi decoloraţi şi şifonaţi. Peste pantofii lui probabil că n-a trecut niciodată peria. Nu cred să fi avut confidenţi sau prieteni apropiaţi. Probabil că şi celelalte relaţii de prietenie pe care le-a avut au fost asemănătoare celei care ne-a legat, cordiale, dar destul de superficiale. Cunoscuţi a avut însă mulţi la Universitate şi, desigur, în cartierul lui, dar aş fi gata să jur că nimeni n-a aflat din gura lui ce i se întâmplă sau ce avea de gând să facă. Asta, presupunând că ar fi plănuit

totul cu grijă şi că lucrurile nu s-au desfăşurat mai degrabă treptat, pe nesimţite, împinse mai mult de împrejurări decât de propria lui opţiune. Oricum, e ceva la care m-am gândit mult în ultimii ani şi, totuşi, n-o să aflu niciodată răspunsul.

III

Pe urmă, oamenii pământului au început să meargă drept spre soarele care cădea. Înainte, şi ei stăteau liniştiţi. Soarele, ochiul lor din cer, era nemişcat. Treaz, mereu deschis, privindu-ne, încălzea lumea. Lumina lui, deşi puternică, Tasurinchi putea s-o suporte. Nu existau rele, nu exista vânt, nu exista ploaie. Femeile năşteau prunci curaţi. Dacă Tasurinchi avea chef să mănânce, îşi băga mâna în apa râului şi scotea un biban zbătându-se; sau, trăgând cu săgeata fără să ochească, făcea câţiva paşi prin pădure şi curând dădea de o curcă, o potârniche sau altă pasăre străpunsă. Niciodată n-a lipsit mâncarea. Nu erau războaie. Râurile erau pline de peşte, iar pădurile de animale. *Los mashcos* nu existau. Oamenii pământului erau puternici, înţelepţi, senini şi uniţi. Erau paşnici şi nu se mâniau. Asta era înainte.

Cei care plecau se întorceau, intrând în sufletul celor mai buni. Aşa, nimeni nu murea niciodată. „E rândul meu să plec", spunea Tasurinchi. Cobora pe malul râului şi îşi făcea patul din frunze şi crengi uscate şi un acoperiş de *ungurabi.* Ridica de jur-împrejur o palisadă din bambus ascuţit la capăt, pentru ca *el ronsoco*, când prăda pe mal, să nu-i mănânce cadavrul. Se culca, pleca şi, în scurt timp, se întorcea, adăpostindu-se în cel care vânase cel mai mult, luptase mai bine şi respectase datinile. Oamenii pământului trăiau laolaltă. În pace; Moartea nu era moarte. Însemna să pled şi să te întorci. În loc să-i slăbească, îi întărea, adăugându-le celor rămaşi înţelepciunea şi puterea celor plecaţi. „Suntem şi vom fi, spunea Tasurinchi. Se zice că n-o să murim. Cei care pleacă s-au întors. Sunt aici. Ei suntem noi."

Atunci de ce, dacă erau curaţi, au început să umble oamenii pământului? Pentru că, într-o bună zi, soarele a început să cadă. Ca să nu mai cadă, ca să-l ajute să se

ridice. Aşa zice Tasurinchi.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Soarele se războise deja cu Kashiri, luna? Poate. A început să clipească, să se clatine, lumina i s-a stins şi de-abia mai putea fi văzut. Oamenii au început să se frece, tremurând. Ăsta era frigul. Se zice că aşa a început după aceea. Atunci, în semiobscuritate, neobişnuiţi, speriaţi, oamenii cădeau în propriile lor capcane, mâncau carne de cerb crezând că-i de tapir şi nu mai recunoşteau drumul când se întorceau de la plantaţia de manioc la casele lor. Unde mă aflu? Erau disperaţi, umblau orbeşte, se poticneau, unde or fi ai mei? Ce se întâmplă pe lume? Începuse să bată vântul. Urlând, izbind, lua cu el coroanele palmierilor şi smulgea copacii din rădăcini. Ploaia cădea cu zgomot, provocând inundaţii. Se vedeau turme de *huanganas,* înecate, plutind cu gaidele în sus, duse de curent. Râurile îşi schimbau cursul, apele surpau zăgazurile, câmpiile deveneau râuri. Sufletele şi-au pierdut tihna. Asta nu mai era plecare, era moarte. Trebuie făcut ceva, ziceau. Şi, uitându-se în dreapta şi în stânga, ce anume? ce să facem? ziceau. „S-o porniţi la drum”, a poruncit Tasurinchi. Se aflau în plină beznă, înconjuraţi de rău. Maniocul începuse să se împuţineze, apa puţea. Cei care plecau nu se mai întorceau, alungaţi de dezastru, rătăcind între lumea norilor şi a noastră. Pe sub pământul pe care călcau îl auzeau alergând, năvalnic, pe Kamabiría, râul celor morţi. Apropiindu-se parcă, chemându-i parcă. S-o pornească la drum? „Da, a zis *el seripigari* înecându-se cu tutun în timpul căpielii. La drum, la drum! Şi nu uitaţi, în ziua când n-o să mai umblaţi o să plecaţi de tot. Şi o să trageţi şi soarele în jos.”

Aşa a început. Mişcarea, mersul. Înaintând, pe ploaie sau nu, pe pământ ori pe apă, urcând muntele şi coborând la trecători. Prin pădurile atât de dese era noapte în timpul zilei, iar câmpiile semănau cu nişte lacuri, pentru că n-

aveau nici măcar un tufiş, ca un cap de om pe care drăcuşorul de *kamagarini* l-a lăsat chel. „Soarele n-a căzut încă, îi încuraja Tasurinchi. Se împiedică şi se ridică. Atenţie, doarme! Să-l trezim, să-l ajutăm.” Am îndurat greutăţi şi am cunoscut moartea, însă am continuat să umblăm. Or fi de ajuns scânteile cerului pentru a socoti de câte ori a trecut luna pe boltă? Nu. Suntem vii. Ne mişcăm.

Ca să trăiască umblând, ei, înainte, au trebuit să devină mai sprinteni şi să scape de ce aveau. Ei. Case, animale, semănături, belşugul care îi înconjura. Micuţa plajă unde culcau pe spate broaşte cu carnea sălcie la gust; muntele – plin de păsări cântătoare. Şi-au păstrat strictul necesar şi au pornit-o la drum. Fost-a oare o pedeapsă mersul prin păduri? Mai degrabă celebrare, ca mersul la pescuit sau la vânătoare în sezonul uscat. Şi-au păstrat arcurile şi săgeţile, cornurile pline cu otrăvuri vegetale, tijele cu vopsea de *achiote*, cuţitele, tobele, *cushmas* pe care le aveau pe ei, săcoteii de piele şi fâşiile de pânză în care îşi purtau copiii. Nou-născuţii vedeau lumina zilei mergând, bătrânii se prăpădeau mergând. Când se revărsau zorile, crengile se mişcau deja împinse de trupurile lor, ei mergeau deja, înşiraţi unul în spatele celuilalt, mergeau, mergeau, bărbaţii cu armele deja pregătite, femeile cărând străchini şi paporniţe, toţi cu ochii aţintiţi asupra soarelui. N-am pierdut încă direcţia. Deci încăpăţânarea ne-o fi menţinut puri. Soarele n-a căzut, nu-şi isprăveşte căderea. Pleacă şi vine, ca sufletele norocoase. Încălzeşte lumea. Nici oamenii pământului n-au căzut. Suntem aici. Eu în mijloc, voi în jurul meu. Eu vorbind, voi ascultare du-mă. Trăim în mijloc, voi în jurul meu. Eu vorbind, voi ascultându-mă. Trăim, umblăm. Se pare că asta-i fericirea.

Dar ei, înainte, au trebuit să se sacrifice pentru lumea de aici. Să îndure catastrofe, suferinţe şi năpaste care ar fi dus la pieire orice alt popor.

De data asta, oamenii care umblă au făcut un popas ca

să se odihnească. Tigrul a început să ragă în noapte, iar stăpânul tunetului urla cu glas răguşit. Erau semne rele. Fluturii pătrundeau în locuinţe, iar femeile trebuiau să-i îndepărteze de tăvile cu mâncare, scuturând rogojinile. Au auzit cucuveaua şi *la chícua* ţipând. Oare ce o să se întâmple? se întrebau, speriaţi. În timpul nopţii râul crescuse aşa de mult că dimineaţa s-au pomenit înconjuraţi de ape învolburate, ducând bucăţi de lemn, arbuşti, bălării şi cadavre care se izbeau de maluri şi se desfăceau în bucăţi. Au tăiat repede scânduri, improvizând plute şi canoe, înainte ca inundaţia să înghită insuliţa în care se transformase pământul. A trebuit să pornească pe apele nămoloase şi să înceapă să vâslească. Vâsleau şi tot vâsleau şi, în timp ce unii mânuiau prăjinile, ceilalţi strigau, semnalând la dreapta zăplazurile, la stânga un vârtej, şi colo, colo, *vacumana* loveşte apa cu coada, aşteaptă, vicleană, liniştită, sub apă, momentul de a răsturna canoea, pentru a-i înghiţi pe vâslaşi. În pădure, stăpânul duhurilor rele, Kientibakori, nebun de bucurie, bea *masato,* dansând prin mulţimea de *kamagarinis.* Mulţi s-au înecat în apele învolburate, când vreun trunchi de copac scufundat, nevăzut, rupea pluta şi răpea astfel familii întregi.

Aceştia nu se mai întorceau. Trupurile lor, umflate, muşcate de peştii piranha, apăreau uneori pe plajă sau agăţate ca nişte zdrenţe de rădăcinile vreunui copac de pe mal. Nimeni nu trebuie să se lase înşelat de aparenţe. Cei care pleacă aşa pleacă de tot. Oare *los seripigaris* ştiau acest lucru încă de pe atunci? Cine ştie dacă venise deja înţelepciunea. O dată ce păsările şi lighioanele îi mănâncă învelişul, sufletul nu mai găseşte drumul de întoarcere, se pare. Rămâne, pierdut, în altă lume, devine drăcuşor *kamagarini* şi coboară la cei de jos sau ajunge zeişor *saankarite* şi urcă în lumile de sus. De aceea ei, înainte, se fereau de râu, de mlaştini, chiar şi de râurile puţin adânci.

Le socoteau duşmanii lor. De aceea nu brăzdau râurile decât dacă toate drumurile erau închise. Probabil pentru că nu voiau să moară. Apele sunt trădătoare, se zice. Să mergi pe apă înseamnă, poate, să mergi spre moarte.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Fundul râului, la Gran Pongo, e plin de cadavrele noastre. Or fi multe, probabil. Aici au fost suflate şi aici se vor întoarce ca să moară. Aici or fi, jos, ascultând tânguirea apei care se leagănă printre pietre şi îşi sparge valurile de stâncile ascuţite. De aceea nu sunt broaşte dincolo de Pongo, pe pământul din munţi. Sunt bune înotătoare şi totuşi niciuna nu a putut traversa aceste ape. Cele care au încercat s-au înecat. Acum zac şi ele pe fundul apei, ascultând freamătul lumii de deasupra. Aici începem şi aici ne avem sfârşitul noi, *los machiguengas,* se pare. În Gran Pongo, la Cazane.

Alţii s-au luptat. Sunt mai multe feluri de luptă. De data asta, oamenii care umblă făcuseră un popas ca să mai prindă putere. Erau atât de obosiţi, că de-abia mai puteau vorbi. Se adunaseră într-un colţ de pădure, care părea mai sigur. L-au curăţat şi şi-au înălţat case, cu acoperiş din împletituri. Era un loc mai înalt şi credeau că apele trimise de Kientibakori ca să-i înece n-or să ajungă până acolo sau că, dacă aveau să vină, or să le vadă la timp şi vor putea astfel să scape. După ce au defrişat şi au ars terenul, au plantat manioc, au semănat porumb şi banani. Aveau bumbac sălbatic din care să-şi ţească *cushmas* şi răsaduri pentru tutun, care îndepărtau viperele. *Los huacamayos* veneau pe umărul oamenilor. Puii de tigru sugeau din ţâţele femeilor. Mamele se duceau în adâncul pădurii ca să nască, se scăldau şi se întorceau cu prundi lor, care dădeau din mâini şi din picioare şi scânceau, feriţi în căldura binefăcătoare a soarelui. Pe atunci nu existau *mashcos.* Kashiri, luna, nu făcea încă niciun rău; fusese pe pământ, unde îi învăţase pe oameni să cultive maniocul.

Dar îşi lăsase, probabil, sămânţa răului. Ei nu ştiau. Totul părea să fie bine.

Atunci, într-o noapte, un vampir l-a muşcat pe Tasurinchi, în timp ce dormea. I-a înfipt doi colţi în obraz şi, deşi el l-a lovit cu pumnii, n-a vrut să-i dea drumul. A trebuit să-l facă bucăţi, mânjindu-se cu oasele lui moi şi lipicioase ca rahatul. „E un semn", a zis Tasurinchi. Ce însemna acest semn? Nimeni nu l-a înţeles. Se pierduse înţelepciunea sau poate că nici nu venise. N-au plecat. Au rămas pe loc, temători, aşteptând. Înainte ca maniocul şi porumbul să crească, înainte ca bananele să se coacă, au sosit *los mashcos.* Nu i-au simţit venind, n-au auzit muzica darabanelor lor din piele de maimuţă. S-au trezit deodată sub o ploaie de săgeţi, de darde şi de pietre. Pe neaşteptate, limbi mari de foc le cuprinseseră casele. Înainte ca ei să poată face vreun gest de apărare, duşmanii tăiaseră deja o mulţime de capete şi furaseră nenumărate femei. Şi le-au luat toate coşurile cu sare, pe care ei le umpluseră la munte. Cei care plecau astfel se mai întorceau sau mureau? Cine ştie! Poate că mureau. Sau poate că duhurile lor aveau să dea mai multă furie şi mai multă tărie celor care le furaseră. Sau poate că mai dau încă târcoale prin pădure, singuratice.

Cine ştie câţi nu s-au mai întors! Cei răpuşi de săgeţi sau cu pietre, cei căzuţi în dârdâială de veninul dardelor sau de ameţeli cumplite. De fiecare dată când atacau *los mashcos* şi îşi vedea poporul împuţinat, Tasurinchi arăta spre cer: „Soarele se prăbuşeşte, s-ar zice. Înseamnă c-am făcut ceva rău. Ne-om fi stricat stând prea mult timp în acelaşi loc. Obiceiul trebuie respectat. Trebuie să redevenim puri. Să ne continuăm drumul." Iar înţelepciunea revenea, din fericire, când ei erau ameninţaţi să dispară. Atunci uitau de semănături, de case, de tot ceea ce nu puteau duce în traistele lor de piele. Îşi puneau şiragurile, cununile, ardeau restul şi, bătând în darabane,

cântând, dansând, o porneau la drum. Iar şi iar. Atunci soarele se oprea din coborârea lui prin lumile din cer. Curând îl simţeau cum se trezeşte şi se înfurie. „Iată-l încălzind din nou pământul, îşi spuneau ei. Suntem vii”, ziceau. Şi continuau să meargă.

Aşa au ajuns atunci până pe munte oamenii care umblă. Era acolo. Foarte înalt, curat şi urcând, urcând până la Menkoripatsa, lumea albă a norilor. Cinci fluvii curgeau zburdând printre pietrele sărate. Muntele era înconjurat de pădurici cu tulpini galbene, cu porumbei şi potârnichi, cu şoricei jucăuşi şi furnici cu gust de miere. Stâncile erau de sare, pământul era de sare, fundul râurilor era tot de sare. Oamenii pământului îşi umpleau coşurile, traistele, plasele, liniştiţi, ştiind că sarea niciodată nu se va termina. Erau mulţumiţi, se pare. Plecau, se întorceau, iar sarea se înmulţise. Întotdeauna se găsea sare pentru cel care urca în căutarea ei. Şi urcau mulţi: *ashaninkas, amueshas, piros, vaminahuas.* Şi *los mashcos* urcau. Toţi cunoşteau muntele. Când noi soseam, duşmanii erau deja aici. Nu ne luptam cu ei. Nu erau războaie, nici vânătoare, ci doar respect, se zice. Cel puţin asta-i ce-am aflat eu. Poate că aşa o fi fost. La fel era şi la sărării, la fel era şi la adăpătoare. Oare în aceste locuri ascunse de pe munte, unde pământul e sărat şi vin să-l lângă, animalele se luptă între ele? Cine a văzut într-o *collpa* un *sajino* atacând un *majaz,* sau vreun *ronsoco* muşcând un *shimbillo*? Nu-şi fac nimic. Se întâlnesc aici şi aici rămân, fiecare la locul său, lingând în linişte pământul sărat sau apa izvorâtă din el, până se satură. Nu-i oare la fel de bine dacă descoperi o *collpa* sau o adăpătoare? Ce uşor se vânează animalele atunci! Stau acolo, lingând nepăsătoare, încrezătoare. Nu simt piatra, n-o iau la fugă când şuieră săgeata. Cad uşor. Muntele era *collpa* oamenilor, era marea lor adăpătoare. Poate că avea vraja lui. *Los ashaninkas* spun că-i sfânt, că, înăuntrul pietrei, stau de vorbă duhurile. Poate că aşa e,

poate că stau de vorbă. Ei soseau cu coşurile şi cu traistele şi nimeni nu-i vâna. Se uitau unii la alţii, atâta doar. Era sare şi numai respect pentru toţi.

După, nu se mai puteau sui pe munte. După, ei au rămas fără sare. După, cel care urca era vânat. Legat bine, era dus în tabere. Asta era sângerarea copacilor. Mai cu putere, la dracul Apoi, pământul s-a umplut de *viracochas* care scotoceau peste tot şi vânau oameni. Îi luau pe oameni, iar ei însângerau copacul şi cărau cauciucul. Mai cu putere, la dracul Taberele au fost mai rău decât întunericul şi ploile, se pare, mai rău decât cu bolile şi cu *los mashcos.* Am avut tare mult noroc. Oare nu suntem noi oamenii care umblă? *Los viracochas* erau vicleni, se zice. Ştiau că oamenii urmau să urce pe munte, cu coşuri şi cu plase, ca să adune sare. Îi aşteptau cu capcane şi cu împuşcături. Şi-i luau pe toţi care cădeau. *Ashaninka, piro*, *amahuaca, yaminahua, mashco.* N-aveau preferinţe. Pe cel care cădea, numai să aibă mâini ca să răznească arborele de cauciuc, să-i pună cutia şi să-i adune laptele, umeri ca să care şi picioare ca să alerge cu bulgării de cauciuc în tabără. Unii mai scăpau, poate. Foarte puţini, se zice. Nu era o treabă uşoară. Mai mult decât să fugă, trebuiau să zboare. Să crăpi, la dracul Cine fugea era doborât de împuşcătură. La dracu, un *machiguenga* mort! „N-are rost să fugiţi din tabere, zicea Tasurinchi. *Los viracochas* au vrăjile lor. Se petrece ceva cu noi. Om fi făcut ceva. Pe ei îi apără duhurile, iar pe noi ne părăsesc. Suntem vinovaţi de ceva. Mai bine ne înfigem un spin de *chambira* sau înghiţim suc de *cumo.* Plecând aşa, de spin sau de venin, din voinţa noastră, mai e speranţă să ne întoarcem. Cel care pleacă lovit de puşcă nu se mai întoarce, rămâne plutind pe apele râului Kamabiría, mort printre morţi, pentru totdeauna.” Se părea că oamenii aveau să dispară. Dar oare nu suntem noi nişte norocoşi? Suntem aici. Mergând încă. Mereu fericiţi. De atunci nu s-au mai dus să

ia sare de pe munte. El e tot acolo, înalt, înalt, cu sufletul curat, privind soarele drept în faţă.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Tasurinchi, cel care trăieşte la cotul râului, cel care înainte trăia la laguna unde, când se scurge apa, în sezonul uscat, rămân pe fund o groază de broaşte pe jumătate moarte, umblă. M-am dus să-l văd. Am suflat în corn de departe, ca să-l vestesc că vin să-l vizitez, şi când m-am apropiat, am strigat: „Am venit, am venit!" Papagalul meu repeta: „Am venit, am venit!" N-a ieşit să mă întâmpine şi am crezut că s-o fi dus să trăiască în altă parte şi că făcusem drumul degeaba. Dar nu. Casa lui era tot acolo, lângă cotul râului. Am stat cu spatele la ea, aşteptând să mă primească. A trebuit să aştept cam mult. El era undeva în josul râului, scobind un trunchi, ca să-şi facă o canoe.

În timp ce-l aşteptam, mă tot uitam la femeia lui. Acolo, nu departe, stând lângă războiul de ţesut, vopsea nişte fire de bumbac cu rădăcini pisate de *palillo*. Nu s-a sculat în picioare, nici nu m-a privit. A continuat să lucreze, ca şi când eu nici n-aş fi venit sau aş fi fost invizibil. Îşi pusese mai multe şiraguri decât ultima oară. „Porţi atâtea şiraguri ca să nu se apropie drăcuşorii *kamagarini* sau ca să nu-ţi poată face farmece vrăjitorul *machikanari*?" am întrebat-o. Dar ea nu mi-a răspuns şi şi-a văzut mai de parte de vopsit firele, ca şi cum nici nu m-ar fi auzit. Purta multe podoabe pe braţe, la glezne, pe umeri şi la pieptul *cushmei.* Cununa de pe capul ei era un curcubeu din pene de *huacamayo,* de *tucán,* de papagal, de păun şi de curcan *kanari.*

În sfârşit, a sosit şi Tasurinchi. „Am venit", i-am zis. „Eşti aici?" „Aici sunt", mi-a răspuns el, fericit că mă vede, iar papagalul meu tot repeta: „Aici, aici." Atunci, femeia lui s-a sculat în picioare şi a desfăcut două rogojini, ca să stăm jos. A adus o oală cu cartofi de manioc proaspăt copţi, pe care i-a răsturnat pe nişte frunze de banan, şi un urcior cu *masato.* Şi ea părea fericită că mă vede. Am stat

de vorbă până a mai răsărit o dată luna, fără să ne oprim.

Femeia lui e cu burta mare şi de data asta copilul se va naşte la soroc şi n-o să mai plece. Aşa i-a zis un zeu lui *seripigari* în timpul căpielii. Şi i-a spus că dacă şi de data asta copilul moare înainte de a se naşte, cum s-a mai întâmplat, vina va fi a femeii şi nu a unui *kamagarini.* În timpul acelei căpieli, *seripigari* a dezvăluit mai multe lucruri. În celelalte rânduri, copiii s-au născut morţi pentru că ea băuse fierturi ca să-i omoare în pântece şi să-i lepede înainte de vreme. „Aşa-i?" am întrebat-o pe femeia lui. Iar ea mi-a răspuns: „Nu mai ţin minte. Aşa o fi. Cine ştie." „Da, aşa e", m-a încredinţat Tasurinchi. A prevenit-o că dacă şi de data asta face un copil mort, o s-o omoare. „Dacă se naşte mort, o să mă înţepe cu un ac otrăvit şi o să mă arunce lângă râu, ca să mă mănânce *los ronsocos*", mi-a confirmat femeia. Râdea, nu-i era frică, parcă îşi bătea joc de noi.

L-am întrebat pe Tasurinchi de ce dorea atâta ca nevastă-sa să nască. Nu copilul îl neliniştea, ci nevastă-sa. „Nu-i ciudat că toţi copiii i se nasc morţi?" spune. A întrebat-o din nou, în faţa mea: „I-ai lepădat fiindcă ai băut fierturi de buruieni?" Iar ea i-a repetat ceea ce-mi spusese mie: „Nu mai ţin minte." „Uneori mă gândesc că asta nu-i femeie, ci o drăcoaică, o *săpai*", mi-a mărturisit Tasurinchi. Nu numai povestea cu copiii l-a făcut să se întrebe dacă nu cumva o fi având un alt fel de suflet. Ci şi brăţările alea, şiragurile, cununile şi podoabele pe care şi le pune. Şi, e drept, niciodată n-am mai văzut pe cineva care să poarte atâtea lucruri pe trup şi pe *cushma.* Cum o fi putând să mai şi umble cu atâta greutate pe ea? „Uită-te numai ce are acum", mi-a spus Tasurinchi. A chemat-o pe femeie lângă noi şi mi-a arătat: clopoţei din seminţe, şiruri de mărgele din oase de potârniche, dinţi de *ronsoco*, oscioare de maimuţă, colţi de *majaz,* coji de gângănii şi multe altele, de care nu-mi mai aduc aminte. „Spune că toate şiragurile

astea o apără de vrăjitorul cel rău, de *machikanari*, mi-a zis Tasurinchi. Dar uneori, văzând-o, ai zice mai degrabă că ea e un *machikanari* care face farmece." Râzând, ea ne-a spus că nu crede să fie vrăjitoare, nici drăcoaică, ci o femeie ca toate celelalte.

Lui Tasurinchi nu-i pasă că rămâne singur, dacă-şi omoară nevasta. „Mai bine aşa, decât să trăiesc cu cineva care e în stare să-mi fure toate bucăţelele sufletului", m-a lămurit. Dar credea că nu se va întâmpla aşa ceva, pentru că, după cum l-a încredinţat *seripigari* în timpul căpielii, de data asta copilul se va naşte viu. „Aşa o fi", am auzit-o pe nevastă-sa zicând şi apoi râzând în hohote, fără să-şi ridice privirea din maldărul de fire de bumbac. Sunt bine, amândoi. Umblă. Tasurinchi mi-a dăruit plasa asta din fire. „Ca să pescuieşti şi tu ceva", mi-a zis. Mi-a mai dat manioc şi porumb. „Nu ţi-e teamă să călătoreşti singur? m-a întrebat. Noi, *los machiguengas,* traversăm pădurea numai însoţiţi, cine ştie ce poţi întâlni pe drum." „Şi eu călătoresc însoţit, i-am răspuns. Chiar nu mi-ai văzut papagalul?" „Papagal, papagal", a repetat papagalul.

I-am povestit toate astea lui Tasurinchi, ăl de trăia înainte pe râul Mitaya, iar acum trăieşte în adâncul pădurii, pe râul Yavero. S-a gândit, a cugetat şi mi-a zis: „Nu-l înţeleg. I-e teamă ca nu cumva să fie o *sopai,* fiindcă leapădă copii morţi? Atunci şi astea or fi drăcoaice, pentru că nasc nu numai copii fără viaţă, ci, uneori, şi broaşte râioase şi şopârle. Cine a zis că o femeie e o vrăjitoare rea dacă poartă mai multe şiraguri? Eu nu cunosc învăţătura asta. *Machikanari*-ul este vrăjitor rău pentru că-l slujeşte pe Kientibakori, cel ce suflă demonii, şi pentru că *los kamagarinis,* drăcuşorii lui, îl ajută să-şi pregătească fierturile de buruieni, aşa cum micii zei ieşiţi din răsuflarea lui Tasurinchi îl ajută pe *seripigari*, vrăjitorul cel bun, să tămăduiască relele, să desfacă farmecele şi să descopere adevărul. Dar, din câte ştiu, şi *machikanari*, şi *seripigari*

poartă şiraguri.”

Auzindu-l, femeile au început să râdă. Nu poate fi adevărat că nasc copii morţi, pentru că acolo, în casa de la Yavero, era un furnicar de copii. „Sunt multe guri de hrănit”, se tânguia Tasurinchi. Înainte, pe râul Mitaya, cădeau mereu peşti în plasă, deşi pământul nu era prielnic pentru manioc. Dar unde s-a aşezat acum, urcând pe un râu care se varsă în Yavero, nu sunt peşti. E un loc întunecos, plin de broaşte râioase şi de tatu. Un pământ umed, care putrezeşte plantele.

Dintotdeauna am ştiut că nu trebuie să mănânci carne de tatu, pentru că tatu are mamă necurată, aduce boli, iar trupul celui care îl mănâncă se umple de pete. Dar aici, ei mâncau. Femeile au jupuit un tatu şi apoi au fript carnea, tăiată în felioare. Tasurinchi mi-a băgat o bucată în gură cu degetele lui. Mi-a fost greu s-o înghit, din cauza silei. Se pare că nu mi s-a întâmplat nimic. Dacă mi s-ar fi întâmplat ceva, poate că n-aş fi aici, umblând.

„De ce te-ai dus aşa departe, Tasurinchi? l-am întrebat. Am rătăcit mult până te-am găsit. În plus, prin regiunea asta, nu departe, sălăşluiesc *los mashcos.”* „Ai fost la casa mea din Mitaya şi n-ai dat ochi cu *viracochas*? s-a minunat el. Sunt peste tot acolo, mai ales pe celălalt mal de unde locuiam eu.”

Străinii au început să treacă pe râu, urcau şi coborau, coborau şi urcau; de atunci, luna a răsărit de mai multe ori. Erau mulţi *punarunas,* veniţi din munţi, dar şi mai mulţi *viracochas.* Nu erau în trecere. Au rămas. Şi-au făcut case, au doborât copaci. Vânează animale cu puşti care bubuie, în pădure. Veneau cu ei şi câţiva bărbaţi care umblă. Din ăia care trăiesc mai sus, dincolo de Gran Pongo, din ăia care au încetat să mai fie bărbaţi şi au ajuns să semene cu *viracochas*, după felul cum se îmbracă şi vorbesc. Veneau pe-acolo, în Mitaya, ca să-i ajute. L-au vizitat şi pe Tasurinchi. Voiau să-l convingă să meargă să

lucreze cu ei, să taie pădurea şi să care piatră pentru un drum pe care îl fac de-a lungul râului. „N-or să-ţi facă nimic, îi spuneau, încurajându-l. Adu-ţi şi femeile, ca să-ţi facă de mâncare. Uită-te la noi: ne-au făcut ceva? Nu mai e ca pe vremea când sângerau copacii. Atuncea, da, *viracochas* ăştia erau ca nişte diavoli, voiau să sângerăm şi noi ca arborii, voiau să ne fure sufletele. Acum e altceva. Cu ăştia munceşti cât ai chef. Îţi dau mâncare, îţi dau cuţit, îţi dau macete, îţi dau harpon ca să pescuieşti. Dacă rămâi, poţi să te alegi şi cu o puşcă."

Cei care au fost bărbaţi păreau fericiţi. „Suntem nişte oameni norocoşi, ziceau. Uită-te la noi, atinge-ne. Nu vrei să fii şi tu la fel? Hai, învaţă! Fă ca noi!" Tasurinchi s-a lăsat convins. „Bine, le-a spus, vin şi eu, ca să văd." Şi, trecând râul Mitaya, s-a dus cu ei în tabăra *viracocha.* Cum a ajuns, şi-a dat seama că a căzut într-o cursă. Era înconjurat de draci. Dar cum ţi-ai dat seama, Tasurinchi? Un *viracocha*, care îi explica, într-un fel greu de înţeles, ce voia de la el să facă, şi-a arătat toată murdăria din suflet. Cum, Tasurinchi? Ce s-a întâmplat? L-a întrebat: „Ştii să te foloseşti de macetă?..." Şi a tăcut brusc, cu chipul desfigurat, încruntat. A deschis larg gura şi hapciu! hapciu! hapciu! De trei ori la rând, se pare. Ochii i s-au umezit, roşii ca flacăra. Lui Tasurinchi niciodată nu-i fusese aşa de frică, înainte. „Ceea ce văd e un *kamagarini,* se gândea el. Faţa asta-i faţa lui, ăsta-i zgomotul lui. O să mor chiar astăzi." Gândindu-se „ăsta-i dracu, e dracu", simţea cum i se acoperă pielea cu broboane de sudoare, de parcă ieşea din apă. L-a trecut cu rece prin oase şi s-a văzut pe dinăuntru, ca în timpul căpielii. A trebuit să facă cel mai mare efort din viaţa lui, zice, ca să se poată mişca. De atâta tremur, picioarele nu-l mai ascultau. În cele din urmă a reuşit. *Viracocha* începuse din nou să vorbească, fără să-şi dea seama că se trădase. Din nas i se scurgeau muci verzi. Vorbea ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic,

vorbea cum vorbesc eu acuma. S-a mirat, sigur, când a văzut că Tasurinchi a plecat fugind şi l-a lăsat cu vorbele neterminate. Cei care au fost bărbaţi şi se găseau pe-acolo au încercat să-i taie drumul. „Nu-ţi fie teamă, nu ţi se întâmplă nimic, îl amăgeau ei. N-a fost decât un strănut, atâta tot. Pe ei nu-i omoară. Au leacurile lor.” Tasurinchi s-a urcat în canoea lui, prefăcându-se: „Da, desigur, o să mă întorc, vin imediat, aşteptaţi-mă aici.” încă îi mai clănţăneau dinţii în gură, se pare. „Simt diavoli, se gândea el. Probabil c-o să mor chiar astăzi.”

Cum a ajuns pe malul celălalt, şi-a chemat femeile şi copiii. „A venit răul, suntem înconjuraţi de *kamagarinis,* i-a înştiinţat. Trebuie să plecăm cât mai departe. Haideţi, poate că nu-i încă târziu, poate că mai putem merge.” Aşa au făcut, şi acum trăiesc pe malul ăla, în adâncul pădurii, pe râul Yavero. După părerea lui, *los viracochas* n-or să ajungă până acolo. Nici *los mashcos,* nici măcar ei n-ar putea să se obişnuiască într-un asemenea loc. „Numai oamenii care umblă pot trăi în locuri ca ăsta”, îmi zicea cu mândrie. Era bucuros că mă vede. „Mi-a fost teamă că n-o să mai vii niciodată până aici, să ne vizitezi”, spunea. Femeile, în timp ce-şi despăducheau una alteia părul, tot repetau: „Noroc c-am scăpat, că altfel cine ştie ce se alegea de sufletele noastre.” Şi ele păreau fericite că mă văd. Am mâncat, am băut şi am stat de vorbă mai multe răsărituri de lună. Nu voiau să mă mai lase să plec. „Păi, cum să pled, zicea Tasurinchi, doar n-ai terminat de povestit. Povesteşte, povesteşte, că mai ai multe de zis.” Dacă ar fi fost după el, aş fi fost şi acum la Yavero, povestind.

Încă nu şi-a terminat casa de ridicat. Dar a curăţat terenul şi a tăiat parii şi frunzele şi a pregătit mănunchiurile de paie pentru acoperiş. A trebuit să se ducă să le aducă mai din vale, pentru că acolo unde este el nu sunt palmieri, nici paie. Un băiat care vrea să se

însoare cu una dintre fetele lui trăieşte pe-acolo, pe-aproape, şi l-a ajutat pe Tasurinchi să caute un loc undeva mai sus, să semene manioc. Sunt mulţi scorpioni, îi alungă afumându-le intrările în ascunzători. Noaptea sunt şi mulţi lilieci; au şi muşcat un copil care, în somn, s-a îndepărtat de foc. Zice că liliecii de aici ies să-şi caute hrana chiar şi pe ploaie, lucru care nu s-a mai pomenit prin alte părţi. Pământul ăsta din Yavero e-un loc unde şi animalele au alte obiceiuri. „Încă le mai învăţ”, mi-a spus Tasurinchi. „E grea viaţa când schimbi locul”, i-am zis eu. „Aşa-i! mi-a răspuns. Bine că ştim să umblăm. Bine că am tot mers atâta vreme. Bine că ne-am tot schimbat locul, dintotdeauna. Ce s-ar fi ales din noi dacă am fi fost din ăia care nu se clintesc din loc!

Am fi dispărut cine ştie pe unde. Aşa s-a întâmplat cu mulţi, în timpul sângerării copacilor. Nu sunt cuvinte ca să spunem cât de norocoşi suntem!”

„Când o să-l mai vizitezi pe Tasurinchi, adu-i aminte că e drac ăla care face «hapciu!» şi nu femeia care naşte copii morţi sau îşi pune şiraguri”, a glumit Tasurinchi, făcându-le pe femei să râdă. Şi mi-a povestit atunci povestea pe care v-o spun vouă acum. S-a petrecut cu multe, multe răsărituri de lună în urmă, când au început să apară primii Părinţi Albi prin părţile astea din Gran Pongo. Ei locuiau deja în partea ailaltă, ceva mai sus. Aveau case în Koribeni şi în Chirumbia, dar nu veniseră încă şi încoace, în josul râului. Primul care a trecut Gran Pongo a ajuns până la râul Timpía, ştiind că pe acolo sunt oameni care umblă. Învăţase să vorbească. Vorbea, se pare. Se înţelegea ce voia să zică. Punea multe întrebări. A rămas acolo. L-au ajutat să-şi cureţe terenul, să-şi înalţe casaşi să-şi pună ferma pe picioare. Pleca şi venea. Aducea mâncare, cârlige de pescuit, macete. Oamenii care umblă se aveau bine cu el. Păreau mulţumiţi. Soarele stătea la locul lui, liniştit. Dar după unul din drumurile lui, Părintele Alb s-a întors cu

sufletul schimbat, deşi chipul îi rămăsese la fel. Devenise un *kamagarini* şi aducea numai rău. Dar nimeni nu-şi dădea seama şi de aceea nimeni n-a pornit-o la drum. Îşi pierduseră înţelepciunea, cine ştie. Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Părintele Alb sta trântit pe rogojina lui şi l-au văzut strâmbându-se. Hapciu! Hapciu! Când s-au apropiat să-l întrebe „Ce ai? De ce-ţi schimonoseşti aşa chipul? Ce-i cu zgomotele astea?”, le-a răspuns: „Nu-i nimic, o să-mi treacă.” Răul a pătruns în sufletele tuturor. Copii, femei, bătrâni. Şi, se zice, în *huacamayos, tatu*, porci sălbatici, potârnichi, în toate animalele pe care le aveau. Făceau şi ei: hapciu! hapciu! La început, râdeau. Credeau că-i ca o căpială mai veselă. Se loveau peste piept şi se împingeau, în joacă. Şi schimonosindu-se: hapciu! Le curgeau muci din nas, iar din gură le ieşeau bale. Scuipau şi râdeau.

Dar nu mai puteau să umble. Trecuse vremea. Iar sufletele lor, rupte în bucăţi, începuseră să le părăsească trupurile prin creştetul capului. Nu le mai rămânea decât să aştepte ce avea să urmeze.

Se simţeau de parcă aveau ruguri aprinse pe dinăuntru. Ardeau, cuprinşi de flăcări. Se scăldau în râu, dar apa, în loc să stângă focul, îl înteţea. Apoi îi lua cu frig, de parcă ar fi stat o noapte întreagă în ploaie. Deşi soarele era acolo, privind cu ochiu-i galben, ei tremurau, ameţiţi, speriaţi, nevăzând ceea ce vedeau, fără să mai recunoască ceea ce cunoşteau. Erau turbaţi de mânie, ghicind că răul îi pătrunsese până în străfunduri, ca râia sub piele. Nu înţeleseseră prevestirea, n-o luciseră din loc la primul hapciu al Părintelui Alb. Au murit până şi păduchii, se zice. Furnicile, scarabeii şi păianjenii care treceau pe acolo, şi ei au murit, se spune. Nimeni nu s-a mai întors vreodată să trăiască în ţinutul ăla de pe lângă râul Timpía. Deşi nu se ştie prea bine care este, pentru că pădurea s-a întins iar peste tot. Nu-i bine să treci pe-acolo, mai bine dai un ocol,

ca să te fereşti. Se poate recunoaşte după un fum alb, subţire, care miroase urât, şi după nişte şuiere ascuţite. Oare sufletele celor care pleacă aşa se mai întorc? Cine ştie! Poate că da. Sau poate rămân să plutească pe Kamabiría, drumul de apă al morţilor.

Eu sunt bine. Umblu. Acuma sunt bine. Mi-a fost rău acum câtăva vreme şi am crezut că sosise ceasul să-mi pregătesc adăpostul de crengi pe malul râului. Mergeam spre casa lui Tasurinchi cel orb, ăla de trăieşte pe drumul spre Cashiriari. Pe neaşteptate, mi-a ieşit ceva pe tot trupul, în timp ce umblam. Mi-am dat seama de-abia când mi-am văzut picioarele pătate. Ce rău mai e şi ăsta? Ce-o fi pătruns în trupul meu? Am continuat să umblu, dar mai aveam mult până să ajung la Cashiriari. Când m-am pus jos ca să mă odihnesc, m-a apucat tremuratul. M-am uitat în jurul meu, întrebându-mă ce-aş putea face. În cele din urmă, am găsit un arbore de *floripondio* şi i-am smuls câte frunze am putut. Mi-am făcut o fiertură şi m-am uns pe tot trupul. Am încălzit iar apa din urcior şi am pus în ea, încălzită până la roşu, piatra pe care mi-o dăduse *seripigari.* Am respirat aburii până m-a apucat somnul. Am stat aşa timp de mai multe răsărituri de lună, întins pe rogojină, fără vlagă să pot umbla. N-aveam putere nici ca să stau aşezat. Furnicile se plimbau pe trupul meu, iar eu nu puteam să le alung; când se apropia vreuna de gura mea, o înghiţeam şi asta mi-a fost toată hrana. Auzeam în somn papagalul strigându-mă: „Tasurinchi! Tasurinchi!" între somn şi veghe şi tot timpul mort de frig, aşa am zăcut. Mă năpădise o mare tristeţe, poate.

Între timp au apărut nişte oameni. Le-am văzut feţele deasupra mea, aplecându-se ca să mă vadă. Unul m-a mişcat cu piciorul, dar eu nu-i puteam vorbi. Nu erau oameni care umblă. Din fericire nu erau nici *mashcos.* Mai degrabă din neamul *ashaninka,* cred, pentru că am putut pricepe câte ceva din ce vorbeau. M-au cercetat, mi-au pus

întrebări la care nu aveam putere să răspund, deşi le auzeam, venind parcă de departe. Cred că discutau dacă nu cumva oi fi vreun *kamagarini.* Şi ce-ar trebui să faci când dai peste un drăcuşor în pădure. Stăteau de vorbă. Unul zicea că e de rău să vezi pe cineva ca mine în drum şi că mai prudent ar fi să mă omoare. Dar nu cădeau de acord. Au stat mult timp de vorbă şi au cugetat. Spre norocul meu, în cele din urmă s-au hotărât să se poarte frumos. Mi-au lăsat manioc şi cum au văzut că nu sunt în stare să iau din el, unul dintre ei mi-a băgat o bucată în gură. Nu era otravă. Era manioc. Au învelit restul într-o frunză de banan şi mi l-au pus în mâna asta. Poate că toate astea le-oi fi visat. Nu ştiu. Însă după aceea, când m-am simţit mai bine şi mi-am recăpătat puterile, maniocul era acolo, lângă mine. L-am mâncat şi a mâncat şi papagalul. Aşa am putut porni din nou la drum. Mergeam încet, oprindu-mă la tot pasul să mă odihnesc.

Când am sosit la Tasurinchi, orbul, ăla de pe râul Cashiriari, i-am povestit ce mi s-a întâmplat. M-a afumat şi mi-a pregătit o fiertură de tutun. „Ce ţi s-a întâmplat e că sufletul tău s-a împărţit în mai multe, mi-a explicat. Răul a intrat în trupul tău fiindcă l-a trimis vreun *machikanari* sau fiindcă, din neatenţie, i-ai ieşit în drum. Trupul tău e *cushma* sufletului, nimic mai mult. Învelişul lui, ca la vierme. O dată ajuns răul înăuntru, sufletul a încercat să se apere. A încetat să mai fie unul singur şi s-a rupt în mai multe, ca să păcălească răul. Iar răul a furat câte a putut. Unul, două, mai multe. Dar n-a luat prea multe, că altfel te-ai fi dus definitiv. Ai făcut bine că te-ai îmbăiat cu apă de *tohé* şi că i-ai aspirat aburul. Dar ar fi trebuit să mai faci un lucru mai viclean. Să-ţi freci bine creştetul capului, până se face roşu, cu boia de *achiote.* Atunci răul n-ar mai fi putut să-ţi părăsească trupul cu prada de suflete. Pe acolo iese el, asta-i uşa lui. Iar boiaua de *achiote* îi închide drumul. Simţindu-se prizonier, înăuntru, îşi pierde tăria şi

moare. În trup, lucrurile se petrec ca şi în case. Diavolii care intră în case nu fură suflete şi nu scapă tot prin partea de sus, adică prin vârful acoperişului? De ce împletim noi cu atâta grijă ramurile pe acoperiş? Ca diavolul să nu poată fugi pe acolo, ducând cu el sufletele celor care dorm. La fel e şi trupul. Te-ai simţit slăbit din cauza sufletelor pe care le-ai pierdut. Dar ele s-au întors din nou la tine şi de aceea ai putut ajunge până aici. Au fugit de la Kientibakori, profitând de un moment de neatenţie al *kamagarinis*-ilor lui. S-au întors ca să te caute, nu eşti tu casa lor? Şi te-au găsit tot acolo, în acelaşi loc, sfârşindu-te, muribund. Au intrat în trupul tău şi ai renăscut. Acum, înăuntrul tău, toate sufletele s-au unit deja. Acum sunt iarăşi unul singur."

Cel puţin, asta-i ceea ce am aflat eu.

Tasurinchi, orbul, ăla de trăieşte pe malul râului Cashiriari, e bine. Deşi nu vede mai nimic în cea mai mare parte a timpului, poate să-şi vadă de fermă. Umblă. Zice că acum vede mai multe lucruri în timpul căpielii decât înainte. Zău aşa! Ce i s-a întâmplat o fi mai degrabă un noroc. Aşa crede el. Aranjează lucrurile în aşa fel ca orbia să le facă, şi lui, şi alor săi, cât mai puţin rău. Fiul său cel mic, care mergea de-a buşilea când m-am dus ultima oară să-l văd, a plecat. L-a muşcat o viperă de picior. Când şi-a dat seama, Tasurinchi a pregătit o fiertură şi a făcut tot ce-a putut să-l salveze, dar trecuse deja prea mult timp. Şi-a schimbat culoarea, a devenit negru ca un *huito* şi s-a dus.

Dar părinţii lui au avut bucuria de a-l mai vedea o dată.

S-a întâmplat aşa.

S-au dus la *seripigari* şi i-au spus că sunt foarte amărâţi din pricina plecării copilului. L-au rugat: „Cercetează ce-i cu el, în ce lume se află, ziceau. Şi cere-i să vină să ne viziteze măcar o dată." Iar *seripigari* aşa a făcut. Sufletul lui, în timpul căpielii, condus de un *saankarite,* a călătorit până la râul duhurilor curate, Meshiareni. Acolo l-a găsit

pe copil. *Los saankarites* îl îmbăiaseră, crescuse, avea o casă şi curând urma să aibă şi o soaţă. Povestindu-i cât de trişti rămăseseră părinţii lui, *seripigari* l-a convins să se întoarcă pe pământul ăsta ca să le facă o ultimă vizită. A promis şi s-a ţinut de cuvânt.

Tasurinchi, orbul, zice că peste puţin timp, în casa de pe Cashiriari s-a prezentat un tânăr, îmbrăcat cu o *cushma* nouă. Toţi l-au recunoscut, deşi nu mai era copil, ci un tânăr. Tasurinchi, orbul, şi-a dat seama că el este după parfumul pe care îl degaja. S-a aşezat între ei şi a luat o gură de manioc şi un pic de masato. Le-a povestit călătoria lui, de când sufletul a scăpat de trup prin creştetul capului. Era întuneric, dar el a putut recunoaşte intrarea în peştera pe unde se coboară la fluviul sufletelor moarte. S-a aruncat în Kamabiría şi a plutit în apa groasă, fără să se scufunde. Nu trebuia să-şi mişte nici mâinile, nici picioarele. Curentul, argintiu ca o pânză de păianjen, îl purta încetişor. În jurul lui, călătoreau şi alte suflete pe Kamabiría, râu lat, pe ale cărui maluri sunt probabil roci mai povârnite decât la Gran Pongo. În cele din urmă a ajuns în locul unde apele se despart, târându-i în prăpastia lor de cascade şi de vârtejuri pe cei care coboară în Gamaironi, să sufere. Acelaşi curent al râului îi separa pe unii de ceilalţi. Uşurat, fiul lui Tasurinchi cel orb simţea cum apele îl îndepărtau de prăpastie; fericit, şi-a dat seama că el îşi va continua călătoria pe Kamabiría, cu cei care urmau să urce, prin fluviul Meshiareni, spre lumea cea mai de sus, lumea soarelui, Inkite. Ca să ajungă acolo, a mai călătorit multă vreme. A trebuit să treacă pe la capătul acestui pământ, Ostiake, unde se varsă toate râurile. E o regiune mlăştinoasă, plină de monştri; Kashiri, luna, coboară uneori până aici şi-şi pune la cale isprăvile.

Au aşteptat până când cerul s-a curăţat de nori, iar stelele s-au reflectat în apă, limpezi. De-abia atunci fiul lui Tasurinchi a putut urca, împreună cu tovarăşii lui de

călătorie, pe Meshiareni, care-i o scară de luceferi, până la Inkite. *Los saankarites* l-au întâmpinat cu o petrecere. A mâncat un fruct dulce la gust, care l-a făcut să crească, şi i-au arătat casa unde avea să locuiască. Acum, la întoarcere, i-or fi pregătit o nevastă. Era fericit, s-ar zice, în lumea cea mai de sus. Nu-şi mai aducea aminte de muşcătura viperei.

„Nu-ţi pare rău după nimic de pe acest pământ?" l-au întrebat rudele lui. Ba da. După fericirea pe care o simţea când mamă-sa îi dădea să sugă. Şi atunci, mi-a povestit orbul de pe Cashiriari, cerându-şi voie, tânărul s-a apropiat de maică-sa, i-a descheiat *cushma* şi, cu multă delicateţe, i-a supt sânii, cum făcea când de-abia se născuse. Dar ea mai avea lapte? Cine ştie! Însă el s-a simţit fericit, probabil. S-a despărţit de ei, mulţumit.

S-au mai dus şi cele două surori mai tinere ale nevestei lui Tasurinchi. Pe una au prins-o nişte *punarunas* care i-au apărut în cale pe drumul dinspre Cashiriari şi au pus-o să le gătească şi au folosit-o ca femeie timp de mai multe răsărituri de lună. Era în perioada când ea trebuia să rămână pură, să-şi ţină părul tăiat, să nu mănânce, să nu stea de vorbă cu nimeni şi să n-o atingă bărbatul. Tasurinchi spune că el n-a certat-o pentru ruşinea prin care a trecut. Dar ea se tot frământa din cauza sorţii ei. „Nu merit să mai vorbească nimeni cu mine, zicea. Nu ştiu dacă mai merit să trăiesc." La căderea nopţii, s-a îndreptat încet spre malul râului, şi-a făcut patul de ramuri şi şi-a înfipt un spin de *chambira.* „Era atât de tristă, că bănuiam c-o să facă aşa ceva", mi-a spus Tasurinchi, orbul. Au înfăşurat-o în două *cushmas,* ca să n-o ciugulească vulturii, şi, în loc să-i dea drumul pe mijlocul râului, într-o canoe, sau s-o îngroape, au atârnat-o de vârful unui copac, într-un mod foarte înţelept, ca oasele ei să fie mângâiate de razele soarelui de dimineaţă până seara. Tasurinchi mi-a arătat unde, iar eu m-am mirat. „Ce sus! Cum ai putut ajunge

până acolo?” „N-oi fi având eu vedere, dar pentru a te căţăra într-un copac nu-ţi trebuie ochi, ci picioare şi braţe, iar ale mele sunt încă puternice”, mi-a răspuns el.

Cealaltă soră a femeii lui Tasurinchi, orbul de pe Cashiriari, a căzut într-o râpă pe când se întorcea de la plantaţia de manioc. Tasurinchi o trimisese să controleze capcanele pe care le pune în jurul plantaţiei şi în care, zice el, se prind mereu *agutís.* Dimineaţa era pe sfârşite, iar ea nu mai apărea. Au plecat în căutarea ei şi au descoperit-o în fundul prăpastiei. Se rostogolise, alunecând poate, sau pentru că se surpase pământul sub picioarele ei. Dar pe mine m-a mirat. Nu-i o râpă prea adâncă. Oricine ar putea sări sau s-ar putea rostogoli până în fundul ei, fără să moară. Probabil că ea murise mai dinainte, iar trupul ei gol, lipsit de suflet, s-o fi rostogolit jos, în prăpastie. Tasurinchi, orbul de pe Cashiriari, spune: „Mereu m-am gândit că fata asta o să plece fără nicio explicaţie.” îşi petrecea timpul fredonând nişte cântece pe care nimeni nu le mai auzise. Avea nişte izbucniri ciudate, vorbea de locuri necunoscute şi, după cât se pare, animalele îi povesteau tainele lor când nu era nimeni prin apropiere ca să le audă. Astea sunt semne că cineva o să plece în curând, aşa crede Tasurinchi. „Acum, că au plecat astea două, avem mai multă mâncare de împărţit, ce noroc pe noi!” glumea el.

I-a învăţat pe fiii lui mai mici să vâneze. Îi pune să exerseze toată ziua, că nu se ştie ce i se poate întâmpla.

Le-a cerut să-mi arate ce ştiau. Într-adevăr, mânuiau deja arcul şi cuţitul, chiar şi cei care de-abia au învăţat să umble. Sunt îndemânatici şi la pregătirea capcanelor şi la pescuit. „După cum vezi, n-or să ducă lipsă de mâncare”, mi-a spus Tasurinchi. Îmi place curajul lui. E un bărbat pe care nimic nu-l întristează. Am stat mai multe zile cu el, însoţindu-l când punea cârligele, la întinsul capcanelor şi l-am ajutat să-şi plivească plantaţia. Muncea aplecat,

smulgând iarba de parcă ochii lui ar avea încă lumină. Am fost şi la o mlaştină cu *súngaros,* dar n-am pescuit nimic. Nu se mai sătura ascultându-mă. Mă punea să repet aceleaşi lucruri: „Aşa, când o să pleci, o să-mi pot povesti eu însumi ce-mi povesteşti tu acum", zicea.

„Ce urâtă trebuie să fie viaţa ălora care n-au, ca noi, oameni care să vorbească, cugeta. Dacă povesteşti, e ca şi când ce s-a întâmplat se petrece de mai multe ori." Pe una dintre fetele lui, care adormise în timp ce eu vorbeam, a trezit-o cu un brânci: „Ascultă, fetiţo, nu pierde ce povesteşte, îi zicea. Trebuie să cunoşti fărădelegile lui Kientibakori. Să ştii relele pe care ni le-a făcut şi ni le mai poate face oastea lui de *kamagarinis."*

Acum ştim multe lucruri despre Kientibakori, pe care ei, înainte, nu le ştiau. Ştim că are multe maţe, ca mormolocul *inkiro*. Ştim că îi urăşte pe cei din neamul *machiguenga.* A încercat de mai multe ori să ne distrugă. Ştim că el a suflat tot răul care există, de la *mashcos* până la molime. Stâncile ascuţite, norii întunecoşi, ploaia, noroiul, curcubeul, el le-a suflat. Şi păduchii, puricii, căpuşele, năpârcile, viperele veninoase, şoarecii şi broaştele râioase. El a suflat muştele, ţânţarii, liliecii şi vampirii, furnicile şi vulturii. Tot el a suflat buruienile care băşică pielea şi pe cele care nu se pot mânca; pământul roşu din care se fac urcioare, dar unde nu se poate pune manioc. Toate astea le-am aflat pe râul Shivankoreni, din gura unui *seripigari.* Poate că ăsta-i omul care ştie cele mai multe despre lucrurile şi fiinţele suflate de Kinetibakori.

Când a fost cel mai aproape să ne distrugă a fost atunci. Nu mai era o vreme de belşug. Nu era nici timpul sângerării copacilor. Se pare că între cele două vremuri. A venit un *kamagarini* cu înfăţişare de om şi le-a zis oamenilor care umblă: „Cel care are într-adevăr nevoie de ajutor nu este soarele, ci Kashiri, luna, care e tatăl soarelui." Şi le-a spus de ce, în cuvinte care i-au pus pe

gânduri. Oare soarele, care-i atât de puternic, nu-i face să lăcrimeze pe cei care se încumetă să-l privească fix, fără să clipească? Deci ce nevoie de ajutor poate el să aibă? Povestea cu căzutul şi cu ridicatul nu-i decât un şiretlic. În schimb luna, cu lumina ei plăpândă, blândă, luptă mereu împotriva întunericului în condiţii foarte grele. Dacă luna n-ar fi acolo, noaptea, pândind pe cer, bezna ar fi desăvârşită, un întuneric adânc: omul ar cădea în prăpastie, ar călca peste viperă şi nu şi-ar mai putea nimeri canoea, nici să iasă să planteze manioc sau să vâneze. Ar trăi ca un prizonier în acelaşi loc, iar *los mashcos* ar putea să-l încercuiască, să-l săgeteze, să-i taie capul şi să-i fure sufletul. Dacă soarele ar cădea de tot, poate c-ar fi numai noapte. Dar atâta timp cât va fi luna, noaptea niciodată n-o să fie noapte cu adevărat, ci doar întuneric pe jumătate, şi viaţa ar continua, poate. Oare oamenii n-ar trebui s-o ajute mai degrabă pe Kashiri? Nu-i oare mai bine aşa pentru ei? Dacă o fac, lumina lunii va străluci mai tare, iar noaptea ar fi mai puţin noapte, o penumbră tocmai bună pentru umblat.

Cel care le spunea toate astea părea un om, dar era un *kamagarini.* Unul dintre aceia pe care Kientibakori i-a suflat ca să bântuie prin lumea asta numai ca să semene nenorociri. Ei, înainte, nu l-au cunoscut. Deşi a sosit în toiul unei mari furtuni, cum sosesc mereu drăcuşorii prin sate. Ei, înainte, nu-l înţelegeau, poate. Dacă apare cineva când stăpânul tunetului rage şi cad trombe de apă, acela nu-i om, ci un *kamagarini.* Acuma ştim. Ei nu aflaseră încă. S-au lăsat convinşi. Şi, schimbându-şi obiceiurile, au început să facă noaptea ceea ce făceau înainte ziua, iar ziua ceea ce făceau înainte noaptea. Crezând că astfel Kashiri, luna, o să strălucească mai tare.

Îndată ce se ivea ochiul soarelui pe cer, ei se retrăgeau sub acoperiş, spunându-şi unii altora: „E ceasul să ne odihnim.” „E momentul să ne aprindem focurile.” „E

vremea să ne aşezăm ca să-l ascultăm pe cel care vorbeşte.” Şi aşa făceau: se odihneau pe soare sau se adunau ca să-l asculte pe povestaş până ce începea să se întunece. Atunci, dezmorţindu-se, ziceau: „A venit clipa să trăim.” Noaptea călătoreau, noaptea vânau, noaptea îşi ridicau locuinţele şi noaptea defrişau pădurea ori smulgeau iarba şi bălăriile de pe plantaţiile de manioc. S-au obişnuit cu noul mod de viaţă. Până într-atât încât nu meii suportau să stea sub cerul liber în ceasurile cu lumină. Căldura soarelui le ardea pielea, iar focul din ochiul lui îi orbea. Frecându-se, ziceau: „Nu vedem, ce cumplită e lumina asta, o urâm.” în schimb noaptea, ochii lor se obişnuiseră cu întunericul şi vedeau ca mine şi ca voi în timpul zilei. Spuneau: „E adevărat, Kashiri, luna, ne mulţumeşte pentru ajutorul pe care i-l dăm.” începuseră să se numească nu oameni ai pământului, nu oameni care umblă, nu oameni care vorbesc, ci oameni ai beznei.

Totul mergea foarte bine, probabil. Erau fericiţi, se pare. Viaţa se scurgea fără necazuri. Se simţeau senini. Cei care plecau se întorceau şi, de bine, de rău, nu le lipsea mâncarea: „Am fost înţelepţi făcând ce-am făcut”, ziceau. Dar se înşelau, se pare. Îşi pierduseră înţelepciunea. Începuseră să devină toţi nişte *kamagarinis,* dar nu bănuiau nimic. Până când au început să li se întâmple anumite lucruri. Într-o bună zi, Tasurinchi s-a trezit dimineaţa cu solzi şi cu coadă în loc de picioare. Părea o *carachama* uriaşă. Da, peştele ăla care trăieşte în apă şi pe uscat, peştele ăla care înoată şi umblă. Târându-se cu greu, s-a dus şi s-a băgat într-o baltă, şoptind plin de mâhnire că nu mai poate îndura viaţa pe pământ, că-i e dor de apă. După câteva răsărituri de lună, când s-a trezit, lui Tasurinchi îi crescuseră aripi în locul braţelor. A făcut un mic salt şi l-au văzut cu toţii cum se înalţă şi dispare pe deasupra capetelor, dând din aripi ca un colibri. Lui Tasurinchi i-a crescut o trompă, iar copiii lui,

nerecunoscându-l, au strigat fără ruşine: „Un pecari, să-l mâncăm!” Când a încercat să le spună cine e, a scos un sforăit şi a mârâit. A trebuit s-o ia din loc, la trap. Dar mergea greoi, pe patru labe pe care nu prea ştia să le folosească, urmărit de lumea înfometată, care arunca în el cu pietre şi cu săgeţi. „Să-l prindem, să-l prindem”, ziceau.

Pământul ăsta a rămas fără oameni. Unii deveneau păsări, alţii peşti, alţii broaşte ţestoase, alţii păianjeni, şi duceau viaţa diavolilor *kamagarinis.* „Ce-i cu noi, ce nenorocire o mai fi şi asta?”, se întrebau, năuciţi, supravieţuitorii. Erau înfricoşaţi şi orbi, nu pricepeau. Încă o dată se pierduse înţelepciunea. „O să dispărem”, se tânguiau. Trişti, probabil. Atunci, în toiul confuziei, le-au căzut pe cap şi *los mashcos,* care au făcut omor mare. Le-au tăiat capul multora şi le-au luat femeile. Se părea că nenorocirea n-avea să se mai termine vreodată. Atunci, în disperarea lor, unuia i-a trecut prin minte: „Hai să mergem la Tasurinchi.”

Era un *seripigari* deja bătrân, care trăia singur pe râul Timpía, în spatele unei cascade. I-a ascultat fără să scoată o vorbă. A mers cu ei până la locul unde trăiau. Cu ochii plini de urdori, a privit pustiul şi dezordinea care domneau în lume. A postit mai multe răsărituri de lună, mut, adunându-şi gândurile. A pregătit o fiertură pentru căpială. A pisat tutun verde într-o piuă, a stors frunzele într-o sită, le-a pus la fiert într-un vas cu apă până ce fiertura s-a îngroşat şi a făcut băşici. A pisat rădăcini de *ayahuasca,* a stors un suc cenuşiu, l-a fiert şi l-a lăsat să se răcească. Au stins focul şi au înconjurat casa cu frunze de banan, ca să facă un întuneric deplin. *Seripigari* i-a afumat pe toţi rând pe rând şi a cântat, iar ei i-au răspuns tot cântând. Apoi şi-a luat fierturile, cântând mai departe. Ei aşteptau, neliniştiţi. El continua să agite mănunchiul de frunze şi să cânte. Nu înţelegeau ce zice. În sfârşit, devenit duh, i-au văzut umbra căţărându-se pe stâlpul din mijlocul colibei şi

dispărând pe acoperiş, prin acelaşi loc pe unde dracul duce sufletele. După puţină vreme, s-a întors. Avea acelaşi trup, dar nu mai era el, ci un *saankarite.* I-a certat, mânios. Le-a adus aminte ce au fost, ce-au făcut şi toate sacrificiile de când au început să umble. Cum de s-au putut lăsa păcăliţi de vicleşugurile duşmanilor lor dintotdeauna? Cum de-au putut trăda soarele pentru Kashiri, luna? Schimbându-şi modul de viaţă, au tulburat ordinea lumii, derutând sufletele celor plecaţi. În întunericul în care se mişcau, sufletele nu-i mai recunoşteau, nu ştiau dacă s-au rătăcit. De aceea se întâmplau nenorocirile, poate! Duhurile celor care plecau şi se întorceau, zăpăcite de schimbare, plecau din nou. Rătăceau prin pădure, orfane, gemând în vânt. În trupurile părăsite, fără sprijinul sufletelor, intra câte un *kamagarini* ca să le corupă; de asta le ieşeau pene, solzi, boturi, gheare, ace. Dar mai aveau încă vreme. Descompunerea şi necurăţia le adusese un diavol care trăia printre ei îmbrăcat ca un om. Au plecat în căutarea lui, hotărâţi să-l omoare. Dar *kamagarini* fugise deja în adâncul pădurii. Atunci au înţeles. Ruşinaţi, au început iar să facă ce făceau înainte, până ce lumea, viaţa au redevenit ce erau şi ce trebuiau să fie. Mâhniţi şi căindu-se, s-au pornit să umble. Nu trebuie să facă fiecare ce-i dator? Nu erau ei datori să umble, ajutând astfel soarele să se ridice? Ei şi-au îndeplinit obligaţia, se pare. Dar noi ne-o îndeplinim? Umblăm? Trăim?

Dintre toate felurile de *kamagarinis* pe care i-a suflat Kientibakori, cel mai rău dintre drăcuşori este *kasibarenini,* se pare. Mititel, ca un copilaş, dacă se iveşte pe undeva înfăşurat în *cushma* lui de culoarea pământului înseamnă că pe acolo e vreun bolnav. Vrea să-i ia sufletul în stăpânire, ca să-l îndemne să facă lucruri rele. De aia bolnavii nu trebuie lăsaţi nicio clipă singuri. E de ajuns o mică neatenţie pentru ca un *kasibarenini* să facă vreo

năzbâtie. Tasurinchi zice că aşa i s-a întâmplat lui. Ăla care s-a întors, ăla care trăieşte acum pe râul Camisea. Tasurinchi.

După părerea lui, un *kasibarenini* e vinovat de ceea ce i s-a întâmplat acolo la Shivankoreni, unde lumea, când îşi aduce aminte, încă mai spumegă de mânie. M-am dus să-l văd pe mica plajă de pe malul râului Camisea, unde şi-a făcut casa. S-a speriat când m-a văzut apărând. Şi-a luat puşca. „Ai venit să mă omori? a zis. Ai grijă, uite ce am în mână!" Nu era furios, ci trist. „Am venit în vizită, l-am liniştit eu. Şi ca să-ţi vorbesc, dacă vrei să m-asculţi. Dacă preferi să mă duc, mă duc." „Cum să nu vreau să-mi vorbeşti, mi-a răspuns, întinzând două rogojini. Vino, vino! Mănâncă-mi toată mâncarea, ia-mi tot maniocul pe care îl am. Totul e-al tău." Plângea amar că nu i se mai îngăduie să se întoarcă la Shivankoreni. Cum se apropie, fostele lui rude îi ies în întâmpinare cu săgeţi şi cu pietre, strigând la el: „Drace, drac blestemat!"

În plus, au cerut unui vrăjitor rău, un *machikanari,* să-i facă rău. Tasurinchi l-a surprins furişându-se noaptea în casa lui, ca să-i fure o şuviţă de păr sau altceva de-al lui, ca să-l îmbolnăvească şi să moară de-o moarte groaznică. Ar fi putut să-l omoare pe *machikanari*, dar n-a făcut decât să-l pună pe fugă, trăgând un foc în aer. Asta dovedeşte, crede el, că sufletul lui este iarăşi curat. „Nu-i drept să mă urască atâta", spune. Mi-a povestit că a fost la Tasurinchi, pe râu în sus, ca să-i ducă mâncare şi daruri. Oferindu-se să-i defrişeze o bucată de pământ în pădure, i-a cerut în schimb să-i dea de nevastă pe oricare dintre fetele lui. Tasurinchi l-a jignit: „Păduche ce eşti, rahat, vicleanule, cum de îndrăzneşti să te arăţi pe aici, am să te omor chiar acum!" Şi a vrut să-l despice cu maceta.

S-a tânguit, plângându-şi soarta. Zicea că nu-i adevărat că el a fost diavol *kasibarenini* deghizat în om. O fi fost o vreme, poate, înainte. Dar acum este ca oricare

machiguenga de pe Shivankoreni, care nu-l lasă să se apropie. Nefericirea lui a început când s-a stârnit capia. Era atât de slab şi de vlăguit, că nu se mai putea ridica de pe rogojină; nici să vorbească nu mai putea: deschidea gura şi nu-i ieşea glasul. „M-oi fi transformat în peşte”, se pare că aşa credea. Dar vedea şi înţelegea ce se petrece în jurul lui, în celelalte locuinţe din Shivankoreni. S-a speriat tare când a băgat de seamă că toţi din casă îşi scoteau brăţările şi podoabele de la încheieturi, de pe braţe şi de la glezne. Îi auzea spunând: „O să moară curând. Dar înainte de a pleca, duhul lui o să-şi scoată venele şi cu ele, când dormim, o să ne lege de părţile trupului unde avem podoabe.” El voia să-i liniştească, să le spună că niciodată n-o să le facă aşa ceva şi că nici nu e pe moarte. Dar nu putea vorbi. Şi atunci l-a zărit, în ploaie. Dădea târcoale prin sat, făcând pe nevinovatul. Era un copil cu o *cushma* de culoarea pământului şi părea că se distrează jucându-se cu nişte boabe de *floripondio* şi imitând cu mâinile zborul unui colibri. Lui Tasurinchi nu i-a trecut prin minte că ăla ar putea fi un drăcuşor. De aia nu s-a îngrijorat când rudele lui au plecat la baltă să pescuiască. Atunci, văzându-l singur, *kasibarenini* s-a transformat în furnică şi s-a strecurat în trupul lui Tasurinchi printr-o nară, pe unde se aspiră sucul de tutun. El s-a simţit imediat lecuit de răul de care suferea, i-au revenit puterile pe loc şi s-a îngrăşat. Dar a simţit şi un imbold să facă ce a făcut. Şi fără să mai zăbovească, alergând, urlând, lovindu-şi pieptul ca o maimuţă, a început să pună foc la locuinţele din Shivankoreni. Spune că nu el, ci diavolul aprindea paiele şi arunca torţe peste tot, răcnind şi ţopăind fericit. Tasurinchi îşi mai aduce aminte de strigătele papagalilor, că se sufoca printre norii de fum, în timp ce în jurul lui, în faţă şi în spate, la dreapta şi la stânga, totul era în flăcări. Dacă n-ar fi sosit ceilalţi, Shivankoreni n-ar mai fi existat astăzi. Zice că îndată ce a văzut lumea venind, s-a şi căit

de ceea ce a făcut. A trebuit să fugă, îngrozit şi spunându-şi: „Ce-i cu mine?” Voiau să-l omoare, l-au urmărit strigându-i: „Drace! drace!”

Dar, crede Tasurinchi, asta-i o poveste veche. Drăcuşorul care l-a pus să dea foc locuinţelor de pe Shivankoreni a fost supt de un *seripigari* din Koribeni: i l-a scos pe la subsuoară şi apoi l-a vomitat. Tasurinchi l-a văzut: avea forma unui oscior alb. Zice că de atunci el e iarăşi ca mine sau ca oricare dintre voi. „De ce crezi că nu mă lasă să trăiesc în Shivankoreni?” m-a întrebat. „Pentru că n-au încredere în tine, l-am lămurit. Toţi ţin minte că în ziua aia te-ai făcut bine numai ca să le arzi casele. Şi, în plus, ştiu că ai trăit acolo, dincolo de Gran Pongo, printre *viracochas.”* Pentru că Tasurinchi nu era îmbrăcat cu *cushma,* ci cu pantaloni şi cămaşă. „Acolo, printre ei, mă simţeam ca un orfan, mi-a spus. Visam să mă întorc la Shivankoreni. Iar acum, când sunt aici, rudele mele mă fac să mă simt tot orfan. Oare mereu o să trăiesc aşa, în singurătate, fără familie? Singurul lucru pe care îl vreau este o femeie care să-mi prăjească maniocul şi să-mi facă prunci.”

Am stat cu el timp de trei răsărituri de lună. E un bărbat neprietenos şi distrat, care uneori vorbeşte singur. Cine a trăit cu un drac *kasibarenini* înlăuntrul trupului nu mai poate fi ce era, probabil. „Poate faptul c-ai venit să mă vezi este începutul unei schimbări, mi-a zis. Crezi că peste ceva vreme oamenii care umblă mă vor lăsa să merg şi eu cu ei?” „Cine ştie!” i-am răspuns. „Nu e nimic mai trist decât să simţi că nu mai eşti om”, mi-a zis la despărţire. Când mergeam pe râul Camisea, l-am zărit în depărtare. Se urcase pe un deal şi mă urmărea cu privirea. Îmi aduceam aminte de chipul lui întunecos, de singuratic, dar nu i-l mai vedeam.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

IV

Am cunoscut jungla amazonică în cursul anului 1958, graţie prietenei mele Rosita Corpancho. Atribuţiile ei la Universitatea San Marcos erau vagi; puterea ei, incomensurabilă. Bântuia printre profesori, fără să fie unul dintre ei, şi toţi făceau ceea ce le cerea Rosita. Datorită dibăciei sale, greoaiele uşi ale administraţiei se deschideau, iar demersurile deveneau mai uşoare.

— E un loc în expediţia pe Alto Marañón, organizată de Institutul de Lingvistică pentru un antropolog mexican, mi-a zis ea într-o zi când ne-am întâlnit în curtea Facultăţii de Litere. Vrei să te duci?

Eu tocmai obţinusem mult râvnita bursă în Europa şi trebuia să plec în Spania luna următoare. Dar, fără să şovăi, am acceptat.

Rosita este din Loreto şi dacă eşti atent, mai poţi sesiza la ea urme ale încântătorului accent melodios al peruanilor orientali. Era – şi mai este încă, probabil – protectoarea şi promotoarea Institutului Lingvistic de Vară, o instituţie care, în cei patruzeci de ani de existenţă în Peru, a fost obiectul unor virulente controverse. Înţeleg că acum, când scriu aceste rânduri, îşi face bagajele pentru a părăsi ţara. Nu pentru că ar fi fost alungat (era cât pe ce să se întâmple şi asta, în timpul dictaturii generalului Velasco), ci *de motu proprio,* considerând că şi-a îndeplinit misiunea pentru care a ajuns la Yarinacocha, baza lui de operaţii, pe malul fluviului Ucayali, la circa zece kilometri de Pucallpa, de unde activitatea i s-a extins practic în toate colturile şi colţişoarele Amazoniei.

În ce constă misiunea Institutului? După duşmanii lui, este un braţ al imperialismului nord-american care, sub pretextul cercetării ştiinţifice, face spionaj şi desfăşoară o muncă de infiltrare culturală neocolonialistă printre indigenii Amazoniei. Aceste acuzaţii provin mai ales de la

forţele de stânga. Dar adversare ale Institutului sunt şi unele sectoare ale Bisericii catolice – îndeosebi misionarii din junglă –, care îl acuză că nu este altceva decât o falangă de evanghelizatori protestanţi deghizaţi în lingvişti. Unii antropologi îi reproşează pervertirea culturilor aborigene, încercarea de occidentalizare şi încorporare a lor într-o economie de piaţă. Anumiţi conservatori critică prezenţa Institutului în Peru din raţiuni naţionaliste şi hispanice. Printre aceştia se numără şi maestrul şi şeful meu de atunci, istoricul Porras Barrenechea, care, aflând că plec în acea expediţie, m-a dojenit: „Ai grijă, yankeii or să încerce să te cumpere.” Din punctul lui de vedere, era intolerabil faptul că, din cauza Institutului, indigenii sălbatici aveau să înveţe probabil să vorbească mai degrabă engleza decât spaniola.

Prietenii lui, ca Rosita Corpancho, apărau Institutul cu argumente pragmatice. Munca lingviştilor – studiul limbilor şi al dialectelor amazonice, stabilirea de vocabulare şi gramatici pentru diferitele triburi – servea ţării şi, în plus, era garantată de Ministerul învăţământului, care trebuia să-şi dea avizul pentru proiectele sale şi primea copii după tot materialul adunat de membrii Institutului. Atâta timp cât însuşi Ministerul sau universităţile peruane nu-şi asumau răspunderea de a face această muncă, e bine că s-a găsit totuşi cineva care să o facă în Peru. Pe de altă parte, infrastructura Institutului în Amazonia, cu flotila de hidroavioane şi cu sistemul de comunicaţii prin radio între baza din Yarinacocha şi reţeaua de lingvişti care trăiau în mijlocul diverselor triburi, era şi ea folositoare ţării, dacă ne gândim la faptul că învăţătorii, funcţionarii şi militarii din cele mai îndepărtate localităţi din junglă apelau de obicei tot la ea, şi nu numai în cazuri de urgenţă.

Controversa n-a luat şi, bineînţeles, nici nu va lua sfârşit.

Această expediţie de câteva săptămâni la care am avut

norocul să particip mi-a produs o impresie atât de puternică, încât, după douăzeci de ani, o mai ţin încă minte şi pot să scriu despre ea cu lux de amănunte. Ca acum, la Florenţa. Am fost mai întâi la Yarinacocha, unde am stat de vorbă cu lingviştii, şi apoi, la mare distanţă de acolo, în regiunea Alto Marañón, unde am străbătut o serie de cătune şi sate locuite de două triburi de origine *jíbaro*: *aguarunas* şi *huambisas.* După aceea am urcat până la lacul Morona, ca să vizităm triburile *shapras.*

Călătoream cu un mic hidroavion şi, în unele locuri, cu canoe indigene, de-a lungul unor canale înguste, cu apa năpădită de o vegetaţie atât de bogată, încât, deşi eram în plină zi, părea noapte. Forţa şi singurătatea naturii – copacii înalţi, lagunele netede, râurile încremenite – sugerau o lume proaspăt creată, necălcată de oameni, un paradis vegetal şi animal. În schimb, când ajungeam la triburi, atingeam preistoria. Aici era existenţa elementară şi primordială a îndepărtaţilor strămoşi: vânători, culegători, arcaşi, nomazi, magicieni, animişti. Şi aici eram tot în Peru, dar eu de-abia atunci luam cunoştinţă deplină de acest fapt: o lume încă neîmblânzită, epoca de piatră, culturile magico-religioase, poligamia, scurtarea capului (într-un sat *shapra*, din Moronacocha, *cacique*-le Tariri ne-a explicat, prin intermediul unui interpret, complicata tehnică pe care o cerea această operaţie), adică începutul istoriei umane.

De-a lungul întregului traseu, sunt sigur că m-am gândit permanent la Saúl Zuratas. Şi că am vorbit mult despre el cu profesorul lui, dr. Matos Mar, care făcea parte din expediţie şi cu care, de la această călătorie, am devenit prieten. Matos Mar mi-a povestit că-l invitase pe Saúl să vină cu noi, dar că el refuzase, fiindcă nu era deloc de acord cu munca Institutului.

Călătoria mi-a permis să înţeleg mai bine fascinaţia lui Mascarita pentru aceste ţinuturi şi pentru oamenii lor, să

ghicesc forţa impactului care le schimbase cursul vieţii. Dar, în plus, mi-a oferit şi prilejul unor experienţe concrete care justificau acum multe dintre opiniile discrepante care, mai mult din intuiţie decât din cunoaşterea reală a problemei, mă despărţiseră de Saúl în legătură cu culturile amazonice. Ce iluzie să vrei să aperi acele triburi, aşa cum erau ele, aşa cum trăiau! În primul rând, acest lucru nu era posibil. Unele mai încet, altele mai repede, toate se contaminau însă de influenţe occidentale şi metise. În plus, era oare de dorit o asemenea himerică prezervare? La ce le-ar servi triburilor să continue să mai trăiască aşa cum trăiau şi cum unii antropologi purişti, precum Saúl, voiau să trăiască şi pe mai departe? Primitivismul lorii făcea mai degrabă victime ale celor mai cumplite jafuri şi cruzimi.

În satul *aguaruna* Urakusa, unde am sosit pe înserate, am văzut, prin ferestrele hidroavionului, obişnuitul spectacol la aterizarea în apropierea vreunui trib: întregul sat, bărbaţi şi femei pe jumătate îmbrăcaţi şi pictaţi, atraşi de zgomotul motorului, urmărea evoluţiile aeroplanului, în vreme ce toţi îşi loveau faţa şi pieptul cu ambele mâini (pentru a speria insectele). Dar în Urakusa, în afară de trupuri arămii, mamele atârnând, copii cu pântecele umflat de paraziţi, piei cu dungi roşii sau negre, ne mai aştepta un spectacol pe care nu l-am mai uitat niciodată: acela al unui bărbat de curând torturat. Era vorba de *cacique*-le locului, numit Jum.

O expediţie de albi şi de metişi din Santa María de Nieva – o agenţie comercială de pe malul râului Nieva, unde am fost şi noi găzduiţi la o misiune catolică – sosise la Urakusa cu o săptămână înaintea noastră. Făceau parte din ea toate autorităţile civile ale zonei, plus un militar dintr-o garnizoană de frontieră. Jum le-a ieşit în întâmpinare, dar ei i-au spart fruntea pocnindu-l cu o lanternă. Apoi au dat foc la colibele din Urakusa, i-au bătut pe indigenii pe care au putut pune mâna şi au violat mai multe femei. Pe Jum l-

au luat cu ei la Santa María de Nieva, unde l-au umilit răzându-i părul din cap. Apoi l-au torturat în public. L-au biciuit, i-au ars subsuorile cu ouă fierbinţi şi în cele din urmă l-au atârnat într-un pom, cum se face cu *los paiches* pescuiţi din fluviu ca să se scurgă de apă. După ce l-au ţinut acolo câteva ceasuri, i-au dat drumul şi i-au îngăduit să se întoarcă în sat.

Cauza imediată a acestei sălbăticii era un incident minor petrecut în Urakusa între *aguarunas* şi un grup de soldaţi care trecuse pe acolo. Însă cauza profundă era faptul că Jum încercase să organizeze o cooperativă în satele *aguarunas* din Alto Marañón. *Cacique*-le era un bărbat perseverent, isteţ, iar lingvistul Institutului care lucra printre *aguarunas* l-a încurajat să se ducă la Yarinacocha ca să urmeze un curs pentru a deveni învăţător bilingv. Era vorba de un program elaborat de Ministerul învăţământului cu ajutorul Institutului de Lingvistică. Erau aduşi la Yarinacocha oameni din diverse triburi care, ca şi Jum, păreau în stare să desfăşoare o activitate pedagogică în satul lor. În Yarinacocha primeau o învăţătură – destul de sumară, îmi închipui – predată de lingvişti şi învăţătorii peruani, care le permitea să-i alfabetizeze pe ai lor în propria limbă. Apoi erau trimişi la locurile lor de origine, cu material didactic şi cu titlul, cam pompos, de învăţător bilingv.

Programul nu şi-a atins obiectivul propus – adică alfabetizarea indigenilor din Amazonia –, însă, în ceea ce-l priveşte pe Jum, a avut consecinţe imprevizibile. Trecerea lui prin Yarinacocha, contactul cu „civilizaţia” l-au ajutat pe *cacique*-le din Urakusa să descopere – singur sau ajutat de dascălii săi – că el şi ai săi erau pe nedrept exploataţi de patronii cu care făceau negoţ. Patronii, albi sau metişi din Amazonia, străbăteau periodic zona triburilor ca să cumpere cauciuc şi blănuri. Ei înşişi fixau preţul celor cumpărate şi plăteau în natură – cu macete, cârlige de

pescuit, îmbrăcăminte, puşti –, la un preţ stabilit tot de ei, după chef şi interese. Şederea la Yarinacocha l-a ajutat pe Jum să înţeleagă faptul că, dacă, în loc să facă negoţ cu patronii, *los aguarunas* s-ar osteni să se ducă să-şi vândă cauciucul şi blănurile în oraşe – la birourile Băncii Hipotecario, de exemplu –, ar primi pentru aceste mărfuri un preţ mult mai mare. Iar de aici ar putea cumpăra mai ieftin produsele pe care le vindeau patronii.

Descoperirea valorii banului a fost o tragedie pentru *urakusas.* Jum i-a înştiinţat pe patroni că nu va mai face comerţ cu ei. Această hotărâre însemna pur şi simplu ruinarea acelor *viracochas* din Santa María de Nieva, care ne primiseră cu o căldură deosebită. Nişte albi şi nişte metişi mizeri, de altfel, semianalfabeţi şi desculţi, care trăiau în condiţii aproape la fel de nesigure ca şi victimele lor. Excesele cumplite pe care le săvârşeau asupra triburilor *aguarunas* nu-i făceau mai bogaţi, ci de-abia le asigurau supravieţuirea. În acest colţ de lume, exploatarea era practicată la un nivel aproape infrauman. De aceea fusese organizată expediţia punitivă împotriva Urakusei şi de aceea, în timp ce-l torturau pe Jum, îi tot repetau: „Scoate-ţi din cap chestia cu cooperativa.”

Aceasta se întâmplase nu cu mult timp în urmă. Rănile lui Jum mai supurau încă. Părul nu-i crescuse. În tihna poienii din Urakusa, în timp ce ni se traducea această relatare – Jum bâiguia cu greu câte o propoziţie în spaniolă –, eu mă gândeam: „Trebuie să vorbesc despre asta cu Saúl. Oare ce-mi va mai zice Mascarita? Va recunoaşte că, într-un asemenea caz, se vedea cât se poate de limpede că ceea ce era bine pentru Urakusa, pentru Jum, nu era mişcarea înapoi, ci înainte? Adică să-şi pună pe picioare cooperativa, să facă negoţ cu oraşele, să prospere economic şi social, încât «civilizaţii» din Santa María de Nieva să nu mai poată face cu ei ceea ce făcuseră. Sau Saúl îmi va spune, complet rupt de realitate, că nu, că

adevărata soluţie este ca aceşti *viracochas* să se care de aici şi să-i lase pe *urakusas* să-şi reia viaţa tradiţională?”

Acea noapte, eu şi cu Matos Mar am petrecut-o stând de vorbă despre păţania lui Jum şi despre oroarea pe care ea o dezvăluia în legătură cu condiţia celui slab şi a celui sărac în ţara noastră. Invizibilă şi mută, a luat parte la discuţie şi fantasma lui Saúl Zuratas, pe care amândoi am fi vrut să-l avem acolo, spunându-şi părerea şi discutând. Matos Mar credea că Mascarita ar extrage din nenorocirea lui Jum argumente pentru a-şi susţine tezele. Nu rămânea oare dovedit că e imposibilă coexistenţa, care se transforma fatalmente într-o hegemonie a albilor *viracochas* asupra indigenilor, într-o treptată şi sistematică distrugere a culturii mai slabe? Aceşti beţivi sălbatici din Santa María de Nieva nu le vor deschide niciodată, în niciun caz, celor din triburile *urakusas,* drumul spre modernitate, ci doar spre dispariţie; „cultura” lor nu era mai îndreptăţită să domine decât cea a *aguarunas*-ilor, care, oricât de primitivi ar fi, îşi dezvoltaseră cunoştinţele şi meşteşugurile suficient pentru a coexista – ei, da! – cu Amazonia. Din motive istorice, morale şi de vechime, trebuia să le recunoaştem suveranitatea asupra acestui teritoriu şi faptul că se impunea expulzarea de aici a străinilor şi a intruşilor din Santa María de Nieva.

Eu nu eram de acord cu Matos Mar; mă gândeam că povestea cu Jum îl va conduce pe Saúl la consideraţii mai practice, că îl va face să aleagă răul cel mai mic. Exista oare vreo posibilitate, oricât de plăpândă, ca vreun guvern, de orice culoare ar fi el, să acorde triburilor drepturi extrateritoriale în junglă? Era clar că nu. Atunci, de ce să nu-i schimbăm mai degrabă pe *viracochas,* pentru ca modul de a-i trata pe indigeni să fie altul?

Dormeam pe jos, împărţind o plasă de ţânţari într-o colibă impregnată de mirosul de cauciuc (era depozitul din Urakusa), înconjuraţi de respiraţia colegilor noştri şi de

zgomotele necunoscute ale junglei. Matos Mar şi cu mine am împărţit în acea vreme şi entuziasmul şi ideile socialiste, iar în cursul taifasului nostru se strecura, desigur, şi problema faimoaselor relaţii sociale de producţie, care, ca o baghetă magică, serveau pentru rezolvarea şi explicarea tuturor chestiunilor sociale. Cea a neamului *urakusa* – cea a tuturor triburilor – trebuia înţeleasă ca o parte a problemei generale derivată din structura de clasă a societăţii peruane. Socialismul, substituind obsesia profitului economic – câştigul individual – prin noţiunea de serviciu în slujba colectivităţii ca mobil al muncii şi reintroducând un sentiment solidar şi uman în relaţiile sociale, ar permite coexistenţa Perului modern cu Perul primitiv, pe care Mascarita o considera imposibilă şi de nedorit. În noul Peru, inspirat de ştiinţa lui Mane şi a lui Mariátegui, triburile amazonice ar putea să se modernizeze şi, în acelaşi timp, să conserve ceea ce este esenţial în tradiţia şi obiceiurile lor, într-un mozaic de culturi care ar constitui viitoarea civilizaţie peruană. Credeam noi, într-adevăr, că socialismul va garanta integritatea culturilor noastre magico-religioase? Nu erau deja destule dovezi că dezvoltarea industrială, fie capitalistă, fie comunistă, însemna fatidic anihilarea acestora? Exista în lume măcar o singură excepţie de la această cumplită, inexorabilă lege? Gândindu-mă bine – din perspectiva anilor scurşi şi a punctului de observaţie oferit de această Florenţă estivală –, eram la fel de nerealişti şi de romantici ca şi Mascarita, cu utopia lui arhaică şi antiistorică.

Lunga discuţie cu Matos Mar, sub plasa de ţânţari, privind cum se leagănă pungi întunecoase agăţate de acoperişul din frunze de palmier şi care au dispărut misterios în zori – erau sute de păianjeni, am aflat pe urmă, care veneau să se adune astfel, noaptea, la căldura focului din colibă –, este una dintre imaginile de neuitat

din acea călătorie. O alta este amintirea unui prizonier de la un trib duşman, pe care indienii *shapras* de pe lacul Morona îl ţineau în libertate, permiţându-i să se mişte în voie prin sat. În schimb, câinele său era închis într-o cuşcă şi constituia obiectul unei supravegheri foarte atente. Şi captivul şi cei care îl ţineau captiv erau evident de acord asupra sensului acestei metafore; şi pentru ei, şi pentru el, animalul din cuşcă era cel care fi împiedica pe prizonier să fugă, îl lega pe captiv de răpitori cu mai multă putere – puterea ritului, a credinţei, a magiei – decât un lanţ de fier. Şi o ultimă imagine: pălăvrăgeala şi fanteziile care ne-au urmărit tot timpul călătoriei în legătură cu un aventurier, un pungaş şi un stăpân feudal, un japonez numit Tushía, despre care se spunea că trăieşte pe o insulă de pe fluviul Pastaza cu un harem de copile furate din toate ungherele Amazoniei.

Dar, cu timpul, amintirea cea mai puternică şi persistentă din acea călătorie – o amintire care, în această după-amiază florentină, arde aproape la fel de violent ca şi razele soarelui de vară al Toscanei – avea să fie spusele perechii de lingvişti din Yarinacocha, soţii Schneil. La început, mi s-a părut că auzeam pentru prima oară pomenindu-se numele acelui trib. Dar curând mi-am dat seama că era acelaşi despre care îl ascultasem povestind de nenumărate ori pe Saúl, tribul cu care intrase în contact de la prima lui călătorie la Quillabamba: *los machiguengas*. Şi totuşi, exceptând numele, cele două surse nu păreau să aibă prea multe în comun.

Încetul cu încetul, aveam să pricep care era motivul acestei nepotriviri a imaginilor. Cu toate că era vorba despre acelaşi trib, *los machiguengas* – al căror număr era estimat, pe nevăzute, între patru şi cinci mii de suflete – erau diferit legaţi de restul Perului şi chiar ei între ei. Era un popor divizat. O linie de departajare care avea ca piatră de hotar Pongo de Mainiqui îi separa pe *machiguetigas*-ii

răspândiţi pe înălţimile învecinate cu cordiliera – zonă muntoasă, unde prezenţa albilor şi a metişilor era abundentă –, de *machiguengas*-ii din zona orientală, dincolo de Pongo, unde începe câmpia amazonică. Accidentul geografic, acel pas îngust dintre munţi, unde Urubamba devenea furios şi-şi înspuma apele, curgând zgomotos printre vârtejuri, îi despărţea de cei de sus, care aveau contacte cu lumea albilor şi a metişilor şi intraseră într-un proces de aculturaţie, de ceilalţi, risipiţi prin pădurile din câmpie, care trăiau într-o izolare aproape totală şi îşi păstrau, mai mult sau mai puţin intacte, formele de viaţă tradiţională. Dominicanii ridicaseră câteva misiuni printre *machiguengas-ii* de sus – la Chirumbia, Koribeni şi Panticollo —; în această zonă se mai găseau de asemenea terenuri cultivate de *viracochas,* pe care lucrau şi unii *machiguengas.* Acestea erau domeniile celebrului Fidel Pereira şi lumea *machiguenga* la care se refereau evocările lui Saúl: cea mai occidentalizată şi expusă influenţei din afară.

Celălalt sector al comunităţii – dar se poate oare vorbi, în aceste condiţii, de o comunitate? –, răspândit pe un foarte întins teritoriu străjuit de bazinele râurilor Urubamba şi Madre de Dios, se menţinea încă, la sfârşitul anilor ’50, izolat şi refuza cu încăpăţânare orice comunicare cu albii. La ei nu ajunseseră încă misionarii albi, iar în această zonă nu exista nimic, deocamdată, care să-i atragă pe *viracochas.* Dar nici măcar acest sector nu era omogen. Printre *machiguengas*-ii mai primitivi, era un mic grup sau fracţiune încă şi mai arhaică, vrăjmăşită cu restul: aşa-zişii *kogapakori.* Concentraţi în zona scăldată de cei doi afluenţi ai Urubambei – Timpía şi Tikompinía –, *kogapakori*-i umblau complet goi, cu excepţia câtorva bărbaţi care purtau nişte teci falice făcute din bambus, şi atacau pe oricine pătrundea pe domeniile lor, chiar dacă era de acelaşi neam. Cazul lor era ieşit din comun,

deoarece, comparaţi cu orice alt trib, *machiguengas* fuseseră întotdeauna paşnici. Caracterul blând, docil a făcut din ei victimele predilecte ale epocii cauciucului, când indienii au fost vânaţi în masă pentru a asigura braţele de muncă pe plantaţiile de cauciuc – perioadă în care tribul a fost literalmente decimat şi a fost pe punctul de a se stinge –, şi de aceea au fost mereu în dezavantaj în hărţuiala cu duşmanii lor inveteraţi, *yaminahuas* şi *mashcos,* dar mai ales cu ultimii, faimoşi pentru caracterul lor războinic. Aceştia erau *machiguengas-ii* despre care ne vorbeau soţii Schneil. Trecuseră deja doi ani şi jumătate de când făceau eforturi ca să fie admişi de ei şi încă mai erau întâmpinaţi cu neîncredere şi uneori cu ostilitate de grupurile cu cane reuşiseră să intre în contact.

În ceasul amurgului, când discul roşu al soarelui începe să se lase pe după coroanele copacilor, iar laguna cu ape verzi sclipeşte sub cerul albastru indigo, pe care se aprind primele stele, Yarinacocha este unul dintre spectacolele cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată. Stăteam pe terasa unei case de lemn şi contemplam, peste umerii soţilor Schneil, orizontul junglei întunecându-se. Viziunea era seducătoare. Dar toţi, cred, ne simţeam stânjeniţi şi deprimaţi. Pentru că ceea ce ne istorisea cuplul Schneil – amândoi destul de tineri şi cu aerul sportiv, candid, puritan şi diligent care îi caracterizează, ca o uniformă, pe toţi lingviştii – era o poveste lugubră. Până şi cei doi antropologi din grup – Matos Mar şi mexicanul Juan Comas – erau surprinşi de gradul de prostraţie şi de pesimism în care, după soţii Schneil, se găsea falimentara societate *machiguenga.* Judecând după ceea ce auzeam, se părea că se dezintegrează vertiginos.

Aproape că nu fuseseră studiaţi. Cu excepţia unei cărţulii publicate în 1943 de un dominican, părintele Vicente de Cenitagoya, şi a câtorva articole ale altor misionari despre folclorul şi limba lor, publicate în reviste

ale Ordinului, nu exista încă o lucrare etnografică serioasă despre ei. Aparţineau familiei *arawak* şi se confundau întru câtva cu neamul *campa* de pe râurile Ene, Perené şi Gran Pajonal, pentru că idiomurile lor aveau rădăcini asemănătoare. Dar originea lor era un mister total; identitatea lor pluteşte în ceaţă. Vag denumiţi *antis* de către incaşi, care i-au alungat din ţinuturile aflate la est de Cusco, dar n-au reuşit să le invadeze şi domeniile din junglă, nici să-i supună, figurează în cronici şi în rapoartele din perioada colonială cu apelative arbitrare – *manaríes, opataris, pilocozones* –, până ce, în sfârşit, în secolul al XIX-lea, călătorii au început să le spună pe nume. Unul dintre primii care au făcut-o a fost francezul Charles Wiener, care, în 1860, a dat de „două cadavre *machiguengas* abandonate, potrivit ritului, pe malul râului"; le-a decapitat şi le-a inclus în colecţia sa de curiozităţi culese din jungla peruană. Erau în mişcare din vremuri imemoriale şi probabil că nu au trăit niciodată în mod gregar, în colectivităţi. Faptul că au fost împinşi, periodic, de triburile mai războinice şi de albi – în perioadele de „febră": a cauciucului, a aurului, a lemnului de trandafir, a colonizării agricole – către regiuni tot mai insalubre şi sterile, unde era imposibilă supravieţuirea unor grupuri numeroase, accentuase fracţionarea lor şi le dezvoltase un individualism aproape anarhic. Nu exista nici măcar un sat *machiguenga.* Nu aveau *cacique* şi se părea că nu cunosc altă autoritate decât pe aceea a tatălui în propria-i familie. Erau pulverizaţi în minuscule unităţi de cel mult zece persoane, pe un vast perimetru care cuprindea jungla de la Cusco la Madre de Dios. Sărăcia zonei obliga aceste celule umane să se mişte continuu, păstrând o considerabilă distanţă unele faţă de altele, ca să nu împuţineze prea tare vânatul. Datorită eroziunii şi sărăcirii pământului, trebuiau să-şi tot mute semănăturile de manioc după cel mult doi ani.

Ceea ce soţii Schneil putuseră cerceta din mitologia, din credinţele şi din obiceiurile lor lăsa să transpară asprimea existenţei pe care o duseseră şi permitea să se întrevadă câteva crâmpeie din istoria lor. Fuseseră suflaţi de zeul Tasurinchi, creatorul a tot ce există, şi nu aveau nume proprii. Numele lor era totdeauna provizoriu, relativ şi trecător: cel care soseşte sau cel care pleacă, soţul celei care tocmai a murit ori cel care coboară din canoe, cel care s-a născut sau cel care a tras cu arcul. Limba lor admitea doar aceste cantităţi: unu, doi, trei şi patru. Toate celelalte se exprimau cu adjectivul „mult”. Concepţia lor despre paradis era modestă: un loc unde râurile aveau peşte, iar pădurile, animale de vânat. Asociau viaţa lor nomadă cu trecerea aştrilor pe bolta cerească. Indicele morţilor voluntare era la ei foarte ridicat. Soţii Schneil ne relatau câteva cazuri la care au fost martori, cu *machiguengas* – bărbaţi şi femei, dar mai ales femei – care îşi puneau capăt zilelor înfigându-şi un ghimpe de *chambira* în inimă sau în tâmplă sau înghiţind fierturi otrăvitoare, din motive neînsemnate, cum ar fi o discuţie mai aprinsă, o săgeată care nu-şi atinge ţinta sau un reproş făcut de un membru al familiei. O supărare oarecare îl putea împinge pe un *machiguenga* să se omoare. Parcă voinţa lor de a trăi, instinctul lor de supravieţuire s-ar fi redus la minima expresie.

Cea mai banală boală le era fatală. Le era o teamă îngrozitoare de gripă, ca multor altor triburi din Amazonia – să strănuţi în faţa lor însemna, întotdeauna, să-i sperii –, dar, spre deosebire de alţii, refuzau să se îngrijească atunci când cădeau bolnavi. La prima durere de cap, hemoragie sau accident, se pregăteau de moarte. Refuzau să ia medicamente sau să se lase îngrijiţi. „La ce bun, dacă tot o să plecăm”, răspundeau ei. Vrăjitorii lor ori vracii – *seripigaris* – erau consultaţi şi chemaţi să exorcizeze duhurile rele şi bolile sufletului; dar îndată ce acestea

începeau să se manifeste ca maladii ale trupului, le considerau ireparabile. Să vezi bolnavul ducându-se să se întindă lângă râu, ca să-şi aştepte moartea, era la ei un spectacol obişnuit.

Susceptibilitatea lor şi neîncrederea faţă de străini erau extreme, ca şi fatalismul sau timiditatea lor. Suferinţele îndurate de comunitate în epoca de febră a cauciucului, când erau vânaţi de „împuterniciţii" plantaţiilor sau de indienii din alte triburi care, în acest fel, îşi plăteau datoriile faţă de patroni, puseseră o amprentă de teroare asupra miturilor şi a legendelor lor referitoare la acea perioadă, pe care o numeau „sângerarea copacilor". Poate că era adevărat, după cum susţinea un misionar dominican, părintele José Pío Aza – primul care le-a studiat limba –, că ei erau ultimele vestigii ale unei civilizaţii panamazonice (atestată de misterioasele petroglife risipite prin Alto Urubamba), care, de la ciocnirile cu incaşii, avea să sufere înfrângere după înfrângere şi, treptat, să se stângă.

Soţilor Schneil le-a fost foarte greu să stabilească primele contacte. De-abia după un an de la primele tentative reuşise – el – să fie găzduit de o familie *machiguenga.* Ne-a relatat această experienţă delicată, zbuciumul şi aşteptarea din acea dimineaţă când, la unul dintre izvoarele râului Timpía, s-a îndreptat, gol-puşcă, spre coliba singuratică, cu pereţi din scoarţă de copac şi un acoperiş de paie, unde mai fusese înainte de trei ori, lăsând daruri – fără a se întâlni cu cineva, dar simţind în spate privirile *machiguengas* care-l pândeau din pădure – şi a văzut că, de data asta, jumătatea de duzină de locuitori n-a mai rupt-o la fugă.

De atunci, soţii Schneil au petrecut scurte perioade separat sau împreună – cu această familie *machiguenga* sau cu altele de pe Alto Urubamba sau de pe afluenţii acestuia. S-au însoţit în sezonul uscat, când plecau la

pescuit sau la vânat şi au făcut înregistrări pe care ni le-au pus să le ascultăm. O crepitaţie sonoră, cu neaşteptate note ascuţite, şi, uneori, o harababură guturală care, ne-au explicat, erau cântece. Aveau transcrierea şi traducerea unuia dintre acele cântece, făcută de un misionar dominican în anii ’30; după un sfert de veac, soţii Schneil au avut prilejul să audă şi ei acelaşi cântec, pe malul râului Sepahua. Textul ilustra admirabil starea de spirit a comunităţii care ne fusese descrisă. Atât de bine, încât l-am copiat. De atunci, l-am purtat cu mine pe fundul genţii, împăturit, ca amuletă. Încă mai poate fi descifrat:

Opampogyakyena shinoshinonkarintsi
Se uită la mine tristeţea
opampogyakyena shinoshinonkarintsi
se uită la mine tristeţea
ogakyena kabako shinoshinonkarintsi
se uită bine la mine tristeţea
ogakyena kabako shinoshinonkarintsi
se uită bine la mine tristeţea
okisabintsatana shinoshinonkarintsi
mult mă apasă tristeţea
okisabintsatana shinoshinonkarintsi
mult mă apasă tristeţea
amakyena tampia tampia tampia
mi-a adus boare, vânt
ogaratinganaa tampia tampia
mi-a luat boarea
okisabintsatana shinoshinonkarintsi
mult mă apasă tristeţea
okisabintsatana shinoshinonkarintsi
mult mă apasă tristeţea
amaanatyomba tampia tampia
mi-a adus boarea, vântul
onkisabintsatenatyo shinonka
mult mă apasă tristeţea

shinoshinonkarintsi
tristeţea
amakyena popyenti pogyentima pogyenti
mi-a adus viermişor vierme viermişor
tampia tampia tampia
boarea, vântul, boarea.

Deşi aveau suficiente cunoştinţe de limbă *machiguenga*, soţii Schneil mai aveau până să stăpânească secretele structurii ei. Era o limbă arhaică, cu o sonoritate vibrantă. O limbă aglutinantă, în care un singur cuvânt compus putea exprima o vastă gândire.

Doamna Schneil era însărcinată. Acesta era motivul pentru care ambii soţi se aflau la baza de la Yarinacocha. Îndată ce va da naştere primului ei copil, se va întoarce cu soţul pe Urubamba. Băiatul sau fata, spuneau ei, va creşte acolo şi va stăpâni *machiguenga* mai bine şi, poate, înaintea lor.

Soţii Schneil îşi luaseră licenţa, ca şi ceilalţi lingvişti, la Universitatea din Oklahoma, dar erau, înainte de orice, ca şi colegii lor, fiinţe animate de un proiect spiritual; răspândirea Bibliei. Nu ştiu precis de ce Biserică ţineau, pentru că lingviştii Institutului reprezentau diverse culte. Intenţia care îi îndemna să studieze culturile primitive era religioasă: să traducă Biblia în acele limbi, pentru ca şi aceste popoare să poată asculta cuvântul Domnului în ritmul şi cu inflexiunile propriei lor muzici. Acesta a fost gândul care l-a determinat pe dr. Peter Townsend – un personaj interesant, amestec de misionar şi pionier, prieten al preşedintelui mexican Lázaro Cárdenas şi autor al unei cărţi despre acesta – să întemeieze Institutul, acesta este imboldul care-i animă pe lingvişti să facă migăloasa lor muncă. Spectacolul credinţei solide, de neclintit, care îl face pe om să-i dedice viaţa şi să accepte, în numele ei, orice sacrificiu m-a mişcat dintotdeauna şi m-

a speriat, pentru că din această atitudine rezultă şi eroismul, şi fanatismul, şi fapte altruiste, şi crime. Dar, în cazul lingviştilor Institutului, credinţa lor mi s-a părut, în acea călătorie, benignă. Îmi mai aduc aminte de o femeie – aproape o copilă – care trăia de mai mulţi ani printre *shapras*-ii de pe Morona, şi de o familie stabilită printre *huambisas,* ai cărei fii – mici yankei roşcaţi – se bălăceau dezbrăcaţi lângă malul râului, împreună cu puştii tuciurii din sat, vorbind şi scuipând ca şi aceştia. (Indienii *huambisa* scuipă în timp ce vorbesc, ca să arate că spun adevărul. Cine nu scuipă când vorbeşte este pentru ei un mincinos.)

Bineînţeles că, oricât de primitive ar fi fost condiţiile în care trăiau printre triburile amazonice, lingviştii se bucurau de o infrastructură care îi proteja: avioane, aparate de radio, medici şi medicamente. Dar, chiar şi aşa, aveau în ei o convingere profundă şi o capacitate de adaptare deloc obişnuită. Lingviştii pe care i-am văzut instalaţi la triburi, cu diferenţa că ei umblau îmbrăcaţi, iar gazdele lor mai mult goale, trăiau aproape la fel cu indienii: în colibe identice sau chiar în aer liber, sub un *pamacari* nesigur, împărţind dieta frugală şi regimul spartan al băştinaşilor. Mai aveau de asemenea o predispoziţie pentru aventură – spiritul frontierei –, frecventă în mentalitatea nord-americană şi care e numitorul comun al unor oameni de cele mai diferite profesiuni şi de condiţie socială diferită. Soţii Schneil erau foarte tineri, de-abia îşi începuseră viaţa conjugală şi, din ce ne-au dat de înţeles în cursul acelei discuţii, nu considerau prezenţa lor în Amazonia ca pe ceva tranzitoriu, d ca pe un angajament vital şi pe termen lung.

Ceea ce ne-au povestit despre *machiguengas* m-a stăpânit tot timpul călătoriei noastre prin Alto Marañón. Era o problemă pe care voiam s-o discut cu Saúl; simţeam nevoia să-i aud criticile şi observaţiile în legătură cu

mărturia soţilor Schneil. În plus, i-aş fi făcut şi o surpriză. Pentru că învăţasem pe de rost textul acelui cântec şi aveam să i-l recit în *machiguenga.* Îmi şi închipuiam privirea lui, hohotul de râs cordial…

Triburile pe care le-am vizitat pe Alto Marañón şi pe Moronacocha erau foarte diferite de cele de pe Urubamba şi Madre de Dios. Indienii *aguarunas* întreţineau relaţii cu restul Perului, iar câteva dintre satele lor treceau printr-un proces de metisaj, evident de la prima vedere. Triburile *shapras* erau ceva mai izolate şi, până nu de mult – mai ales pentru că scurtau capete –, avuseseră faimă de oameni violenţi, dar nu se remarca la ei niciunul dintre simptomele de descurajare, de prăbuşire morală pe care soţii Schneil ni le descriseseră la *machiguengas.*

Revenind la Yarinacocha, ca s-o pornim înapoi spre Lima, am petrecut o ultimă noapte cu lingviştii. A avut loc şi o şedinţă de lucru, în care aceştia i-au descusut pe Matos Mar şi pe Juan Comas despre impresiile de călătorie. La terminarea reuniunii m-am adresat lui Edwin Schneil cu rugămintea să mai stăm puţin de vorbă, dacă nu-l deranjează. M-a dus la el acasă. Soţia lui ne-a făcut câte un ceai. Locuiau într-una dintre ultimele colibe, unde se termina Institutul şi începea jungla. Ţârâitul regulat, armonios, simetric al insectelor de afară a servit drept muzică de fond pentru discuţia noastră, care a durat foarte mult şi la care, din când în când, a participat şi doamna Schneil. Ea a fost cea care mi-a vorbit despre cosmogonia fluvială *machiguenga*, în care Calea Lactee era râul Meshiareni, pe unde coborau din panteonul lor, pe pământ, numeroşii lor zei şi zeişori şi pe unde urcau în paradis sufletele morţilor. I-am întrebat dacă au fotografii cu familiile la care au locuit. Mi-au spus că nu. Dar mi-au arătat mai multe obiecte *machiguengas.* Tamburine şi tobe din piele de maimuţă, fluiere din trestie şi un fel de nai alcătuit din mici tuburi de liane, legate între ele cu fibre

vegetale, din care, sprijinindu-l de buza inferioară şi suflând, ieşea o bogată gamă de sunete, de la foarte ascuţite până la foarte grave. Site din frunze de bambus tăiate în fâşii foarte subţiri şi apoi împletite, ca nişte mici panere, pentru a cerne maniocul din care făceau *masato.* Şiraguri şi clopoţei din seminţe, dinţi şi oase. Brăţări şi inele pentru glezne. Coroane din pene de papagal, *huacamayo, tucán* şi *paujil,* prinse cu inele de lemn. Arcuri, vârfuri de săgeţi şlefuite cu piatra, nişte coame în care păstrau *curare* pentru a-şi învenina săgeţile şi vopsele pentru tatuaje. Soţii Schneil făcuseră nişte desene, pe mici bucăţi de carton, cu figurile pe care indienii *machiguengas* şi le pictau pe chipuri şi pe trupuri. Erau geometrice, unele foarte simple, iar altele ca nişte complicate labirinturi; mi-au explicat că şi le desenau în funcţie de împrejurări şi de condiţia persoanei. Rolul lor era să atragă norocul şi să îndepărteze răul. Astea erau pentru holtei, astea pentru cei căsătoriţi, astea erau pentru cei care plecau la vânătoare, iar despre celelalte nu reuşiseră să-şi facă o idee prea limpede. Simbolistica *machiguenga* era extrem de sub tijă. Meii era o figură – două bare încrucişate, ca o aripă de moară de vânt, în mijlocul unei semicircumferinţe –, pe care şi-o pictau, se pare, cei care urmau să moară.

Abia spre sfârşit, când căutam în conversaţia noastră un pretext pentru a-mi lua rămas-bun, abia atunci, pe neaşteptate, s-a strecurat în discuţie subiectul care, după atâta timp, le umbreşte pe toate celelalte din acea noapte şi care este, fără îndoială, motivul pentru care acum îmi dedic zilele petrecute la Florenţa nu atât lui Dante, Machiavelli şi artei renascentiste, cât asamblării amintirilor şi imaginilor legate de povestirea de faţă. Nu ştiu cum s-a ivit. Eu le puneam întrebări peste întrebări, iar câteva dintre ele s-au referit probabil la vracii şi vrăjitorii *machiguengas* (aceştia erau de două feluri: cei benefici, *seripigaris,* şi cei răi, adică *machikanaris).*

Probabil că de aici a pornit totul. Sau poate că asociaţia de idei s-a produs când i-am întrebat despre miturile, legendele şi poveştile pe care le putuseră culege. Nu ştiau mare lucru despre practicile lor vrăjitoreşti, în afară de faptul că amândouă categoriile, *seripigaris* şi *machikanaris*, foloseau tutunul, *ayahuasca* şi alte plante halucinogene – coajă de *kabuiniri,* de pildă – în cursul şedinţelor, pe care le numeau „căpieli", pur şi simplu ca pe beţia cu *masato. Machiguengas* erau foarte vorbăreţi din fire, minunaţi informatori, dar soţii Schneil nu doriseră să insiste prea mult asupra problemei vrăjitorilor, de teamă să nu le trezească susceptibilitatea.

— Ei, în afară de *seripigari* şi *machikanari,* mai e printre ei un personaj ciudat, care nu pare a fi nici vraci, nici preot, a spus deodată doamna Schneil. Apoi s-a întors spre soţul ei, şovăind. Poate că e câte ceva din fiecare, nu-i aşa, Edwin?

— Ah, te referi la… a spus domnul Schneil, şovăind şi el. A scos pe urmă un sunet puternic, lung, gutural şi şuierător. A tăcut o vreme, căutându-şi cuvintele: Cum s-ar putea traduce?

Ea şi-a mijit ochii şi a dus un deget la gură. Era blondă, cu ochii foarte albaştri şi cu buzele foarte fine şi avea un zâmbet copilăros.

— Vorbitor, poate, cel care vorbeşte. Sau mai degrabă povestitor, povestaş, a spus ea într-un târziu. Şi a scos iarăşi acelaşi sunet gros, şuierător, foarte lung.

— Da, a zâmbit el. Cred că-i cel mai potrivit. Povestaş.

Nu văzuseră niciodată vreunul. Din cauza discreţiei lor exagerate – de teamă să nu-i irite –, nu le ceruseră niciodată gazdelor explicaţii detaliate despre funcţiile pe care le îndeplinea povestaşul printre *machiguengas,* nici să le precizeze dacă e vorba despre unul sau despre mai mulţi ori chiar, deşi înlăturau această ipoteză, dacă, în loc de fiinţe concrete şi contemporane, nu e vorba cumva de vreo

făptură fabuloasă, cum e Kientibakori, stăpânul demonilor şi creatorul a tot ce este otrăvit şi necomestibil. Singurul lucru sigur este că toţi indienii *machiguengas* pronunţau cuvântul „povestaş” cu dovezi extraordinare de respect şi că, de fiecare dată când cineva îl rostea în faţa soţilor Schneil, ceilalţi schimbau îndată subiectul. Dar nu credeau să fie vorba de vreun tabu. Fapt este însă că faimosul cuvânt le scăpa deseori, ceea ce părea să indice că povestaşul era mereu prezent în mintea lor. Era oare un şef ori un mentor al întregii comunităţi? Nu, nu părea să exercite vreo putere anume asupra acestui arhipelag în derivă şi atât de dispersat, care era societatea *machiguenga,* de altfel, lipsită de autorităţi. În această privinţă, cuplul Schneil nu avea nicio îndoială. Avuseseră şefi, *curacas,* doar când le fuseseră impuşi de *viracochas*, ca în midie aglomeraţii de la Koribeni şi Chirumbia, organizate de dominicani, sau în perioada fermelor şi a febrei cauciucului, când patronii desemnau pe unul dintre ei ca şef pentru a-i controla mai bine. Poate că povestaşul exercita un fel de putere spirituală, poate că realiza anumite practici religioase. Dar, din aluziile surprinse id şi colo, dintr-o frază scăpată de unul sau dintr-o replică a altuia, funcţia povestaşului părea să fie îndeosebi aceea care şi era înscrisă în numele său: să povestească.

Doamnei Schneil îi fusese dat, cu câteva luni mai înainte, pe malul râului Kompiroshiato, să trăiască o experienţă ciudată. Pe neaşteptate, familia *machiguenga* la care locuia – opt persoane: doi bărbaţi în vârstă, un adult, patru femei şi o fetiţă – dispăruse fără a-i da nici o explicaţie. A fost foarte mirată, deoarece înainte nu mai făcuseră niciodată aşa ceva. Cei opt s-au întors după câteva zile, la fel de misterios cum plecaseră. Unde se duseseră aşa, fără urmă? „Să-l ascultăm pe povestaş”, i-a spus fetiţa. Sensul frazei era limpede, dar doamna Schneil nu putuse afla mai mult, pentru că nimeni n-a mai adăugat

vreun detaliu, nici ea n-a mai insistat. Totuşi, în zilele următoare, cei opt *machiguengas* au fost extrem de excitaţi şi au şuşotit între ei aproape tot timpul. Iar doamna Schneil, văzându-i cufundaţi în interminabile conciliabule, şi-a dat seama că rememorau episodul cu povestaşul.

Soţii Schneil formulaseră tot felul de ipoteze, încercaseră să înţeleagă. Povestaşul sau povestaşii trebuie să fie un fel de poştaşi ai comunităţii. Personaje care mergeau de la un cătun la altul, pe întinsul teritoriu pe care se risipiseră indienii *machiguengas,* povestind unora ce făceau alţii, informându-i reciproc despre evenimentele, întâmplările sau nenorocirile acestor fraţi pe care îi vedeau rareori sau poate niciodată. Însuşi numele îi definea. Povesteau. Gura lor era liantul acestei societăţi pe care lupta pentru supravieţuire o obligase să se fărâmiţeze şi să se risipească în cele patru zări. Graţie povestaşilor, părinţii aflau veşti despre copii, fraţii despre surori şi tot datorită lor erau la curent cu morţile, naşterile şi celelalte întâmplări din viaţa tribului.

— Şi mai e ceva, a spus domnul Schneil. Am impresia că povestaşul nu aduce numai ştiri actuale, ci şi despre trecut. Probabil că e şi un fel de memorie a colectivităţii, că îndeplineşte un rol asemănător celui jucat de trubadurii şi de jonglerii medievali.

Doamna Schneil l-a întrerupt ca să precizeze că acest lucru e greu de stabilit. Sistemul verbal *machiguenga* este complicat şi derutant, printre altele pentru simplul motiv că trecutul şi prezentul se confundă cu uşurinţă. Aşa cum cuvântul *tobaiti* „mulţi” servea pentru a exprima toate cantităţile mai mari de patru, „acum” însemna deseori „ieri” şi „azi”, iar verbul la timpul prezent era frecvent folosit pentru a se referi la acţiuni petrecute în trecutul recent. Pentru ei, numai viitorul părea net delimitat. Discuţia s-a abătut apoi spre probleme lingvistice şi s-a

terminat cu o mulţime de exemple în legătură cu implicaţiile amuzante şi neliniştitoare ale unui fel de a vorbi în care „înainte” şi „acum” erau cuvinte greu diferenţiabile.

Am fost foarte mişcat de gândul că această făptură, aceste făpturi din pădurile nesănătoase de la est de Cusco şi din Madre de Dios, care făceau drumuri lungi, de zile şi săptămâni întregi, ducând şi aducând indienilor *machiguengas* veşti de la alţi *machiguengas*, amintindu-i fiecărui membru al tribului că ceilalţi trăiau, că, în ciuda distanţelor mari care îi separau, formau o comunitate şi aveau aceleaşi tradiţii, aceleaşi credinţe şi aceiaşi străbuni, aceleaşi nenorociri şi că aveau aceleaşi puţine bucurii; am fost foarte mişcat de imaginea trainică, poate chiar legendară, a acestor povestaşi care, prin simplul şi străvechiul obicei – ocupaţie, necesitate, manie omenească – de a istorisi întâmplări, erau seva şi liantul care făceau din indienii *machiguengas* o societate, un popor de fiinţe solidare, care comunică între ele. Toate aceste gânduri mă mai mişcă încă şi, chiar şi acum, aici, în timp ce scriu aceste rânduri în cafeneaua Strozzi din vechea Florenţă, pe o căldură toridă de iulie, mă trec fiori.

— Şi de ce, mă rog, te trec fiorii? a spus Mascarita. Ce te-a impresionat aşa de tare? Ce au deosebit aceşti povestaşi?

Într-adevăr, oare de ce nu mi-i mai puteam scoate din minte, din acea noapte?

— Sunt o dovadă palpabilă a faptului că a istorisi diferite întâmplări poate constitui ceva mai mult decât o simplă distracţie, i-am zis eu. Ceva primordial, de care depinde existenţa însăşi a unui popor. Poate că asta m-a impresionat atât. Mascarita, nu poţi şti întotdeauna de ce te copleşesc anumite lucruri. Te ating la coarda sensibilă şi gata!

Saúl a râs, lovindu-mă cu palma pe umăr. Eu îi vorbisem

serios, dar el a luat-o în glumă.

— Ah! problema te interesează sub aspect literar, a exclamat el, dezamăgit, de parcă această apropiere mi-ar fi devalorizat curiozitatea. Bine, nu-ţi face iluzii. Probabil că ăia care ţi-au spus povestea cu povestitorii de poveşti sunt yankei. Lucrurile nu stau aşa cum cred ei. Pot să te asigur că yankeii îi înţeleg pe *machiguengas* mai puţin chiar decât misionarii.

Ne aflam într-o modestă cafenea de pe bulevardul España şi mâncam pâine cu jumări. Trecuseră mai multe zile de la întoarcerea mea din Amazonia. Cum m-am întors, l-am tot căutat la Universitate şi i-am lăsat mesaje la „Steaua”, dar n-am putut da de el. Chiar începusem să mă tem c-o să plec în Europa fără a-mi lua rămas-bun de la Saúl, când, în ajunul plecării mele la Madrid, m-am întâlnit cu el la coborârea din omnibuz, la un colţ al bulevardului España. Ne-am dus la cafenea, unde, mi-a zis el, voia să-mi ofere o masă de rămas-bun, cu sandvişuri cu jumări şi cu bere rece, a căror amintire să-mi rămână în minte cât voi sta în Europa. Dar ce mi-a rămas gravat în memorie au fost mai degrabă răspunsurile lui evazive şi dezinteresul de neînţeles faţă de o problemă – povestaşii *machiguengas* – care crezusem că avea să-l entuziasmeze. Oare era un dezinteres real? Fireşte că nu. Acum ştiu că se prefăcea că nu-l interesează subiectul şi că m-a minţit când, încolţit de întrebările mele, m-a încredinţat că nu auzise niciodată despre asemenea povestaşi.

Memoria este o adevărată capcană: îndreaptă şi potriveşte trecutul în funcţie de prezent. Am încercat de atâtea ori să reconstitui discuţia cu prietenul meu Saúl Zuratas, avută în august 1958 în cârciumioara cu scaune descleiate şi cu mese şchioape de pe bulevardul España, încât acum nu mai sunt sigur de nimic, în afară, poate, de pata lui mare, de culoarea oţelului, care atrăgea irezistibil privirile clienţilor, de părul lui roşcat şi ciufulit, de bluza

din flanel, în carouri roşii şi albastre, şi de pantofii mari, de drumeţ neobosit.

Dar nu cred ca memoria mea să fi fabricat în întregime înverşunata catilinară a lui Mascarita împotriva Institutului Lingvistic de Vară, încât să mi se pară că-l mai aud şi acum, după douăzeci şi şapte de ani, nici uimirea mea când am văzut cu câtă mânie vorbeşte. A fost singura oară când l-am văzut astfel, livid de furie. În acea zi am aflat că şi arhanghelul Saúl este în stare, ca toţi muritorii, să se lase pradă mâniei care, după cum spun prietenii lui, *machiguengas,* destabilizează universul. I-am şi spus-o, de altfel, încercând să-i distrag atenţia:

— Mascarita, o să provoci un apocalips cu criza asta de nervi a ta.

Dar el nu m-a auzit.

— Ăştia-s cei mai cumpliţi, lingviştii tăi apostolici. Se infiltrează în triburi ca să le distrugă dinăuntru, ca nişte căpuşe. Se insinuează în spiritul lor, în credinţele lor, în subconştientul lor, în temelia felului lor de a fi. Ceilalţi le iau spaţiul vital şi îi exploatează sau îi împing în adâncurile pădurii. În cel mai rău caz, îi distrug fizic. Lingviştii tăi sunt mai rafinaţi, vor să-i omoare altfel: traducând Biblia în *machiguenga.* Ce mai ai de zis?

Văzându-l atât de stârnit, n-am mai zis nimic. Auzindu-l ce spune, mi-am muşcat limba de mai multe ori, ca să nu-l contrazic. Ştiam că în cazul lui Saúl Zuratas obiecţiile în legătură cu Institutul nu erau superficiale, nici inspirate de prejudecăţi politice; că, oricât de discutabile ar fi, reflectau un punct de vedere profund gândit şi simţit. Dar de ce activitatea Institutului i se părea şi mai nocivă decât aceea a bărboşilor dominicani şi a călugăriţelor spaniole de la Quillabamba, Koribeni şi Chirumbia?

A trebuit să-şi întârzie răspunsul, pentru că ospătăriţa se apropia chiar atunci de masa noastră cu încă un rând de pâine cu jumări. După ce a lăsat farfuria pe masă, a rămas

o vreme uitându-se fascinată la nevul lui Saúl. Am văzut-o, în timp ce se retrăgea spre plită, făcându-şi semnul crucii.

— Nu mi se pare nocivă, te înşeli, mi-a răspuns într-un târziu, cu sarcasm şi tot frenetic. Şi ei vor să le fure sufletul, bineînţeles. Dar pe misionari îi înghite jungla, ca pe Arturo Cova din *Vâltoarea* lui José Eustasio Rivera. Nu i-ai văzut, în călătoria ta? Pe jumătate morţi de foame şi, în plus, foarte puţini la număr. Trăiesc într-o asemenea stare de părăsire, că, din fericire, nu mai sunt capabili să evanghelizeze pe nimeni. Izolarea a triumfat asupra catehismului. Nu fac decât să supravieţuiască. Jungla le-a ros ghearele, prietene. Şi în ritmul în cane merg lucrurile cu Biserica Catolică, în curând n-or să mai fie preoţi nici pentru Lima, darămite pentru Amazonia.

Lingviştii erau ceva cu totul diferit. Aveau în spatele lor o putere economică şi o maşinărie foarte eficientă care le va permite, probabil, să-şi implanteze progresul, religia, valorile şi cultura. Să înveţe limbile aborigenilor, ce escrocherie! Pentru ce? Ca să faci din indienii amazonici nişte buni occidentali, nişte buni oameni moderni, buni capitalişti, buni creştini reformaţi? Nici măcar pentru asta. Numai ca să le şteargă de pe hartă culturile, zeii, instituţiile şi să le falsifice până şi visele. Cum făcuseră şi cu pieile-roşii şi cu alţii de-acolo, din ţara lor. Asta voiam eu pentru compatrioţii noştri din junglă? Să se convertească în ceea ce erau acum aborigenii nord-americani? Să devină servitorii şi lustragiii albilor *viracochas*?

A făcut o pauză, dându-şi seama că cei trei bărbaţi de la masa alăturată îşi întrerupseseră discuţia ca să-l asculte, atraşi de pata şi de furia lui. Jumătatea sănătoasă a feţei îi era congestionată; avea gura întredeschisă, iar buza de jos îi tremura. M-am ridicat să mă duc la closet, deşi n-aveam niciun chef să urinez, gândindu-mă că absenţa mea îl va calma. Doamna de la plita de gătit m-a întrebat coborând

glasul, când am trecut pe lângă ea, dacă ceea ce avea prietenul meu pe faţă e ceva foarte grav. I-am murmurat că nu, doar un nev, cum aveţi şi dumneavoastră pe braţ, doamnă. „Săracu' de el, îţi face rău să-l vezi", a şoptit ea. M-am înapoiat la masă, iar Mascarita a încercat să zâmbească, în timp ce-şi ridica paharul:

— În sănătatea ta, prietene, şi iartă-mă că mi-a cam sărit muştarul.

În realitate nu se calmase, se vedea bine că e încordat şi gata să izbucnească din nou. I-am spus că expresia lui îmi aduce aminte de un poem şi i-am recitat, în *machiguenga,* versurile pe care le mai ţineam minte din cântecul despre tristeţe.

L-am făcut să zâmbească.

— Vorbeşti *machiguenga* cu un uşor accent californian, mă luă el peste picior. Oare de ce?

După o vreme şi-a reluat însă şarja asupra subiectului care îl făcea să fiarbă. Fără să vreau, atinsesem ceva profund, care îl frământa şi-l rănea. A vorbit fără pauză, ţinându-şi parcă respiraţia.

Până atunci nimeni nu reuşise, dar se putea ca lingviştii să aibă sorţi de izbândă. În patru sute, cinci sute de ani de încercări, toţi ceilalţi eşuaseră. N-au putut niciodată supune aceste mici triburi pe care le dispreţuiau. Trebuie să fi citit aceste lucruri în cronicile pe care le fişam pentru Porras Barrenechea, nu, amice? Ce li s-a întâmplat incaşilor, de fiecare dată când s-au trimis oşti în Antisuyo. Mai ales lui Túpac Yupanqui, nu citisem despre asta? Cum războinicii lui s-au împrăştiat prin junglă, cum cei din neamul *antis* le-au scăpat printre degete. N-au reuşit să înrobească nici măcar pe unul singur şi atunci, de ciudă, civilizaţii din Cusco au început să-i dispreţuiască. De aceea au inventat toate acele cuvinte peiorative în *quechua* la adresa indienilor amazonici: sălbatici, depravaţi. Şi totuşi ce s-a întâmplat cu Tahuantinsuyo când a trebuit să facă

faţă unei civilizaţii mai puternice? Cel puţin, barbarii lui Antisuyo continuau să rămână ce erau, nu? Şi care spaniolii avuseseră mai mult succes decât incaşii? Oare nu s-au soldat cu un eşec absolut toate expediţiile lor în pădurile Amazoniei? Îi omorau când puneau mâna pe ei, dar asta se întâmpla rareori. Miile de soldaţi, aventurieri, fugari, misionari care s-au pogorât în Orientul peruan între 1500 şi 1800 au putut încorpora măcar un trib în ilustra civilizaţie creştină şi occidentală? Toate astea nu-mi spuneau oare nimic?

— Spune-mi mai bine ce înseamnă pentru tine, Mascarita, i-am răspuns eu.

— Că aceste culturi trebuie respectate, a spus el cu blândeţe, de parcă, în sfârşit!, avea să se liniştească. Iar singurul mod de a le respecta este să nu te apropii de ele. Să nu le atingi. Cultura noastră e prea puternică, prea agresivă. Devorează tot ce atinge. Trebuie lăsate în pace. N-au dovedit şi răzdovedit că au dreptul să rămână ceea ce sunt?

— Eşti un indigenist la pătrat, Mascarita, i-am zis eu, în bășcălie. Exact ca ăia din anii ’30. Ca dr. Luis Valcárcel, când era tânăr şi cerea demolarea tuturor bisericilor şi a mănăstirilor coloniale, pe motiv că reprezentau anti-Perul. Sau trebuie să reînviem Tahuantinsuyo? Poate şi sacrificiile umane, *los quipus*, trepanarea de cranii cu cuţite de piatră? E chiar nostim că ultimul indigenist din Peru e un evreu, Mascarita.

— Ei, bine, un evreu e mai bine pregătit decât alţii ca să apere dreptul la existenţă al culturilor minoritare, mi-a răspuns el. La urma urmei, cum spune şi bătrânul meu, problema indienilor *boras*, *shapras* şi *piros* este şi problema noastră, de peste trei mii de ani.

Chiar aşa să fi zis? Din ce mi-a spus, se putea desprinde măcar o idee de acest fel? Nu sunt prea sigur. Poate că-i o simplă elucubraţie de-a mea *a posteriori.* Saúl nu era

practicant, nici măcar credincios, l-am auzit de multe ori spunând că se ducea la sinagogă numai ca să nu-l amărască pe don Salomón. Pe de altă parte, această apropiere, uşoară sau profundă, trebuie să fi existat. Faptul că a auzit acasă, la şcoală, la sinagogă, la inevitabilele contacte cu ceilalţi membri ai comunităţii atâtea povestiri despre persecuţie şi diasporă, despre tentativele de înăbuşire a credinţei, a limbii şi a obiceiurilor evreieşti de către culturi mai puternice, încercări la care poporul evreu rezistase cu preţul unor mari sacrificii, păstrându-şi identitatea, nu explica oare, cel puţin în parte, apărarea recalcitrantă pe care o lua Saúl vieţii duse de peruanii din epoca de piatră?

— Nu, nu sunt un indigenist cum au fost cei din anii ’30. Ei voiau o reîntoarcere la Tahuantinsuyo, să-l restabilească, iar eu ştiu foarte bine că pentru urmaşii incaşilor nu mai există cale de întoarcere. Că lor nu le mai rămâne decât să se integreze. Că occidentalizarea lor, înfăptuită doar pe jumătate, se va accelera, şi cu cât se va termina mai repede, cu atât mai bine. Pentru ei, acum, ăsta-i răul cel mai mic posibil. După cum vezi, nu sunt utopic. În Amazonia totuşi lucrurile stau altfel. Nu s-a produs încă marele traumatism care i-a convertit pe incaşi într-un popor de somnambuli şi de vasali. I-am hărţuit destul, dar nu i-am învins. Acuma ştim ce înseamnă atrocitatea de a aduce progresul unui popor, de a dori să-l modernizăm. Pur şi simplu, asta înseamnă să terminăm cu el. Să ne ferim de o asemenea crimă! Să-i lăsăm cu săgeţile, cu penele şi cu goliciunea lor! Când te apropii de ei şi îi cercetezi cu respect, cu puţină simpatie, îţi dai seama că nu e drept să-i numeşti barbari, nici înapoiaţi. Pentru mediul în care locuiesc, pentru împrejurările în care trăiesc, cultura lor e suficientă. Şi, în plus, posedă o cunoaştere profundă şi subtilă a lucrurilor, pe care noi am uitat-o. Relaţia dintre om şi natură, de exemplu. Dintre om

şi pădure, dintre om şi păsări, dintre om şi fluviu, dintre om şi pământ, dintre om şi cer. Chiar şi dintre om şi Dumnezeu. Noi nu ştim ce înseamnă această armonie care există între ei şi asemenea lucruri, pentru că noi am rupt-o definitiv.

Asta da, a spus-o. Nu cu aceste cuvinte, desigur. Dar într-o formă care s-ar putea transcrie astfel. A pomenit de Dumnezeu? Da, sunt sigur că a vorbit de Dumnezeu, pentru că îmi aduc aminte că l-am întrebat – surprins de ceea ce spunea, încercând să iau în glumă ceva care părea extrem de grav – dacă trebuie să ne apucăm acum să credem şi în Dumnezeu.

Stătea tăcut, cu capul plecat. Un viespoi căzuse în cafea şi se lovea de pereţii negricioşi ai ceştii. De la tejgheaua barului, ospătăriţa nu-şi mai dezlipea privirea de pe Mascarita. Când Saúl şi-a ridicat capul, părea stânjenit:

— Vezi, prietene, nu ştiu dacă eu mai cred sau nu în Dumnezeu. Iar asta este una dintre problemele culturii noastre bine dezvoltate, care a făcut din Dumnezeu ceva superfluu. Pentru ei, Dumnezeu este aerul, apa, hrana, o necesitate vitală, ceva fără de care viaţa n-ar fi posibilă. Ei sunt mai spirituali decât noi, deşi nu-ţi vine să crezi. Chiar şi indienii *machiguengas* care, comparaţi cu ceilalţi, sunt destul de materialişti. De aceea este atât de mare răul pe care îl fac cei de la Institut, luându-le zeii, ca să-i înlocuiască cu al lor, un Dumnezeu abstract, care lor nu le e de niciun ajutor în viaţa cotidiană. Lingviştii sunt distrugătorii de idolatrii din vremea noastră. Cu avioane, penicilină, vaccinuri şi cu tot ce mai trebuie pentru a îngenunchea jungla. Şi cum ei sunt fanatici, când li se întâmplă ce li s-a întâmplat yankeilor din Ecuador, se simt şi mai inspiraţi. Nu există nimic mai bun decât martiriul pentru a-i stimula pe fanatici, nu-i aşa, prietene?

Ceea ce se întâmplase în Ecuador, cu câteva săptămâni mai înainte, era că trei misionari nord-americani,

aparţinând unei biserici protestante, fuseseră omorâţi de un trib *jíbaro,* în mijlocul căruia trăia unul dintre cei trei. Ceilalţi doi erau în trecere. Nu se cunoşteau detalii despre acest episod. Cadavrele, decapitate şi străpunse de săgeţi, fuseseră descoperite de o patrulă militară. Cum indienii *jíbaros* practicau scurtarea capului, motivul decapitării era evident. Acest fapt provocase un mare scandal în presă. Victimele nu aparţineau Institutului de Lingvistică. Intuind ce avea să-mi răspundă, l-am întrebat pe Saúl ce credea el despre cele trei cadavre.

— Pot să te asigur cel puţin de un lucru, mi-a zis el. Au fost decapitaţi fără cruzime. Nu râde, că aşa a fost, credemă. Fără dorinţa de a-i face să sufere. În privinţa asta, oricât de diferite ar fi triburile între ele, toate se aseamănă. Ei nu ucid decât de nevoie. Când se simt ameninţaţi. Când au de ales între a ucide sau a muri. Sau când le e foame. Dar indienii *jíbaros* nu sunt canibali, nu i-au omorât ca să-i mănânce. Misionarii trebuie să fi zis sau făcut ceva care i-a făcut brusc pe indienii *jíbaros* să se simtă într-o mare primejdie. E o poveste tristă, fireşte. Dar nu trage concluzii pripite. Nimic din ea nu se compară cu camerele de gazare ale naziştilor sau cu bomba atomică aruncată asupra Hiroshimei.

Am stat mult timp împreună, poate trei sau patru ceasuri. Am mâncat o groază de sandvişuri cu jumări şi, la sfârşit, patroana cafenelei ne-a oferit câte o bere de porumb, „cadoul casei”. La plecare, neputându-se stăpâni, ospătăriţa l-a întrebat pe Saúl, cu degetul îndreptat spre nevul lui, „dacă nenorocirea aia îl durea tare”.

— Nu, doamnă, din fericire nu doare deloc. Nici măcar nu-mi dau seama că am aşa ceva, i-a răspuns Saúl, zâmbind.

Sunt sigur că am mai făcut o bucată de drum împreună, discutând tot despre unicul subiect din acea după-amiază. La despărţire, la colţul dintre Piaţa Bolognesi şi Paseo

Colón, ne-am îmbrăţişat.

— Trebuie să-ţi cer scuze, mi-a zis el pe neaşteptate, ruşinat. Am flecărit tot timpul şi nu te-am lăsat barem să deschizi gura. Nici măcar n-ai putut să-mi spui care-ţi sunt planurile pentru Europa.

Ne-am înţeles să ne scriem, măcar câte o vedere din când în când, ca să nu pierdem legătura. Eu am făcut-o de trei ori în anii care au urmat, dar el nu mi-a răspuns niciodată.

Atunci l-am văzut ultima oară pe Saúl Zuratas. Imaginea a supravieţuit însă intactă trecerii anilor. Cu atmosfera cenuşie, cu cerul acoperit şi cu umiditatea corozivă a iernii din Lima servind drept fundal. Iar în spatele lui, învălmăşeala de maşini, camioane şi omnibuze încolăcite în jurul monumentului lui Bolognesi, şi Mascarita, cu marea lui pată întunecată pe faţă, cu părul ca o pălălaie şi cu cămaşa în carouri, făcându-mi semn de rămas-bun cu mâna şi strigând:

— Să vedem dacă nu te întorci şi tu ca un madrilean sadea, vorbind cu s şi cu z! Drum bun şi să-ţi meargă din plin pe acolo, amice!

Au trecut patru ani fără să mai ştiu ceva despre el. Dintre peruanii în trecere prin Madrid sau prin Paris, unde m-am mutat după ce mi-am terminat doctoratul, nimeni n-a putut să-mi dea vreodată veşti despre Saúl. Eu mă gândeam deseori la el, mai ales în Spania, şi nu numai datorită afecţiunii pe care o nutream pentru el, ci şi din pricina indienilor *machiguengas.* Episodul cu povestaşii despre care auzisem de la soţii Schneil îmi tot revenea în minte, aţâţându-mă. Îmi excita imaginaţia şi dorinţele, ca o fată frumoasă. Mă duceam la Universitate numai dimineaţa; după-amiaza, petreceam de obicei câteva ceasuri la Biblioteca Naţională de pe Castellana, citind romane cavalereşti. Într-o bună zi mi-am amintit numele misionarului dominican care scrisese despre triburile

machiguengas: Fray Vicente de Cenitagoya. Am căutat în fişier şi i-am găsit cartea.

Am citit-o pe nerăsuflate. Era scurtă şi naivă, iar indienii *machiguengas,* pe care bunul dominican îi numea deseori „sălbatici" şi îi dojenea patern pentru infantilismul, indolenţa, beţiile şi practicile lor vrăjitoreşti – pe care Fray Vicente le califica drept „sabaturi nocturne" –, apăreau prezentaţi din afară şi cam de departe, cu toate că misionarul trăise printre ei peste douăzeci de ani. Dar Fray Vicente le elogia onestitatea, respectul pentru cuvântul dat şi delicateţea manierelor. În plus, cartea lui corobora unele informaţii care m-au determinat să iau o hotărâre. Astfel, spunea el, indienii *machiguengas* aveau înclinaţia aproape bolnăvicioasă de a asculta şi a spune poveşti, erau nişte flecari incorigibili. Nu puteau sta liniştiţi, nu simţeau nici un ataşament pentru locul unde trăiau şi s-ar putea chiar spune că erau posedaţi de demonul neastâmpărului. Pădurea exercita asupra lor un fel de fascinaţie. Misionarii, recurgând la tot felul de momeli, îi atrăgeau spre centrele din Chirumbia, Koribeni şi Panticollo. Încercau să-i facă să prindă rădăcini. Le dăruiau oglinzi, mâncare, seminţe, lăudau avantajele vieţii comunitare din punctul de vedere al sănătăţii, educaţiei, chiar al supravieţuirii lor. Păreau convinşi. Îşi ridicau case, îşi făceau ferme, erau de acord cu trimiterea copiilor la şcoala misiunii şi uneori apăreau ei înşişi, pictaţi şi punctuali, la vecernie sau la mesa de dimineaţă. Puteau fi consideraţi deja angajaţi pe calea civilizaţiei creştine. Şi deodată, într-o bună zi, fără să spună mulţumesc sau la revedere, se topeau în pădure. Era o chemare mai puternică decât ei, un instinct ancestral îi împingea irezistibil spre viaţa nomadă, împrăştiindu-i prin desişurile pădurii virgine.

Chiar în acea noapte i-am scris lui Mascarita, comentându-i cartea părintelui Cenitagoya. Îi spuneam că mă hotărâsem să scriu o carte despre povestaşii

machiguenga. Mă va ajuta? Aici, în Madrid, poate din cauza dorului ori pentru că m-am tot gândit şi răzgândit la discuţiile noastre, ideile lui nu mi se mai păreau atât de extravagante, nici lipsite de realism. În orice caz, în povestirea mea, aveam să mă străduiesc pentru a înfăţişa intimitatea *machiguenga* cât mai aproape de adevăr. O să-mi dai o mână de ajutor, prietene?

M-am apucat de lucru, plin de entuziasm. Dar rezultatul a fost foarte palid. Cum să poţi scrie o naraţiune despre povestaşi, când nu ai cunoştinţe, nici măcar sumare, despre credinţele, miturile, obiceiurile şi istoria lor? Mănăstirea dominicană de pe strada Claudio Coello mi-a oferit un sprijin foarte util. Păstrau o colecţie completă din *Misiones Dominicanas*, organ al misionarilor din Peru ai acestui ordin, şi aici am găsit numeroase articole despre indienii *machiguenga,* cât şi studii de mare valoare despre limba şi folclorul tribului, semnate de părintele José Pío Aza.

Dar colaborarea cea mai instructivă a fost, poate, discuţia purtată în imensa sală, cu o rezonanţă deosebită, a bibliotecii mănăstirii – avea pereţii foarte înalţi, iar ecoul ne întorcea fiecare cuvânt –, cu un misionar bărbos: Fray Elicerio Maluenda trăise mai mulţi ani în Alto Urubamba şi se ocupase de mitologia *machiguenga.* Era un bătrân vioi şi erudit, cu maniere cam sălbatice, de om care şi-a dus zilele în aer liber, trăind viaţa aspră din junglă. Poate ca să mă impresioneze, strecura frecvent în spaniola lui neaoşă cuvinte *machiguenga.*

Am fost foarte încântat de informaţiile despre cosmogonia tribului, foarte bogată în simetrii şi – asta o descopăr de-abia acum, la Florenţa, când citesc pentru prima oară *Commedia* în italiană – cu rezonanţe danteşti. Pământul era centrul universului, iar deasupra şi dedesubtul lui erau câte două regiuni. Fiecare îşi avea soarele său, luna sa şi un hăţiş propriu de râuri. În cea mai

de sus, Inkite, trăia Tasurinchi, cel atotputernic, cel care prin răsuflarea lui a creat omenirea, şi aici curgea, scăldând pământuri fertile, cu pomi aplecându-se sub greutatea roadelor, Meshiareni sau fluviul nemuririi, care se putea zări de pe pământ, pentru că el era Calea Lactee. Sub Inkite, plutea plăpândul tărâm al norilor sau Menkoripatsa, cu fluviul ei transparent, Manaironchaari. Pământul, Kipacha, era locuinţa indienilor *machiguenga*, popor peripatetic. Dedesubt se afla tenebroasa regiune a morţilor, acoperită aproape în întregime de râul Kamabiría, pe unde navigau sufletele decedaţilor înainte de a se instala în noul lor sălaş. Şi, în sfârşit, regiunea cea mai de jos şi mai de temut, aceea a lui Gamaironi, râul cu ape negre, fără peşte şi cu pământuri pustii, unde nu se găsea nimic de mâncat. Acestea erau domeniile lui Kientibakori, necuratul, duhul răului şi starostele unei legiuni de demoni: *kamagarinis.* Soarele fiecărei regiuni era mai puţin tare, strălucea mai slab decât cel al regiunii anterioare. Cel din Inkite era fix şi radios, alb la culoare. Cel din Gamaironi, un soare întunecos şi îngheţat. Soarele nesigur de pe pământ pleca şi se întorcea: supravieţuirea lui era mitic legată de comportamentul indienilor *machiguenga.*

Cât or fi fost de sigure aceste date, ca şi celelalte pe care mi le-a oferit Fray Maluenda? Nu cumva amabilul misionar făcuse cam multe adaptări şi adăugiri la materialul pe care îl culesese? l-am întrebat pe Mascarita despre asta în cea de-a doua mea scrisoare. Dar nici la «ista n-am primit răspuns.

Cam după un an de zile, i-am trimis-o şi pe a treia, de data asta din Paris. Îl certam că se încăpăţânează să tacă şi îi mărturiseam că renunţasem să mai scriu naraţiunea despre povestaşi. Mâzgălisem mai multe caiete şi petrecusem ceasuri întregi în Piaţa Trocadero, în bibliotecă şi în faţa vitrinelor de la Muzeul Omului,

încercând zadarnic să-i înţeleg şi să-i ghicesc. Inventate de mine, glasurile povestaşilor sunau fals. Aşa că m-am mulţumit să scriu ai te povestiri. Dar el ce face, cum îi merge, ce făcuse în toată vremea asta, ce proiecte mai are?

De-abia la sfârşitul anului 1963, când Matos Mar a apărut la Paris, invitat la un congres de antropologie, am aflat ceva despre el. Ceea ce am auzit m-a uluit.

— Saúl Zuratas a plecat în Israel?

Eram la Old Navy, pe Saint-Germain-des-Prés, unde beam grog ca să facem faţă frigului şi unei foarte triste şi cenuşii după-amieze de decembrie. Fumam şi-l asaltam cu întrebări despre prietenii şi despre evenimentele din îndepărtata mea ţară.

— Din pricina lui tată-său, se pare, mi-a explicat Matos Mar, încotoşmănat cum era cu un palton şi înfăşurat până la urechi cu un fular, aducând mai degrabă a eschimos. Don Salomón, l-ai cunoscut, nu-i aşa? Saúl ţinea tare mult la el. Mai ţii minte că a refuzat o bursă la Bordeaux numai ca să nu-l lase singur? Se pare că bătrânului îi intrase în cap că trebuie să-şi dea duhul în Israel. Şi, iubindu-l, după cum bine ştii, sigur că Mascarita i-a făcut pe plac. S-au hotărât foarte repede, de pe o zi pe alta. Pentru că atunci când Saúl m-a pus la curent cu toate astea, deja vânduseră prăvălia pe care o aveau în Breña, „Steaua”, şi îşi făcuseră bagajele.

Şi lui Saúl i-a surâs ideea de a trăi în Israel? Pentru că acolo trebuia să înveţe ebraica, să-şi facă serviciul militar, să ia viaţa de la capăt. Matos Mar credea că poate fusese scutit de armată, din cauza nevului. Am scotocit prin memorie, încercând să-mi aduc aminte dacă-l auzisem vreodată vorbind despre sionism sau făcând vreun *alya.* Niciodată!

— Bine, poate că nu-i rău pentru Saúl să o ia de la zero, se avântă Matos Mar. Probabil că s-a şi adaptat la viaţa din

Israel, fiindcă au trecut deja patru ani şi, din câte ştiu eu, n-a mai revenit în Peru. Mi-l închipui trăind foarte bine într-un kibbutz. Adevărul este că Saúl nu făcea nimic la Lima. Fusese dezamăgit de etnologie şi de Universitate dintr-un motiv pe care n-am să-l înţeleg niciodată. Nu şi-a terminat teza de doctorat. Cred că s-a potolit chiar şi dragostea lui pentru indienii *machiguenga.* „N-o să-ţi fie dor de dezbrăcaţii tăi de pe Urubamba?", l-am întrebat eu la despărţire. „Sigur că nu, mi-a răspuns el, eu mă pot adapta la orice. Probabil că şi acolo, în Israel, sunt destui dezbrăcaţi."

Contrar lui Matos Mar, m-am gândit că nu i-a fost prea uşor lui Saúl să facă *alya.* Pentru că el era visceral legat de Peru, prea sfâşiat şi frământat de problemele peruane – cel puţin de una dintre ele – ca să se desprindă de toate de pe o zi pe alta, de parcă şi-ar fi schimbat cămaşa. Am încercat de mai multe ori să mi-l imaginez în Orientul Mijlociu. Cunoscându-l, se putea presupune că cetăţeanul israelian Saúl Zuratas trebuise să înfrunte în noua lui patrie tot felul de dileme morale în legătură cu chestiunea palestiniană şi cu teritoriile ocupate. M-am lăsat purtat de imaginaţie, încercând să-l văd în noul său mediu de viaţă, vorbind stâlcit noua lui limbă, practicând o nouă meserie – care anume? – şi l-am rugat pe Tasurinchi să-l ferească pe Mascarita de gloanţe în războaiele şi în conflictele de la frontiera Israelului.

V

Un kamagarini cam zburdalnic, deghizat în viespe, l-a înţepat pe Tasurinchi în capul puţei, în timp ce urina. El acum umblă. Cum? Nu ştiu. Dar de umblat, umblă, l-am văzut eu. Nu l-au omorât. Ar fi putut să-şi piardă ochii şi capul, sufletul ar fi putut să-i părăsească trupul fiindcă a făcut ce a făcut pe acolo, printre *yaminahuas.* Dar nu i s-a întâmplat nimic, se pare. E bine şi umblă fericit. Fără mânie şi râzând, se pare. „La ce atâta larmă?" zice. În timp ce mă îndreptam spre râul Mishahua să-i fac o vizită, mă tot gândeam: „N-o să dau de el. Dacă-i adevărat că a făcut aşa ceva, s-o fi dus departe, unde indienii *yaminahua* nu-i mai dau de urmă. Sau poate că l-or fi omorât, şi pe el şi pe rudele lui." Dar el era acolo, cu familia lui şi cu femeia pe care a răpit-o. „Aici erai, Tasurinchi?" „Ei, da, aici eram!"

Ea învaţă să vorbească. „Hai, fă-o, să vadă povestaşul că şi tu ştii să vorbeşti", i-a poruncit. Cu greu se putea pricepe ceva din ce spunea femeia *yaminahua,* iar celelalte femei rânjeau, „ce-i cu grohăitul ăsta care se-aude pe-aici?" ziceau, făcându-se că se uită prin jur, „ce animal ne-o fi intrat în casă?" spuneau, ridicând rogojinile. O pun la muncă şi se poartă urât cu ea. „Când îşi desface picioarele, or ieşi din ea peşti ca din Pareni", ziceau. Şi chiar lucruri mai urâte. Dar, de învăţat să vorbească, învaţă. Câte ceva din ce spunea am înţeles. „Omul umblă", am auzit-o.

„Deci, e-adevărat, ai furat o *yaminahua",* i-am spus lui Tasurinchi. El zice că n-a furat-o, c-a schimbat-o pe o *sachavaca,* un sac de porumb şi altul de manioc. „Indienii *yaminahua* ar trebui să se bucure, ce le-am dat eu face mai mult decât ea", m-a încredinţat. A întrebat-o pe *yaminahua* în faţa mea: „Nu-i aşa?" Iar ea a recunoscut: „Da, aşa-i." Şi pe asta am auzit-o.

De când nebunaticul de *kamagarini* l-a ciupit de pută, Tasurinchi trebuie să facă lucruri care i se năzar pe

neaşteptate, fără să ştie cum, nici de ce. „E un ordin pe care îl aud şi de care trebuie să ascult, spune. O fi venind de la vreun zeişor sau de la un drăcuşor, de la ceva care mi-a pătruns adânc în puţă, cine ştie.” Se pare că şi răpirea acelei femei a fost unul dintre acele ordine.

Puţa lui e acum ca înainte. Dar i-a rămas în suflet un duh care-i cere să fie altfel şi să facă lucruri pe care ceilalţi nu le înţeleg. Mi-a arătat unde urina când l-a pişcat *kamagarini.* Au! au! a ţipat, a sărit în sus, de n-a mai putut urina. A îndepărtat viespea cu mâna şi atunci a auzit-o râzând. După o clipă, puţa a început să-i crească. În fiecare noapte se umfla şi mai mult, dimineaţa şi mai mult. Râdeau toţi de el. Ruşinat, a cerut să i se ţească o *cushma* mai mare. O ascundea sub *cushma* cea nouă. Dar puţa continua să crească şi a tot crescut, până n-a mai putut s-o ascundă. Îl jena când mergea, o ţâra cum îşi târăsc animalele coada. Uneori lumea i-o călca cu piciorul, numai ca să-l audă urlând: „Au! ooh!” A trebuit să şi-o înfăşoare şi s-o pună pe umăr, cum fac eu cu papagalul. Şi aşa o porneau la drum, cap la cap, însoţindu-se. Tasurinchi îi vorbea, ca să se distreze. Celălalt cap îl asculta tăcut şi atent, cum mă ascultaţi şi voi pe mine, uitându-se la el cu singurul lui ochi. Chiorule! Chiorică! Fiindcă se uita ţintă la el. Crescuse enorm. Crezând-o pom, păsările se aşezau pe ea ca să ciripească. Când Tasurinchi urina, pe gura ei ţâşneau cascade de apă caldă şi cu spumă, de jurai că-s cascadele de pe Gran Pongo. Tasurinchi ar fi putut să se scalde şi poate şi familia lui. Îi servea drept reazem când se oprea să-şi mai tragă sufletul. Iar noaptea, drept pat. La vânătoare, o folosea ca praştie şi lance. Putea s-o arunce până în vârful copacilor ca să doboare *shimbillos* sau, întrebuinţând-o ca proiectil, să omoare cu ea o pumă.

Ca să-l cureţe, *seripigari* i-a înfăşurat puţa cu frunze de ferigă încălzite pe jar. L-a pus să bea o fiertură, cu înghiţituri mici, cântând toată noaptea, în timp ce el bea

tutun şi *ayahuasca,* dansa, dispărea prin tavan şi se întorcea, prefăcut în *saankarite.* De-abia atunci a putut să-i sugă răul şi apoi să-l scuipe. Era galben, gros şi mirosea a borâtură de beţivan. Dimineaţa, puţa a început să se dezumfle, iar după câteva răsărituri de lună a redevenit ca mai înainte, pitică. Dar de atunci Tasurinchi a început să audă ordinele alea. „În unele din sufletele mele e o mamă năzuroasă, zice. De-aia mi-am adus-o pe *yaminahua* asta."

Se pare că s-a obişnuit cu noul ei bărbat. Stă acolo la Mishahua, liniştită, de parcă ar fi fost dintotdeauna femeia lui Tasurinchi. În schimb celelalte umblă tunând şi fulgerând, o beştelesc şi una-două o iau la bătaie. Le-am văzut şi le-am auzit. „Asta nu-i ca noi, zic, nu-i făptură umană, dar ce-o fi? Poate maimuţă, poate peştele care i s-a oprit în gât lui Kashiri." Dar ea îşi mesteca maniocul, de parcă nu le auzea.

Altă dată aducea un urcior cu apă şi, fără să bage de seamă, a dat peste un copil, l-a trântit la pământ. Atunci, s-au repezit toate la ea: „Ai făcut-o dinadins, ai vrut să-l omori", ziceau. Nu era adevărat, dar aşa ziceau. Ea a luat un par şi le-a înfruntat, fără mânie. „Or s-o omoare într-o bună zi", i-am spus lui Tasurinchi. „Ştie să se apere, mi-a răspuns. Vânează animale, lucru pe care nu ştiu să-l fi făcut femeile. Şi duce povara cea mai grea în spinare, când aducem maniocul de la câmp. Mie mi-e teamă mai degrabă să nu le omoare ea pe celelalte. Ăştia din neamul *yaminahua* sunt bătăuşi, ca şi ăia din neamul *mashco.* Poate că şi femeile lor sunt la fel."

l-am zis că tocmai de aia ar trebui să fie neliniştit şi să se mute în altă parte cât mai repede. Cei din neamul *yaminahua* or fi turbaţi de furie pentru ce le-a făcut. Şi dacă vin să se răzbune? Tasurinchi a început să râdă. Totul s-a aranjat, se pare. Bărbatul femeii *yaminahua* a venit să-l vadă, cu încă doi după el. Au stat de vorbă, au băut *masato.* Se înţelegeau, ce mai! Nu voiau să ia femeia

înapoi, ci o puşcă, peste *sachavaca,* porumbul şi maniocul pe care li le dăduse. Părinţii albi le spuseseră că are o puşcă. „Căutaţi-o, i-a îndemnat. Dacă o găsiţi, e-a voastră.” În cele din urmă au plecat. Mulţumiţi, se pare. Tasurinchi n-o s-o dea înapoi pe femeia *yaminahua.* Fiindcă ea învaţă să vorbească. „Când o să aibă un copil, or să se obişnuiască şi celelalte cu ea”, zice Tasurinchi. Copiii s-au şi învăţat cu ea. Se poartă cu ea de parcă ar fi om, femeie care umblă, îi zic „mamă”.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Cine ştie dacă femeia asta o să-l facă fericit pe Tasurinchi de pe Mishahua. Poate să-i aducă şi nenoroc. Pe Kashiri, luna, faptul că a coborât în lumea asta ca să se însoare cu o *machiguenga* l-a nenorocit. Cel puţin, aşa se zice. Poate că n-ar trebui să ne plângem. Nenorocul lui Kashiri ne dă de mâncat şi ne îngăduie să ne încălzim. Nu e luna tatăl soarelui, făcut cu o *machiguenga*?

Dar asta era înainte.

Tânăr, puternic, senin, Kashiri se plictisea în cerul cel mai de sus, Inkite, unde nu erau încă stele. Oamenii, în loc de manioc şi banane, mâncau pământ. Era singura lor hrană. Kashiri a coborât pe râul Meshiareni, vâslind cu braţele, fără vâsle. Canoea ocolea vârtejurile şi pietrele. Cobora, plutind. Lumea era încă în beznă şi vântul bătea cu putere. Ploua cu găleata. La Oskiaje, unde pământul ăsta se întâlneşte cu lumile din cer, unde trăiesc monştrii şi unde toate fluviile se duc să moară, Kashiri a sărit pe mal. A privit în jur. Nu ştia unde se află, dar era mulţumit. A început să meargă. După câtăva vreme a văzut-o, stând jos şi împletind o rogojină, cântând încetişor un cântec ca să alunge năpârca, pe *machiguenga* care avea să-i aducă fericirea şi nefericirea. Avea fruntea şi obrajii pictaţi; două dungi roşii urcau de la gură spre tâmple. Era aşadar nemăritată; deci trebuia să înveţe să gătească şi să facă *masato.*

Ca să-i fie pe plac, Kashiri, luna, i-a arătat ce este maniocul, ce este banana. I-a arătat cum se cultivă, cum se culeg şi cum se mănâncă. De atunci avem pe lume mâncare şi *masato.* Aşa a început după, se pare. Apoi Kashiri s-a înfăţişat în casa tatălui fetei. Avea braţele încărcate cu animale pe care le pescuise şi le vânase pentru el. În cele din urmă s-a oferit să-i facă o plantaţie în partea cea mai înaltă a muntelui şi să muncească, semănând pământul şi smulgând buruienile, până ce va creşte maniocul. Tasurinchi a fost de acord să o ia pe fiesa. A trebuit să aştepte prima sângerare a fetei. Dar întârzia să vină şi, între timp, luna a desţelenit, a ars şi a curăţat locul din pădure, a pus banani, porumb şi manioc pentru viitoarea lui familie. Totul mergea foarte bine.

Atunci, fata a început să sângereze. A stat tot timpul închisă, fără să schimbe un cuvânt cu rudele ei. Bătrâna care o păzea nu s-a dezlipit de ea nici ziua, nici noaptea. Fata torcea bumbac, torcea fără odihnă. Nu s-a apropiat nici o clipă de foc, nici n-a mâncat ardei iute, ca să nu aducă vreo nenorocire familiei sau chiar ei. Nu s-a uitat nici măcar o dată spre cel care avea să-i fie bărbat, nici nu i-a vorbit. Aşa a stat până n-a mai sângerat. Apoi şi-a tăiat părul, iar bătrâna a ajutat-o să se îmbăieze cu apă călduţă; îi stropea trupul cu apă din urcior. În sfârşit, tânăra a putut pleca să trăiască alături de Kashiri. În sfârşit, a putut deveni femeia lui.

Totul continua să meargă înainte. Lumea era liniştită. Cârduri de papagali zburau pe deasupra lor, zgomotoşi şi veseli. Dar în cătun mai era o fată care, probabil, nu era femeie, ci un *itoni,* adică un drăcuşor pervers. Acum se îmbracă în porumbiţă, dar pe atunci se îmbrăca în femeie. S-a mâniat tare când a văzut darurile lui Kashiri pentru noile sale rude. Ar fi vrut să-i fie ei bărbat, să dea ea naştere soarelui. Fiindcă femeia lunii l-a născut pe copilul voinic care, crescând, avea să dea lumină şi căldură lumii

noastre. Ca să afle toţi de mânia ei, şi-a dat faţa cu roşu, cu vopsea de *achiote.* Şi s-a aşezat la o cotitură a drumului pe unde trebuia să treacă luna, Kashiri, când se întorcea de la plantaţia de manioc. S-a aşezat pe vine, şi-a golit trupul. Se scremea, umflându-se toată. Pe urmă şi-a înfundat mâinile în scârnăvie şi a aşteptat, spumegând de furie. Când l-a văzut că se apropie, s-a aruncat asupra lui Kashiri, dintre copaci. Şi înainte ca luna să poată scăpa, i-a frecat faţa cu căcatul pe care tocmai îl făcuse.

Kashiri şi-a dat imediat seama că niciodată n-or să i se mai şteargă petele alea. Ce să mai facă pe lumea asta după o asemenea ruşine? Plin de tristeţe, s-a întors în Inkite, cerul cel mai de sus. Şi a rămas acolo. Din cauza petelor, lumina i-a devenit mai plăpândă. În schimb, fiul lui străluceşte. Nu scânteiază soarele? Nu încălzeşte? Noi îl ajutăm, mergând. Ridică-te, îi spuneam, în fiecare noapte când cade. Prin urmare, maică-sa a fost o *machiguenga.*

Cel puţin asta-i ce ştiu ei.

Dar *seripigari* din Segakiato povesteşte asta altfel.

Kashiri a coborât pe pământ şi a zărit-o pe fată în apele râului. Se scălda şi cânta. S-a apropiat de ea şi a azvârlit în ea cu un pumn de pământ care a nimerit-o în burtă. Supărată, ea a început să arunce cu pietre în el. Deodată, începuse să plouă. Kientibakori o fi fost prin pădure, dansând, sătul de *masato.* „Femeie proastă, i-a zis luna tinerei, am aruncat cu nămol în tine ca să ai un fiu.” Printre copaci, toţi drăcuşorii ţopăiau de bucurie, care mai de care trăgând băşini. Şi chiar aşa s-a întâmplat. Fata a rămas gravidă. Dar când i-a venit sorocul, a murit. A murit şi copilul. Atunci, cei din neamul *machiguenga* s-or fi mâniat tare. Şi-or fi luat săgeţile şi cuţitele şi s-or fi dus la Kashiri să-i zică: „Trebuie să mănânci leşul ăsta”, stând toţi în jurul lui. L-or fi ameninţat cu arcurile lor şi i-or fi arătat pietrele. Luna s-o fi împotrivit, tremurând. Iar ei: „Mănânc-o, trebuie să mănânci moarta asta!”

Până la urmă, plângând, o fi deschis burta femeii lui cu un cuţit. Copilul era acolo, înăuntru, strălucind. L-a scos, iar el ar fi înviat, se zice. Se mişca şi ţipa, vesel. Era viu. Stând în genunchi, Kashiri a început să înghită trupul nevesti-sii, de la picioare. „Bine, acum poţi să pleci”, i-au zis cei din neamul ma*chiguenga, c*ând ajunsese la burtă. Atunci luna, aruncându-şi resturile pe umeri, s-a întors în cerul cel mai de sus, mergând. Acolo o fi şi acum, uitându-se la noi. O fi stând să mă asculte. Petele ei sunt bucăţile pe care nu le-a mâncat.

Mâniat de cele ce i-au făcut lui Kashiri, tatăl lui, soarele s-a oprit în loc, arzându-ne. Seca râurile, pârjolea câmpurile şi pădurile. Omora animalele de sete. „N-o să se mai mişte niciodată”, spuneau indienii *machiguenga*, smulgându-şi părul din cap. Le era teamă. „Va trebui să murim”, cântau cu tristeţe. Atunci, *seripigari* s-a urcat în Inkite. A vorbit cu soarele. Se pare că l-a convins. Se va mişca din nou, deci. „Vom merge împreună”, se zice că i-a zis. Şi aşa a fost viaţa de atunci şi este cum este. Aici s-a terminat înainte şi a început după. De-aia continuăm să umblăm.

„De atunci e aşa de slabă lumina lui Kashiri?” l-am întrebat eu pe *seripigari*-ul de pe râul Segakiato. „Da, mi-a răspuns. Luna este bărbat numai pe jumătate. Alţii spun că, mâncând un peşte, i s-ar fi înfipt un os în gât. Şi că de atunci s-a stins.”

Cel puţin asta-i ce am aflat eu.

Când veneam încoace, deşi ştiam drumul, m-am rătăcit. O fi din vina lui Kientibakori, a drăcuşorilor lui sau a vreunui *machikanari* cu multe puteri. Ploaia s-a stârnit pe neaşteptate, fără semne, fără să se întunece cerul mai înainte şi fără ca aerul să devină saramură. Eu treceam vadul unui râu, iar ploaia bătea aşa de tare, că nu mă lăsa să urc malul. Făceam doi sau trei paşi, alunecam, pământul îmi fugea de sub picioare şi ajungeam iar pe

fundul albiei. Speriat, papagalul a început să dea din aripi şi, ţipând, a luat-o din loc. Peste puţin timp, panta s-a transformat în şuvoi. Nămol şi apă, pietre, crengi, tufişuri, copaci smulşi de furtună, stârvuri de păsări şi insecte.

Toate se prăvăleau peste mine. Cerul s-a întunecat; din când în când, era luminat de fulgere. Tuna de parcă toate animalele din pădure începuseră a rage. Când stăpânul tunetului se înfurie aşa înseamnă că se petrece ceva grav. Eu tot mă chinuiam să urc coasta. O să pot? Dacă nu mă agăţ de un copac foarte înalt, mă curăţ, mă gândeam… În curând, aici o să fie un cazan cu apă din cer, clocotind. Nu mai aveam putere să mă lupt; picioarele şi braţele îmi erau pline de răni, de la loviturile pe care le primeam în cădere. Înghiţeam apă şi pe nas şi pe gură. Cred că până şi pe cur, şi prin ochi mi-a intrat apă. Ăsta ţi-e sfârşitul, Tasurinchi, sufletul tău o să plece cine ştie unde. Şi tot duceam mâna la creştet, ca să-l simt ieşind.

Nu ştiu cât timp am petrecut aşa. Căţărându-mă, rostogolindu-mă, iar căţărându-mă şi iar căzând. Albia devenise un râu lat, după ce acoperise malurile. Până ce, de obosit ce eram, m-am lăsat să mă scufund. „Să mă odihnesc, ziceam, gata cu lupta zadarnică.” Dar oare cei care pleacă aşa se odihnesc? Să te îneci nu e oare cel mai rău mod de a pleca? În curând aveam să plutesc pe râul morţilor, Kamabiría, spre hăul fără soare şi fără peşti, lumea cea mai de jos, tărâmul întunecos al lui Kientibakori. Iar între timp, fără să-mi dau seama, mâinile mi se prinseseră de un trunchi pe care furtuna îl aruncase în râu, se pare. Nu ştiu cum de-am reuşit să mă cocoţ deasupra lui. Nici dacă imediat după aceea am aţipit. Soarele căzuse. Noaptea era rece. Pe spatele meu, picăturile de apă păreau pietre.

În somn, am descoperit capcana. Ce credeam eu că-i un trunchi era o şopârlă. Coaja dură, înţepătoare, ce fel de scoarţă o fi? E spinarea caimanului, Tasurinchi. Oare şi-o fi

dat seama caimanul că stăteam pe el? Poate că ar fi început să dea din coadă. S-au s-ar fi scufundat, ca să mă oblige să-i dau drumul şi să mă muşte pe sub apă, cum fac întotdeauna caimanii. Să fi murit, oare? Dacă ar fi murit ar fi trebuit să plutească cu picioarele în sus. Ce te faci, Tasurinchi? Să-ţi dai drumul uşurel în apă şi să înoţi până la mal? N-aş fi ajuns niciodată, pe o asemenea furtună. Nici măcar copacii nu se mai vedeau. Poate că nici nu mai este pământ pe lumea asta. Să încerc să omor caimanul? N-aveam cu ce. Acolo, pe albia râului, când mă luptam cu panta, îmi pierdusem traista, cuţitul şi săgeţile. Mai bine stăteam cuminte, călare pe caiman. Mai bine să aştept să hotărască altcineva sau ceva.

Am tot plutit, în voia apelor. Mi-era tare frig, tremuram şi-mi clănţăneau dinţii. „Unde mi-o fi papagalul?” mă gândeam. Caimanul nu-şi mişca picioarele, nici coada, se lăsa dus de râu. Încetul cu încetul, cerul s-a limpezit. Ape nămoloase, leşuri de animale, bucăţi de acoperiş, de case, de crengi, de canoe. Din când în când, oameni pe jumătate mâncaţi de peştii piranha şi de alte fiare de apă. Nori uriaşi de ţânţari zburau prin aer şi păianjeni de apă se plimbau pe trupul meu. Îi simţeam cum mă pişcă. Mi-era tare foame şi aş fi putut probabil să iau unul dintre peştii morţi pe care îi ţâra apa, dar dacă atrăgeam astfel atenţia caimanului? Beam, atâta doar. Ca să-mi potolesc setea nu trebuia să mă mişc, ci numai să deschid gura. Ploaia mi-o umplea cu apă rece.

Atunci, mi s-a oprit pe umăr o păsărică. După creasta roşie şi galbenă, după pene, după pieptul auriu şi după ciocul deosebit de ascuţit, părea un *kirigueti.* Dar poate că era un *kamagarini* sau un *saankarite.* Fiindcă cine a mai pomenit păsărele care să vorbească? „Eşti într-o situaţie foarte grea, a zis glăsciorul şuierător. Dacă-ţi dai drumul, caimanul te descoperă. Ochii lui mici şi saşii văd până departe. Te năuceşte cu o lovitură de coadă, te apucă de

pântece cu gura lui cu dinţi puternici şi te mănâncă. Cu oase şi cu păr te mănâncă, pentru că îi e la fel de foame ca şi ţie. Dar poţi rămâne agăţat de caimanul ăsta toată viaţa?”

„Şi la ce-mi ajută că-mi spui ce ştiu şi eu? i-am răspuns. N-ai putea mai bine să-mi dai un sfat? Zi-mi cum să fac să ies din apă.”

„Zboară, a piuit pasărea, zburătăcindu-şi creasta roşie-galbenă. Nu e altă cale, Tasurinchi. Cum a făcut şi papagalul tău pe coastă sau aşa, ca mine.” Şi, făcând un salt şi rotindu-se de câteva ori, a dispărut.

O fi chiar aşa de simplu de zburat? *Seripigari*-ii, *machikanaris*-ii zboară, în căpială. Dar ei au înţelepciune; fierturile, zeişorii sau drăcuşorii îi ajută. Eu, ce am eu? Lucrurile care mi se povestesc şi pe care le povestesc, atâta doar. Asta se pare că n-a făcut încă pe nimeni să zboare. Tocmai îl blestemam pe acel *kamagarini* îmbrăcat în *kirigueti,* când am simţit o mâncărime în tălpile picioarelor.

Pe coada caimanului se aşezase un bâtlan. I-am văzut picioarele lungi şi rozalii, i-am văzut ciocul răsucit. Îmi curăţa picioarele, căutând viermi sau crezând poate că erau de mâncare. Şi el era înfometat. Deşi mi-era teamă, mi-a venit să râd. Nu m-am putut abţine, ce mai! Am început să râd. Râdeam aşa ca voi acum. Mă prăpădeam de râs. La fel ca tine, Tasurinchi. Şi caimanul s-a trezit. Şi-a dat seama imediat că pe spatele lui se petreceau lucruri pe care nu le vedea şi nici nu le înţelegea. Şi-a deschis larg gura, a scos un fel de mârâit, a dat furios din coadă, iar eu, fără să ştiu ce fac, mă şi agăţasem de bâtlan. Ca un pui de maimuţă de mama lui, ca un nou-născut de mama care-i dă să sugă. Speriat de loviturile de coadă, bâtlanul încerca să plece în zbor. Şi cum nu putea, pentru că eu mă ţineam de el, ţipa. Ţipetele lui l-au speriat şi mai tare pe caiman, dar şi pe mine. Se pare că toţi trei ţipam, care mai de care mai

tare.

Şi deodată am văzut dedesubt caimanul îndepărtându-se, şi râul, şi noroiul, iar un vânt foarte puternic de-abia mă mai lăsa să respir. Iar eu eram acolo. Da, acolo sus, în aer. Aşa pleca Tasurinchi, povestaşul, zburând. Bâtlanul zbura, iar eu, agăţat de gâtul lui, cu picioarele încolăcite pe picioarele lui, zburam cu el. Dedesubt, se vedea pământiii în revărsarea zorilor. Pretutindeni strălucea apa. Petele alea întunecoase or fi copaci; iar şerpii ăia, râuri. Era mai frig ca niciodată. Să fi plecat de pe pământ? Ăsta trebuie să fie aşadar Menkoripatsa, lumea norilor. Nu se vedea râul ei. Unde se afla oare Manaironchaari, cu ape de bumbac? O fi adevărat că zbor? Bâtlanul o fi crescut ca să mă poată ţine. Sau poate că eu oi fi devenit de mărimea unui şoarece. Cine ştie cum oi fi. El zbura liniştit, dând din aripi şi lăsându-se purtat de vânt. Parcă nici nu-l supăra greutatea mea. Am închis ochii, să nu mai văd cât de departe rămăsese pământul. Ce adânc, ce jos e! Gândindumă la pământ, m-a cuprins tristeţea. Când i-am deschis, i-am văzut aripile albe, marginile rozalii, bătaia ritmică. Căldura din puful lui mă mai apăra de frig. Din când în când, scotea câte un cârâit, întinzându-şi gâtul, ridicându-şi pliscul, de parcă îşi vorbea. Deci ăsta era Menkoripatsa. *Seripigari*-ii urcau până în lumea asta, la vreme de căpială; printre norii ăştia se sfătuiau cu îngerii *saankarites* despre relele şi capcanele duhurilor rele. Cât de mult aş fi vrut să văd un *seripigari* plutind pe acolo. Să-i spun: „Ajută-mă, scoate-mă din încurcătura asta, Tasurinchi.” Pentru că acolo sus, zburând printre nori, nu era oare mai rău decât călare pe caiman?

Cine ştie cât oi fi zburat cu bâtlanul! Şi acum, Tasurinchi? N-o să mai rezişti prea mult. Braţele şi picioarele ţi-au ostenit. O să-ţi dai drumul, trupul tău o să se facă fărâme în aer, iar când o să ajungi pe pământ, o să fii zeamă. Ploaia se oprise. Se ridica soarele. Asta mi-a mai

dat curaj. Hai, Tasurinchi! Am început să dau cu picioarele, să lovesc cu capul şi chiar l-am muşcat pe bâtlan, ca să-l conving să coboare. Dar nu pricepea. *De* frică, nu mai cârâia; dar a început să scâncească şi să lovească cu ciocul ici, colo. Şi să facă piruete, aşa, aşa, ca să-mi dau drumul. Ce mai, gata-gata să-mi vină de hac. De câteva ori era să-mi desfac mâinile. Şi deodată mi-am dat seama că dacă îl strângeam de aripă, coboram de parcă bâtlanul se împiedica de aer. Poate că asta m-a salvat. Cu ultimele puteri, mi-am înfăşurat piciorul pe o aripă, punându-i astfel piedică. De-abia mai putea să dea din aripa aia. Hai, Tasurinchi! S-a întâmplat cum voiam, atunci. Mişcând-o numai pe cealaltă, oricât de repede, nu mai zbura ca înainte. A obosit şi a început să coboare. Şi cobora, a tot coborât, printre ţipete; disperat, poate. În schimb eu eram fericit. Pământul se apropia. Tot mai mult, şi mai mult. Ce norocos eşti, Tasurinchi! Gata, ai ajuns! Când m-a atins coroana copacilor, mi-am dat drumul. În cădere, am văzut bâtlanul, dând fericit din aripi, din nou cu amândouă, şi ridicându-se. Iar eu mă loveam şi mă alegeam cu zgârieturi peste tot. Mă rostogoleam printre crengi, le rupeam, jupuiam trunchiurile copacilor de coajă şi simţeam cum şi eu mă fac fărâme şi fărâmele. Încercam să mă prind cu mâinile, cu picioarele. „Ce noroc au maimuţele, care au o coadă ca să se agate”, mă gândeam. Frunzele, crengile, lianele, rămurelele, plantele agăţătoare, pânzele de păianjen mi-or mai fi amortizat căderea. Când m-am izbit de pământ, lovitura nu m-a omorât, cred. Ce bucurie, când am simţit pământul sub picioare! Era moale, călduţ. Şi umed. Hei, iată-mă, am sosit! Asta-i lumea mea. Asta-i casa mea. Cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat este că trăiesc aici, pe acest pământ, nu în apă, nici în văzduh.

Când am deschis ochii, Tasurinchi, *seripigari,* era acolo, se uita la mine. „Papagalul tău te-a aşteptat cam mult”, mi-

a zis. Şi era şi el acolo, răguşit. „De unde ştii că-i al meu? l-am luat eu. Sunt mulţi papagali în pădure.” „Ca să vezi! Dar ăsta seamănă cu tine”, mi-a răspuns. Da, el era, papagalul meu. Trăncănea, bucuros că mă vede. „Ai dormit nu ştiu câte răsărituri de lună”, mi-a zis *seripigari*.

„Mi s-au întâmplat multe lucruri în călătoria asta, venind să te văd, Tasurinchi. A fost greu să ajung până aici. N-aş mai fi ajuns dacă n-ar fi fost un caiman, un *kirigueti* şi un bâtlan. Să vedem dacă tu poţi să-mi explici cum de a fost posibil aşa ceva.”

„Te-a salvat faptul că nu te-ai mâniat nicio clipă”, mi-a spus, după ce i-am povestit ce v-am povestit. Aşa o fi. Mânia e o neorânduială a lumii, se pare. Dacă oamenii nu s-ar înfuria, viaţa ar fi mai bună decât e. „Ea e vinovată că sunt comete – *kachiborérine* – pe cer, m-a încredinţat. Cu cozile lor de foc şi cu goana lor nebunească, ele sunt o ameninţare cu dezordinea pentru cele patru lumi ale Universului.”

Asta-i povestea lui Kachiborérine.

Asta era înainte.

La început, cometa era un *machiguenga.* Tânăr şi senin. Umbla. O fi fost fericit. I-a murit femeia, lăsându-i un fecior care a crescut sănătos şi puternic. El l-a crescut şi şi-a luat altă nevastă, sora mai mică a celei pe care o pierduse. Într-o zi, când se întorcea de la pescuit, l-a găsit pe băiat călare pe cea de-a doua nevastă. Amândoi gâfâiau, mulţumiţi unul de celălalt. Kachiborérine s-a îndepărtat de colibă, îngândurat. „Trebuie să-i fac băiatului rost de o femeie, se gândea el. Are nevoie de o nevastă.”

S-a dus să se sfătuiască cu *seripigari.* Acesta a vorbit cu *saankarite* şi s-a înapoiat: „Singurul loc unde poţi găsi o nevastă pentru fiul tău este în regiunea unde trăiesc *chonchoites*, i-a zis. Dar ia seama, ştii de ce.”

Kachiborérine s-a dus acolo, ştiind foarte bine că cei din neamul *chonchoite* îşi ascut dinţii cu cuţitul şi că mănâncă

oameni. Îndată ce a pătruns pe teritoriul lor, de-abia a apucat să treacă mlaştina de la graniţă, că a şi simţit că-l înghite pământul. Vedea numai negru în jur. „Am căzut într-o *tseibarintsi”,* se gândea. Da, aşa era, într-o groapă ascunsă în pământ de frunze şi crengi, în care erau pari ascuţiţi ca să străpungă tapiri şi *sajinos. Chonchoites* l-au scos de acolo zobit şi îngrozit. Purtau măşti de drac, prin care li se putea vedea botul înfometat. Erau fericiţi, îl miroseau şi-l lingeau. Îşi plimbau nasul şi limbile *peste* tot. I-au scos iute maţele, ca la peşte. Şi chiar acolo le-au pus la fript, pe nişte pietre fierbinţi. Şi în timp ce, fericiţi, îi mâncau măruntaiele, pielea golită pe jumătate a lui Kachiborérine a luat-o la fugă şi a trecut mlaştina înapoi.

Pe drumul de întoarcere spre casă, a pregătit o fiertură de tutun. Era şi *seripigari,* se pare. Fiind în căpială, a aflat că nevastă-sa îi încălzea o băutură cu venin de *cumo,* ca să-l omoare. Nelăsându-se încă pradă mâniei, Kachiborérine i-a trimis un mesager, sfătuind-o. „De ce vrei să-ţi omori bărbatul? i-a zis. Nu face asta. A suferit mult. Mai bine pregăteşte-i o fiertură ca să-i crească maţele pe care i le-au mâncat *chonchoites.”* Ea asculta fără să scoată o vorbă, privind cu coada ochiului la băiatul care era de-acum bărbatul ei. Se bucurau că trăiesc împreună.

După câtăva vreme, Kachiborérine a ajuns acasă. Sleit de oboseala drumului lung, trist din cauza eşecului. Femeia i-a întins un urcior. Lichidul gălbui părea *masato,* dar era *chicha,* bere de porumb. Suflând în spuma de deasupra, el a băut cu lăcomie. Dar lichidul s-a scurs din trupul lui, care era numai piele, amestecat cu sânge. Plângând, Kachiborérine a înţeles că e gol; plângea, pentru că era un om fără măruntaie, fără inimă.

Atunci s-a mâniat.

A plouat, s-au pornit fulgerele. Toţi dracii or fi ieşit în pădure să ţopăie. Speriată, nevastă-sa a rupt-o la fugă. A

luat-o spre plantaţie, pe munte în sus; alerga poticnindu-se. Acolo, s-a ascuns într-un trunchi de copac, pe care bărbatul ei îl scobise ca să-şi facă o canoe. Kachiborérine o căuta, strigând furios: „O s-o rup în bucăţi.” La plantaţie, întreba maniocul unde-i este ascunzătoarea, şi cum nu ştia să-i răspundă, a început să-l smulgă cu mâna. A întrebat apoi *maguna* şi *floripondio*-ul: nu ştim. Nici plantele, nici copacii nu i-au spus unde este. Atunci i-a tăiat folosindu-se de macete şi i-a călcat în picioare. În adâncul pădurii, bând *masato,* Kientibakori dansa fericit.

Într-un târziu, scârbit de atâta căutat, orbit de atâta mânie, Kachiborérine s-a întors acasă. A luat o trestie de bambus, a spart-o la un capăt, pe care l-a îmbibat bine cu răşină de copac *ojeé* şi i-a dat foc. Când flacăra s-a ridicat, a apucat trestia de celălalt capăt şi şi-a băgat-o adânc în fund. Privea pământul, se uita la pădurea din jur, sărind în sus şi răcnind. În cele din urmă, sufocându-se de furie, arătând spre cer, a exclamat: „Unde să mă duc, numai să scap de lumea asta blestemată? Acolo sus o să mă duc, acolo poate o să-mi fie mai bine.” Devenit diavol, a început să urce şi să tot urce. Şi, de atunci, stă acolo. De atunci este ceea ce vedem, din când în când, în Inkite: Kachiborérine, cometa. Nu i se vede faţa. Nu i se vede trupul. Numai trestia în flăcări pe care o ţine în fund. Va umbla mereu spumegând de furie, se pare.

„Bine că nu te-ai întâlnit cu ea când zburai agăţat de bâtlan, aşa îşi bătea joc de mine Tasurinchi, *seripigari*-ul. Pentru că altfel te-ar fi ars cu coada ei.” După părerea lui, Kachiborérine coboară uneori pe lumea asta ca să culeagă leşuri de *machiguengas* de pe malurile râurilor. Le ia în cârcă şi le urcă acolo sus, ca să le facă apoi stele căzătoare, se spune.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Stăteam de vorbă în ţinutul unde sunt o mulţime de licurici. În timp ce vorbeam cu Tasurinchi, *seripigari*-ul, se

făcuse noapte. Pădurea se lumina ici, se stingea colo, se aprindea mai încolo. Parcă ne făcea cu ochiul. „Tasurinchi, nu ştiu cum de poţi trăi în locul ăsta. Eu n-aş trăi aici. Mergând dintr-o parte în alta, am văzut multe lucruri printre oamenii care umblă. Dar te asigur că nicăieri n-am mai văzut atâţia licurici. Toţi copacii au început să scânteieze. N-o fi vreun semn rău? De fiecare dată când vin să te vizitez, mă apucă tremurul când mă gândesc la licuricii ăştia. Parcă ar sta cu ochii pe noi, ascultând ce-ţi spun."

„Sigur că se uită la noi, m-a asigurat *seripigari*-ul. Fireşte că ascultă cu atenţie ce povesteşti. Ca şi mine, şi ei aşteaptă venirea ta. Se bucură când te văd sosind şi când îţi aud povestirile. Au o ţinere de minte grozavă, spre deosebire de mine. Eu îmi pierd înţelepciunea o dată cu puterile. Ei se menţin tineri, se pare. Când pled, ei mă distrează amintindu-mi ce te-au auzit povestind."

„Îţi baţi joc de mine, Tasurinchi? Am vizitat mulţi *seripigari* şi de la toţi am auzit câte ceva extraordinar. Dar niciodată că ar sta cineva de vorbă cu licuricii."

„Păi, vezi aici pe cineva, mi-a zis Tasurinchi, râzând de uluiala mea. Ca să auzi, trebuie să ştii să asculţi. Eu am învăţat. Altfel, ar fi trebuit de mult să renunţ să mai umblu. Adu-ţi aminte, aveam şi eu o familie. Toţi s-au dus, omorâţi de boli, de apă, de fulger şi de tigru. Cum crezi că aş fi putut rezista la atâtea nenorociri? Ascultând, povestaşule. Aici, în fundătura asta de pădure, nu vine nimeni niciodată. Foarte, foarte rar, câte un *machiguenga* de pe povârnişurile dinspre vale, în căutare de ajutor. Vine, pleacă şi mă trezesc din nou singur. N-o să vină nimeni să mă omoare aici; nu există *viracocha*, nici *mashco,* nici *punaruna* sau drac care să urce muntele până aici. Dar viaţa unui om atât de singur se termină repede.

Ce puteam să fac? Să mă înfurii? Să-mi pierd speranţa? Să mă duc pe malul râului şi să-mi înfig un spin de

chambira? Am început să cuget şi mi-am adus aminte de licurici. Şi pe mine mă cam îngrijorau, ca şi pe tine. De ce oare erau atâţia? De ce în alte părţi ale muntelui nu se adunau aşa de mulţi ca aici? În vreme de căpială, am reuşit să aflu. Am întrebat duhul unui *saankarite,* colo, pe acoperişul casei mele. «N-or fi venind pentru tine? mi-a răspuns. N-or fi venit ca să-ţi ţină de urât? Ca să umble, un om are nevoie de familie.» M-a pus pe gânduri. Şi atunci, le-am vorbit. Mă simţeam ciudat, stând de vorbă cu nişte luminiţe care se stingeau şi se aprindeau, fără să-mi răspundă. «Am aflat că staţi aici ca să-mi ţineţi de urât. Zeişorul mi-a explicat asta. Prost am fost că n-am bănuit mai dinainte. Vă mulţumesc c-aţi venit, că staţi în jurul meu.» A trecut o noapte, pe urmă alta, şi iar una. De fiecare dată când muntele se întuneca şi se umplea de luminiţe, eu mă purificam cu apă, îmi pregăteam tutunul, fierturile şi le vorbeam, cântându-le. Le cântam toată noaptea. Şi, deşi nu-mi răspundeau, eu îi ascultam. Cu atenţie. Cu respect. Curând am fost sigur că mă înţelegeau. «Înţeleg; înţeleg. Puneţi la încercare răbdarea lui Tasurinchi.» Tăcut, nemişcat, senin, închizând ochii, aşteptând. Îi ascultam, fără să aud. Şi, în sfârşit, într-o noapte, după multe alte nopţi, s-a întâmplat. Nişte zgomote diferite de zgomotele muntelui când se lasă seara. Le auzi? Murmure, foşnete, gemete. O cascadă de glasuri şoptite. Vălmăşag de glasuri, glasuri care se întretaie, glasuri care de-abia se pot auzi. Ascultă, ascultă, povestaşule. Totdeauna-i aşa, la început. Ca un amestec de glasuri. Apoi, se înţelege. Poate le câştigasem încrederea. În curând, am putut sta de vorbă. Iar acum ei sunt rudele mele.”

Aşa a fost, se pare. S-au obişnuit cu Tasurinchi, iar el s-a obişnuit cu ei. Acum îşi petrec noaptea stând de vorbă. *Seripigari* le povesteşte despre oamenii care umblă, iar ei spun povestea lor dintotdeauna. Nu-s prea fericiţi licuricii

ăştia. Or fi fost, înainte. Şi-au pierdut fericirea cu foarte multe răsărituri de lună în urmă, deşi scânteiază şi astăzi. Pentru că toţi licuricii de aici sunt masculi. Asta-i nenorocirea lor. Femelele lor sunt luminiţele de acolo de sus. Da, stelele din Inkite. Ce fac ele în lumea de sus, iar ei în asta de aici? Asta-i istoria pe care o tot povestesc ei, după părerea lui Tasurinchi. Uite, uită-te le ei. Luminiţele care apar şi dispar? Poate că-s chiar vorbele lor! Acum, aici, în jurul nostru, şi-or fi povestind cum şi-au pierdut femeile. Nu se mai satură vorbind despre asta, aşa spune el. Trăiesc reamintindu-şi nenorocirea şi blestemându-l pe Kashiri, luna.

Asta-i povestea licuricilor.

Asta era înainte.

Pe vremea aceea formau o singură familie, fiecare mascul îşi avea femela lui, fiecare femelă masculul ei. Erau timpuri de tihnă, era hrană, iar cele care plecau se întorceau suflate de Tasurinchi.

Cei din neamul *machiguenga* nu începuseră încă să umble. Luna trăia printre noi, însurat cu o *machiguenga.* Nesăţios, stătea tot timpul călare pe ea. A lăsat-o gravidă şi s-a născut soarele. Kashiri o tot călărea întruna. *Seripigari* l-a prevenit: „Dacă o să continui tot aşa, se va întâmpla o nenorocire, şi în lumea asta, şi în cele de sus. Lasă-ţi femeia să se odihnească, nu mai fi aşa de lacom.” Kashiri n-a ţinut seamă de sfat, dar cei din neamul *machiguenga* s-au speriat, se pare. Soarele o să-şi piardă lumina, poate. Pământul va fi cuprins de beznă şi de frig; viaţa o să dispară. Şi aşa s-a întâmplat. Nu peste multă vreme, s-au produs tulburări grozave. Lumea s-a cutremurat, râurile şi-au părăsit matca, din Gran Pongo s-au ivit fiinţe monstruoase care au pustiit ţinuturile. Dezorientaţi, prost sfătuiţi, oamenii care umblă trăiau noaptea, evitau ziua, ca să-i facă plăcere lui Kashiri. Pentru că luna, gelos pe fiul său, dispreţuia soarele. Aveam

să murim cu toţii? Aşa se părea. Atunci, Tasurinchi s-a pus pe suflat. Şi a mai suflat o dată. A continuat să sufle. Nu l-a omorât pe Kashiri, dar l-a stins, lăsându-l cu o lumină plăpândă, pe care o are şi acum. Şi l-a trimis înapoi în Inkite, de unde coborâse ca să-şi caute femeie. Astfel a început apoi.

Însă ca luna să nu se simtă singură, „Ia-ţi o soaţă, pe care-o vrei”, i-a zis soarele, tatăl său. Atunci Kashiri le-a arătat pe femelele acestor licurici. Fiindcă străluceau cu lumină proprie? i-or fi amintit poate de lumina pe care a pierdut-o. În Inkite, unde a fost expulzat, va fi noapte. Stelele de acolo, de sus, femelele acestor licurici. Acolo or fi ele, sus, lăsându-se călărite de lună, mascul nesătul. Iar ei, aici, fără neveste, aşteptându-le. De asta oare, când cade o stea, rostogolindu-se, sunt aşa de înnebuniţi licuricii? De aceea s-or fi izbind unii de alţii, de copaci, zburătăcindu-se? „E una dintre femeile noastre”, s-or fi gândind. „A fugit de la Kashiri”, şi-or fi spunând. Şi toţi masculii visează: „Aia care ţâşneşte, aia care vine e nevastă-mea”

Probabil că aşa a început apoi. Soarele trăieşte şi el singur; luminează şi dă căldură. Noaptea s-a făcut din cauza lui Kashiri. Uneori, soarele ar vrea să aibă familia lui. Să fie aproape de tatăl lui, oricât de rău a fost. O să pornească în căutarea lui. Şi atunci cade, o dată, şi încă o dată. Astea, se pare, sunt căderile soarelui. De aceea a trebuit să începem să umblăm. Pentru a pune lumea în ordine şi a evita neorânduiala. Tasurinchi, *seripigari,* e bine. Mulţumit. Umblă. Înconjurat de licuriri.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Ascultând, aflu multe la fiecare călătorie. De ce bărbaţii pot pune manioc şi-l pot culege de pe plantaţii, şi nu femeile? De ce femeile pot planta bumbac şi-l pot smulg?

De pe câmpuri, şi nu bărbaţii? Până când, odată, undeva pe râul Poguintinari, ascultându-i pe *machiguengas,* am

înţeles. „Pentru că maniocul este mascul, iar bumbacul femelă, Tasurinchi. Fiecărei plante îi place să aibă a face cu seamănul ei, se pare.” Femela cu femelă, masculul cu mascul. Asta este înţelepciunea, se pare. Nu-i aşa, papagalule?

De ce femeia care şi-a pierdut bărbatul se poate duce la pescuit, dar nu poate vâna fără să pună în primejdie lumea? Când săgetează vreun animal, maica lucrurilor suferă, se zice. O fi suferind. Când veneam încoace, mă tot gândeam la oprelişti şi la primejdii. „Nu ţi-e frică să călătoreşti singur, povestaşule? mă tot întreabă lumea. Mai bine însoţeşte-te cu cineva.” Uneori, da, mă însoţesc. Dacă e careva care are acelaşi drum cu mine, mergem împreună. Dacă văd vreo familie umblând, umblu şi eu cu ea. Dar nu întotdeauna e uşor să-ţi găseşti tovărăşie. „Nu ţi-e frică, povestaşule?” Nu-mi era înainte, pentru că nu ştiam. Acuma mi-e. Acuma ştiu că mi s-ar putea întâmpla pe o coastă, pe un mal, să dau peste un *kamagarini* sau peste vreunul dintre monştrii lui Kientibakori. Ce să mă fac atunci? Nu ştiu. Uneori, după ce mi-am ridicat adăpostul, după ce am înfipt ţăruşii pe malul râului, după ce am pus frunzele de palmier deasupra, începe să plouă. Şi dacă apare vreun diavol, ce te faci? mă gândesc, şi-mi petrec noaptea treaz. Până acum nu s-a arătat. Poate că-l sperie buruienile din desaga mea; sau poate şiragul pe care mi l-a agăţat *seripigari,* spunându-mi: „Te va apăra de demoni şi de şiretlicurile vreunui *machikanari.”* De atunci, nu l-am mai scos niciodată de la gât. Cine vede un *kamagarini* rătăcit prin pădure moare pe loc, se zice. Încă n-am văzut vreunul. Probabil.

Nu-i bine să călătoreşti singur prin pădure şi din cauza opreliştilor la vânt, mi-a explicat *seripigari.* „Cum faci când vânezi o maimuţă sau străpungi cu săgeata o curcă? îmi zicea. Cine oare va culege de pe jos prada? Dacă atingi animalul pe care l-ai omorât, o să te strici.” E periculos, se

zice. Ascultând, am învăţat cum trebuie să faci. Mai întâi să cureţi sângele, cu ierburi sau cu apă. „Îl speli bine de sânge şi pe urmă poţi să-l atingi. Pentru că nu în carne sau în oase e murdăria, ci în sângele celui care a murit.” Aşa fac şi de aia sunt aici. Povestind. Umblând.

Mulţumită lui Tasurinchi, *seripigari*-ul cu licuricii, nu mă plictisesc niciodată când călătoresc. Nici trist nu sunt. „Câte răsărituri de lună îmi mai trebuie până să dau de primul om care umblă”, mă gândesc. Sau mai bine mă pun pe ascultat. Şi învăţ. Ascult cu atenţie, cum făcea el. Ascult cu grijă, cu respect. Apoi după o vreme, pământul îşi dă drumul la gură. Aşa cum la căpială se dezleagă limba tuturor. Lucrurile la care te aştepţi cel mai puţin vorbesc. Uite-le, vorbesc. Oasele, ţepii. Pietricelele, lianele. Tufişurile şi frunzele care de-abia înmuguresc. Scorpionul. Şirul de furnici care cară tăunele la muşuroi. Fluturele cu aripi de culoarea curcubeului. Pasărea-muscă. Vorbeşte şoricelul căţărat pe crengi, vorbesc şi ochiurile de apă. Liniştit, întins, cu ochii închişi, povestaşul stă şi ascultă. Ca toţi să uite de mine, mă gândesc. Atunci, unul dintre sufletele mele se duce. Şi vine să mă viziteze maica unui lucru din jurul meu. Aud, încep să aud. Deja înţeleg. Fie care are câte ceva de povestit. Asta, poate, am învăţat ascultând. Şi scarabeul. Şi pietricelele care se zăresc în noroi. Până şi păduchele din păr, pe care îl striveşti cu unghia are o istorie de povestit. Numai de-aş putea ţine minte tot ce aud. Nu v-aţi sătura auzindu-mă, probabil.

Unele lucruri îşi ştiu povestea lor, şi ştiu povestea celorlalte; altele, numai pe-a lor. Cel care ştie toate poveştile va avea, fireşte, înţelepciunea. Înainte, toţi au fost bărbaţi. S-au născut vorbind, sau, mai bine zis, din vorbit. Cuvântul a existat înainte de ei. Apoi, ceea ce spunea cuvântul. Bărbatul vorbea, iar ceea ce spunea apărea. Asta era înainte. Acum, povestaşul povesteşte, atâta doar. Animalele şi lucrurile există deja. Asta a fost

apoi.

Primul povestitor o fi fost Pachakamue, atunci. Tasurinchi a suflat-o pe Pareni. Era prima femeie. S-a îmbăiat în Gran Pongo şi şi-a pus o *cushma* albă. Era ea, Pareni. Exista. Apoi, Tasurinchi l-a suflat pe fratele lui Pareni: Pachakamue. S-a îmbăiat în Gran Pongo şi şi-a pus o *cushma* de culoarea argilei. Era el, Pachakamue. Cel care, vorbind, avea să dea naştere atâtor animale. Fără să-şi dea seama, se pare. Le punea numele, rostea cuvântul, iar bărbaţii şi femeile deveneau ceea ce spunea Pachakamue. Nu voia să o facă. Dar avea această putere.

Asta-i povestea lui Pachakamue, din ale cărui cuvinte se năşteau animale, copaci şi stânci.

Asta era înainte.

S-a dus odată în vizită la sora lui, Pareni. Când au început să bea *masato,* aşezaţi pe rogojini, el a întrebat-o de copiii ei: „Se joacă pe-acolo, căţăraţi prin copaci”, i-a spus ea. „Vezi să nu devină maimuţe”, i-a zis Pachakamue râzând. Şi cum a zis asta, cei care fuseseră copii aveau deja păr şi coadă şi le luau auzul cu ţipetele lor. Agăţaţi de crengi cu coada, se legănau veseli.

Altă dată, tot în vizită la soră-sa, Pachakamue a întrebat-o pe Pareni: „Dar fie-ta?” Fata tocmai avusese prima sângerare şi se curăţa într-un adăpost din frunze şi bambus, în spatele casei. „O ţii închisă ca pe o *sachavaca”,* a spus Pachakamue… „Ce înseamnă sach*avaca? a* exclamat Pareni. Şi imediat au auzit un muget şi un râcâit de copite în pământ. Şi de acolo a ţâşnit sach*avaca, spe*riată, adulmecând aerul, apucând-o înspre pădure. „Asta o fi însemnând, poate”, a murmurat Pachakamue, arătând spre ea.

Atunci Pareni şi bărbatul ei Yagontoro s-au speriat. Prin cuvintele pe care le rostea, Pachakamue nu tulbura oare echilibrul lumii? Era mai prudent să-l omoare. Ce nenorociri s-ar mai întâmpla dacă mai continua să

vorbească! L-au îmbiat să bea *masato.* Când s-a îmbătat, l-au dus cu vicleşuguri pe marginea unei prăpăstii. „Uite, uite”, i-au zis. El s-a uitat, şi atunci l-au îmbrâncit. Pachakamue s-a rostogolit, s-a rostogolit. Când a ajuns în fundul prăpastiei, nici măcar nu se trezise. Continua să doarmă şi să râgâie, iar pe *cushma* vomitase *masato.*

Tare s-a mai mirat când a deschis ochii. Pareni îl pândea de pe margine. „Ajută-mă să ies de aici”, i-a cerutei. „Prefă-te în animal şi caţără-te pe peretele prăpastiei, l-a luat ea peste picior. Nu faci tu aşa cu cei din neamul *machiguenga?”* Urmându-i sfatul, Pachakamue a rostit cuvântul „sankori”. Şi imediat s-a transformat într-o furnică *sankori,* cea care sapă galerii suspendate în trunchiuri şi în stânci. Dar, de data asta, construcţiile furnicii erau vrăjite: se stricau de fiecare dată când se apropia de marginea prăpastiei. „Ce fac acum?” a gemut vorbăreţul, disperat. Pareni l-a sfătuit: „Vorbind, fă să crească ceva printre pietre. Şi urcă pe el.” Pachakamue a zis „rogoz” şi atunci a apărut un rogoz şi a crescut. Dar îndată ce el se ridica, trestia se frângea în două, iar vorbăreţul se rostogolea până în fundul prăpastiei.

Atunci, Pachakamue s-a îndreptat într-o altă direcţie, urmând curba prăpastiei. Era mânios. „O să pricinuiesc nenorociri”, spunea el. Yagontoro îl urmărea, ca să-l omoare. A fost o urmărire grea, nesfârşită. Treceau răsărituri de lună după alte răsărituri, iar urma lui Pachakamue se pierdea. Într-o dimineaţă, Yagontoro a găsit o tulpină de porumb. În căpială, Yagontoro a aflat că planta crescuse din nişte boabe de porumb copt pe care Pachakamue le ducea în traista lui; or fi căzut pe jos fără ca el să-şi dea seama. În sfârşit, dăduse de el. Şi, într-adevăr, l-a zărit nu după multă vreme. Pachakamue stăvilea un râu, rostogolind pietre şi copaci. Voia să-l devieze, ca să inunde un cătun şi să-i înece pe cei din neamul *machiguenga*. De furie, umplea văzduhul cu băşini.

Acolo, în pădure, Kientibakori şi *kamagarini*-ii lui or fi ţopăit, beţi de fericire.

Atunci, Yagontoro i-a vorbit. L-a făcut să-şi vină în fire şi se pare că l-a convins. L-a invitat să se întoarcă împreună la Pareni. Dar, puţin după ce s-au aşternut drumului, l-a omorât. Atunci s-a stârnit o furtună care a dezlănţuit râurile şi a smuls copacii din rădăcini. A plouat cu găleata şi a fulgerat şi a tunat. Nepăsător, Yagontoro continua să taie capul cadavrului lui Pachakamue. Apoi, a străpuns capul cu doi spini de *chonta,* unul vertical şi altul orizontal, şi l-a îngropat într-un loc tainic. A uitat însă să-i taie şi limba, iar greşeala asta o mai plătim încă şi noi. Până nu i-o vom tăia, se pare că vom continua să fim în primejdie. Pentru că limba aia mai vorbeşte uneori, zăpăcind lucrurile. Unde o fi îngropat capul ăla – nu se ştie. Locul pute a peşte putred, se zice. Iar ferigile din împrejurimi fumegă întruna, ca o vâlvătaie care se stinge.

După ce l-a decapitat de Pachakamue, Yagontoro se pregătea să se întoarcă la Pareni. Era mulţumit, credea că salvase lumea de la dezordine. De-acuma, toţi or să trăiască liniştiţi, aşa o fi crezut el. Dar, de-abia începuse să meargă, că s-a simţit mai greu. Şi, în plus, de ce era atât de stângaci? Îngrozit, a băgat de seamă că picioarele lui deveniseră labe, iar mâinile – antene; braţele – aripi, în loc de om care umblă, acum era o insectă sorbitoare, un *yagontoro.* Sub pădure, înăbuşindu-se cu pământ, printre cei doi spini, limba lui Pachakamue o fi zis: „Yagontoro”. Iar Yagontoro se transformase în *yagontoro.*

Mort şi decapitat, Pachakamue continua să transforme lucrurile, ca să semene cu cuvintele lui. Ce avea să se aleagă de lumea asta? În acea vreme, Pareni avea alt bărbat şi umbla liniştită. Într-o dimineaţă. În timp ce ţesea o *cushma,* împletind şi despletind firele de bumbac, bărbatul s-a apropiat de ea ca să-i lângă sudoarea care-i curgea pe spinare. „Semeni cu o albină care suge flori”, a

zis un glas din adâncul pământului. Dar el nu-l mai putea auzi, pentru că zbura şi bâzâia prin aer, uşor, era o albină fericită.

La scurt timp, Pareni s-a măritat cu Tzonkiri, care mai era încă bărbat. El a băgat de seamă că, de fiecare dată când se întorcea de la plantaţia de manioc, unde smulsese buruienile, nevastă-sa îi dădea să mănânce nişte peşti necunoscuţi: *boquichicos.* Din ce râu, din ce baltă veneau? Pareni nu punea niciodată gura pe ei. Tzonkiri a bănuit că se petrece ceva grav. În loc să se ducă la plantaţia de manioc, s-a ascuns într-un tufiş şi a stat la pândă. Ceea ce a văzut l-a îngrozit peste măsură: peştii *boquichicos* ieşeau dintre picioarele lui Pareni. Îi făta, ca pe copii. Tzonkiri s-a mâniat. S-a repezit la ea, ca s-o omoare. Dar n-a putut s-o facă, pentru că un glas de departe, venind din străfundurile pământului, i-a rostit imediat numele. Şi care de când păsările-muscă pot ucide o femeie? „N-o să mai mănânci niciodată *boquichicos,* a rânjit Pareni. De-acuma o să umbli din floare în floare ca să le sorbi polenul.” Şi de atunci, Tzonkiri este ceea ce este: *tzonkiri.*

Pareni n-a mai vrut să-şi ia alt bărbat. Însoţită de fiica ei, s-a apucat să umble. S-a urcat într-o canoe şi a plutit pe râuri, a străbătut desişuri de pădure, s-a căţărat pe povârnişuri. După mai multe răsărituri de lună, au ajuns la Muntele de Sare. Aici, amândouă au auzit, rostite de departe, de foarte departe, cuvintele capului îngropat, care le-au împietrit. Acum, sunt două stânci uriaşe, cenuşii, acoperite de muşchi. Poate c-or mai fi şi acum acolo. Se pare că la umbra lor se aşezau cei din neamul *machiguenga,* să bea *masato* şi să stea de vorbă. Când urcau să ia sare.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Tasurinchi, ierbagiul, care trăieşte pe râul Tikompinía, umblă. Ierburile pe care le duc în traista mea mi le-a dat chiar el, explicându-mi la ce foloseşte fiecare frunzuliţă şi

fiecare mănunchi. Asta, cu marginile arse, taie mirosul tigrului şi nu-i mai poate lua urma omului care umblă. Astalaltă, galbenă, te apără de viperă. Sunt atâtea, că le încurc. Fiecare serveşte pentru câte ceva deosebit. Împotriva bolilor şi a străinilor. Pentru ca peştii din baltă să cadă în plasă. Pentru ca săgeata să nu greşească ţinta. Iar asta, ca să nu te împiedici şi să nu cazi în prăpastie.

M-am dus să-l văd pe ierbagiu, ştiind că ţinutul ăsta e bântuit de *viracochas*. Şi aşa este, încă mai sunt acolo. Şi sunt mulţi. Când mă apropiam pe cărare, am văzut bărci pe râu, vuind, urcând şi coborând pline de *viracochas.* Pe bancurile de nisip, unde veneau noaptea broaştele *charapas* să-şi depună ouăle şi unde se duceau oamenii ca să le răstoarne cu gaidele în sus, acuma trăiesc cei din neamul *viracocha.* Şi de asemenea unde era casa ierbagiului.

Ăştia n-au venit aici nici pentru broaştele ţestoase, nici ca să planteze yuca, nici să taie copaci, se pare, ci ca să care pietricelele şi nisipul din râu. Caută aur, se pare. Nu m-am apropiat, nu m-am lăsat văzut. Dar, deşi de departe, mi-am dat seama că sunt mulţi. Şi-au făcut şi case. Probabil că stau acolo ca să rămână.

N-am găsit nicio urmă a lui Tasurinchi, ierbagiul, nici a rudelor lui, nici a altui om care umblă, nici acolo, nici prin împrejurimi. „Am făcut un drum degeaba”, mă gândeam. Eram neliniştit cu atâţia *viracochas* în apropiere. Şi dacă mă ciocneam cu vreunul dintre ei, ce s-ar întâmpla? Aşa că m-am ascuns până s-a făcut noapte, ca să mă îndepărtez de Tikompinía. M-am căţărat într-un copac şi, ascuns printre crengi, am început să-i pândesc. De pe cele două maluri ale râului, scoteau pământ şi pietre, cu mâinile, cu lopeţi şi cu târnăcoape. Şi le cerneau cu nişte site mari, cum se cerne maniocul pentru *masato.* Pietrele le măcinau într-o copaie. Alţi *viracochas* pătrundeau în pădure ca să vâneze şi se auzeau focurile trase cu puşca. Zgomotul

zguduia copacii, iar păsările se speriau şi ţipau. Cu atâta zgomot, în curând n-o să mai rămână niciun animal pe acolo. Or s-o ia din loc, ca Tasurinchi, ierbagiul. Când s-a lăsat întunericul, am coborât din copac şi m-am îndepărtat în grabă. Când am fost destul de departe, mi-am făcut un adăpost din frunze de *ungurabi* şi m-am culcat.

Când m-am trezit, l-am văzut chircit pe unul dintre fiii ierbagiului. „Ce faci acolo?" l-am întrebat. „Aşteptam să te scoli", mi-a zis. Mă urmărise de când, în ajun, mă zărise pe cărare, apropiindu-mă de râul plin de *viracochas.* Familia lui s-a mutat la o distanţă de trei răsărituri de lună, spre izvoarele unui afluent al râului Tikompinía. Am făcut drumul fără grabă, ca să nu ne întâlnim cu străini. Pe acolo, pădurea e greu de trecut. Nu sunt cărări. Copacii sunt lipiţi, intră unii într-alţii, de parcă s-ar lua la harţă. La un moment dat braţele ostenesc tot tăind crengi şi tufişuri care blochează drumul, parcă spunând „n-o să treci pe aici". Eram plin de noroi din cap până-n picioare.

Pe pante, alunecoase din cauza ploii, ne scufundam şi ne rostogoleam. Ne pufnea râsul când ne vedeam aşa murdari şi zgâriaţi. În cele din urmă, am ajuns. Deci aici etasurinchi. „Aici eşti?" „Ehei, aici sunt." Femeia lui a scos imediat rogojinile, ca să ne aşezăm. Am mâncat manioc şi am băut *masato.*

„Te-ai băgat în străfundurile pădurii, aici chiar că n-or să mai ajungă *viracochas*", i-am zis. „Or să ajungă", mi-a răspuns. „Poate că mai întârzie, dar or să apară şi pe aici. Să înveţi asta, Tasurinchi. Întotdeauna ajung unde suntem noi. Aşa a fost de la început. De câte ori n-a trebuit să plec pentru că veneau ei? Dinainte de a mă naşte, se pare. Şi aşa va fi şi când voi pleca şi mă voi întoarce, dacă sufletul meu nu va rămâne în lumile celelalte. Mereu a trebuit să plecăm pentru că venea câte cineva. În câte locuri am trăit? Cine ştie, dar au fost multe. «Hai să căutăm un loc atât de ascuns, atât de încurcat, încât să nu ne mai ajungă

niciodată, ziceau. Sau dacă ajung până acolo, să nu vrea să rămână.» Iar ei veneau mereu şi mereu doreau să rămână. E un lucru ştiut. Nu e păcăleală. Vor veni, iar eu voi pleca. E rău aşa? Mai degrabă bine. Ăsta o fi destinul nostru, Tasurinchi. Nu suntem noi cei care umblăm? Atunci ar trebui să le mulţumim celor din neamurile *mashco* şi *punaruna.* Şi celor din neamul *viracocha.* Dau năvală peste locurile unde trăim? Ne obligă să ne îndeplinim datoria. Fără ei ne-am corupe. Poate că soarele ar cădea. Lumea ar deveni întuneric; pământul ar fi al lui Kashiri. N-ar mai fi oameni, în schimb ar fi foarte frig."

Tasurinchi, ierbagiul, vorbeşte ca un povestaş.

Cel mai greu a fost când cu sângerarea copacilor, asta-i părerea lui. El n-a apucat-o, dar au trăit-o tatăl şi mamele lui. Şi a auzit atâtea povestiri, încât este ca şi când ar fi trăit-o. „Atâtea, că uneori mi se pare că şi eu am vătămat trunchiurile, ca să le scot laptele, şi că am fost vânat ca un *sajino* ca să fiu dus în tabără." Când se întâmplă asemenea lucruri, nu dispar aşa, dintr-o dată. Rămân în vreuna dintre cele patru lumi, iar *seripigari* se poate duce să le vadă în timpul căpielii. Cei care le văd se vor întoarce tulburaţi, cu dinţii clănţănind de scârbă. Teama era atât de mare şi atât de mare era dezordinea, încât încrederea a fost pierdută. Nimeni nu mai credea în nimeni, fiii îşi bănuiau părinţii că vor să-i vâneze, iar părinţii se aşteptau ca, la cea mai mică neatenţie, copiii să-i ducă legaţi în tabere. „N-aveau nevoie de vrăji ca să fure lumea care le trebuia. Era de ajuns puţină şiretenie ca să obţină tot ce doreau. Cei din neamul *viracocha* or fi nişte înţelepţi", spune Tasurinchi, mirat.

La început, străbăteau pământul ca să vâneze oameni. Pătrundeau în cătune şi trăgeau cu puşca. Câinii lor lătrau şi muşcau: şi ei erau vânători. Oamenii care umblă se speriau de zgomot, ca păsările pe care le-am văzut pe râu. Dar ei nu o puteau porni în zbor. Erau prinşi cu arcanul în case; erau prinşi cu lasoul pe cărări, şi chiar în canoe, dacă

fugeau pe râu. Mai repede, ce dracu'! mai repede, *machiguenga*! Pe cei care aveau mâini cu care să scoată sânge din arbori îi luau. Dar pe nou-născuţi şi pe bătrâni, nu. „Ăştia nu-s buni", ziceau. Şi pe femei le luau, ca să vadă de plantaţii şi să gătească. Mai repede, mai repede! Intrau în tabere legaţi de gât. Erau acolo toţi cei care căzuseră. Mai repede, *machiguenga*! Mai repede, *pirol* Mai repede, *yaminahua*! Mai repede, *ashaninka*! Rămâneau aici, înghesuiţi unii într-alţii. Îi slujeau bine, se pare. Cei din neamul *viracocha* erau mulţumiţi. Puţini scăpau din tabere. Aveau să plece curând, şi atât de mânioşi şi de supăraţi, încât sufletele lor probabil că n-aveau să se mai întoarcă. Cel mai rău, povesteşte Tasurinchi, ierbagiul, a fost când au început să lipsească oameni, atât de mulţi seduceau. Mai cu putere, la dracu'! Dar nu mai aveau. Li se terminase puterea. Mureau fără să mai poată ridica braţele. Cei din neamul *viracocha* erau turbaţi de furie. „Ce ne facem fără braţe? ziceau. Ce trebuie să facem?" Atunci au început să-i trimită pe cei înlănţuiţi să vâneze oameni. „Cumpără-ţi libertatea, le ziceau. Şi, în plus, uite şi daruri. Ai aici mâncare. Ai aici haine. Uite şi o puşcă.

Îţi convine?" Tuturor le convenea, se pare. Celui din neamul *piro* îi ziceau: „Vânează trei *machiguengas* şi poţi pleca pentru totdeauna. Ia puşca." Celui din neamul *mashco* îi spuneau: „Prinde câţiva *piros* şi te poţi întoarce acasă; să-ţi iei şi nevasta, şi darurile astea. Uite şi câinele, ia-l să te ajute." Erau fericiţi, poate. Ca să scape din tabără, deveneau vânători de oameni. Asemenea arborilor, familiile au început să sângereze. Fiecare vâna pe fiecare. Cu puşca, cu săgeata, cu cursa, cu lasoul, cu cuţitul. Mai cu putere, ce dracu'! Şi apoi apăreau în tabere. „Uite, ţi i-am prins. Dă-mi nevasta. Dă-mi puşca. Dă-mi darul. Acum plec."

S-a pierdut încrederea, ce mai. Atunci toţi au devenit duşmanii tuturor. Kientibakori ţopăia oare fericit? Se va

cutremura pământul? Apele râurilor or să ia casele? Cine ştie. „Trebuie să plecăm cu toţii”, ziceau ei, speriaţi. Îşi pierduseră şi cunoaşterea. „Oare ce-am făcut de-am decăzut într-atâta?” se văicăreau. În fiecare zi aveau loc masacre. Fluviile erau roşii, iar copacii stropiţi de sânge. Femeile năşteau prunci morţi; plecau înainte de a se naşte, nemaivrând să trăiască unde totul era răutate şi dezordine. Înainte erau mulţi oameni care umblă; apoi, puţini. Asta era sângerarea arborilor. „Lumea a devenit o dezordine, spuneau, ca turbaţi. A căzut soarele.”

Se mai pot întâmpla lucrurile care s-au întâmplat? Ierbagiul spune că da. „Stau acolo, într-una dintre lumi, şi se pot întoarce, ca şi sufletele. Dacă se mai întâmplă, o fi vina noastră.” Mai bine să fii prudent şi să ai amintirile treze.

Trei dintre fiii lui Tasurinchi, ierbagiul, s-au dus numai de când trăieşte acolo, sus. Văzând că-i pleacă unul după altul, s-a gândit: „O fi revenind boala care lua familii întregi?” N-a putut să verifice dacă li se mai întorc sufletele. „Cum o fi?” mi-a zis. Încă nu cunoaşte bine locul în care trăieşte şi nu ştie de ce se întâmplă anumite lucruri. Totul este încă misterios acolo, pentru el. Dar sunt şi multe ierburi. Pe unele le ştia, pe altele, nu. Dar începe să le cunoască. Le culege şi îşi petrece mult timp cercetându-le, comparându-le, mirosindu-le şi uneori le bagă în gură. Le mestecă şi le scuipă sau le înghite. „Asta-i bună”, zice.

Cei trei fii au plecat la fel. Se trezeau năuci, tremurând şi transpirând. Şi atât de slăbiţi, de parcă ar fi fost beţi. Nu se puteau ţine pe picioare. Încercau să umble, să danseze, dar cădeau. Nici măcar nu puteau să vorbească, se pare. Când i s-a întâmplat asta celui mare, Tasurinchi a crezut că e un semn s-o pornească la drum. Poate că locul n-o fi bun să trăieşti acolo. „N-am putut să aflu, spune. Era o boală diferită de celelalte, nu erau ierburi contra ei.”

Vicleşuguri de-ale *kamagarinilor,* poate. Drăcuşorii ăştia ies întotdeauna să facă rău când plouă. Kientibakori îi pândeşte de la marginea pădurii, râzând. Fuseseră tunete şi căzuse multă apă în ajun, şi se ştie că atunci când se întâmplă aşa ceva înseamnă că e vreun *kamagarini* prin apropiere.

Când acest fiu s-a dus, Tasurinchi a urcat ceva mai sus, în pădure. La scurt timp a început să i se facă rău şi celui de-al doilea şi să cadă. La fel ca şi primul, ce mai. Când a murit şi ăsta, au schimbat iar locul. Şi atunci i s-a întâmplat la fel şi celui de-al treilea. A hotărât să nu se mai mişte din loc. „Cei care s-au dus vor avea grijă să ne apere d*e kamagarini,* care vrea să ne alunge şi de aici", zicea el. Aşa o fi fost. De atunci, nimeni n-a mai ameţit, nici n-a mai căzut.

„Asta are o explicaţie, spune ierbagiul. Fiecare lucru oare. Şi prinderea oamenilor pe vremea sângerării arborilor. Dar nu-i uşor s-o afli. Nici *seripigari* n-o află întotdeauna. Poate că cei trei au plecat să stea de vorbă, acolo, cu maicile acestui loc. Cu trei morţi aici, n-o să mai fim priviţi ca intruşi. Acuma suntem de aici. Nu ne cunosc copacii, păsările de aici? Nu ne cunosc apa şi aerul de aici? Poate că asta-i explicaţia. De când au plecat, n-am mai simţit duşmănie. De parcă am fi fost acceptaţi aici."

Am petrecut multe răsărituri de lună cu el. Era cât pe ce să rămân să trăiesc acolo, aproape de ierbagiu. Îl ajutam să pună curse pentru curci şi mergeam cu el la baltă, să pescuim *boquichicos.* Am muncit cu Tasurinchi, desţelenind pădurea în locul unde îşi va face o nouă plantaţie când va trebui să se odihnească aia pe care o are acum. După-amiaza stăteam de vorbă. În vreme ce femeile îşi omorau lindinele, torceau, împleteau rogojini şi *cushmas,* mestecau şi scuipau manioc, pregătind *masato,* noi vorbeam.

Ierbagiul mă punea să-i povestesc despre oamenii care

umblă. Despre cei pe care i-am cunoscut, dar şi despre cei pe care nu i-am văzut niciodată. I-am povestit despre voi, aşa cum vă povestesc vouă despre el. Trecea şi venea luna, iar eu nu mă mai înduram să plec. Mi se întâmpla ceva care nu mi se mai întâmplase înainte. „Te-ai săturat de umblat? m-a întrebat el. Asta li se întâmplă multora. Nu trebuie să te nelinişteşti, povestaşule. Dacă-i aşa, schimbă-ţi obiceiurile. Stai într-un loc şi fă-ţi o familie. Ridică-ţi o casă, curăţă pădurea, îngrijeşte-ţi plantaţia. O să ai fii. Lasă-te de umblat şi de povestit. Aici nu poţi rămâne, în familia mea suntem mulţi. Dar te poţi duce acolo, în susul râului, cale de două sau trei răsărituri de lună. E un ponor care te-aşteaptă, cred. Pot să te însoţesc până acolo. Vrei o familie? Pot să te ajut, dacă vrei. Ia-ţi femeia asta. E bătrână şi liniştită şi-o să-ţi fie de mare ajutor, pentru că ştie să gătească şi să ţească cum puţine ştiu. Sau, dac-o preferi, uite-o pe fata mea mai mică. N-o poţi atinge încă, pentru că n-a sângerat. Dacă te urci pe ea acum, să nu se întâmple vreo nenorocire. Dar mai aşteaptă o vreme, iar între timp ea o să înveţe să-ţi fie femeie. Mamele ei o învaţă, după ce sângerează, îmi aduci un *sajino*, nişte peşte, nişte fructe, arătându-mi recunoştinţă şi respect. Asta vrei, Tasurinchi?”

M-am gândit la propunerea lui. Îmi venea să primesc. Ba chiar am visat că primisem şi că-mi schimbam viaţa. Asta pe care-o duc e-o viaţă bună, o ştiu bine. Oamenii care umblă mă primesc cu bucurie, îmi dau să mănânc şi mă răsfaţă. Dar eu trăiesc călătorind, şi cât timp voi mai putea s-o fac? Distanţele dintre familii sunt tot mai mari.

În ultima vreme mă tot gândesc, în timp ce umblu, că într-o bună zi puterile mă vor părăsi. Nu-i aşa, papagalule? Şi-o să rămân acolo, pe cărare, răpus de oboseală. Şi poate nu va trece niciun *machiguenga* pe-acolo. Sufletul meu va pleca, iar trupul meu, gol, va începe să putrezească, ciugulit de păsări şi cutreierat de furnici. Printre oasele

mele vor creşte buruieni, poate. Un *ronsoco* va devora veşmântul sufletului meu. Când te apucă asemenea temeri, trebuie să-ţi schimbi obiceiul? Aşa crede Tasurinchi, ierbagiul.

„Primesc târgul tău”, i-am zis. El m-a însoţit până la locul care mă aştepta. Am făcut până acolo două răsărituri de lună. Trebuia să urcăm şi să coborâm prin nişte păduri în care se pierdea cărarea, şi urcând un povârniş, de pe nişte crengi, de sus, nişte maimuţe *shimbillos,* care făceau gălăgie mare, ne-au atacat cu coajă de copac. Lângă râu, am dat peste un pui de tigru, care se încurcase într-un hăţiş de spini. „Puiul ăsta de tigru înseamnă ceva”, a zis ierbagiul, îngrijorat. Dar n-a putut să afle ce anume. De aceea, în loc să-l omoare şi să-l jupoaie de piele, i-a dat drumul în pădure. „Nu-i ăsta un loc bun să trăieşti? m-a întrebat, arătându-mi-l. Poţi să-ţi faci o plantaţie de manioc pe dealul ăla. Acolo n-o să fie niciodată inundaţie. Sunt mulţi copaci, iarba e puţină, pământul e taman bun şi maniocul o să crească bine.” Da, era un loc unde se putea trăi. Cu toate că noaptea se făcea mai frig decât am simţit în alte părţi. „Înainte să iei o hotărâre, hai să vedem dacă sunt animale de vânat”, a zis Tasurinchi. Am pus capcane. Au căzut în cursă un *ronsoco* şi un *majaz.* Apoi, din adăpostul făcut în coroana unui pom, a ochit cu săgeata o curcă *kanari.* M-am hotărât să mă stabilesc acolo şi să-mi fac casă.

Dar înainte de a începe să dobor copacii, a apărut fiul ierbagiului, acelaşi care mă condusese la noua lor locuinţă. „S-a întâmplat ceva”, ne-a spus. Ne-am întors. Bătrâna pe care Tasurinchi urma să mi-o dea de nevastă murise. Tocase nişte buruieni veninoase şi-şi făcuse o fiertură, murmurând: „Nu vreau ca lumea să se înfurie pe mine, zicând: «Din cauza ei, am rămas fără povestaş.» Or să spună că i-am făcut farmece, că i-am dat cine ştie ce licoare ca să mă ia de nevastă. Mai bine să plec.”

L-am ajutat pe ierbagiu să ardă casa, *cushma,* oalele, şiragurile şi celelalte lucruri care aparţinuseră femeii. Am înfăşurat-o în mai multe rogojini şi am pus-o pe o plută din fire de *chonta.* Am împins-o, până ce curentul a început s-o poarte pe firul apei, în jos.

„Ăsta-i un semn pe care trebuie să-l primeşti sau să-l refuzi, mi-a zis Tasurinchi. Dacă aş fi în locul tău, nu l-aş refuza. Fiecare om are obligaţiile lui, ce mai. De ce umblăm? Ca să avem lumină şi căldură, pentru ca peste tot să fie linişte. Asta-i ordinea lumii. Cel care a stat de vorbă cu licuricii face ce trebuie să facă. Eu îmi schimb locul când apar cei din neamul *viracocha*. Poate că asta mi-o fi soarta. Dar a ta? Să mergi în vizită la oameni, să le povesteşti. Nu-i bine să nu-ţi asculţi soarta. Uite, a şi plecat cea care trebuia să-ţi fie femeie. Dacă aş fi în locul tău, m-aş aşterne la drum cât mai repede. Ce hotărâre iei?”

Am hotărât ce m-a sfătuit Tasurinchi, ierbagiul. Şi a doua zi dimineaţa, când ochiul soarelui a început să se uite din Inkite la lumea asta, eu eram deja pe drum. Acuma mă tot gândesc la *machiguenga* aia care a plecat ca să nu-mi fie femeie. Acum vă povestesc vouă. Ce va mai fi mâine?

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

VI

În 1981 am avut timp de şase luni, la televiziunea peruană, o emisiune intitulată „Turnul Babei”. Proprietarul Canalului, Genaro Delgado, un vechi prieten, m-a ispitit în această aventură, făcând să strălucească în faţa ochilor mei trei şiraguri de mărgele: necesitatea de a ridica nivelul programelor, care, în cei doisprezece ani anteriori, când televiziunea fusese etatizată de dictatura militară, se scufundaseră în stupiditate şi vulgaritate; experienţa excitantă a unui mijloc de comunicare, singurul, într-o ţară

ca Peru, care putea ajunge simultan la publicul cel mai divers; şi un bun salariu.

Pentru mine a fost, într-adevăr, o experienţă extraordinară, dar totodată şi cea mai obositoare şi enervantă din câte am cunoscut vreodată. „Dacă te organizezi bine şi rezervi jumătate de zi emisiunii e de ajuns”, îmi prezisese Genaro. „Iar după-masă poţi să-ţi vezi de scris.” Dar nici în acest caz practica n-a funcţionat în acord cu teoria, în realitate, a trebuit să dedic „Turnului Babei” toate dimineţile, după-amiezele şi serile acelor luni şi, mai ales, ceasurile în care aparent nu făceam nimic concret, ci doar mă frământam aducându-mi aminte ceea ce ieşise pe dos în emisiunea anterioară şi încercând să anticipez ce va ieşi şi mai prost în următoarea.

Eram patru persoane care făceam „Turnul Babel”: Luis Llosa, care se ocupa de producţie şi conducea serviciul de operatorie; Moshé dan Furgang, care era editorul; operatorul Alejandro Pérez şi eu. Pe Lucho şi pe Moshé eu i-am adus la acest canal TV. Amândoi aveau experienţă în cinematografie – amândoi făcuseră scurt-metraje –, însă, ca şi mine, nici ei nu lucraseră la televiziune. Titlul emisiunii sublinia ambiţiile ei naive: să intre în ea câte ceva din toate, să ofere un caleidoscop de teme. Încercam să dovedim telespectatorilor că un program cultural nu trebuie să fie obligatoriu anestezic, ezoteric sau pedant, ci că poate fi amuzant şi accesibil oricui, întrucât „cultură” nu e sinonim cu „ştiinţă”, „literatură” sau orice altă formă de cunoaştere specializată, ci mai degrabă un mod de a te apropia de lucruri, un punct de vedere susceptibil de a aborda aspectele vieţii umane. Noi intenţionam ca în ora noastră săptămânală – care deseori se prelungea la o oră şi jumătate – să abordăm două sau trei subiecte de fiecare dată, cât mai opuse între ele, ca să arătăm publicului că un program cultural nu-i certat cu, să zicem, fotbalul sau boxul, nici cu muzica *salsa* sau cu umorul şi că un

documentar despre triburile din Amazonia poate fi atât plăcut, cât şi instructiv.

Când, împreună cu Lucho şi Moshé, făceam liste de subiecte, de persoane şi de locuri de care urma să se ocupe „Turnul Babei” şi stabileam modul cel mai potrivit dea le prezenta, totul mergea ca pe roate. Eram plini de idei şi foarte doritori să descoperim posibilităţile creative ale celui mai popular mijloc de comunicare al timpului nostru.

Ceea ce am descoperit au fost mai curând servituţile subdezvoltării, modul subtil în care el denaturează cele mai bune intenţii şi sorteşte eşecului eforturile cele mai anevoioase. Pot spune, fără exagerare, că cea mai mare parte a timpului pe care Lucho, Moshé şi cu mine am consacrat-o „Turnului Babei” s-a irosit – s-a pierdut – nu într-o muncă de creaţie, încercând să îmbogăţim intelectual şi artistic emisiunea, ci chinuindu-ne să rezolvăm probleme nesemnificative la prima vedere, nedemne de a fi luate în consideraţie. Cum să facem, de pildă, ca furgoneta canalului să ne ia la ora stabilită şi să nu pierdem avionul sau să ratăm întâlnirile şi interviurile? Soluţia a fost să mergem personal acasă la şoferi, să-i trezim şi să-i însoţim la televiziune, ca să luăm echipamentul de înregistrare, iar apoi să ne îndreptăm spre aeroport sau mai ştiu eu unde. Dar era o soluţie care ne răpea ore de somn şi nici nu funcţiona întotdeauna, deoarece se putea întâmpla ca faimoasele furgonete să nu aibă baterie sau ca administraţia să nu fi dat la timp dispoziţii de schimbare a carterului, a ţevii de eşapament sau ca roata să se fi făcut zob în ajun prin hârtoapele ucigaşe de pe bulevardul Arequipa.

Încă de la primul reportaj pe care l-am înregistrat, am observat că imaginile erau sluţite de nişte pete ciudate. Ce erau semilunile alea murdare? Alejandro Pérez ne-a explicat că e vorba de o problemă de filtru de la cameră.

Era uzat şi trebuia schimbat. Bun, păi atunci să-l schimbe. Dar ce arme trebuie folosite pentru a reuşi? În afară de asasinat, le-am încercat pe toate, dar niciuna cu folos. Am trimis rapoarte la serviciul de aprovizionare, am implorat, am făcut demersuri telefonice şi directe la ingineri, la tehnicieni, la administraţie şi am ajuns, cred, chiar şi la proprietarul Canalului. Toţi ne-au dat dreptate, toţi au fost indignaţi, toţi au dat ordine ferme de schimbare a filtrelor. Poate că au şi fost schimbate. Dar semilunile cenuşii ne-au maculat toate emisiunile, de la prima până la ultima. Încă mai văd, uneori, cu oarecare melancolie, când deschid televizorul, acele umbre intruse şi mă gândesc: „Ah! camera lui Alejandro Pérez!”

Nu ştiu cine de la Canal a luat hotărârea ca Alejandro Pérez să lucreze cu noi. S-a dovedit a fi o decizie bună, deoarece – ţinând cont, desigur, de servituţile subdezvoltării pe care el o accepta cu o imperturbabilă filosofie – Alejandro este un om foarte priceput când are o cameră în mână. Talentul lui e totalmente intuitiv, are un simţ înnăscut al compoziţiei, al mişcării, al unghiului, al distanţei. Pentru că Alejandro a ajuns operator din întâmplare. Era zugrav, venit din Huánuco, iar cineva i-a propus într-o zi să câştige nişte soli în plus, ajutându-l să ducă la stadion camerele de televiziune, când se transmiteau meciuri de fotbal. Tot cărându-le, a învăţat să le mânuiască. Într-o zi l-a înlocuit pe operatorul absent, într-altă zi pe altul şi, fără să vrea, s-a pomenit operatorul vedetă al Canalului.

La început, mutismul lui mă scotea din sărite. Numai Lucho reuşea să stea de vorbă cu el. Sau, în orice caz, se înţelegeau în mod subliminal, fiindcă nu-mi aduc aminte să-l fi auzit pe Alejandro, în cele şase luni, rostind o propoziţie întreagă, cu subiect, predicat şi, eventual, complement. Doar câte un mârâit de aprobare sau de descurajare şi vreo exclamaţie, de care eu mă temeam ca

de ciuma bubonică, pentru că asta însemna că fuseserăm – încă o dată – zdrobiţi de imponderabilul, atotputernicul şi omniprezentul: „S-a dus dracului!” De câte ori „s-a dus dracului” înregistrarea, sau pelicula, sau bateria, sau monitorul? Totul se putea „duce dracului” de nenumărate ori: era o proprietate a lucrurilor cu care lucram, poate singura căreia toţi i-au arătat o fidelitate de câine. De câte ori, proiecte minuţios puse la punct şi examinate pe toate părţile, interviuri angajate după epuizante demersuri nu s-au irosit doar pentru că Alejandro a rostit fatidicul mormăit „Gata, s-a dus dracului”?

Îmi amintesc în mod deosebit ce ni s-a întâmplat în Puerto Maldonado, un oraş din Amazonia, unde ne duseserăm să facem un scurt documentar despre moartea poetului şi luptătorului de gherilă Javier Heraud. Alaín Elías, tovarăş al lui Heraud şi şeful detaşamentului de gherilă care fusese înfrânt şi prins în ziua în care Heraud fusese ucis; acceptase să povestească în faţa camerelor de luat vederi tot ce se petrecuse cu acel prilej. Mărturia lui a fost interesantă şi emoţionantă – Alaín se afla cu Javier în aceeaşi canoe în care poetul fusese secerat de gloanţe şi el însuşi fusese rănit în timpul tirului – şi hotărâserăm să o completăm cu imagini luate din locurile în care s-au întâmplat faptele şi, dacă izbuteam, chiar cu mărturii ale locuitorilor din Puerto Maldonado, care mai ţineau minte episodul petrecut cu douăzeci de ani în urmă.

În afară de Lucho, de Alejandro Pérez şi de mine, a mai călătorit cu noi în junglă până şi Moshé, care întotdeauna rămânea la Lima, ca să avansăm cu lucrul la pregătirea emisiunilor. În Puerto Maldonado, mai mulţi martori au acceptat să fie intervievaţi. Marea noastră găselniţă a fost unul dintre poliţiştii care participaseră, mai întâi la incidentul iniţial, din centrul oraşului, care le-a dezvăluit autorităţilor prezenţa în Puerto Maldonado a gherilelor – episod în care a murit cineva din garda civilă –, şi, apoi, la

urmărirea şi împuşcarea lui Javier Heraud. Era un bărbat care ieşise la pensie şi lucra la o fermă. A fost foarte greu să-l conving să se lase intervievat, pentru că ex-poliţistul era plin de reticenţe şi temeri. În cele din urmă l-am convins. Şi am reuşit chiar să obţinem autorizaţia de a realiza interviul în comisariatul de poliţie de unde plecaseră patrulele atunci.

Dar chiar în clipa în care începeam interviul cu ex-poliţistul, reflectoarele lui Alejandro Pérez s-au pornit să explodeze, ca nişte baloane de carnaval. Şi după ce au pocnit toate, ca să nu mai rămână vreo îndoială asupra dezacordului zeilor din Amazonia în privinţa „Turnului Babei", a căzut bateria motoraşului nostru portabil, iar banda de sunet a devenit afonă. S-a dus dracului! Da, dar cu asta s-a dus şi una dintre bombele emisiunii. A trebuit să ne întoarcem la Lima cu mâinile goale.

Oare îngroş lucrurile pentru a le face mai vizibile? Poate că da. Dar nu cred că prea tare. Aş putea povesti zeci de întâmplări ca asta. Dar şi altele, ca să ilustrez ceea ce reprezintă poate emblema subdezvoltării: divorţul dintre teorie şi practică, dintre hotărâri şi fapte. În cele şase luni de zile, noi am cunoscut această distanţă în toate fazele muncii noastre. Exista un orar care distribuia echitabil cabinele de montaj şi studiourile de înregistrare între diferiţii realizatori de emisiuni. În realitate, nu acele orare, ci spiritul practic sau şmecheria fiecărui producător sau tehnician hotărau cine anume dispune de mai mult sau mai puţin timp pentru editare şi înregistrare şi de cea mai bună echipă tehnică.

Am învăţat repede, fireşte, toate vicleşugurile, potlogăriile sau ochii dulci pe care trebuia să-i facem pentru a izbândi; şi nu era vorba de vreun privilegiu, d doar dea face cu un minim respect treaba pentru care eram plătiţi. Nu erau decât mici tertipuri, dar aveau defectul de a ne priva de un timp preţios pe care ar fi

trebuit să-l dedicăm muncii noastre creatoare. După ce am trecut prin acea experienţă, când mi se mai întâmplă – uneori – să văd la televizor o emisiune bine înregistrată, făcută cu abilitate şi originală, admiraţia mea nu are limite. Pentru că acum ştiu că în spatele ei nu se ascund doar încăpăţânarea şi talentul, ci şi vrăjitoria, miracolul. În unele săptămâni, după ce vedeam viitoarea emisiune pentru ultima oară, căutând să facem retuşurile finale, ne spuneam: „Bun, în sfârşit a ieşit ceva ca lumea/7 Şi totuşi duminica, pe ecranul televizorului dispărea sunetul, imaginea se rostogolea rapid, apăreau petele… Ce s-o mai fi „dus dracului" de data asta? Ei, bine, tehnicianul de serviciu care trebuia să asigure transmisia se îmbătase sau adormise, apăsa pe alt buton sau pregătise rolele pe dos… Pentru cel care are mania perfecţiunii în munca sa, televiziunea e plină de riscuri, cauzează nenumărate insomnii, tahicardie, ulcer, atac de inimă…

Şi totuşi, făcând bilanţul, acele şase luni au fost pasionante, intense. Îmi aduc aminte de interviul cu Borges, în apartamentul lui din centrul oraşului Buenos Aires – nu m-a iertat niciodată, se pare, pentru afirmaţia că locuinţa lui e modestă şi cu beteşuguri –, unde camera mamei lui se păstra exact cum o lăsase ea în ziua morţii (o rochie violetă, de doamnă în vârstă, desfăcută pe pat), şi de portretele de scriitori pictate de Sábato, pe care acesta ne-a permis să le filmăm, în căsuţa lui din Santos Lugares, unde ne-am dus să-l vizităm. Încă de pe vremea când trăiam în Spania, la începutul anilor '70, doream să realizez un interviu cu o autoare de melodrame şi de romane siropoase, Corín Tellado, ale cărei povestiri erau devorate sub formă de cărţi, teatru radiofonic în serial, benzi desenate şi seriale TV de un numeros public din Spania şi din Hispanoamerica. A acceptat să apară în „Turnul Babel" şi am petrecut o după-amiază cu ea, în împrejurimile Gijón-ului, în Asturias – mi-a arătat pivniţa

ei, cu mii de mici romane aruncate: termina unul la două zile, fiecare de câte o sută de pagini –, unde trăia în recluziune deoarece, pe atunci, era victima unei încercări de extorsiune, nu era prea clar dacă din pricina unei grupări politice ori a unor delincvenţi ordinari.

Din casele scriitorilor, ne duceam cu camerele de luat vederi pe stadioane – am făcut o emisiune despre unul dintre cele mai bune cluburi de fotbal din Brazilia, Flamengo, şi i-am luat un interviu lui Zico, steaua momentului, la Rio de Janeiro – sau în Panama, unde am încercat să aflăm, colindând ringurile de amatori sau de profesionişti, cum şi de ce o ţară atât de mică din America Centrală fusese leagănul atâtor campioni latinoamericani şi mondiali la aproape toate categoriile. În Brazilia, ne-am ocupat în exclusivitate de clinica atleticului doctor Pi tângui, ale cărui bisturie le făceau frumoase şi tinere pe toate femeile din lume care puteau să-i plătească serviciile, iar în Santiago de Chile am stat de vorbă cu Chicago Boys ai lui Pinochet şi cu opoziţia democrat-creştină, care, în condiţiile unei foarte dure represiuni, rezista dictaturii.

Am fost şi în Nicaragua, ca să facem un reportaj despre sandinişti şi despre adversarii lor, cu ocazia celei de-a doua aniversări a revoluţiei, şi la Universitatea Berkeley în San Francisco, unde, într-un mic birou al Departamentului de Limbi Slave, lucra un mare poet, Czeslaw Milosz, noul laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. Am fost la Coclecito, în Panama, în casa pe care o avea acolo generalul Omar Torrijos, care, deşi teoretic îndepărtat de la putere, continua să fie domnul şi stăpânul ţării. Am stat toată ziua cu el şi cu toate că s-a purtat foarte amabil cu mine, nu mi-a lăsat aceeaşi impresie plăcută cu care plecaseră alţi scriitori ce i-au fost oaspeţi. Eu n-am văzut în el decât un tipic *caudillo* latinoamerican de tristă amintire, „omul forte” providenţial, autoritar şi mascul, adulat, cu un servilism care-mi făcea greaţă, de un întreg alai de civili şi

de militari (care au defilat toată ziua prin casa lui). Personajul cel mai bătător la ochi din casa din Coclecito era una dintre amantele generalului, o blondă cu linii curbe pe care am descoperit-o întinsă într-un hamac. Stătea acolo ca o piesă de mobilier, întrucât generalul nu-i adresa niciun cuvânt, nici n-o prezenta vreunuia dintre invitaţii care tot intrau şi ieşeau…

La două zile după ce ne-am întors din Panama la Lima, Lucho Llosa, Alejandro Pérez şi cu mine am îngheţat la aflarea veştii: Torrijos tocmai murise în micul avion care ne dusese şi pe noi de la Coclecito la Ciudad de Panama. Pilotul era acelaşi cu care călătoriserăm şi noi.

Într-o zi, la Porto Rico, după ce am terminat de înregistrat un mic reportaj despre miraculoasa reconstrucţie a vechiului San Juan, conduşi de omul care fusese sufletul acestei acţiuni, Richard Alegría, am căzut jos leşinat. Eram deshidratat din cauza unei intoxicaţii alimentare contractate într-o prăvălie de *chicha* dintr-un sătuc din nordul Perului, Catacaos, unde ne duseserăm să facem o emisiune despre ţesătorii de pălării de paie – o artă pe care cei din Catacaos o practicau de secole –, despre secretele *tondero*-ului, un dans regional, precum şi despre *chicha* şi mâncărurile picante (cu cele din urmă m-am intoxicat, bineînţeles). Nu am cuvinte pentru a le mulţumi tuturor prietenilor din Porto Rico, care practic i-au amenințat pe medicii de la Spitalul San Jorge să mă facă bine la timp, pentru ca „Turnul Babei” să poată fi transmis duminică la ora cuvenită.

Emisiunea noastră a fost difuzată regulat, în fiecare săptămână; având însă în vedere condiţiile în care lucram, a fost o ispravă notabilă. Scriam textele în furgonetă sau în avion, de la aeroport mă duceam direct la studiourile de înregistrare sau la cabinele de montaj, iar de aici plecam să iau alt avion şi să fac sute de kilometri, ca să ajung într-un oraş sau într-o ţară unde, uneori, stăteam mai puţine

ceasuri decât îmi trebuiseră ca să sosesc acolo. În cele şase luni am uitat să mai dorm, să mănânc, să citesc şi, bineînţeles, să scriu. Cum bugetul de care dispunea Canalul era limitat, procedam astfel încât multe dintre aceste călătorii să coincidă cu invitaţia de a asista la vreun congres literar sau de a ţine conferinţe, despovărând astfel Canalul de cheltuiala deplasărilor şi a şederilor mele. Problema era că acest sistem mă obliga la o scindare schizofrenică a personalităţii, pentru că, în câteva secunde, trebuia să schimb rolul de conferenţiar cu cel de ziarist, scriitorul care primea microfonul ca să vorbească în calitate de intervievat intervievându-şi, drept represalii, intervievatorii.

Deşi am făcut un mare număr de emisiuni despre străinătate, majoritatea au fost pe teme peruane. Jocuri şi sărbători populare, probleme universitare, centre de arheologie prehispanică, un bătrân vânzător de îngheţată al cărui triciclu străbătea, de o jumătate de veac, străzile din Miraflores, legenda unui bordel din Piura, lumea subumană a puşcăriilor. Am descoperit că „Turnul Babei” ajunsese să aibă o mare popularitate după recomandările şi presiunile unor personalităţi şi instituţii, care ne propuneau să ne ocupăm de anumite subiecte. Cea mai neaşteptată a fost poate cea a Poliţiei de Investigaţii (PIP). Un colonel a apărut într-o zi în biroul meu ca să-mi propună să dedic PIP-ului o emisiune a „Turnului Babei”, cu prilejul nu ştiu cărei aniversări: pentru ca emisiunea să aibă sare şi piper, instituţia urma să simuleze o acţiune operativă de capturare a unor traficanţi de cocaină, cu împuşcături şi tot tacâmul…

Unul dintre telefoanele pe care le-am primit, când termenul de şase luni, cât era angajamentul faţă de Canal, era deja pe sfârşite, a fost de la o prietenă pe care n-o mai văzusem de un amar de ani: Rosita Corpancho. Glasul ei cald, cu vorba tărăgănată, era exact ca în anii studenţiei

mele. Zelul şi entuziasmul Rositei Corpancho faţă de Institutul Lingvistic de Vară nu scăzuseră cu nimic, ci, dimpotrivă, sporiseră. Îmi mai aduceam aminte de Institut, nu-i aşa? Dar, Rosita... Ei bine, Institutul urma să împlinească nu ştiu câţi ani de activitate în Peru şi, în plus, în curând avea să-şi facă bagajele, pentru că-şi terminase misiunea în Amazonia. Nu s-ar putea ca „Turnul Babel”? Am întrerupt-o ca să-i spun că da. O să fac cu multă plăcere un documentar despre munca lingviştilor-misionari. Şi aveam să profit de drumul în junglă pentru a face un reportaj despre vreunul dintre triburile mai puţin cunoscute, lucru care figura în planurile noastre încă de la început. Fericită, Rosita mi-a spus că va ţine legătura cu Institutul, ca să ne putem mişca în interiorul junglei. Mă gândeam la vreun trib anume? i-am răspuns fără să stau pe gânduri: „Mac*higuenga”.*

De la încercările mele nereuşite, de la începutul anilor ’60, de a scrie o povestire despre povestaşii *machiguengas,* subiectul nu-mi mai ieşise din minte. Revenea după oarecare timp, ca o veche dragoste încă nestinsă de tot, al cărei jar devine iute vâlvătaie. Continuasem să-mi iau note şi-mi tot făceam schiţe pe care, invariabil, le rupeam. De fiecare dată când îmi cădeau în mână, citeam studii şi articole despre *machiguengas,* care apăreau ici, colo, în diferite reviste ştiinţifice. Ignoranţei căreia aceştia îi fuseseră victime îi lua locul o vie curiozitate. O antropologă franceză, France-Marie Casevitz-Renard, şi un nord-american, Johnson Allen, petrecuseră lungi perioade printre ei şi le descriseseră organizarea socială, metodele de lucru, sistemul de înrudire, simbolurile, simţul timpului. Un etnolog elveţian, Gerhard Baer, care şi el a trăit printre ei, le studiase temeinic religia, iar părintele Joaquín Barriales începuse să publice, tradusă în spaniolă, bogata lui compilaţie de mituri şi cântece *machiguengas.* De asemenea, câţiva antropologi peruani, colegi ai lui

Mascarita, ca Víctor J. Guevara şi Camino Díez Canseco, cercetaseră datinile şi credinţele tribului.

Dar niciodată, în niciuna dintre aceste lucrări contemporane, n-am găsit nici cea mai mică informaţie despre povestaşi. Foarte ciudat, referirile la ei se opreau prin anii ’50. Oare instituţia povestaşului lâncezise şi apoi dispăruse tocmai în epoca în care soţii Schneil o descoperiseră? În textele misionarilor dominicani care au scris despre ei în anii ’30 şi ’40 – părinţii Pío Aza, Vicente de Cenitagoya şi Andrés Ferrero – erau numeroase aluzii la povestaş. Fuseseră şi mai înainte, în notele unor călători din secolul al XIX-lea. Una dintre primele menţiuni figura în cartea exploratorului Paul Marcoy, care, pe malul fluviului Urubamba, a dat peste un *orateur,* pe care călătorul francez l-a văzut literalmente hipnotizându-şi ascultătorii *„antis”* timp de ceasuri întregi. „Crezi că aceşti *antis* erau de fapt *machiguengas*?” m-a întrebat antropologul Luis Román, arătându-mi citatul. Eu eram sigur că da. De ce etnologii moderni nu i-au menţionat niciodată pe povestaşi? Această întrebare mi-o puneam de fiecare dată când îmi cădea în mână câte un studiu sau lucrare despre cercetările pe teren şi descopeream că nici de data asta, măcar în treacăt, nu erau menţionaţi acei povestitori ambulanţi, care mie mi se păreau aspectul cel mai delicat şi cel mai preţios al acestui mic popor şi care, oricum, crease o ciudată legătură sentimentală între indienii *machiguenga* şi propria mea vocaţie (ca să nu spun, chiar propria mea viaţă).

De ce oare, de-a lungul atâtor ani, n-am fost în stare să-mi scriu naraţiunea despre povestaşi? Răspunsul pe care mi-l dădeam de obicei, de fiecare dată când aruncam la coş manuscrisul neterminat despre acel alunecos subiect, era dificultatea pe care o presupunea inventarea, în spaniolă şi în limitele unei scheme intelectuale logice, a unei forme literare care să sugereze verosimil felul în care povesteşte

un om primitiv, cu o mentalitate magico-religioasă. Toate încercările mele se sfârşeau prin adoptarea unui stil care mi se părea evident fals şi la fel de neconvingător ca şi scrierile în care, în secolul al XVIII-lea, când în Europa era la modă „bunul sălbatic”, personajele exotice vorbeau cu filosofii şi romancierii din epoca luminilor. Dar, în ciuda eşecurilor, sau poate tocmai din cauza lor, tentaţia era mereu vie şi periodic aţâţată de o întâmplare oarecare, căpăta putere, iar silueta ceţoasă, fugară, sălbatică a povestaşului punea stăpânire pe visurile mele. În asemenea condiţii, cum să nu mi se pară emoţionantă perspectiva de a vedea, în sfârşit, chipurile indienilor *machiguengas*?

De la călătoria din 1958, când descoperisem jungla peruană, mă dusesem de mai multe ori în Amazonia: la Iquitos, la San Martín, pe Alto Marañón, la Madre de Dios, în Tingo María. Dar nu mă mai întorsesem la Pucallpa. În cei douăzeci de ani scurşi de atunci, acea mică localitate acoperită de praf, pe care eu o ţineam minte plină de case funerare şi de biserici evanghelice, cunoscuse un *boom* industrial şi comercial, apoi o criză, iar în acea amiază de septembrie a anului 1981, în care Lucho Llosa, Alejandro Pérez şi cu mine am aterizat acolo pentru a realiza penultima ediţie a emisiunii „Turnul Babel”, începea să trăiască un nou *boom*, dar de data asta din raţiuni nefaste: traficul de cocaină. Valul de căldură şi lumina de foc în a căror îmbrăţişare oamenii şi lucrurile se profilează cu limpezime (spre deosebire de Lima, unde până şi soarele strălucitor are ceva cenuşiu), reprezintă ceva care, de îndată ce păşesc prin Amazonia, are asupra mea efectul unei infuzii de entuziasm.

Dar mai mult decât peisajul amazonic şi temperatura lui, am fost impresionat descoperind în acea zi, pe aeroportul din Pucallpa, persoanele pe care Institutul le trimisese să ne aştepte: soţii Schneil. Chiar ei, în persoană! Trecuse un

sfert de veac de când trăiau în Amazonia şi lucrau numai printre indienii *machiguengas.* Au fost surprinşi de faptul că-mi aduceam aminte de ei – mă îndoiesc că ei mă mai ţineau minte – şi că mai păstrez în memorie atâtea detalii din ceea ce-mi relataseră atunci, în cele două discuţii de la baza din Yarinacocha. Pe drum, zgâlţâiţi de jeepul care ne ducea la Institut, mi-au arătat poze cu fiii lor, un grup de tineri, unii deja licenţiaţi, care trăiau în Statele Unite. Vorbeau toţi *machiguenga*? Bineînţeles, doar este a doua limbă a familiei, chiar înainte de spaniolă. M-am bucurat când am aflat că soţii Schneil aveau să fie ghizii şi interpreţii noştri prin cătunele pe care urma să le vizităm.

Lacul Yarina continua să fie ca o carte poştală, iar asfinţitul era încă şi mai frumos. Pe malurile lui, bungalourile Institutului se înmulţiseră. Imediat ce am coborât din jeep, eu, Lucho şi Alejandro ne-am apucat de lucru şi ne-am înţeles ca, la căderea serii, ca un avans la călătoria prin jungla de pe Alto Urubamba, soţii Schneil să ne ofere anticipat câteva informaţii despre locurile şi oamenii pe care aveam să-i vedem acolo.

În afară de soţii Schneil, nu mai rămăsese la Yarinacocha niciunul dintre lingviştii pe care îi cunoscusem în timpul călătoriei anterioare. Unii se întorseseră în Statele Unite, alţii desfăşurau o activitate de teren în alte jungle din lume, iar unul dintre ei, dr. Townsend, fondatorul Institutului, murise. Dar lingviştii pe care i-am cunoscut şi intervievat şi care ne-au servit drept ghizi în timp ce luam diferite imagini din partea locului păreau fraţi gemeni cu cei de care-mi aduceam aminte. Ei, cu părul tuns foarte scurt şi cu un aer atletic şi sănătos, de oameni care fac zilnic gimnastică, mănâncă potrivit reţetelor dietetice, nu fumează, nu beau alcool, nici cafea; iar ele, înfăşurate în rochii pe cât de simple, pe atât de pudice, fără urmă de machiaj sau urmă de cochetărie, păreau de o eficienţă uluitoare. Atât ei, cât şi ele aveau

privirea mereu veselă şi neumbrită a celor care cred, fac ceea ce cred şi ştiu că adevărul e de partea lor, o specie umană care pe mine m-a fascinat şi m-a speriat întotdeauna.

Tot timpul cât ne-au îngăduit lumina şi echipamentul lui Alejandro Pérez, am strâns material pentru emisiunea despre Institut. Un seminar pentru învăţătorii bilingvi din diferite sate care se ţinea în acele zile; abecedarele şi gramaticile elaborate de lingvişti; mărturii ale acestora şi o panoramă a adevăratului orăşel care era baza de la Yarinacocha, cu şcoală, spital, terenuri de sport, bibliotecă, biserici, centru de telecomunicaţii şi aeroport.

Seara, după o cină tot de lucru, în care am pus punct final părţii din emisiune dedicate Institutului, am început s-o pregătim pe cealaltă, care urma să fie înregistrată în zilele următoare: indienii *machiguengas.* La Lima, dezgropasem şi consultasem toată documentaţia pe care o strânsesem despre ei timp de mai mulţi ani. Dar tot discuţiile cu soţii Schneil – iarăşi în coliba lor, iarăşi la o ceaşcă de ceai cu biscuiţi făcuţi de doamna Schneil – au fost cele care ne-au oferit un material de primă mână despre starea acestei comunităţi pe care ei o cunoşteau pe dinafară, pentru că fusese căminul lor în ultimii douăzeci şi cinci de ani.

Lucrurile se schimbaseră mult pentru indienii *machiguengas* de pe Alto Urubamba şi din Madre de Dios, din ziua în care, dezbrăcat, Edwin Schneil se apropiase de o familie, iar ea n-o mai rupsese la fugă. Schimbările erau în bine? Erau ferm convinşi că da. Deocamdată, şi pentru indienii *machiguengas* de dincolo de Pongo de Mainique încetase în bună parte dispersia în care trăiau înainte, diaspora în mici grupuri rătăcitoare, risipite ici şi colo, aproape fără contact între ele, luptând fiecare cu înverşunare pentru supravieţuire şi care, dacă ar fi continuat tot aşa, ar fi însemnat pur şi simplu

dezintegrarea comunităţii, delicvescenţa idiomului lor, asimilarea membrilor ei de către alte grupuri şi culturi. După eforturi îndelungate depuse de autorităţi, de misionarii catolici, de antropologi şi etnologi, şi chiar de Institut, indienii *machiguengas* acceptaseră ideea de a întemeia sate, de a se aduna în locuri adecvate pentru a lucra pământul, pentru a creşte animale şi a dezvolta comerţul cu restul Perului. Lucrurile evoluau cu rapiditate. Existau deja şase localităţi dintre care unele recent întemeiate. Urma ca noi să vizităm două dintre ele: Nuevo Mundo şi Nueva Luz.

Dintre cei cinci mii de *machiguengas* – după un calcul aproximativ –, aproape jumătate trăiau deja în acele sate. De altfel, unul dintre sate era pe jumătate *machiguenga* şi pe jumătate *campa (ashaninka),* iar până acum convieţuirea indigenilor din cele două triburi nu ridica nici cea mai mică problemă. Soţii Schneil erau optimişti şi credeau că şi ceilalţi *machiguengas*, chiar şi cei mai sălbatici – *kogapakori* –, pe măsură ce vor vedea că formarea de comunităţi le aducea fraţilor lor o serie de beneficii – o viaţă mai puţin nesigură, posibilitatea de a primi ajutor în caz de urgenţă –, îşi vor părăsi refugiile din adâncul pădurilor ca să pună, şi ei, bazele unor noi aşezări. Cu un entuziasm nedisimulat, soţii Schneil ne-au relatat paşii concreţi care se făcuseră deja pentru a integra localităţile respective în restul ţării. Şcolile şi cooperativele agricole, de pildă. Atât în Nuevo Mundo, cât şi în Nueva Luz funcţionau şcoli bilingve, cu învăţători indigeni. Aveam să-i vedem şi noi.

Să fi însemnat asta că indienii *machiguengas* începuseră să nu mai fie poporul primitiv, închis în sine, pesimist, răpus, pe care mi-l descriseseră în 1958? Într-un anumit sens, da. Se putea observa la ei, cel puţin la aceia care trăiau acum în comunităţi, o mai mică reticenţă faţă de nou, de progres şi poate chiar o mai mare dragoste de

viaţă. În ceea ce priveşte izolarea, nu se putea încă vorbi de schimbări radicale. Pentru că, dacă noi aveam să ajungem la aşezările lor în două sau în trei ore cu avioanele Institutului, o călătorie pe apă până la acele cătune, din orice localitate importantă a Amazoniei cerea zile, iar uneori chiar săptămâni de mers. Astfel că integrarea lor în Peru era acum mai puţin îndepărtată decât în trecut, dar nu era încă o realitate.

Aş putea intervieva câţiva *machiguengas* în spaniolă? Da, câţiva, dar puţini. De exemplu, *cacique*-le sau guvernatorul din Nueva Luz vorbea fluent. Ceee? Indienii *machiguengas* aveau *caciques*? Nu fusese cumva trăsătura distinctivă a tribului tocmai faptul că nu avuseseră niciodată o organizare politică ierarhizată, cu şefi şi subordonaţi? Ba da, desigur. Înainte. Dar acest sistem anarhic se explica prin dispersia tribului; acum, adunaţi în sate, aveau nevoie de autorităţi. Administratorul sau şeful din Nueva Luz era un bărbat tânăr şi un lider comunitar, absolvent al Şcolii biblice din Mazamari. Deci, un pastor protestant? Într-un anume sens, da. Exista deja o traducere a Bibliei în *machiguenga*? Bineînţeles, şi era opera lor. În Nuevo Mundo şi Nueva Luz vom putea filma exemplarele din Noul Testament în *machiguenga*.

Mi-am adus aminte de Mascarita, de ultima noastră discuţie în cafeneaua de pe bulevardul España. Îi auzeam din nou acuzaţiile şi profeţiile. Din cele povestite de soţii Schneil, temerile lui Saúl Zuratas din acea după-amiază se confirmau. Aidoma altor triburi, indienii *machiguengas* se găseau în plin proces de aculturaţie: Biblia, şcolile bilingve, un lider evanghelist, proprietatea privată, valoarea banului, comerţul, neîndoielnic haine occidentale… Toate acestea erau oare spre binele lor? Le aduseseră foloase concrete, ca indivizi şi ca popor, după cum asigurau cu emfază soţii Schneil? Sau, mai degrabă, din „sălbatici” liberi începuseră să se convertească în

zombies, nişte caricaturi de occidentali, după cum spunea Mascarita? Îmi va fi de ajuns o vizită de două zile ca să-mi dau seama de asta? Nu, fireşte că nu-mi va fi de ajuns.

În acea noapte, în bungaloul din Yarinacocha am stat multă vreme treaz, meditând. Prin sita metalică de la fereastră vedeam o parte din lac, cu apele lui aurii, însă luna – pe care mi-o închipuiam rotundă şi strălucitoare – era acoperită de un desiş de copaci. Era oare un semn rău sau bun faptul că luna, Kashiri, astrul masculin, malign uneori, iar alteori benefic, din mitologia *machiguenga*, nu-mi arăta faţa-i cu pete? Trecuseră douăzeci şi trei de ani de când domnisem pentru prima oară într-unul din aceste bungalouri şi în tot acest răstimp nu numai eu mă schimbasem, nu numai eu trăisem nenumărate experienţe, nu numai eu îmbătrânisem, ci şi aceşti *machiguengas* – pe care de-abia îi cunoşteam din două scurte mărturii ale acestui cuplu de nord-americani, din discuţia mea cu un dominican la Madrid şi din câteva lucrări de etnologie – trecuseră prin mari prefaceri. Se pare că nu se mai potriveau cu imaginea pe care mi-o făcusem despre ei. Nu mai erau o mână de fiinţe neîmblânzite şi tragice, nu mai formau o societate fragmentată în minuscule familii, fugind, fugind întruna, de omul alb, de metis, de munteanul din Anzi, de alte triburi, aşteptând şi împăcându-se cu stoicism cu gândul fatidicei extincţii individuale şi comunitare fără să renunţe însă la limba lor, la zeii şi la obiceiurile lor. O irepresibilă melancolie m-a apucat la gândul că această societate pulverizată prin pădurile enorme şi umede, căreia nişte povestitori transhumanţi îi serveau drept sevă, avea să dispară.

De câte ori oare, în cei douăzeci şi trei de ani, mă gândisem la indienii *machiguengas*? De câte ori încercasem să-i pricep, să-i descriu, câte proiecte făcusem ca să călătoresc pe pământurile lor? Din cauza lor, toate personajele sau instituţiile care ar fi putut semăna sau s-ar

fi putut compara într-o oarecare măsură cu povestaşul *machiguenga* exercitaseră imediat asupra mea o fascinaţie deosebită. Ca trubadurii ambulanţi din sertonul bahian, care, acompaniindu-se la chitară, străbăteau cătunele prăfoase din nord-estul Braziliei, amestecând vechi romanţe medievale cu bârfele din zonă. Mi-a fost de ajuns să-l văd pe unul dintre ei într-o după-amiază, în piaţa din Uauá, pentru a ghici suprapunându-se peste silueta acelui *caboclo* cu vestă şi pălărie de piele care povestea cântând, în faţa unui public zeflemist, păţaniile prinţesei Maguelone şi ale celor doisprezece pairi ai Franţei, pielea gălbui-verzuie, împodobită cu linii roşiatice simetrice şi cu pete întunecate a povestaşului mai mult dezbrăcat, care, undeva foarte departe, pe o mică plajă de pe Madre de Dios, ascunsă sub frunzişul copacilor, relata unei familii aşezate pe vine şi care-i sorbea cuvintele, duelul dintre răsuflarea lui Tasurinchi şi cea a lui Kientibakori, din care au ieşit toate fiinţele bune şi rele din această lume.

Dar cel care mi i-a evocat – şi cu câtă forţă! – pe povestaşii *machiguengas* mai mult chiar decât trubadurul din *sertão* a fost *seanchai*-ul irlandez. *Seanchai*: „cel care spune poveşti de demult”, „cel care ştie lucruri”, mi-a tradus neatent în engleză cineva, într-un bar din Dublin. Cum să-mi explic altfel, dacă nu datorită indienilor *machiguengas,* emoţia, accelerarea bruscă a bătăilor din piept, care m-a făcut să mă înflăcărez, să întreb în stânga şi-n dreapta, iar mai târziu să-i pisez şi să-i înnebunesc pe cunoscuţii şi prietenii mei irlandezi, până m-au dus în faţa unui *seanchai*? Relicvă vie a vechilor aezi din Hibernia, care, ca şi acei strămoşi ai lui, ale căror siluete se confundă, în noaptea timpului, cu miturile şi cu legendele celtice care sunt fundamentul cultural al Irlandei, *seanchai*-ul mai povesteşte încă, în zilele noastre, în căldura plină de fum a unui *pub*, la o petrecere întreruptă de farmecul cuvântului, sau într-un cămin familial, lângă

şemineu, în vreme ce afară picură ploaia sau urlă furtuna, fabule străvechi, povestiri epice, iubiri teribile, miracole îngrijorătoare. *Seanchai*-ul este un patron de bar, un şofer de camioane, un pastor, un cerşetor, cineva misterios atins de bagheta magică a ştiinţei şi a artei povestitului, a aducerii aminte, a renăscocirii şi îmbogăţirii a ceea ce a tot fost povestit de-a lungul secolelor, un mesager al vremurilor mitului şi ale magiei, anterioare istoriei, pe care irlandezii contemporani îl mai ascultă încă, ceasuri întregi, ca vrăjiţi. Am fost tot timpul conştient că emoţia intensă datorată *seanchai*-ul cu care am trăit acea călătorie în Irlanda era metaforică, un mod de a-l asculta, prin *seanchai,* pe povestaş şi de a trăi cu iluzia că fac parte, înghesuit printre ascultători, dintr-un auditoriu *machiguenga.*

Şi iată că, în sfârşit, a doua zi, într-un mod deloc premeditat şi condus chiar de soţii Schneil, aveam să-i cunosc pe indienii *machiguengas.* Viaţa seamănă cu un roman, nu-i aşa? Cum să nu! „Alejandro, ţi-am spus doar că vreau să termin cu un travelling, ce dracu'!" în patul de alături, răsucindu-se sub plasa de ţânţari, Lucho Llosa delira.

Am plecat în zori, cu două monomotoare Cessna ale Institutului, cu câte trei pasageri fiecare. Pilotul micului avion în care mergeam eu, în ciuda chipului său de adolescent, petrecuse mai mulţi ani cu lingviştii misionari şi, înainte de a pilota avioanele din Amazonia, o făcuse în junglele din America Centrală şi din Borneo. Era o dimineaţă diafană, în care, din aer, se puteau urmări în amănunt toate meandrele, mai întâi ale râului Ucayali, şi apoi ale Urubambei – cu insuliţele lor, cu bărcile sforăitoare cu motor în afara bordului sau *peque-peques* cu canoele, cu braţele de apă, cu trecătorile şi cu afluenţii lor –, şi micile sate care, din loc în loc, deschideau un luminiş de colibe şi de pământ roşiatic în nesfârşita

întindere verde. Am trecut pe deasupra coloniei penitenciare de la Sepa şi pe deasupra misiunii dominicane din Sepahua, apoi am părăsit cursul râului Alto Urubamba, pentru a urma traiectoria întortocheată a râului Mipaya, un şarpe argilos pe ale cărui maluri, pe la zece dimineaţa, am zărit prima noastră ţintă: Nuevo Mundo.

Numele Mipaya avea rezonanţe istorice. Sub acest păienjeniş vegetal proliferaseră, în urmă cu un secol, exploatările de cauciuc. După cumplitele pierderi suferite – cu pasivitate – de trib în anii febrei cauciucului, foştii proprietari de exploatări, între timp ruinaţi, au încercat în anii 70 să deschidă ferme agricole în zonă şi să-şi asigure braţe de muncă folosindu-se de vechiul sistem al vânătorii de indigeni. Şi atunci, aici, pe malurile râului Mipaya, s-a produs singurul caz cunoscut în istorie de rezistenţă *machiguenga.* Când un fermier din regiune a venit, însoţit, să ia tinerii şi femeile, indienii *machiguengas* i-au întâmpinat cu săgeţi, omorând şi rănind mai mulţi *viracochas*, înainte de a fi exterminaţi. Jungla acoperise scena acestei drame cu hăţişul ei de trunchiuri, crengi şi frunze, iar acum nu mai rămăsese nici urmă din acele ticăloşii.

Înainte de a ateriza, pilotul s-a rotit de câteva ori pe deasupra celor douăzeci de colibe cu acoperişuri conice, ca indienii *machiguengas* din Nuevo Mundo să aibă timp să-şi adune copiii de pe singura uliţă a aşezării, care servea drept pistă de aterizare.

Soţii Schneil veneau în acelaşi avion cu mine şi, de cum i-au văzut coborând din aparat, aproape o sută de indigeni s-au repezit spre ei, înconjurându-i, dând semne de o mare excitaţie şi bucurie. Care mai de care se străduia să-i atingă, să-i bată cu palma pe umăr, vorbind toţi, în acelaşi timp, într-un limbaj cadenţat, aspru, plin de modulaţii extreme. Cu excepţia învăţătoarei, care purta fustă şi

bluză, iar în picioare avea sandale, toţi indienii *machiguengas* umblau desculţi, bărbaţii cu un scurt şorţ sau cu o *cushma*, iar femeile îmbrăcate cu aceleaşi tunici de bumbac, ocru sau gri, comune mai multor triburi. Numai câteva bătrâne purtau *pampanilla*, o bucată de pânză subţire legată la brâu, care le lăsa sânii neacoperiţi. Aproape toţi, şi bărbaţi şi femei, aveau tatuaje roşiatice sau negre.

Iată-i deci! Aceştia erau *machiguengas*!

N-am avut timp să mă emoţionez. Pentru a profita la maximum de lumina zilei, ne-am apucat imediat de lucru şi, din fericire, nicio catastrofă nu ne-a împiedicat să luăm imagini dinăuntrul colibelor – toate erau identice: o simplă platformă din trunchiuri de copac sprijinită pe piloni, nişte pereţi subţiri din trestie care se ridicau numai până la jumătate, pe laturi, un mănunchi de frunze de palmier care constituia acoperişul şi nişte interioare austere, care nu adăposteau decât rogojini făcute sul, copăi, plase de pescuit, arcuri şi săgeţi, câţiva pumni de manioc, de porumb şi nişte tigve –, nici s-o intervievăm pe învăţătoare, singura care se putea exprima în spaniolă, şi ea cu greutate. Ea era şi administratoarea prăvăliei din sat, unde sosea, de două ori pe lună, o şalupă cu provizii. Încercările mele de a scoate de la ea vreo informaţie despre povestaşi au fost zadarnice. Reuşise să înţeleagă la cine mă refeream? Se pare că nu. Se uita la mine cu un aer surprins, uşor îngrijorat, rugându-se parcă să mă fac înţeles.

Cu toate că nu puteam sta de vorbă cu ei direct, ci numai prin intermediul soţilor Schneil, ceilalţi *machiguengas* s-au arătat destul de binevoitori şi am putut înregistra câteva cântece şi dansuri ca şi rafinata operaţie prin care o bătrână îşi picta faţa, cu desene geometrice, folosind tinctură de *achiote.* Am mai filmat câmpurile proaspăt cultivate, coteţele de păsări, şcoala, iar

învăţătoarea a ţinut să-i ascultăm pe elevi cântând imnul naţional în *machiguenga.* Unul dintre copii avea faţa mâncată de un fel de lepră, numită *uta* – indienii *machiguengas* o atribuie pişcăturii unui licurici de culoare roz şi cu abdomenul plin de punctişoare strălucitoare –, iar din felul natural şi lipsit de complexe în care se purta şi alerga printre ceilalţi copii, nu părea, cel puţin la prima vedere, să fi fost obiect de discriminare sau de batjocură din cauza diformităţii sale.

Puţin după-amiază, pe când ne strângeam lucrurile ca s-o pornim spre Nueva Luz, satul unde urma să înnoptăm, am aflat că Nuevo Mundo va trebui probabil să se mute în curând. Ce se întâmplase? Unul dintre capriciile geografice care marchează viaţa de fiecare zi în junglă. În ultimul sezon ploios, din cauza unei mari creşteri a debitului, râul Mipaya îşi schimbase radical albia, îndepărtându-se atât de mult de Nuevo Mundo încât, acum, când apele coborâseră la nivelul obişnuit iarna, sătenii trebuiau să facă un drum lung până la malurile lui. Erau deci în căutarea altui loc, mai puţin supus riscurilor de acest fel, ca să-şi instaleze satul. Nu era ceva complicat pentru ei, care îşi petrecuseră viaţa tot mutându-se din loc în loc – oraşele lor, se pare, se năşteau tot sub semnul atavic al marşului, al destinului peripatetic –, iar pe de altă parte, acele colibe din trunchiuri, trestie şi frunze de palmier erau mai uşor de desfăcut şi de refăcut decât căsuţele civilizaţiei.

Ni s-a explicat că cele douăzeci de minute de zbor, cât ne-a luat ca să ajungem de la Nuevo Mundo la Nueva Luz, erau înşelătoare, deoarece, mergând prin junglă, acea distanţă cerea pe puţin o săptămână de mers, iar cu canoea, câteva zile.

Nueva Luz era cea mai veche dintre aşezările *machiguengas* – tocmai sărbătorise a doua sa aniversare – şi avea puţin peste dublul numărului de colibe şi de

locuitori din Nuevo Mundo. Şi aici, doar *curaca* Martín, guvernator şi învăţător la şcoala bilingvă, purta cămaşă, pantaloni şi pantofi şi avea părul tuns după moda occidentală. Era destul de tânăr, scund, de o seriozitate funebră şi vorbea o spaniolă fluentă, fără poticneli, sincopată şi plină de apocope. Ca şi în satul anterior, indienii *machiguengas* din Nueva Luz i-au primit pe soţii Schneil cu exuberanţă şi tot restul zilei şi o bună parte din noapte am tot văzut grupuri şi indivizi aşteptând răbdători până când ceilalţi îşi luau rămas-bun, ca apoi să se apropie şi să înceapă cu ei o discuţie crepitantă, însoţită de gesturi şi de strâmbături.

Şi în Nueva Luz am înregistrat dansuri, cântece, solo la tobă, şcoala, prăvălia, semănăturile, războaiele de ţesut, tatuajele şi un interviu cu conducătorul, absolvent al şcolii biblice din Mazamari, un bărbat tânăr, foarte slab, cu părul tuns aproape la zero, cu gesturi ceremonioase. Era un discipol sârguincios, cu care profesorii lui se puteau mândri, pentru că, decât despre *machiguengas,* prefera să vorbească despre Cuvânt, despre Verb şi despre Sfântul Duh. Avea o manieră posacă de a se opri la fleacuri şi a se pierde în divagaţii biblice de fiecare dată când nu voia să răspundă la o întrebare. De două ori am încercat să-l trag de limbă despre povestaşi şi în amândouă rândurile, privindu-mă fără să înţeleagă, a început să-mi explice iar că acea carte pe care o ţinea pe genunchi era cuvântul lui Dumnezeu şi al apostolilor în limba *machiguenga.*

După ce ne-am terminat munca, ne-am dus să facem baie într-un braţ al râului Mipaya, la circa cincisprezece minute de mers din sat, conduşi de cei doi aviatori ai Institutului. Era începutul amurgului, ceasul cel mai frumos şi mai misterios din Amazonia, cu condiţia să nu plouă. Locul era o adevărată minune. Din cauza unui recif natural de roci, un braţ al râului îşi deviase cursul, formând un fel de golf unde se putea înota, într-o apă

liniştită şi călduţă, iar cine era amator putea primi, apărat de rocile dispuse în formă de grătar, impactul curentului. Până şi laconicul Alejandro Pérez începuse să se bălăcească şi să râdă, nebun de fericire în acel *jacuzzi* amazonic.

Când ne-am întors în Nueva Luz, tânărul Martín (politeţea lui era desăvârşită, iar gesturile de o eleganţă autentică) m-a invitat la o infuzie de lămâiţă în coliba lui, vecină cu şcoala şi cu prăvălia din sat. Avea un radioemiţător, prin care ţinea legătura cu cei de la baza din Yarinacocha. Eram singuri în camera lui, de o ordine la fel de meticuloasă ca şi Martín însuşi; Lucho Llosa şi Alejandro Pérez se duseseră cu piloţii, să-i ajute să descarce hamacurile şi plasele de ţânţari ca să ne putem culca. Lumina scădea cu rapiditate şi creşteau pete de umbră în jurul nostru, întreaga junglă începuse să ţârâie sincron, ca întotdeauna la acea oră, amintindu-ne că, sub desişul verde, miriade de insecte dominau lumea. În curând, cerul avea să se încarce de stele.

Credeau într-adevăr indienii *machiguengas* că stelele erau străluciri care emanau din cununa duhurilor? Netulburat, Martín a confirmat. Că stelele căzătoare erau săgeţile de foc ale zeilor-copii, Ananeriite, iar rouă dimineţii, urina lor? De data asta Martín a izbucnit în râs: da, aşa-i, aşa credeau. Iar acum, când indienii *machiguengas* încetaseră să mai umble prinzând rădăcini în sate, avea să cadă soarele? Bineînţeles că nu: Dumnezeu va avea grijă să-l sprijine. M-a scrutat o clipă cu privirea, amuzat: cum de aflasem eu de aceste credinţe? I-am spus că tribul *machiguenga* mă interesa de aproape un sfert de veac; că de atunci încercam să citesc tot ceea ce se scria despre ei. Şi i-am povestit de ce. În timp ce vorbeam, chipul lui, la început binevoitor şi zâmbăreţ, a devenit grav, neîncrezător. M-a ascultat cu o atenţie severă, fără să i se clintească vreun muşchi pe faţă.

— După cum vezi, întrebările mele despre povestaşi nu erau o simplă curiozitate, ci ascund ceva mult mai serios. Ei sunt foarte importanţi pentru mine. Poate la fel de importanţi ca şi pentru *machiguengas,* Martín. – El rămânea mut şi liniştit, cu o scânteiere vigilentă în fundul pupilelor. – De ce n-ai vrut să-mi spui nimic despre ei? Nici învăţătoarea din Nuevo Mundo n-a vrut să-mi spună o vorbă. De ce atâta mister în jurul povestaşilor, Martín?

M-a asigurat că nu înţelege despre ce vorbesc. Ce-s ăia „povestaşi”? Nu auzise niciodată vorbindu-se despre ei, nici în acest sat, nici în celelalte ale comunităţii. Poate că existau în alte triburi, dar nu printre *machiguengas.* Îmi spunea toate astea, când au intrat soţii Schneil. N-om fi băut toată lămâiţa, care-i cea mai parfumată din toată Amazonia? Martín a schimbat subiectul, iar mie mi s-a părut prudent să nu mai insist.

Dar, o oră mai târziu, după ce ne-am despărţit de Martín şi după ce mi-am instalat hamacul şi plasa de ţânţari în coliba care ne fusese pusă la dispoziţie, ieşind cu soţii Schneil să ne plimbăm prin răcoarea nopţii subiectul mi-a venit iar pe buze, irezistibil.

— În cele câteva ceasuri cât am fost printre *machiguengas*, n-am putut să înţeleg multe lucruri, le-am zis eu. Dar un lucru, cel puţin, l-am înţeles. Şi încă unul foarte important.

Cerul era o pădure de stele, iar o pată de nori acoperise luna, pe care o puteam ghid doar după lumina estompată pe care o răspândea. În Nueva Luz fusese aprins un rug la marginea satului, iar de jur-împrejur se zăreau bruşte siluete mişcătoare. Toate colibele erau cufundate în întuneric, cu excepţia celei care ne fusese rezervată, iluminată, la cincizeci de metri de noi, de lumina verzuie a unei lămpi portabile. Soţii Schneil aşteptau ca eu să-mi duc ideea mai departe. Mergeam încet, pe un pământ afânat, cu iarbă înaltă. Cu toate că aveam cizme în picioare,

începusem să simt, pe la glezne, înţepăturile ţânţarilor *jejenes*.

— Şi care este acel lucru important? a întrebat, în cele din urmă, doamna Schneil.

— Că totul este foarte relativ, am continuat eu, buimac. Adică botezarea acestui sat cu numele de Noua Lumină, Nueva Luz, iar a conducătorului, *curaca*, cu numele de Martín. Povestea cu Noul Testament publicat în *machiguenga,* povestea cu trimiterea indigenilor la şcolile biblice şi revenirea lor ca pastori. Trecerea violentă de la viaţa nomadă la cea sedentară. Occidentalizarea şi creştinarea accelerată. Pretinsa modernizare. Mi-am dat seama că totu-i aparenţă. Chiar dacă s-au apucat de comerţ, chiar dacă se folosesc de bani, tradiţia cântăreşte mult mai puternic pentru ei decât toate astea.

Am tăcut. Îi jignisem oare? Nici eu nu ştiam ce concluzie să trag din tot acest raţionament pripit.

— Da, fireşte, a spus Edwin Schneil, tuşind, puţin cam derutat. Bineînţeles! Sute de ani de practicare a unor credinţe, a unor obiceiuri nu pot dispărea de azi pe mâine. Pentru asta e nevoie de timp. Important este că au început să se schimbe. Indienii *machiguengas* de acum nu mai sunt indienii pe care i-am găsit când am sosit aici, vă asigur!

— Mi-am dat seama că încă mai există un fond de care nu vor să se atingă, l-am întrerupt eu. Atât pe învăţătoarea din Nuevo Mundo, cât şi aici, pe Martín i-am întrebat despre povestaşi. Iar reacţia lor a fost identică: le-au negat existenţa, s-au prefăcut că nu înţeleg despre ce le vorbesc. Asta înseamnă că, până şi la indienii *machiguengas* cei mai occidentalizaţi, cum sunt învăţătoarea şi Martín, tot mai rămâne o redută de loialitate faţă de credinţele proprii. Anumite tabuuri la care nu sunt dispuşi să renunţe. De aceea îi şi ţin atât de bine ascunşi de străini.

— Povestaşi? a întrebat Edwin Schneil.

Mirarea lui părea autentică.

S-a aşternut o lungă tăcere, în care ţârâitul invizibilelor insecte nocturne părea să devină asurzitor. Avea să mă întrebe tocmai el, pe mine, ce sunt povestaşii? Sau soţii Schneil aveau să-mi spună, ca şi învăţătoarea şi *curaca*-pastorul, că nu auziseră niciodată vorbindu-se despre ei? M-am gândit că, într-adevăr, povestaşii nu există: fuseseră născociţi de mine şi, după aceea, ca să le dau o realitate, îi instalasem în false aduceri aminte.

— Ah! povestaşii! a exclamat doamna Schneil, într-un târziu.

Şi a fâşâit cuvântul sau fraza aceea, ca nişte frunze călcate în picioare. Mi s-a părut că vine spre mine traversând timpul, din bungaloul de pe malurile lacului Yarina, unde îl auzisem prima oară pe când eram doar un adolescent mai răsărit.

— Ah! a repetat Edwin Schneil, imitând crepitaţia, o dată, de două ori, cu urmă de mirare în glas. Povestaşii! *Speakers*! Da, fireşte, e o traducere posibilă.

— Şi de unde aţi aflat de ei? a spus doamna Schneil, întorcând capul spre mine.

— De la dumneavoastră, de la amândoi, am murmurat eu.

I-am ghicit deschizând larg ochii în penumbră şi schimbând între ei priviri mirate. Le-am arătat atunci că, din acea seară petrecută în bungaloul lor de pe malul lacului Yarina, când îmi povestiseră despre ei, povestaşii *machiguengas* trăiseră cu mine, intrigându-mă, derutându-mă, şi că de atunci am încercat de mii de ori să mi-i închipui în peregrinările lor prin pădure, aducând şi ducând istorisiri, poveşti, glume, născociri, de la o insuliţă *machiguenga* la alta, pe această mare amazonică pe care pluteau în derivă la capriciul adversităţilor. Le-am spus că, dintr-un motiv greu de explicat, existenţa acestor povestaşi, dorinţa de a şti ce făceau ei şi ce rol aveau în viaţa poporului lor fuseseră în cei douăzeci şi trei de ani un

puternic stimul în propria-mi muncă, o sursă de inspiraţie şi un exemplu pe care mi-ar fi plăcut să-l imit. Mi-am dat seama că vorbeam cu exaltare şi am tăcut.

Fără a ne fi consultat, ne opriserăm lângă o grămadă de trunchiuri şi de crengi, ridicată în mijlocul poienii parcă pentru a aprinde un rug. Ne-am aşezat, sprijinindu-ne de lemne. Acum se vedea şi Kashiri, un corn crescând, de un galben portocaliu, înconjurat de un imens harem de licurici scânteietori. În afară de *jejenes*, erau foarte mulţi ţânţari *zancudos* pe care trebuia să-i îndepărtăm tot timpul de feţele noastre.

— Mda. Ce ciudat! Cine şi-ar fi putut închipui că n-o să uitaţi chestia asta şi, mai ales, că o să capete o semnificaţie deosebită în viaţa dumneavoastră, a spus în cele din urmă, ca să zică şi el ceva, Edwin Schneil. Părea perplex şi cam stânjenit: Eu nici măcar nu mai ţineam minte că data trecută atinsesem problema… vorbitorilor?, nu, a povestaşilor?, parcă aşa… Ciudat! Foarte ciudat!

— Nu mă miră deloc că Martín şi învăţătoarea din Nuevo Mundo n-au vrut să vă spună nimic despre ei, a intervenit, după câteva clipe, doamna Schneil. E un subiect pe care nici unui *machiguenga* nu-i place să-l abordeze. O problemă foarte personală, secretă. Nici cu noi, care îi cunoaştem de atâta timp, iar pe mulţi dintre ei i-am văzut chiar născându-se. E ceva ce nu înţeleg, pentru că ei povestesc totul, despre credinţele lor, despre riturile cu *ayahuasca,* despre vrăjitori. N-au niciun fel de reţinere. Dar în privinţa povestaşilor, da. Este singurul lucru pe care îl evită întotdeauna. Edwin şi cu mine ne-am întrebat deseori de ce acest tabu.

— Da, e ciudat, a recunoscut Edwin Schneil. E de neînţeles, pentru că ei sunt foarte comunicativi şi nu şovăie niciodată să răspundă la orice întrebare. Sunt cei mai buni informatori din lume, întrebaţi-l pe oricare antropolog care a fost pe aici. Poate că nu le place să

vorbească despre ei, nici să fie cunoscuţi, pentru că povestaşii sunt depozitarii secretelor de familie. Ei cunosc toate intimităţile indienilor *machiguengas*. Cum e zicala aia? Că rufele murdare se spală în familie, nu? Poate că tabuul legat de povestaşi răspunde unui asemenea sentiment.

În întuneric, doamna Schneil a izbucnit în râs.

— Bine, e o teorie care pe mine nu mă convinge, a spus. Pentru că *machiguengas* nu sunt deloc rezervaţi în privinţa intimităţilor. Dacă aţi şti de câte ori am rămas cu gura căscată şi cu obrajii în flăcări auzind ce spuneau…

— Dar, în orice caz, vă înşelaţi dacă vă închipuiţi că e vorba de un tabu religios, a afirmat Edwin Schneil. Pentru că nu este. Povestaşii nu sunt vrăjitori sau preoţi, ca *seripigari* sau *machikanari.* Sunt, pur şi simplu, povestaşi.

— Ştiu, i-am răspuns. Mi-aţi mai explicat şi prima oară. Şi tocmai asta mă emoţionează. Faptul că aceşti *machiguengas* îi consideră atât de însemnaţi pe nişte simpli depănători de poveşti, încât trebuie să păstreze secretul asupra lor.

Din când în când, câte o umbră trecea pe lângă noi, arunca în grabă câteva cuvinte pârâitoare, soţii Schneil dădeau un răspuns la fel de crepitant care probabil echivala cu un „noapte bună”, iar umbra se topea în beznă. Niciun zgomot nu venea dinspre colibe. Să se fi culcat deja toată aşezarea?

— Şi în toţi aceşti ani, n-aţi auzit niciodată vreun povestaş? i-am întrebat eu.

— Eu n-am avut norocul ăsta, a spus doamna Schneil. Mie nu mi-au dat până acum prilejul. Dar lui Edwin, da.

— Şi încă de două ori, a pufnit el. Cu toate că, într-un sfert de veac, nu e prea mult, nu? Sper că tot ce-o să vă spun n-o să vă dezamăgească, în orice caz, nu mi-ar face plăcere să repet experienţa.

Prima oară fusese o simplă întâmplare, trecuseră de

atunci cel puţin zece ani. Soţii Schneil erau de câteva luni într-o mică aşezare *machiguenga,* pe râul Tikompinía, iar într-o dimineaţă, lăsându-şi acolo soţia, Edwin s-a dus să facă o vizită unei alte familii a comunităţii, la câteva ceasuri de mers cu canoea, pe râu în sus. A călătorit însoţit de un puşti, care îl ajuta la vâsle. Când au ajuns, au constatat că, în loc de cinci sau şase *machiguengas,* câţi trăiau acolo, şi pe care Edwin Schneil îi cunoştea, erau cel puţin douăzeci, unii veniţi din cătune foarte îndepărtate. Stăteau pe vine, în semicerc, bătrâni şi copii, bărbaţi şi femei, în jurul unui bărbat care perora, aşezat şi cu picioarele încrucişate, cu faţa la ei. Era un povestaş. Nimeni n-a protestat când Edwin Schneil şi băiatul s-au aşezat să asculte. Iar povestaşul nu şi-a întrerupt monologul în timp ce ei se alăturau ascultătorilor.

— Era destul de bătrân şi vorbea atât de repede, că mi-a fost tare greu să-l urmăresc. Probabil că vorbea de o bună bucată de vreme. Nu părea deloc obosit. Iar spectacolul a mai durat câteva ceasuri. Din când în când îi întindeau un vas cu *masato* să-şi mai dreagă glasul cu o duşcă. Nu, până atunci nu-l mai văzuse niciodată pe povestaşul ăsta. Destul de bătrân, la prima vedere, cu toate că, ştiţi, aici, în junglă, se îmbătrâneşte mai repede. La *machiguengas,* bătrân poate însemna treizeci de ani. Era un bărbat scund, vânjos, foarte expresiv. Eu, dumneavoastră sau oricine ar vorbi atâtea ore în şir ar răguşi şi ar obosi. Dar el, nu! Vorbea, vorbea întruna, plin de energie. În fine, asta era treaba lui şi, neîndoielnic, o făcea foarte bine.

Despre ce vorbea? Păi îi e imposibil să-şi mai aducă aminte. Ce bramburească! Despre toate lucrurile care-i treceau prin minte. Despre ceea ce făcuse în ajun şi despre cele patru lumi ale universului *machiguenga,* despre călătoriile lui, despre buruienile magice, despre oamenii pe care îi cunoscuse şi despre zei, zeişori şi alte fiinţe fabuloase din panteonul tribului. Despre animalele pe care

le văzuse şi despre geografia celestă, un labirint de fluvii ale căror nume îi era imposibil să şi le mai aducă aminte. Lui Edwin Schneil îi era foarte greu să urmărească atent acel şuvoi de vorbe, în care se sărea de la recolta de manioc la armatele de demoni ai lui Kientibakori, duhul cel rău, iar de aici la naşterile, la căsătoriile şi la morţile din familii sau la nedreptăţile perioadei de sângerare a arborilor, cum numeau ei epoca febrei cauciucului. Foarte curând, Edwin Schneil a fost mai interesat nu de povestaş, ci de atenţia fascinantă, extatică, cu care indienii *machiguengas* îl ascultau, primindu-i glumele cu îndelungi hohote de râs sau întristându-se o dată cu el. Cu ochi lacomi, cu gurile căscate, cu capetele drepte, nu pierdeau nicio inflexiune, niciun cuvânt din ce le spunea.

Cum îl ascultau ei pe povestaş, aşa îl ascultam şi eu pe lingvist. Da, existau! Şi semănau cu cei din visurile mele…

— Trebuie să recunosc că nu mai ţin minte mare lucru din ce povestea, a spus Edwin Schneil. Vă pot da doar câteva exemple. Ce amestecătură! Da, îmi aduc aminte că a povestit ceremonia de iniţiere a unui tânăr şaman, cu *ayahuasca*, sub supravegherea unui *seripigari.* A povestit despre viziunile pe care le avusese. Ciudate, incoerente, ca unele poezii moderne. A mai vorbit despre proprietăţile unei păsărele, *chobíburiti;* dacă se mărunţesc bine oscioarele de la aripi şi se îngroapă în pământul de sub casă, este garantată armonia în familie.

— Am aplicat reţeta şi, la drept vorbind, n-a prea dat rezultatele scontate, a spus în glumă doamna Schneil. Tu ce părere ai, Edwin?

El a râs.

— Îi distrează, povestaşii sunt filmele lor, televiziunea lor, a adăugat domnul Schneil, acum serios, după o pauză. Cărţile lor, circul lor, toate distracţiile de care dispunem noi, oamenii civilizaţi. Pentru ei, distracţia este una singură pe lume. Asta sunt pentru ei povestaşii. Atât şi

nimic mai mult.

— Şi nimic mai puţin, l-am corectat eu cu blândeţe.

— Credeţi? a spus el, derutat. Bine, da! Dar, iertaţi-mă că insist, nu cred să fie ceva religios aici. De aceea atrage atenţia tot acest mister, secretul cu care îl înconjoară.

— Se înconjoară cu mister ceea ce este important, mi-a venit mie să mai spun.

— Nu e nici o îndoială în privinţa asta, a afirmat doamna Schneil. Pentru ei, povestaşii sunt foarte importanţi. Dar n-am descoperit de ce.

A mai trecut o umbră fugară, a hârâit ceva, iar soţii Schneil i-au răspuns hârâit. L-am întrebat pe Edwin dacă a stat atunci de vorbă cu povestaşul cel bătrân.

— De-abia am avut timp. La drept vorbind, când a terminat de vorbit, eram zdrobit de osteneală, mă dureau toate oasele. Aşa că am adormit pe loc. Vă daţi seama, patru sau cinci ore de stat jos, fără să mă mişc, după ce vâslisem contra curentului aproape toată ziua?! Şi ascultând tot felul de năzbâtii. Nu mai eram în stare de nimic. Am adormit, iar când m-am trezit, povestaşul plecase deja. Cum indienilor *machiguengas* nu le place să vorbească despre asta, n-am mai putut afla nimic despre el.

Era acolo. L-am văzut în bezna foşnitoare din Nueva Luz: pielea de culoare arămiu-verzuie, strânsă de ani în nenumărate riduri; pometii, nasul, fruntea împodobită cu linii şi cercuri, a căror funcţie era să-l ferească de ghearele şi de colţii fiarelor, de străşnicia naturii şi de magie, ca şi de dardele duşmanului; scund, cu picioare scurte şi noduroase, cu o mică pânză legată în jurul brâului şi, bineînţeles, cu un arc şi cu o traistă în mână, plină de săgeţi. Era acolo: mergând printre tufişuri şi trunchiuri, de-abia vizibil printre desişurile vegetale, mergând, mergând, după ce vorbise timp de zece ore, spre următorii săi ascultători, pentru a continua să vorbească. De câţi ani

făcea treaba asta? Cum începuse? Era o ocupaţie care se moştenea? Îl alegea cineva anume? Sau era obligat de ceilalţi?

Glasul doamnei Schneil a şters imaginea.

— Vorbeşte-i despre celălalt povestaş, a zis ea. Cel care a fost deosebit de agresiv. Albinosul. O să-l intereseze, sunt convinsă.

— Ei, nu ştiu dacă era chiar albinos, a râs Edwin Schneil în întuneric. Între noi, îi mai ziceam şi Gringo.

De data asta n-a mai fost din întâmplare. Edwin Schneil se afla într-o aşezare de pe râul Timpía, cu o familie de vechi cunoscuţi, când pe neaşteptate au sosit acolo câteva familii din împrejurimi, pradă unei excitaţii deosebite. Edwin a surprins câteva conciliabule; arătau înspre el şi se îndepărtau ca să discute neauziţi. A ghicit motivul alarmei lor. Le-a spus să nu fie neliniştiţi, va pleca imediat. Lucrurile s-au aranjat însă rapid, la insistenţa stăpânilor casei, şi i-au zis că poate să rămână. Dar când a sosit cel pe care îl aşteptau s-a iscat o nouă discuţie, dură, prelungită, deoarece povestaşul a cerut într-un mod urât, gesticulând, ca străinul să plece, în timp ce familia din partea locului se încăpăţâna ca el să rămână. Edwin Schneil a optat pentru a-şi lua rămas-bun de la gazde, spunând că nu doreşte să fie cauza unei dispute. Şi-a strâns lucrurile şi a plecat. Se îndrepta spre altă aşezare, prin pădure, când gazdele sale *machiguengas* l-au ajuns din urmă. Se putea întoarce, putea rămâne. Îl convinseseră pe povestaş.

— Adevărul este că nu erau convinşi nici unii, nici ceilalţi că e bine să rămân, iar cel mai puţin convins era povestaşul însuşi, a adăugat. Era vădit că nu-i făcea nicio plăcere prezenţa mea. M-a făcut să-i simt ostilitatea nearuncându-mi nicio privire. Acesta-i procedeul *machiguenga*: să-l faci pe cineva invizibil prin ura ta. Dar între noi şi acea familie de pe Timpía exista o legătură

foarte strânsă, o înrudire spirituală, ne tratam cu apelativele de „părinţi” şi „fii”.

— Este foarte puternică legea ospitalităţii la indienii *machiguengas*?

— Mai curând legea înrudirii, a spus doamna Schneil. Dacă nişte „rude” sunt găzduite de alte „rude”, sunt tratate regeşte. Nu se întâmplă prea des, din cauza distanţelor mari care îi despart. De aceea l-au întors din drum pe Edwin şi s-au împăcat cu gândul ca şi el să-l asculte pe povestaş. Nu voiau să jignească o „rudă”.

— Mai bine ar fi fost mai puţin ospitalieri şi m-ar fi lăsat să plec, a suspinat Edwin Schneil. Când îmi aduc aminte de acea noapte, încă mă dor oasele şi, mai ales, gura, de cât am căscat.

Povestaşul îşi începuse relatările la căderea serii şi a vorbit toată noaptea, fără întrerupere. Când a tăcut, cerul se luminase peste coroanele copacilor. Dimineaţa îşi intrase în drepturi. Edwin Schneil avea atâtea crampe la picioare, atâtea ace în trup, că au trebuit să-l ajute să se ridice, să facă doi-trei paşi, să înveţe din nou să meargă.

— În viaţa mea nu m-am simţit mai indispus, a murmurat el. Nu mai puteam de oboseală, de disconfort. Mă luptasem o noapte întreagă cu somnul, mă dureau toţi muşchii. Dacă m-aş fi ridicat, s-ar fi supărat foarte tare pe mine. Numai în primul ceas sau poate în primele două ore am putut urmări povestirile. După aceea, n-am făcut decât să mă lupt cu mine însumi ca să nu pic pe jos de somn. Şi, în ciuda strădaniilor mele, tot timpul mi se legăna capul dintr-o parte în alta, ca limba unui clopot.

A râs încetişor, cufundat în amintiri.

— Edwin încă mai are coşmaruri, amintindu-şi de acea noapte albă, când îşi stăpânea cu greu căscatul şi îşi tot masa picioarele, a spus doamna Schneil, hohotind.

— Şi povestaşul? am întrebat eu.

— Avea o pată mare pe faţă, un nev, a spus Edwin

Schneil. A făcut o pauză, căutând în memorie sau poate căutându-şi cuvintele. Şi un păr mai roşcat decât al meu. Un tip ciudat. Ceea ce indienii *machiguengas* numesc un *serigórompi.* Adică un excentric, cineva ieşit din comun. Din cauza părului de culoarea morcovului i-am zis Albinosul, iar între noi, Gringo.

Ţânţarii *jejenes* făceau ravagii în gleznele mele. Le simţeam acele şi parcă le vedeam cum îmi pătrund în piele, care avea să se umple de mici băşici îngrozitor de usturătoare – acesta era preţul pe care trebuia să-l plătesc de fiecare dată când veneam în junglă. Amazonia nu m-a scutit niciodată de acest supliciu.

— O pată mare? am bâiguit eu, cu mare greutate. Adică *uta,* ca băiatul pe care l-am văzut azi-dimineaţă în Nuevo Mundo?

— Nu, nu, un nev, o pată mare, de culoare închisă, m-a întrerupt Edwin Schneil, ridicând mâna. Se întindea pe toată partea dreaptă a feţei. O înfăţişare impresionantă, vă asigur. N-am mai văzut un om cu asemenea nev, niciodată, nici printre *machiguengas,* nici în altă parte. Nici pe el nu l-am mai văzut vreodată.

Simţeam acum înţepăturile ţânţarilor pe tot trupul, pe toate părţile descoperite: faţă, gât, braţe, mâini. Norii care o acoperiseră se risipiseră, iar acum Kashiri era acolo, incompletă şi lucitoare, privindu-ne. Un fior mi-a străbătut tot trupul, din cap până în picioare.

— Avea părul roşcat? am murmurat. Mi se uscaseră buzele, în schimb mâinile erau transpirate.

— Mai roşcat decât al meu, a răspuns el, râzând. Un adevărat *gringo*, pe cuvânt. La urma urmei, poate că era albinos. N-am putut să-l cercetez prea mult timp. V-am spus în ce stare am rămas după acea şedinţă de povestiri. Parcă eram paralizat. Iar când m-am trezit, el plecase deja, bineînţeles. Ca să nu trebuiască să mai stea de vorbă cu mine sau să nu-mi mai vadă chipul.

— Ce vârstă putea să aibă? am articulat eu, foarte obosit, de parcă eu aş fi fost cel care vorbise toată noaptea.

Edwin Schneil ridică din umeri.

— Cine ştie, a suspinat el. V-aţi dat probabil seama cât de greu este să le ghiceşti vârsta. Ei nu şi-o cunosc, nu ţin socoteala după sistemul nostru şi, în plus, toţi ating destul de repede această vârstă mijlocie. Vârsta *machiguenga,* am zice noi. Dar, în orice caz, era mai tânăr decât mine. Ca dumneavoastră, poate, sau ceva mai puţin decât dumneavoastră.

Am tuşit fără chef, de două sau de trei ori, ascunzându-mi tulburarea. Şi deodată, mi-a venit un chef nebun, nestăpânit de a fuma. Ca şi cum toţi porii trupului meu s-ar fi deschis deodată cerând să aspire o dată, de mii de ori fumul de ţigară. Trecuseră cinci ani de când fumasem ceea ce credeam că avea să fie ultima mea ţigară, eram sigur că scăpasem pentru totdeauna de tutun, de mai multă vreme mirosul de ţigară mă scotea pur şi simplu din sărite şi iată că aici, pe neaşteptate, în noaptea petrecută în Nueva Luz, din nu ştiu ce adâncuri misterioase se ivea, subjugându-mă, imperioasă, dorinţa de a fuma.

— Vorbea bine *machiguenga,* m-am auzit spunând, cu glas moale.

— Bine? a întrebat Edwin Schneil. Cum să spun? Vorbea, vorbea fără întrerupere, fără pauze, fără puncte. – Râse, exagerând. – Cum vorbesc povestaşii. Povestind toate lucrurile întâmplate şi care se vor întâmpla. Deci era ceea ce este.

— Da, am zis eu. Adică vorbea bine *machiguenga*? Nu putea fi…?

— Ce? a spus Edwin Schneil.

— Nimic, am zis eu. O prostie. Nimic, nimic.

Ca într-un vis, crezându-mă încă foarte atent la acele ţânţarilor şi la dorinţa de a fuma, trebuie să-l fi întrebat pe

Edwin Schneil cu o ciudată durere în mandibule şi în limbă, de parcă le-aş fi extenuat de cât le folosisem, când se întâmplase asta – „Oh, să fie vreo trei ani şi jumătate”, a răspuns el – şi dacă l-a mai auzit, dacă l-a mai văzut sau dacă mai avea veşti despre el şi să-l fi auzit răspunzând negativ la cele trei întrebări: ştiam doar, era un subiect despre care indienii *machiguengas* nu se arătau dispuşi să vorbească.

Când m-am despărţit de soţii Schneil – ei dormeau în casa lui Martín – şi m-am dus la coliba unde-mi era hamacul, l-am trezit pe Lucho Llosa, ca să-i cer o ţigară. „Dar de când te-ai apucat de fumat?” s-a mirat el, întinzându-mi una, cu nişte mâini moarte de somn.

N-am aprins-o. Am ţinut-o între degete, între buze, mimând gesturile unui fumător în cursul acelei lungi nopţi; în timp ce mă legănam uşor în hamac, auzeam respiraţia liniştită a lui Lucho, a lui Alejandro şi a piloţilor, ascultam târâitul pădurii şi simţeam cum trec clipele, una după alta, încet, solemn, neverosimil, impregnate de stupoare.

Ne-am întors la Yarinacocha foarte devreme. A trebuit să facem o aterizare neprevăzută la jumătatea drumului, din cauza timpului nefavorabil. În cătunul *campa* în care ne-am refugiat, pe malul râului Urubamba, era un misionar nord-american, care părea unul dintre personajele faulkneriene dominate de o singură idee, de o încăpăţânare intrepidă şi de un alarmant eroism. Trăia în acele pustietăţi de mai mulţi ani, împreună cu nevasta şi cu o droaie de copii mici; îl mai văd încă, în amintire, sub ploaia torenţială, dirijând cu mişcări energice ale braţelor nişte imnuri pe care el însuşi, dându-se drept exemplu, le intona cu o voce din gât, sub un adăpost pe care trombele de apă puteau să-l smulgă în orice clipă. Cei douăzeci de *campas* de-abia îşi mişcau buzele, lăsând impresia că nu scot niciun sunet, dar se uitau ţintă la el, cu aceeaşi atenţie şi încântare cu care, desigur, indienii

machiguengas îşi priveau povestaşii.

Când ne-am reluat zborul, soţii Schneil m-au întrebat dacă nu cumva mi-e rău. Le-am răspuns că mă simt minunat, numai că sunt cam obosit, pentru că dormisem doar câteva ceasuri. În Yarinacocha am stat doar minutele necesare pentru a sări într-un jeep care ne-a dus la Pucallpa, ca să prindem cursa aeriană Faucett pentru Lima. În avion, Lucho m-a întrebat: „Ce-i cu faţa asta? Ce-a mai ieşit rău acum?" Eram pe punctul de a-i dezvălui de ce devenisem mut şi buimac, dar când am deschis gura mi-am dat seama că nu eram în stare. Nu era o glumă; era ceva prea ireal şi literar ca să poată fi verosimil şi mult prea serios ca să pot glumi, de parcă ar fi fost vorba de o simplă întâmplare.

Acum ştiam care era motivul tabuului. Chiar îl ştiam? Da. Era oare posibil? Da, era. De aceea evitau să vorbească despre ei, de aceea îi ascundeau cu zel în ultimii douăzeci de ani de antropologi, de lingvişti, de misionarii americani; de aceea nu mai apăreau în scrierile etnologilor contemporani despre indienii *machiguengas.* Nu apărau instituţia, pe povestaşul abstract. Îl apărau pe el! Chiar la cererea lui, fireşte. Ca să nu trezească în niciun fel curiozitatea vreunui *viracocha* în legătură cu acest extraordinar altoi al tribului. Iar ei făceau după cum le ceruse el, de atâţia ani, adăpostindu-l într-un tabu care se extinsese la întreaga instituţie, la povestaşul în sine. Dacă aşa stăteau lucrurile însemna că-l respectau foarte mult. Dacă acesta era adevărul, atunci el devenise pentru ei unul de-al lor.

Am început să ne pregătim emisiunea chiar în acea zi, la miezul nopţii, în studiourile Canalului, după ce trecusem pe acasă ca să facem baie şi să ne schimbăm, iar eu făcusem un drum şi pe la o farmacie, pentru a-mi procura o pomadă şi nişte antialergice pentru pişcăturile de ţânţari *jejenes.* Ne-am hotărât ca emisiunea să aibă forma unui

jurnal de călătorie, în care alternau comentariile şi amintirile cu interviurile realizate în Yarinacocha şi în Alto Urubamba. Ca de obicei, în timp ce viziona materialul, Moshé ne bombănea că nu luasem cutare imagine în alt fel sau că o luasem în felul ăsta. Atunci mi-am adus aminte că şi el e evreu.

— În ce relaţii eşti cu poporul ales, aici, în Peru?

— Merge, mi-a răspuns el. De ce? Vrei să te tai împrejur?

— Mi-ai putea face un serviciu? S-ar putea afla ceva despre soarta unei familii din comunitate, care a plecat în Israel?

— Vrei să facem o ediţie a „Turnului Babei" despre kibbutzuri? a întrebat Lucho. Atunci, va trebui să facem una şi despre refugiaţii palestinieni. Ce, nu mai punem punct emisiunii săptămâna viitoare?

— Familia Zuratas. Tatăl, don Salomón, avea o prăvălioară pe strada Breña. Eu eram prieten cu fiul lui, Saúl. Se pare că au plecat în Israel la începutul anilor '60. Dacă ai putea să afli care e adresa lor de-acolo, mi-ai face un mare serviciu.

— Să văd ce pot face, mi-a răspuns Moshé. Bănuiesc că la comunitate trebuie să fie vreun registru cu treburile astea.

Emisiunea despre Institutul de Lingvistică şi despre indienii *machiguengas* a ieşit mai lungă decât prevăzusem. Când am predat materialul la regie, am fost preveniţi că pentru duminica următoare exista un spaţiu vândut, la ore care nu se mai pot modifica, aşa că dacă nu reduceam noi înşine emisiunea exact la o oră, o va face operatorul, în momentul difuzării, la întâmplare. A trebuit să-l scurtăm în grabă şi cu amărăciune, deoarece timpul ne învinsese, începusem deja să pregătim şi ultima ediţie a „Turnului Babei", cea din duminica următoare. Stabilisem ca aceasta să fie o antologie a celor douăzeci şi patru de emisiuni

anterioare. Dar, ca întotdeauna, a trebuit să ne schimbăm planurile. Încă de la debutul emisiunii, eu încercasem să o conving pe Doris Gibson să ne acorde un interviu şi să ne ajute să facem o trecere în revistă a vieţii ei de fondatoare şi directoare de reviste, femeie de acţiune, luptătoare împotriva dictaturilor şi victimă a acestora – cu un celebru prilej, îi luase la palme pe poliţiştii care veniseră să confişte exemplarele din revista *Caretas* – şi, mai ales, de femeie care, într-o societate pe atunci mult prea masculină şi mai plină de prejudecăţi decât acum, fusese capabilă să-şi croiască drum şi să aibă succes în domenii considerate un monopol al bărbaţilor. Totodată, Doris fusese una dintre femeile cele mai frumoase din Lima, curtată de milionari şi muză a pictorilor şi a poeţilor celebri. Impetuoasa Doris, care este totuşi foarte timidă, îmi refuzase invitaţia, pentru că, spunea ea, camera de luat vederi o intimida. Dar în ultima săptămână îşi schimbase părerea şi mi-a transmis că primeşte să apară în program.

Am intervievat-o deci, iar acest interviu, împreună cu antologia, a pus capăt „Turnului Babei”. Fidelă destinului său, ultima emisiune, pe care eu, Moshé, Lucho şi Alejandro am văzut-o la mine acasă, în jurul unei mese pe care erau mâncăruri chinezeşti şi pahare cu bere rece, a fost victima unui accident tehnic. Datorită unuia dintre misterioasele motive – sabotajul celest – care erau pâinea de fiecare zi la Canalul TV, în momentul transmiterii emisiunii a început să se audă pe neaşteptate o muzică de jazz, care a însoţit, ca un fundal sonor, toate anecdotele pe care le povestea Doris despre dictatura generalului Odría, despre descinderile poliţiei la *Caretas* sau despre pictura lui Sérvulo Gutiérrez.

Când s-a terminat programul şi ciocneam pentru moartea acestei emisiuni şi nedeshumarea ei, a sunat telefonul. Era Doris, care mă întreba dacă n-ar fi fost nuri potrivit ca, în loc de ritmuri de jazz cam insolite, să-i

însufleţim interviul cu *varavíes* din Arequipa (ea este, printre altele, şi o înfocată arequipeancă). Când Lucho, Moshé şi Alejandro au încetat să mai râdă de explicaţiile pe care eu le inventasem pentru a justifica prezenţa jazzului în emisiune, Moshé mi-a spus:

— Apropo, era să uit. Am făcut ce m-ai rugat.

Trecuse mai bine de o săptămână, iar eu nu-i mai reamintisem pentru că bănuiam răspunsul şi mă cam speria posibilitatea unei confirmări.

— Se pare că n-au plecat în Israel, mi-a spus el. De unde ai scos povestea asta cu plecatul?

— Te referi la Zuratas? l-am întrebat eu, ştiind foarte bine despre ce vorbeşte.

— Cel puţin don Salomón Zuratas n-a plecat. A murit aici. A fost înmormântat în cimitirul evreiesc din Lima, ăla de pe bulevardul Colonial. – Moshé a scos o hârtiuţă din buzunar şi a început să citească. – Pe 23 octombrie 1960. În această zi l-au îngropat, ca să fiu mai exact. Bunicul meu îl cunoştea şi a fost la înmormântarea lui. Cât despre fiul lui, prietenul tău, poate el s-o fi dus în Israel, dar n-am putut afla nimic. Niciunul dintre cei pe care i-am întrebat nu ştie nimic.

Dar eu da, m-am gândit. Eu ştiu totul.

— Avea o pată mare pe faţă? a întrebat Moshé. Bunicul meu ţine minte şi detaliul ăsta. I se zicea fantoma operei?

— Da, una enormă. Noi îi ziceam Mascarita.

VII

Se întâmplă lucruri bune şi se întâmplă lucruri rele. Rău e că se pierde înţelepciunea. Înainte, erau o mulţime de *seripigari,* şi dacă nu ştia ce să mănânce, cum să tămăduiască boala, dacă nu cunoştea pietrele care îl apără de Kientibakori şi de dracii lui, omul care umblă se ducea să-i întrebe. Întotdeauna era câte un *seripigari* prin apropiere. Fumând, bând fierturi, cugetând sau stând de vorbă cu *saankarite* în lumile de deasupra, el căuta răspunsul. Acuma sunt puţini, iar unii n-ar mai trebui să se numească *seripigari*, pentru că mai ştiu ei oare să dea sfaturi? Înţelepciunea lor s-a uscat, ca o rădăcină viermănoasă, poate. Asta duce la o mare zăpăceală. Aşa spun, pe unde merg eu, toţi oamenii care umblă. Oare nu ne mişcăm îndeajuns? se întreabă. Om fi devenit, poate, leneşi! Sau poate că nu ne facem datoria cum trebuie.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Cel mai înţelept *seripigari* pe care l-am cunoscut s-a dus. Poate că s-o fi întors; poate că nu. Trăia dincolo de Gran Pongo, pe râul Kompiroshiato. Se numea Tasurinchi. Nu avea secrete pentru el lumea asta, nici celelalte. Ştia să deosebească viermii care se mănâncă după culoarea inelelor lor şi după felul în care se târau. Se uita la ei aşa, închizând puţin ochii, cu o privire pătrunzătoare. Se uita la ei o vreme. Şi pe loc îşi dădea seama. Tot ce ştim despre viermi, de la el am învăţat. Ăla care creşte pe tulpina de trestie e bun, *chakokieni* îi zice, iar ăla care trăieşte pe *lupuna* nu-i bun. Bun e şi ăla de pe trunchiurile putrezite, *shigopi,* şi ăla de pe rămurelele de manioc. Foarte rău e ăla care se cuibăreşte în carapacea broaştei ţestoase. Cel mai bun şi cel mai gustos e ăla din boştina de manioc şi de porumb măcinat când se face *masato.* Viermele ăsta, *kororo,* îndulceşte gura, curăţă stomacul, îţi ţine de foame şi pe urmă dormi ca un prunc. În schimb, viermele

stârvului de caiman care zace pe malul mlaştinii dă răni pe trup şi năluciri rele.

Tasurinchi, ăla de pe râul Kompiroshiato, făcea viaţa oamenilor mai bună. Avea tot felul de reţete, pentru orice. M-a învăţat şi pe mine multe… Acuma mi-aduc aminte de asta. Cine moare muşcat de viperă trebuie ars imediat; dacă nu, din leşul lui se nasc reptile, iar pădurea din jur colcăie de animale veninoase. Şi-mi mai aduc aminte şi de asta. Că nu-i de ajuns să arzi casa unuia care pleacă, trebuie s-o faci stând cu spatele. Dacă priveşti flăcările n-ai noroc. Ţi se făcea părul măciucă vorbind cu seri*pigari* ăsta. Te speriai de câte nu ştiai. Poate că din neştiinţă vin şi primejdiile. „Cum de-ai învăţat atâtea lucruri?" îl întrebam eu şi-i ziceam: „Parc-ai fi trăit înainte să începem să umblăm şi ai fi văzut şi ai fi trecut prin toate."

„Important este să nu-ţi pierzi răbdarea şi să laşi să se întâmple ce trebuie să se întâmple, îmi răspundea el. Dacă omul trăieşte tihnit, păstrându-şi răbdarea, are timp să cugete şi să-şi aducă aminte", mai spunea. Poate că aşa omul îşi va găsi menirea. Poate că aşa va trăi în mulţumire. Nu va mai uita ce a învăţat. Dacă-şi pierde răbdarea, luând-o înaintea timpului, lumea se tulburã, se zice. Iar sufletul cade în noroi. Asta-i dezordinea. E cel mai rău lucru, se pare. Cel mai rău din lume şi din sufletul omului care umblă. Atunci, el nu mai ştie ce să facă, nici unde să se ducă. Nu ştie nici să se apere: ce mă fac? Ce trebuie să fac? zic ei. Atunci, dracii şi drăcuşorii se bagă în viaţa lui şi se joacă cu ea. Aşa cum fac copiii broaştele să sară, tot aşa se joacă şi ei. Greşelile se fac întotdeauna din cauza dezordinii, se pare.

„Tasurinchi, ce trebuie să facem ca să nu ne pierdem seninătatea?" „Să mâncaţi doar ce se cuvine şi să respectaţi interdicţiile, povestaşule!" Dacă nu, oricui i se poate întâmpla ce i s-a întâmplat odată lui Tasurinchi.

Ce i s-a întâmplat?

Iată ce i s-a întâmplat. Asta era înainte.

Era un mare vânător. Ştia mărimea cursei pentru un *sajino* şi cum să facă nodul de la sfoară pentru a prinde un *paujil.* Ştia cum să ascundă colivia pentru a atrage înăuntru un *ronsoco.* Dar ştia mai ales să mânuiască arcul. Săgeţile lui nimereau întotdeauna ţinta de prima dată.

Într-o zi, când s-a dus la vânătoare, după ce ţinuse post şi se pictase pe faţă cum se cuvine, a simţit că se mişcă frunzişul în apropiere de el. A bănuit o formă şi s-a oprit: un animal mare, şi-a zis. Se apropia încet, neatent. Fără să afle ce este, a ţintit repede cu săgeata. A dat fuga să vadă. Era acolo, mort. Ce căzuse? Un cerb. S-a îngrozit, bineînţeles. Avea să i se întâmple o mare nenorocire. Ce i se întâmplă celui care omoară un animal interzis? Nu era niciun *seripigari* prin apropiere ca să-l întrebe. I se va umple trupul de băşici? Va fi chinuit de dureri cumplite? *Kamagarini-ii* or să-i smulgă un suflet la noapte şi-or să-l ducă în vârful vreunui copac, ca să-l ciugulească vulturii? Au trecut mai multe răsărituri de lună, fără să i se întâmple ceva. Atunci, Tasurinchi s-o fi umflat în pene. „Asta-i o păcăleală, că n-avem voie să omorâm cerbi”, l-au auzit rudele lui spunând, „scorneli de-ale fricoşilor, asta-i!” „Cum de te încumeţi să vorbeşti aşa!”, îl dojeneau ei, privind speriaţi în toate părţile, în sus şi-n jos. „Eu am omorât unul şi mă simt liniştit şi fericit”, le răspundea el.

Şi tot spunând vorbele astea, Tasurinchi a trecut la fapte şi a făcut ce zicea. A început să vâneze cerbi. Mergea pe urme până la *collpa*, unde se duceau să lângă pământul sărat. Se ţinea după ei până la râu, unde se strângeau să bea apă. Căuta peşterile unde se adăposteau femelele ca să fete. Se oprea într-o ascunzătoare şi când vedea cerbul, îl săgeta. Animalele agonizau privindu-l cu ochii lor mari. Îndurerate şi întrebându-l parcă: „Ce mi-ai făcut?” Iar el ridica vânatul pe umăr. Mulţumit, poate. Fără să-i pese că se murdăreşte cu sânge de la ceea ce a vânat. Ca să vezi,

de nimic nu-i mai păsa! Nu se mai temea de nimic. Îl ducea acasă şi-i striga nevesti-sii: „Găteşte-l! Cum găteşti şi carnea de *sachavaca”,* aşa-i zicea. Ea îi da ascultare tremurând toată de frică. Uneori, încerca să-l prevină: „Mâncarea asta o să ne aducă numai nenorociri”, se tânguia. „Şi mie, şi ţie, la toţi, poate, Tasurinchi, este ca şi când ţi-ai mânca fiii şi mamele, zău. Ce, noi suntem *chonchoites*? Când a mai mâncat un *machiguenga* carne de om?” Iar el îşi bătea joc de ea. Înecându-se cu bucăţile de carne, mestecând, îi zicea: „Dacă cerbii sunt oameni transformaţi în animale, ăia din neamul *chonchoites* au dreptate. Asta-i o hrană gustoasă. Uite ce ospăţ, uită-te cât mă bucur de mâncarea asta.” Şi trăgea la băşini. Iar în pădure, Kientibakori bea *masato,* ţopăia a sărbătoare. Băşinile lui păreau tunete; râgâitul lui semăna cu răgetul jaguarului.

Şi, într-adevăr, în ciuda cerbilor pe care-i dobora cu săgeata şi-i mânca, lui Tasurinchi nu i se întâmpla nimic. Unele familii fuseseră cuprinse de nelinişte; altele, urmându-i exemplul, au început să mănânce carne interzisă. Atunci, lumea a fost numai dezordine.

Într-o zi, Tasurinchi a dat de o urmă în pădure. Era foarte fericit. Urma era mare şi uşor de urmărit, iar experienţa îi spunea că e vorba de o turmă de cerbi. S-a ţinut după ea mai multe răsărituri de lună, amăgindu-se şi pierzându-şi firea. „Oare câţi o să dobor? visa. Poate că tot atâţia câte săgeţi am la mine. O să-i târăsc rând pe rând până acasă, o să-i fac bucăţi, o să le dau cu sare şi o să avem mâncare pentru multă vreme.”

Urmele duceau la o mlaştină cu apa foarte murdară; într-o parte, era o cădere de apă, pe jumătate ascunsă de frunzele şi de crengile copacilor. Vegetaţia înăbuşea zgomotul apei, iar locul nu părea a fi din lumea asta, ci din Inkite. Prea liniştit, poate. Aici venea turma să se adape. Aici se strângeau cerbii să rumege ceea ce mâncaseră

peste zi. Aici dormeau, înghesuindu-se unii într-alţii, ca să se încălzească. Aţâţat de descoperirea lui, Tasurinchi s-a apucat să cerceteze împrejurimile. Ăla, ăla e cel mai bun copac! De acolo vedea bine, de acolo îşi va slobozi săgeţile. S-a căţărat în pom şi şi-a făcut o ascunzătoare din crengi şi frunze. Şi s-a pus pe aşteptat, cuminte, cuminţel, de parcă toate sufletele i se scurseseră afară, iar trupul îi rămăsese numai piele, gol pe dinăuntru.

Dar n-a aşteptat prea mult. Curând, auzul lui fin, de mare vânător, a prins în depărtare tropăitul cerbului în pădure: trop, trop, trop. L-a văzut apărând imediat: un cerb înalt, mândru, cu privirea de om trist care a plecat. Lui Tasurinchi i-au sticlit ochii. Îi curgeau balele, poate, „ce fraged, ce gustos!” se gândea. A ochit şi a tras. Dar săgeata a trecut şuierând pe lângă cerb, ferindu-se parcă să-l atingă, şi s-a pierdut undeva în adâncul pădurii. De câte ori poate muri un om? De mai multe ori, se pare. Cerbul ăla n-a murit. Nici nu s-a speriat. Ce se întâmpla? În loc să fugă, a început să bea apă. Întinzându-şi gâtul de pe malul bălţii, băgându-şi şi scoţându-şi botul din apă, plescăind, bea, pşşş! şşş! Bea, pşşş, şşş, mulţumit. Ca şi cum n-ar fi simţit pericolul. Liniştit. O fi oare surd? O fi un cerb fără miros? Tasurinchi îşi pregătise a doua săgeată. Trop, trop. Atunci a descoperit că mai venea un cerb, croindu-şi drum printre crengi, mişcând frunzele. S-a oprit lângă celălalt şi a început să bea şi el. Păreau amândoi mulţumiţi că beau apă. Pşşş, şşş, şşş. Tasurinchi întinse arcul. Dar nici de data asta n-a nimerit. Ce se petrece? Cei doi cerbi continuau să bea, fără să se sperie, fără să fugă. Ce-i cu tine, Tasurinchi? Îţi tremură mâna? Ţi-ai pierdut vederea? Nu mai ştii să socoteşti distanţa? Ce să facă? Şovăia, neîncrezător. Pentru el, lumea se cufundase în beznă. Şi a continuat să dea drumul la săgeţi. A tras toate săgeţile. Trop, trop, trop. Cerbii veneau întruna. Mulţi, tot mai mulţi, foarte mulţi. În urechile lui Tasurinchi,

darabana copitelor lor răsuna necontenit. Trop, trop. Nu păreau să vină din lumea asta, ci din cea de jos sau din cea de sus. Trop, trop. De-abia atunci a înţeles, poate. De-abia atunci. Ei au căzut în cursă sau tu, Tasurinchi?

Cerbii erau acolo, liniştiţi, deloc furioşi. Beau, rumegau, se odihneau, se împreunau. Îşi întindeau gâtul unul peste altul, se luau în coame. De parcă nimic nu se întâmplase, nici nu avea să se întâmple. Dar Tasurinchi ştia că ei ştiu că el se află acolo. Oare aşa îşi vor răzbuna morţii? Făcându-l să sufere aşteptând? Nu, acesta era doar începutul. Ce trebuia să se petreacă nu se va petrece atâta timp cât soarele va fi în Inkite, d după aceea, când va apărea Kashiri. Astrul ofensat, pătat. A venit şi noaptea. Cerul s-a umplut de stele. Kashiri îşi trimitea lumina-i plăpândă. Tasurinchi vedea sclipind în ochii cerbilor regretul că nu mai sunt oameni, tristeţea că nu mai umblă. Deodată, ascultând parcă de un ordin, animalele s-au pus în mişcare. Toţi, în acelaşi timp, se pare. Şi se îndreptau spre copacul unde era Tasurinchi. Erau deja acolo, la poalele copacului. Şi erau foarte mulţi. O pădure de cerbi. Unul în spatele altuia, în mod organizat, fără să se bulucească, fără grabă, au început să împungă copacul. Mai întâi, ca în joacă, apoi tot mai tare. Foarte puternic. El era trist. „O să cad”, îşi zicea. N-ar fi crezut niciodată că, înainte de a pleca, o să fie ca o maimuţă *shimbillo,* agăţat de crengi, străduindu-se să se ţină ca să nu se prăbuşească în puzderia de cerbi. Totuşi a rezistat toată noaptea. S-a ţinut transpirând şi gemând, până i-au obosit braţele şi picioarele. În zori, s-a lăsat uşurel în jos, istovit. „Trebuie să mă împac cu soarta”, şi-a zis.

Acum e şi el cerb, ca toţi ceilalţi. O fi bântuind pe acolo, boc, boc, în sus şi-n jos, prin pădure. Fugind de tigru, temându-se de şarpe. Trop, trop. Ferindu-se de puma şi de săgeţile vânătorilor care, din neştiinţă sau din răutate, îşi omoară şi îşi mănâncă fraţii.

Când întâlnesc un cerb, îmi aduc aminte de povestea pe care am auzit-o de la *seripigari* de pe râul Kompiroshiato. Şi dacă ăsta e Tasurinchi, vânătorul? Cine poate şti. Cel puţin eu n-aş putea spune dacă un cerb a fost mai înainte om care umblă sau nu. Mă îndepărtez uitându-mă la el. Poate că mă recunoaşte totuşi; poate că, văzându-mă, se gândeşte: „Şi eu am fost ca el.” Cine ştie!

Într-o căpială rea, un *machikanari* de pe râul curcubeului, Yoguieto, s-a prefăcut în tigru. Cum şi-a dat seama de asta? Din nevoia bruscă pe care a simţit-o, de a omorî cerbi şi de a-i mânca. „Mă orbise furia”, spunea. Şi, începând a rage de foame, a rupt-o la fugă prin pădure, luându-le urma. Până a dat de unul, pe care l-a omorât. Când a redevenit *machikanari,* avea resturi de carne printre dinţi, iar unghiile îi sângerau din cauza loviturilor pe care le dăduse cu ghearele. „Kientibakori trebuie să fie mulţumit, probabil”, zicea. O fi fost, poate.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Ca şi cerbul, fiecare animal din pădure şi-o fi având povestea lui. Şi cel mic, şi cel mijlociu, şi cel mare. Şi cel care zboară, ca pasărea colibri. Şi cel care înoată, ca *boquichico*. Şi cel care umblă mereu în turme, ca *huangana.* Toţi au fost înainte altceva decât sunt acum. Tuturor li s-o fi întâmplat ceva care poate fi povestit. V-ar plăcea să le ştiţi povestea? Şi mie. Multe dintre cele pe care le ştiu le-am auzit de la *seripigari*-ul de pe Kompiroshiato. Dacă ar fi fost după mine, m-aş mai afla încă acolo, ascultându-l, aşa cum faceţi voi acum, aici. Dar el, într-o bună zi, m-a dat afară: „Dar cât o să mai stai pe aici, Tasurinchi!” mi-a zis, dojenindu-mă. „Trebuie să pleci. Tu eşti povestaş, eu *seripigari,* iar acum, tot punându-mi întrebări, tot punându-mă să vorbesc, m-ai schimbat în ceea ce eşti tu. Ţi-ar plăcea să te faci *seripigari*? Ar trebui mai degrabă să te mai naşti o dată. Să treci prin toate încercările. Să te purifici. Să ai căpieli, bune şi rele, să

suferi mult. E greu să ajungi la înţelepciune. Eşti bătrân de-acum, nu cred să mai izbuteşti. Şi, în plus, cine ştie dacă asta ţi-o fi ţie soarta. Du-te, apucă-te de umblat. Şi vorbeşte, povesteşte. Nu răsturna ordinea lumii, povestaşule."

Adevărul este că l-am cam năucit cu întrebările. Ştia totul, iar asta-mi sporea curiozitatea. „De ce oamenii care umblă îşi pictează trupul cu *achiote*?" l-am întrebat eu odată. „Din cauza *moritoni*-ului", mi-a răspuns el. „Adică din cauza păsărelei ăleia?" „Da, chiar din pricina ei."

Şi atunci m-a îndemnat să cuget. Oare de ce crezi că cei din neamul *machiguenga* se feresc să omoare *moritoni*-ul? De ce, când dau de el prin iarbă, se feresc să nu-l calce? De ce, când apare într-un pom şi-i zăreşti lăbuţele albe, guşa neagră, te simţi recunoscător? Datorită plantei *achiote* şi păsărelei *moritoni* umblăm noi, Tasurinchi. Fără ele, oamenii care umblă ar fi dispărut. Ar fi fiert, ar fi ars, plini de băşici, spărgându-se o dată cu ele, poate.

Asta a fost înainte.

Pe atunci, *moritoni* era un copil care umblă. Una dintre mamele lui o fi Inaenka. Da, boala care rupe carnea era pe atunci femeie. Boala care roade faţa, lăsând-o plină de găuri. Inaenka. Ea era boala aia şi tot ea era şi mama lui *moritoni.* Părea o femeie ca toate celelalte, dar şchiopăta. Oare toţi dracii şchioapătă? Se pare că da. Se zice că şi Kientibakori. Şchiopăta tul o scotea din sărite pe Inaenka; purta o *cushma* lungă, lungă, şi niciodată nu i se vedeau picioarele. Nu era uşor s-o recunoşti, să-ţi dai seama că nu e femeie, ci ceea ce este.

Tasurinchi pescuia pe malul râului. Pe neaşteptate, în plasa lui s-a prins un *súngaro* enorm. El a fost tare bucuros. O să poată scoate, probabil, o copaie de grăsime. Pe când se gândea aşa, a zărit despicând apele, în faţa lui, o canoe. A văzut o femeie care vâslea şi mai mulţi copii. Un *seripigari,* care aspira tutun stând în coliba lui Tasurinchi,

a mirosit imediat pericolul. „N-o chema!” l-a prevenit el pe Tasurinchi. „Nu vezi că-i Inaenka?” Dar Tasurinchi, nerăbdător, îşi şi slobozise şuieratul, o şi salutase. *Las tanganas* care împingeau canoea s-au ridicat. Tasurinchi a văzut ambarcaţia apropiindu-se de mal. Femeia a sărit pe plajă, mulţumită.

„Ce *súngaro* frumos ai prins, Tasurinchi!” i-a zis ea, apropiindu-se. Mergea încetişor, iar el n-a băgat de seamă că şchioapătă. „Hai, du-l în casă, ţi-l gătesc eu. Pentru tine, zău!”

Fălos, Tasurinchi i-a dat ascultare. Şi-a aruncat peştele pe umăr şi s-a îndreptat spre colibă, nebănuind că-şi găsise soarta. Ştiind ce avea să se întâmple, *seripigari* îl privea cu tristeţe. Când mai erau doar câţiva paşi până să ajungă la colibă, peştele *súngaro* i-a alunecat de pe umăr, tras de un *kamagarini* nevăzut. Tasurinchi a văzut că, o dată ajuns pe jos, animalul începuse să-şi piardă pielea, de parcă ar fi fost stropit cu apă clocotită. Era atât de uluit, încât nu izbutea nici să-l strige pe *seripigari,* nici să se mişte. Asta era spaima. Îi clănţăneau dinţii, poate. Era paralizat, nu-şi putea da seama că începuse să i se întâmple şi lui ce se întâmplase cu peştele *súngaro.* De-abia când simţi un clocot şi îi mirosi a carne friptă îşi privi trupul: şi el se cojea. Prin unele locuri, îşi putea vedea măruntaiele sângerând. S-a prăbuşit pe jos, strigând îngrozit. Tasurinchi se zbătea şi plângea. Atunci, Inaenka s-a apropiat de el şi l-a privit cu adevăratul ei chip, o băşică de apă clocotitoare. L-a stropit bine, de sus până jos, bucurându-se când vedea cum Tasurinchi, ca şi peştele *súngaro,* se cojea de piele, fierbea şi murea de stricăciune.

Inaenka s-a pus pe ţopăit, încântată. „Sunt stăpâna bolii care ucide cu iuţeală”, striga, provocându-i pe oameni. Striga tare, ca toată pădurea să afle. „I-am omorât, iar acum, fripţi şi dreşi cu *achiote,* o să mă apuc să-i mănânc”, zicea. Kientibakori şi dracii lui ţopăiau şi ei, veseli,

împingându-se şi muşcându-se prin adâncurile pădurii. „Ehei, ehaa! Ea este Inaenka!” Aşa cântau.

De-abia atunci şi-a dat seama femeia cu chip de băşică în clocot că mai era acolo şi *seripigari.* Se uita senin la ceea ce se întâmplă, fără mânie, fără teamă, trăgând tutun pe nas. Strănuta liniştit, ca şi cum ea nu s-ar fi găsit acolo, nici nu s-ar fi întâmplat ceva. Inaenka s-a hotărât să-l omoare. S-a apropiat de el şi se pregătea să-l stropească cu picături de apă clocotită, când *seripigari,* imperturbabil, i-a arătat două pietre albe care se legănau agăţate de gâtul lui.

„Nu-mi poţi face nimic atâta timp cât o să am pietrele astea, i-a amintit el. Ele mă apără de tine şi de toate relele din lume. Ce, nu ştiai?”

„E adevărat”, i-a răspuns Inaenka. „O să aştept aici, lângă tine, până ai să adormi. Atunci, o să-ţi smulg pietrele, le arunc în apele râului şi-o să te stropesc în voie. Nimic nu te mai scapă. O să te decojeşti şi tu ca peştele *súngaro* şi-o să-ţi crape pielea din cauza băşicilor, ca lui Tasurinchi.”

Aşa avea să se întâmple, poate. Cu cât se lupta mai tare cu somnul, cu atât îi scădea rezistenţa. Noaptea, zăpăcit de lumina mincinoasă a lui Kashiri, cel pătat, l-a furat somnul. Inaenka s-a apropiat şchiopătând. Cu multă îndemânare, i-a luat cele două pietre şi le-a aruncat în râu. Atunci a putut să-l împroaşte cu apă din chipul ei sub formă de băşică şi s-a veselit văzând cum *seripigari* fierbea, se umplea de nenumărate băşici, iar pielea începea să i se cojească, să-i crape.

„Ce-o să mă mai ospătez, pe cinste!” striga, ţopăind şi învârtindu-se. Din canoea trasă la mal, fiii ei văzuseră toate nenorocirile pricinuite de Inaenka. Or fi fost îngrijoraţi. Şi trişti, poate.

În apropiere era o plantă de *achiote.* Unul dintre fiii femeii-boală a observat că planta îşi întindea crengile şi îşi

mişca frunzele în direcţia lui. Voia oare să-i spună ceva? Copilul s-a apropiat şi s-a adăpostit sub răsuflarea caldă a fructelor ei. „Eu sunt Potsotiki”, a auzit-o spunându-i cu un glas tremurător. „Inaenka, mama ta, va stârpi neamul oamenilor care umblă, dacă nu facem ceva.” „Ce putem face? s-a întristat copilul. Ea are puterea asta, ea este boala care omoară repede.” „Putem, dacă vrei să mă ajuţi să-i salvăm pe oamenii care umblă. Dacă ei dispar, soarele o să cadă. Şi n-o să mai încălzească niciodată lumea asta. Sau preferi ca totul să fie beznă şi ca demonii lui Kientibakori să devină atotstăpânitori?” „Te voi ajuta, a spus copilul. Ce trebuie să fac?”

„Mănâncă-mă! l-a învăţat planta de *achiote.* O să ţi se schimbe chipul, iar mamă-ta nu te va mai recunoaşte. Te vei apropia de ea şi-i vei spune: «Ştiu un loc unde cei imperfecţi devin perfecţi; monştrii devin oameni. Acolo, picioarele tale vor deveni ca ale celorlalte femei.» Iar tu o vei duce atunci în acel loc.” Mişcându-şi frunzele şi crengile cu înţelepciune, făcându-şi fructele să danseze vesel, Potsotiki i-a explicat copilului ce direcţie trebuie să urmeze.

Ocupată să facă bucăţi şi bucăţele ce mai rămăsese din oamenii pe care îi omorâse, văzând ivindu-li-se măruntaiele, inima, Inaenka nu-şi dădea seama ce se punea la cale. După ce a tăiat bucăţile, le-a fript şi le-a dat cu *achiote*, care-i plăcea nespus. În acea clipă, copilul îl mâncase însă pe Potsotiki. Devenise un copil roşu, roşu ca argila, roşu cum e culoarea de *achiote.* S-a apropiat de mamă-sa, iar ea nu l-a recunoscut. „Cine eşti? l-a întrebat ea. Cum de te apropii fără să tremuri? Nu ştii cine sunt eu?”

„Fireşte că ştiu, i-a răspuns copilul-*achiote.* Am venit să te caut, pentru că ştiu un loc unde poţi fi fericită. E de ajuns să calci pe acel pământ şi să te scalzi în râurile lui, că îndată tot ceea ce e strâmb se îndreaptă. Atunci, îţi

cresc la loc toate membrele pe care le-ai pierdut. Te duc eu până acolo. O să scapi de şchiopătătură. Vei fi fericită, Inaenka. Hai, vino după mine."

Vorbea cu atâta siguranţă, încât Inaenka, uluită de copilul ăsta de o culoare neobişnuită, care nu se temea de ea şi care-i promitea ce dorea ea cel mai mult – nişte picioare normale –, s-a luat după el.

Au făcut o călătorie interminabilă. Au traversat păduri, râuri, mlaştini, trecători. Au urcat şi-au coborât munţi, şi iar au intrat în păduri. A plouat peste ei de nenumărate ori. Fulgerul a scânteiat pe deasupra capetelor lor, furtuna s-a năpustit asupra lor, asurzindu-i. După ce au trecut de o mlaştină fumegândă, cu fluturi care şuierau, au ajuns. Acolo era Oskiaje. Aici se întâlneau toate râurile de pe lumea asta şi din celelalte lumi; Meshiareni coboară până aici din cerul cu stele, pe aici trece şi Kamabiría, ale cărui ape târăsc sufletele morţilor spre lumile din adâncuri. Erau aici monştri de toate formele şi mărimile, chemând-o cu trompele şi cu ghearele lor pe Inaenka. „Vino, vino, tu eşti una dintre noi", mârâiau ei.

„De ce m-ai adus aici? a murmurat Inaenka, îngrijorată, furioasă, mirosind în cele din urmă înşelăciunea. Am călcat pe pământul ăsta, iar picioarele mele sunt tot strâmbe."

„Team adus aici la sfatul lui Potsotiki, planta de *achiote,* i-a mărturisit fiul. Ca să nu mai distrugi poporul care umblă, de-asta! Soarele n-o să mai cadă din pricina ta."

„Bine, a zis Inaenka, împăcată cu soarta ei. I-oi fi salvat pe ei, poate. Dar pe tine am să te urmăresc zi şi noapte. Zi şi noapte, până te stropesc cu apa mea de foc. O să te acoperi cu bășici. O să mă uit cum te despieliţezi, zbătându-te. Şi o să hohotesc văzându-te cum suferi. N-o să poţi scăpa de mine."

Dar el a scăpat totuşi. Da, ca să scape de Inaenka, el a trebuit să renunţe la înfăţişarea de om. A plecat şi, rătăcind în căutarea unui adăpost, şi-a ales ca sălaş

această pasăre neagră, cu picioruşele albe. Acum e *moritoni.* Acum trăieşte pe lângă râu şi doarme pe imaşuri, adăpostit în iarbă. Mulţumită lui şi lui Potsotiki, oamenii care umblă au scăpat de boala care-i despieliţa, de boala care arde şi omoară cu iuţeală. Se pare că de aceea ne dăm trupul cu vopsea de *achiote.* Căutăm, vasăzică, protecţia lui Potsotiki. Nimeni nu calcă un *moritoni* dacă-l găseşte dormind în iarba de pe păşune, ci mai curând se îndepărtează de el. Când un *moritoni* cade prins în beţişorul cu clei pe care vânătorul îl pune în adăpătoare, i se dă drumul; vânătorul îl încălzeşte şi-l încurajează cu răsuflarea lui, iar femeile îi leagănă între sâni până îşi poate lua zborul. De asta.

Nimic din ce se întâmplă nu se întâmplă din senin, spunea Tasurinchi, *seripigari*-ul de pe Kompiroshiato. Orice lucru are o explicaţie, orice lucru este cauza sau urmarea altuia. Poate. Există mai mulţi îngeri şi mai mulţi drăcuşori decât picături de apă în cea mai mare mlaştină şi în cel mai mare râu, spunea. Sunt amestecaţi cu lucrurile. Fiii lui Kientibakori ca să facă dezordine în lume, iar cei ai lui Tasurinchi ca să menţină ordinea. Cel care cunoaşte cauzele şi urmările are înţelepciunea, poate. Eu n-am atins-o încă, zicea, deşi am ceva înţelepciune şi pot face lucruri pe care ceilalţi nu le pot face. Care lucruri, Tasurinchi? Să zbor, să vorbesc cu sufletul mortului, să vizitez lumile de jos şi de sus, să intru în trupul celor vii, să ghicesc viitorul şi să înţeleg limba anumitor animale. E mult. Dar sunt multe alte lucruri pe care nu le ştiu.

Cel puţin asta-i ce am aflat eu.

Chiar că a ghicit: dacă n-aş fi fost povestaş, mi-ar fi plăcut să fiu *seripigari.* Să stăpânesc căpielile cu înţelepciunea mea, ca să fie mereu numai bune. Cândva, acolo, pe râul tapirului, Kimariato, am avut o căpială rea şi, în timpul ei, am trăit o istorie de care n-aş vrea să-mi aduc aminte. Dar, cu toate acestea, mereu mi-o amintesc.

Iată povestea.

Asta s-a întâmplat apoi, *pe* râul tapirului.

Eram om. Aveam familie. Dormeam. Şi iată că mă trezesc din somn. Cum am deschis ochii, am şi înţeles. Vai, Tasurinchi! Mă prefăcusem în gânganie. Un greier-*machacuy*, parcă. Eram Tasurinchi-gregor. Eram întins pe spate. Lumea devenise mai mare, atunci. Îmi dădeam seama de orice lucru. Picioruşele alea păroase, inelate, erau picioarele mele. Aripioarele alea de culoarea nămolului, transparente, care scârţâiau când mă mişcăm, durându-mă îngrozitor, or fi fost mai înainte braţele mele. Putoarea care mă învăluia o fi mirosul meu? Vedeam lumea asta altfel: josul şi susul, faţa şi spatele, le vedeam pe toate în acelaşi timp. Pentru că acum, fiind insectă, aveam mai mulţi ochi. Ce ţi s-o fi întâmplat, Tasurinchi-gregor? Te-o fi preschimbat vreun vrăjitor rău, mâncându-ţi o şuviţă de păr? Te-o fi transformat aşa vreun drăcuşor *kamagarini,* intrând în tine prin ochiul din fund? Mi-a fost tare ruşine când m-am recunoscut. Ce-o să spună familia mea?

Pentru că şi eu aveam familie, ca toţi oamenii care umblă, se pare. Ce-or să creadă despre mine, când mă vor vedea prefăcut într-o gânganie scârboasă? Un *greier-machacuy*! Îl striveşti şi gata. E bun oare de mâncat? E bun ca leac contra bolilor? Nici măcar pentru pregătit băuturile murdare ale *machikanari*-ului*,* poate.

Dar rudele mele nu ziceau nimic. Prefăcându-se, intrau şi ieşeau din colibă, se duceau şi veneau de la râu, fără să-şi dea seama, parcă, de nenorocirea care se petrecea cu mine. Le-o fi şi lor ruşine, poate. Cum l-au mai schimbat! şi-or fi spunând ei, şi de aceea nu mi-or fi zicând pe nume. Cine ştie! Iar între timp, eu vedeam totul. Lumea părea mulţumită, la fel ca mai înainte. Îi vedeam pe copii ridicând pietrele de pe muşuroaie şi mâncând fericiţi furnicile cu carapace dulce, după ce le îndepărtau coaja. Pe bărbaţi, ducându-se la plantaţia de manioc, ca s-o

cureţe de buruieni, sau dându-se cu *achiote* şi cu *huito* înainte de a pleca la vânătoare. Pe femei tăind maniocul, mestecându-l, scuipându-l, lăsându-l apoi în străchinile de *masato* şi torcând bumbacul pentru a ţese pânza pentru *cushmas.* La lăsarea nopţii, bătrânii aprindeau focul. Îi vedeam tăind liane, deschizând o gaură aproape de vârful celei mai mici, punând-o pe jos, ţinând-o între picioare, împingând altă liană în gaură şi apoi învârtind-o, răsucind-o, cu răbdare, până începea să iasă fum. Îi vedeam luând praf pe o frunză de banan, înfăşurând-o apoi în bumbac şi agitând-o până se ridica flacăra. Atunci aprindeau rugurile, iar în jurul lor adormeau familiile. Bărbaţii şi femeile intrau şi ieşeau, continuându-şi viaţa, fericiţi poate. Fără să discute despre transformarea mea, fără să se arate supăraţi sau miraţi. Cine întreba de povestaş? Nimeni. Se ducea careva la *seripigari,* cu o traistă de manioc şi cu alta de porumb, ca să-i spună: „Fă-l la loc om care să umble?” Nu. Nimeni. Mulţi forfoteau de colo până colo. Ferindu-se să privească înspre ungherul unde zăceam eu. Tasurinchi-gregor; săracul, dând furios din aripioare şi din picioruşe, încercând să mă răsucesc, luptând din răsputeri să mă ridic, vai, vai!

Cum să cer ajutor fără să vorbesc? Nu ştiam cum. Ăsta o fi cel mai groaznic chin, poate. Ştiind că nimeni n-o să vină să mă pună pe picioare, aveam să sufăr. N-o să mai merg niciodată? Mi-am amintit atunci de *charapas.* Când mă duceam să le vânez pe plajă, acolo unde-şi îngroapă puii. Cum le răsturnam, apucându-le de carapace. Aşa stăteam şi eu acum, ca ele, dând din picioare, mişcându-mi picioarele în aer, fără să mă pot ridica. Eram greier-*machacuy* şi mă simţeam *charapa.* Ca şi lor, o să-mi fie sete, o să-mi fie foame şi până la urmă sufletul tot o să mă părăsească. Sufletul unui greier-*machacuy* se mai întoarce? Poate că se întoarce.

Brusc, mi-am dat seama despre ce-i vorba. Mă

încuiaseră. Dar cine? Cine oare? Rudele mele, ele o făcuseră. Închiseseră coliba, astupaseră toate găurile pe unde aş fi putut scăpa. Mă ţineau ca pe fetele aflate la prima sângerare. Dar pe Tasurinchi-gregor cine va veni să-l îmbăieze, să-l readucă la viaţă, pur, curat? Nimeni, poate. Dar de ce făcuseră asta cu mine? Din cauza ruşinii, poate. Ca niciun vizitator să nu mă poată vedea şi să nu-i fie greaţă din cauza mea, iar pe ei să-i ia peste picior. Oare rudele mele mi-or fi smuls vreo şuviţă de păr şi or fi dus-o la *machikanari,* ca să mă transforme în Tasurinchi-gregor? Nu, o fi fost vreun drăcuşor sau poate chiar Kientibakori. Sau oi fi având eu vreo vină dacă, pe lângă că sunt bolnav de boala asta, mă închid ca pe un duşman! De ce n-or fi aducând mai bine un *seripigari* ca să-mi redea înfăţişarea de dinainte? Poate că s-or fi dus la *seripigari,* poate că te-or fi închis ca să nu păţeşti ceva rău ieşind afară.

Această nădejde mă ajuta. Nu te resemna, Tasurinchi-gregor, încă nu, tot mai rămâne o rază de soare în toiul furtunii. Iar între timp, mă tot opinteam ca să mă răsucesc. Mă dureau picioarele de cât le mişcasem dintr-o parte într-alta, iar aripile trosneau din pricina sforţărilor mele, de parcă se rupeau. Cine ştie cât timp oi fi stat aşa. Dar, pe neaşteptate, am reuşit. Curaj, Tasurinchi-gregor! Oi fi făcut vreo mişcare mai puternică, oi fi întins poate cam tare picioarele. Nu ştiu. Dar trupul meu s-a încordat, s-a aplecat pe o parte, s-a răsucit şi l-am simţit sub mine, tare, dur, solid. Era pământul. Am închis ochii, beat parcă. Dar bucuria de a mă fi ridicat s-a spulberat îndată. Ce-o fi cu durerea aia tare, din spate? Parcă m-ar fi ars cineva. În timp ce săream sau poate mai înainte, când mă zbăteam, mi-am prins aripa dreaptă într-o aşchie. Era acolo, atârnând, ruptă în două, târându-se. Asta o fi aripa mea, poate. Am început să simt cum mă scurmă foamea. Mi-era frică. Lumea mi-era necunoscută. Poate chiar ostilă. Mă puteau strivi oricând. Mă puteau zdrobi. Mă puteau

mânca. Vai, Tasurinchi-gregor! Şopârlele! Tremuram. Ce mai tremuram! Doar le văzusem cum înghiţeau libărcile, scarabeii, orice insectă pe care o vânau! Aripa ruptă mă durea tare, îngrozitor, de-abia mă lăsa să mă mişc. Iar foamea mă înţepa în burtă. Am încercat să mănânc paiele uscate băgate în perete, dar m-am zgâriat la gură, fără să le pot mesteca, aşa că le-am scuipat. Am început să scurm pământul umed, ici şi colo, până ce, într-un târziu, am dat de un cuib de larve. Foarte mici, se mişcau încercând să scape. Erau larve de *poco*, viermele de lemn. Le-am înghiţit fără grabă, închizând ochii, fericit. Simţind cum se întorc în trupul meu bucăţile de suflet care plecaseră. Da, eram fericit.

Nu terminasem de înghiţit larvele, când un miros puternic m-a făcut să sar, să încerc să-mi iau zborul. Simţeam în apropiere un gâfâit străin de mine. Căldura răsuflării îmi pătrundea în nas. Miroseam că e o primejdie, fireşte. Şopârla! Apăruse, deci! Iată-i capul triunghiular, între două beţe de bambus mâncate de viermi. Uite-o cum mă priveşte, cu ochii ei urduroşi. Îi sticleau. De foame. Cu toată durerea, dădeam din aripi, fără să mă pot ridica, dar încercam, încercam. Se pare că am făcut câţiva paşi greoi, totuşi. Pierzându-mi echilibrul, şchiopătând. Durerea de la rană devenise şi mai cumplită. Iat-o, venea spre mine, aici. Adunându-se ca o năpârcă, lăsându-se pe o parte, strecurându-şi trupul prin perete, a intrat înăuntru. Aşadar, şopârla era acolo. Se apropia frumuşel, fără să-şi ia ochii de la mine. Ce mare mi se părea! Repede, repede, pe cele două picioare ale ei, se îndrepta spre mine. Am văzut-o deschizând larg gura. I-am văzut cele două şiruri de dinţi, înclinaţi, albi, iar răsuflarea ei m-a orbit. I-am simţit muşcătura, am simţit cum îmi smulge aripa vătămată. Mi-era aşa de teamă, că parcă îmi dispăruse orice durere. Mă apucase ameţeala, parcă dormeam. Şi-i vedeam pielea verzuie, zbârcită, guşa care-i palpita,

digerând, şi cum îşi ţinea ochii întredeschişi în timp ce înghiţea bucata aia din mine. Eram împăcat cu soarta mea, atunci. Mai bine. Cu amărăciune, poate. Aşteptând să mă termine de mâncat. Apoi, o dată mâncat, am putut vedea, dinăuntrul ei, prin sufletul ei, prin ochii ei bulbucaţi, totul era verde acolo, că se întorcea familia mea.

Intrau în colibă cu scârba de dinainte. Dar eu nu mai eram. Oare unde s-o fi dus? ziceau ei. Se apropiau de ungherul greierului-*machacuy*, căutând, cercetând cu privirea. Nici urmă! Respirau uşuraţi, de parcă scăpaseră de o primejdie. Or fi zâmbit, fericiţi. Om fi scăpat de toată ruşinea asta, se gândeau. Nu vor mai avea nimic de ascuns de oaspeţi. Îşi vor putea relua viaţa de zi cu zi, poate.

Aşa s-a isprăvit povestea lui Tasurinchi-gregor, acolo, pe Kimarioto, râul tapirului.

L-am întrebat pe Tasurinchi, *seripigari*-ul, ce înţeles avea ce am trăit eu în timpul acelei căpieli rele. S-a gândit o clipă şi apoi a făcut un gest, de parcă voia să dea la o parte o fiinţă invizibilă. „Da, a fost o căpială rea, a recunoscut, gânditor, Tasurinchi-gregor. Cum vine asta? Rău trebuie să fie. Să te schimbi în greier-*machacuy* o fi fapta vreunui *kamagarini.* N-aş putea să ţi-o spun cu siguranţă. Ar trebui să mă sui pe stâlpul de la colibă şi să-l întreb pe *saankarite* în lumea norilor. El o fi ştiind, poate. Cel mai bun lucru e să uiţi. Să nu mai vorbeşti despre asta. Ceea ce ţii minte trăieşte şi se mai poate repeta.” Dar eu n-am putut uita şi tot povestesc.

Eu n-am fost întotdeauna aşa cum mă vedeţi. Nu mă refer la faţa mea. Pata asta, de culoarea porumbului vineţiu, am avut-o dintotdeauna. Nu râdeţi, că vă spun adevărul adevărat. M-am născut cu ea. Zău, n-a veţi de ce să râdeţi. Ştiu că nu mă credeţi. Ştiu ce gândiţi. „Dacă te-ai fi născut aşa, Tasurinchi, mamele tale te-ar fi azvârlit în râu, zău. Dacă eşti aici, umblând, înseamnă că te-ai născut curat. Numai după aceea, cineva sau ceva te-ar fi făcut

cum eşti.” Nu-i aşa că asta credeţi? Vedeţi, am ghicit fără să fiu ghicitor şi fără să am nevoie de fum sau de căpială.

Pe *seripigari* l-am întrebat deseori: „Ce înseamnă să ai o faţă ca a mea?” Niciun *saankarite* n-a ştiut să-mi dea o explicaţie, se pare. De ce m-a suflat Tasurinchi aşa cum sunt? Calm, calm, nu vă supăraţi. De ce strigaţi? Bine, n-a fost Tasurinchi. O fi Kientibakori? Nu? Bine, atunci nici el. Nu spune *seripigari* că orice lucru îşi are cauza lui? Pe cea a feţei mele n-am descoperit-o încă. Atunci, unele lucruri n-or fi având explicaţie. S-or fi întâmplând şi gata! Voi nu sunteţi de acord, ştiu bine. Se poate ghici numai privindu-vă în ochi. Da, desigur, necunoaşterea cauzei nu înseamnă că ea nu există.

Înainte, îmi păsa tare mult de pata asta. Dar n-o spuneam nimănui. Mi-o spuneam doar mie, sufletelor mele. Ţineam secretul în mine, iar asta mă rodea tare mult. Încetul cu încetul, mă rodea cu totul, aici, pe dinăuntru. Tare trist mai trăiam, se pare. Acum nu-mi mai pasă. Cel puţin aşa cred eu, că nu. Poate datorită vouă. Aşa a fost, poate. Pentru că mi-am dat seama că nu le păsa nici celor la care mă duceam în vizită, să le povestesc. Am pus întrebarea asta prima oară, cu foarte multe răsărituri de lună în urmă, unei familii la care locuiam, pe râul Koshireni. „Vă pasă că mă vedeţi? Dar că sunt cum sunt, vă pasă?” „Ne pasă de ceea ce fac şi de ceea ce nu fac oamenii”, mi-a explicat Tasurinchi, ăl mai bătrân. Zicea: „Dacă umblă, îndeplinindu-şi menirea, ne pasă. Dacă vânătorul nu atinge ceea ce a vânat, nici pescarul ceea ce a pescuit. Dacă respectă interdicţiile, deci. Ne pasă dacă sunt în stare să umble, ca să nu cadă soarele. Ca în lume să fie ordine, deci să nu se mai întoarcă întunericul, bolile. De asta ne pasă. De petele de pe faţă nu, nu ne pasă.” Asta-i înţelepciunea, zic ei.

Voiam să vă spun mai curând că eu n-am fost ceea ce sunt acum. Am devenit povestaş după ce am fost ceea ce

sunteţi voi acum: ascultător. Asta am fost eu: ascultător. S-a întâmplat fără să vreau. S-a întâmplat încetul cu încetul. Mi-am descoperit menirea fără ca măcar să-mi dau seama de asta. Încet, calm. S-a ivit pe bucăţele. Nu cu zeamă de tutun, nici cu fiertură de *ayahuasca.* Nici cu ajutorul unui *seripigari.* Singur am descoperit.

Mergeam dintr-o parte într-alta, căutându-i pe oamenii care umblă. Eşti acolo? Hei, aici sunt. Mă adăposteau în casele lor, iar eu îi ajutam să-şi cureţe de buruieni câmpul plantat cu manioc şi să pună capcane. Cum aflam pe ce râu, pe ce povârniş e o familie de oameni care umblă, o şi porneam într-acolo în vizită. Chiar dacă trebuia să fac un drum foarte lung şi să traversez Gran Pongo, eu tot mă duceam. În cele din urmă, tot trebuia să ajung la capăt. Şi-i găseam acolo. Ai venit? Ehei, am venit. Unii mă cunoşteau, alţii m-au cunoscut. Mă chemau înăuntru, îmi dădeau de mâncat şi de băut. Îmi împrumutau o rogojină pe care să mă culc. Şi rămâneam cu ei mai multe răsărituri de lună. Mă simţeam ca unul din familie. „De ce-ai venit până aici?” mă întrebau ei. „Să învăţ cum se pregăteşte tutunul înainte de a-l trage pe nas, le răspundeam. Să ştiu cum se lipesc cu clei trestiile pipei *kanari* pentru a putea aspira tutunul”, le ziceam eu. Mă lăsau să ascult ce vorbeau, să învăţ ce erau ei. Eu doream să le cunosc viaţa. Să o aud chiar din gura lor. Cum sunt, ce fac, de unde vin, cum se nasc, cum se duc, cum se întorc. Oamenii care umblă. „Bine, îmi ziceau ei. Să mergem atunci!”

Îi ascultam cu uimire. Ţineam minte tot ce spuneau. Despre lumea asta şi despre celelalte. Despre ce a fost înainte şi despre ce a fost apoi. Ţineam minte explicaţiile şi cauzele. La început, *seripigari* n-aveau încredere în mine, pe urmă, da. Mă lăsau şi ei să-i ascult. Povestirile lui Tasurinchi. Nedreptăţile lui Kientibakori. Secretele ploii, ale fulgerului, ale curcubeului, ale culorii şi ale liniilor pe care bărbaţii şi le desenează înainte de a se duce la

vânătoare. Nimic din ceea ce auzeam n-aveam să uit. Uneori, povesteam tot ce văzusem şi învăţasem familiei la care eram în vizită. Nu toţi le ştiau pe toate şi chiar dacă le-ar fi ştiut, le plăcea să le mai audă o dată. Şi mie. Prima oară când am auzit povestea lui Morenanchiite, stăpânul tunetului, am fost tare impresionat. Îi întrebam pe toţi de ea. Îi puneam să mi-o mai spună o dată, de mai multe ori. Stăpânul tunetului are un arc? Da, un arc. Dar în loc să slobozească săgeţi, dă drumul la tunete. Umblă înconjurat de tigri? Da, şi de pume, se pare. Şi are barbă, deşi nu-i *viracocha*? Da, are barbă. Eu repetam deci povestea lui Morenanchiite pe oriunde mă duceam. Ei mă ascultau şi poate că erau mulţumiţi. „Mai povesteşte-ne asta încă o dată, ziceau. Povesteşte-ne, povesteşte-ne!" încetul cu încetul, fără să ştiu ce se petrece, am început să fac ceea ce fac acum.

Într-o bună zi, ajungând la o familie, am auzit spunându-se în spatele meu: „Uite că vine povestaşul. Hai să-l ascultăm." Eu am auzit şi am rămas uimit. „Despre mine vorbiţi?" i-am întrebat. Au dat cu toţii din cap că da. „Ei, da, despre tine-i vorba", au recunoscut. Deci eu eram povestaşul. Am rămas mut de uimire. Chiar mut. Inima mea bătea ca o tobă. Bum, bum, aşa lovea în pieptul meu. Îmi găsisem oare menirea? Poate. Aşa o fi fost, de data asta. Asta s-a întâmplat într-o mică trecătoare de pe râul Timpshía, unde erau *machiguengas.* Acum nu mai e niciunul pe acolo. Dar de fiecare dată când trec pe lângă trecătoarea aia, inima mea începe să tresară. „Aici m-am născut a doua oară, mă gândesc. Aici m-am întors fără să fi plecat vreodată", îmi spun. Aşa am început să fiu ce sunt. Poate că ăsta-i cel mai bun lucru care mi s-a întâmplat. Cred că niciodată n-o să mi se mai întâmple ceva mai bun. Iar de atunci, tot povestesc. Umblând. Şi aşa voi face până voi pleca, se pare. Pentru că sunt povestaş.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

E boală o faţă ca a mea? Să te naşti cu mai multe sau mai puţine degete decât se cuvine e o boală? E o nenorocire să pari monstru fără să fii? O fi şi nenorocire, şi boală. Poate. Să pari, dar să nu fii unul dintre strâmbii, umflaţii, cocoşaţii, buboşii, cu gheare şi colţi pe care i-a suflat Kientibakori în ziua facerii, acolo, în Gran Pongo. Să pari demon sau drac, dar să fii doar om suflat de Tasurinchi trebuie să fie şi boală, şi nenorocire. Aşa o fi, poate.

Când începeam să merg, am auzit că o femeie tocmai îşi înecase în apele râului fiica nou-născută, pentru că-i lipsea un picior sau nasul, pentru că avea pete sau pentru că se născuseră doi copii în loc de unul. Nu înţelegeam, se pare. „De ce-ai făcut asta? De ce l-ai omorât?” „Păi, nu era întreg. Trebuia să plece.” Eu nu înţelegeam. „Tasurinchi a suflat doar femei şi bărbaţi întregi, aşa-mi explicau. Pe monştri i-a suflat Kientibakori.” Poate că niciodată n-o să înţeleg bine. Fiind cum sunt, având faţa pe care o am, mi-ar fi foarte greu. Când aud: „Am aruncat-o în râu pentru că se născuse drăcoaică, l-am omorât pentru că se născuse demon”, iar încep să nu mai pricep. Dar de ce râdeţi?

Dacă cei cu beteşuguri erau necuraţi, fii ai lui Kientibakori, cum de erau oameni care şchiopătau, cu pielea pătată, orbi, cu mâinile înţepenite? Cum de mai erau aici, umblând? Oare de ce nu i-or fi omorând şi pe ei? De ce nu mă omorau şi pe mine, cu faţa asta a mea? Eu îi întrebam. Dar râdeau şi ei: „Cum să fie fiii lui Kientibakori, cum să fie diavoli sau monştri! Ce, s-au născut aşa? Erau curaţi; s-au născut perfecţi. Au devenit aşa după aceea. O fi vina lor sau a vreunui *kamagarini* sau a altui demon de-al lui Kientibakori. Cine ştie de ce s-or fi schimbat! Înfăţişarea lor o fi de monştri, dar pe dinăuntru vor fi mereu puri.”

Deşi nu mă credeţi, pe mine nu m-au făcut astfel drăcuşorii lui Kientibakori. M-am născut monstru. Maică-

mea nu m-a aruncat în râu, m-a lăsat să trăiesc. Faptul ăsta, care, înainte, mi se părea o cruzime, acum mi se pare un noroc. De fiecare dată când mă duc în vizită la o familie pe care n-o cunosc, mă gândesc că o să-i sperii: „Ăsta-i un monstru, ăsta-i un drac", aşa vor spune văzându-mă. Şi iar izbucnesc în râs. Aşa râd toţi când îi întreb: „Oi fi, oare, drac? Oare asta o fi vrând să spună chipul meu?" „Nu, nu, nu eşti, nici monstru nu eşti. Eşti Tasurinchi, eşti povestaş." Atunci îmi recapăt seninătatea. Şi poate şi fericirea.

Sufletele copiilor pe care mamele îi îneacă în râu sau în bălţi coboară până pe fundul lui Gran Pongo. Aşa se zice. Jos, în adâncuri. Mai jos decât vârtejurile şi cascadele cu apă murdară, în grotele pline de crabi. Vor fi stând acolo, printre stâncile enorme, asurziţi de atâta zgomot, suferind. Acolo se vor fi întâlnind sufletele acestor copii cu monştrii pe care i-a suflat Kientibakori. Asta a fost la început, se pare. Înainte, lumea în care umblăm va fi fost goală. Cel care se îneacă în Gran Pongo, mai revine el oare? Se cufundă, se cufundă în vuietul apelor, un vârtej îi prinde sufletul şi, învârtindu-l, tot învârtindu-l, îl coboară. Până în străfundurile întunecoase, nămoloase, îl va fi coborând acolo unde trăiesc monştrii. Şi se va fi aşezând acolo, printre sufletele celorlalţi copii înecaţi. Şi îi va fi auzind pe diavoli, pe monştri plângându-se de ziua în care Tasurinchi a început să sufle. De ziua aceea în care au apărut atâţia *machiguengas.*

Asta-i povestea facerii.

Asta-i cearta dintre Tasurinchi şi Kientibakori.

Asta era înainte.

S-a întâmplat acolo, în Gran Pongo. Acolo a început începutul. Tasurinchi a coborât din Inkite pe râul Meshiareni, cu o idee în cap. Umflându-şi pieptul, avea să înceapă să sufle. Pământurile bune, râurile încărcate cu peşte, pădurile dese, o mulţime de animale de mâncat

aveau să apară. Soarele sta încremenit pe cer, încălzind lumea. Mulţumit, privea ceea ce apărea. Pe Kientibakori l-a cuprins o mânie grozavă. Văzând ce se întâmpla acolo sus, s-a pornit să vomite năpârci şi broaşte râioase. Tasurinchi sufla şi începuseră să apară şi cei din neamul *machiguenga.* Atunci, Kientibakori a părăsit lumea de ape şi nori negri a lui Gamaironi şi a urcat pe un râu de urină şi caca. Furios, spumegând de mânie, „Eu trebuie s-o fac mai bună", zicea el. Cum a sosit la Gran Pongo, s-a pus pe suflat. Dar din icneala lui nu ieşeau *machiguengas.* Pământuri putrezite, unde mai degrabă nu creştea nimic; mlaştini mocirloase, unde doar vampirii puteau rezista în aerul atât de împuţit. Năpârci multe ieşeau. Vipere, şopârle, ţânţari şi lilieci. Furnici, vulturi. Ieşeau toate plantele care produc băşici, ard pielea, care nu se pot mânca. Doar de-astea ieşeau. Kientibakori continua să sufle şi, în loc de *machiguengas,* răsăreau *kamagarini,* dracii cu picioare strâmbe şi subţiri, cu pinteni. Drăcoaicele se iveau, cu feţele lor de măgăriţe, mâncând pământ şi muşchi. Şi oamenii patrupezi, cei din neamul *achoporo*, păroşi şi sângeroşi. Kientibakori spumega de furie. Era atât de furios, încât fiinţele pe care le sufla ieşeau ca bolile şi gângăniile, şi mai necurate, şi mai rele. Când au terminat de suflat şi s-au înapoiat, Tasurinchi în Inkite, iar Kientibakori în Gamaironi, lumea asta era ceea ce este acum.

Aşa a început apoi, se pare.

Aşa am început să umblăm. În Gran Pongo. Deci de atunci umblăm. Luptându-ne cu relele, suferind cruzimile dracilor şi ale drăcuşorilor lui Kientibakori, aşa suntem. Înainte, Gran Pongo era interzis. Se înapoiau până aici numai morţii, sufletele care plecau fără să se mai întoarcă. Acuma pleacă mulţi; pleacă *viracochas* şi *punarunas.* Dar şi *machiguengas.* Cu teamă şi cu respect vor fi plecând. Se vor fi gândind: zgomotul ăsta foarte puternic este numai de

la apa care, în cădere, se izbeşte de stânci? E doar râul care se închide între pereţii de piatră? Nu, se pare. E şi zgomotul care urcă de jos. Or fi gemetele şi tânguirile copiilor înecaţi. Urcă din grotele din adâncuri. Se aude în nopţile cu lună. Or fi gemând de tristeţe. I-or fi torturând monştrii lui Kientibakori. I-or fi punând să-şi plătească şederea acolo cu chinuri. Nu i-or fi crezând impuri, d *machiguengas.*

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Un *seripigari* mi-a spus: „Cel mai mare rău nu este să te naşti cu o faţă ca a ta, ci să nu-ţi cunoşti datoria." Adică să nu-ţi găseşti menirea? Asta mi se întâmpla mie, înainte de a deveni cel care sunt acum. Aveam doar un înveliş, o cochilie, un trup din care sufletul şi-a luat zborul prin creştetul capului. Tot aşa şi pentru o familie sau un popor, cel mai mare rău este să nu-şi ştie datoria. Familie-monstru sau popor-monstru va fi şi cel căruia îi lipsesc sau cel care are mâini ori picioare în plus. Noi umblăm, soarele e sus. Asta trebuie să fie datoria noastră. Şi ne-o facem, se pare. De ce supravieţuim atâtor draci şi drăcuşori? De aceea, poate. De aceea om fi acum, aici, eu vorbind, iar voi ascultând. Cine ştie!

Poporul care umblă este acum al meu. Înainte, eu mergeam cu un alt popor şi credeam că-i al meu. Încă nu mă născusem. M-am născut cu adevărat de când umblu ca un *machiguenga.* Celălalt popor a rămas acolo, în urmă. Îşi are şi el istoria lui. Era mic şi trăia foarte departe de aici, într-un loc care fusese al lui, dar nu mai era al lui, d al altora. Pentru că a fost ocupat de nişte *viracochas* vicleni şi puternici. Ca la sângerarea copacilor? Chiar aşa! În ciuda prezenţei duşmanului în pădurile lor, ei trăiau dedicându-se vânătorii de tapiri, cultivării manioculuI, pregătirii băuturii de *masato,* cântând şi dansând. Pe ei i-a suflat un duh foarte puternic. Nu are chip, nici trup. E Tasurinchi-iehova. Îi apără, se pare. I-a învăţat ce trebuie

să facă, dar şi prohibiţiile. Îşi cunoşteau datoria. Ar fi trebuit să trăiască liniştiţi. Mulţumiţi şi fără mânie ar fi trebuit ei să trăiască, poate.

Până într-o zi când, într-o mică peşteră pierdută, s-a născut un prunc. Era altfel. Un *serigórompi*? Da, poate. A început să spună: „Sunt suflat de Tasurinchi, eu sunt fiul lui Tasurinchi, sunt Tasurinchi. Sunt toate aceste trei lucruri la un loc.” Aşa zicea el. Şi că venise în lumea asta coborând din Inkite, trimis de tatăl său, care era el însuşi, să schimbe obiceiurile, pentru că oamenii se stricaseră şi nu mai ştiau să umble. Ei l-au ascultat, uluiţi. „O fi un povestaş”, ziceau. „Vor fi poveştile pe care le povesteşte el”, mai spuneau. Iar el mergea dintr-un loc într-altul, ca mine. Vorbind, aşa mergea, vorbind. Încurca şi descâlcea lucrurile, dând sfaturi. Avea alt fel de înţelepciune, se pare. Voia să impună noi legi, pentru că, asta era părerea lui, cele două după care se conduceau oamenii erau necurate. Erau stricăciuni. Aduceau nenorociri. Şi le tot repeta tuturor: „Eu sunt Tasurinchi.” Trebuia deci să fie respectat; să i se dea ascultare. Numai lui, nimănui altcuiva, doar lui. Ceilalţi nu erau zei, ci draci şi drăcuşori, suflaţi de Kientibakori.

Ştia să convingă, se spune. Un *seripigari* cu multe puteri. Avea şi o magie a lui. Să fi fost vreun vrăjitor rău, un *machikanari*? Să fi fost unul bun, vin *seripigari*? Cine ştie! Putea să facă din câţiva pumni de manioc şi din câţiva somni mai multe, foarte mulţi pumni de manioc şi o mulţime de peşti, din care să mănânce toată lumea. Le înapoia braţele ciungilor, vederea orbilor şi putea chiar să facă sufletele plecate să se întoarcă în acelaşi trup pe care-l părăsiseră. Impresionaţi, unii au început să-l urmeze şi să asculte de tot ce zicea el. Renunţau la datinile lor, nu mai respectau străvechile interdicţii. Deveneau alţii, poate.

Seripigari-ii s-au alarmat tare. Au călătorit şi s-au strâns în casa celui mai bătrân. Au băut *masat o,* stând în cerc pe

rogojini. „Poporul nostru o să dispară, ziceau ei. Se va risipi ca un nor. În cele din urmă, o să ajungă vânt.” „Ce ne va mai deosebi pe noi de ceilalţi?” se întrebau ei, speriaţi. Aveau să devină ca şi cei din neamul *mashcos*? Aveau să fie *ashaninka* sau *yaminahua*? Nimeni n-avea să mai ştie cine ce este, nici ei, nici ceilalţi. „Nu suntem ceea ce credem, dungile pe care ni le pictăm pe chip, modul în care ne pregătim capcanele?” aşa discutau. Dacă aveau să ţină seama de povestaşul ăla, aveau să facă totul altfel, pe dos, iar atunci nu va cădea oare soarele? Ce-i va mai ţine legaţi, dacă vor deveni asemenea celorlalţi? Nimic, nimeni. Totul va fi o zăpăceală? Atunci, *seripigari*-ii, pentru că el venise ca să tulbure limpezimea lumii, l-au condamnat. „E un impostor, ziceau ei, un mincinos; o fi vreun *machikanari.*”

Cei din neamul *viracocha,* puternicii, erau şi ei neliniştiţi. Era prea multă dezordine, oamenii erau agitaţi, tulburaţi de pălăvrăgeala acestui povestaş. „O fi adevăr sau minciună? Trebuie să-i dăm ascultare?” Şi cădeau pe gânduri, cugetând la ceea ce li se povestea. Atunci, crezând că astfel vor scăpa de el, cei care porunceau l-au omorât. Potrivit legii lor, când cineva făcea o ticăloşie, fura sau nu respecta interdicţiile, cei din neamul *viracocha* îl biciuiau şi îi puneau pe cap o cunună din spini de *chambira.* Aşa i-au făcut. Apoi, cum punem noi nişte *paiches* pescuiţi din râu să se scurgă apa din ei, tot aşa, acei *viracochas* l-au ţintuit de două trunchiuri de copac puse în cruce, lăsându-l să sângereze. S-au înşelat. Pentru că, după ce a plecat, acel povestaş s-a întors. S-a întors ca să tulbure în continuare lumea asta, şi mai tare decât înainte de a se înapoia. Au început să-şi spună unii altora: „Era adevărat! Este fiul lui Tasurinchi, este răsuflarea lui Tasurinchi, este chiar Tasurinchi. Deci este toate cele trei lucruri laolaltă. A venit. A plecat şi s-a întors.” Şi atunci au început să facă ceea ce i-a învăţat şi să-i respecte

interdicţiile.

De când acest *seripigari* sau zeu a murit, dacă o fi murit, poporului în care s-a născut i s-au întâmplat numai nenorociri. Poporul ăla, cel suflat de Tasurinchi-iehova. Cei din neamul *viracocha* l-au dat afară din pădurile în care trăise până atunci. Afară, afară! Ca şi cei din neamul *machiguenga,* a trebuit să ia drumul munţilor. Râurile, mlaştinile şi trecătorile acestei lumi l-au văzut venind şi plecând. Fără siguranţa că ar putea rămâne în locul în care sosea, şi el s-a obişnuit să trăiască umblând. Viaţa a devenit primejdioasă, ca şi când în orice clipă s-ar fi putut năpusti tigrul asupra lui sau să-l doboare săgeata celor din neamul *mashco.* Trebuiau să trăiască în spaimă, tot aşteptând nenorocirea. Aşteptând vrăjile *machikanari*-lor. Plângându-şi soarta, aşa trăiau.

Erau alungaţi din toate locurile în care se opreau. Cum îşi ridicau colibele, şi apăreau cei din neamul *viracocha. Punarunas, yaminahuas* veneau şi ei să-i acuze. Îi acuzau de toate stricăciunile şi nenorocirile. Până şi că l-ar fi omorât pe Tasurinchi. „El s-a făcut om, a venit pe lumea asta, iar voi l-aţi trădat”, aşa le ziceau, aruncând cu pietre în ei. Dacă trecea pe undeva Inaenka, stropind lumea cu apă fierbinte, iar oamenii se despieliţau şi mureau, nimeni nu zicea: „Astea-s urgiile băşicii clocotitoare, strănuturile şi băşinile Inaenkăi.” „Vina e a blestemaţilor ăstora de străini care l-au omorât pe Tasurinchi, aşa ziceau. Acuma au făcut farmece, ca să-şi ţină făgăduiala faţă de stăpânul lor, care este Kientibakori.” Credinţa asta s-a răspândit pretutindeni, că-i ajutau pe draci, că poate dansau şi beau *masato* împreună. Şi atunci, se duceau la colibele celor suflaţi de Tasurinchi-iehova. Atunci, îi luau la bătaie; le luau ceea ce aveau, trăgeau cu săgeata în ei, îi ardeau de vii. Iar ei trebuiau s-o rupă la fugă. Să scape, să se ascundă. Rătăcind risipiţi prin toate pădurile lumii. „Oare când ne va veni ceasul? se gândeau ei. Cine ne va omorî de

data asta? *Viracochas? Mashcos?"* Nimeni nu voia să-i adăpostească, nicăieri. Când apăreau în vizită la cineva şi-l întrebau pe stăpânul casei: „Eşti aici?" răspunsul era mereu acelaşi: „Nu, nu sunt." Ca şi la poporul care umblă, familiile au trebuit să se despartă unele de altele, ca să fie acceptate. Dacă erau puţini, dacă nu deranjau, celelalte neamuri le lăsau un loc pentru semănat, pentru vânat şi pentru pescuit. Uneori li se poruncea: „Poţi rămâne, dar fără să pui semănături. Sau fără să vânezi. Asta-i legea!" Şi aşa o duceau mai multe răsărituri de lună; foarte multe, poate. Dar întotdeauna totul se isprăvea prost. Dacă ploua mult sau dacă era secetă, dacă se întâmpla vreo nenorocire, începeau să-i urască: „Voi sunteţi de vină, ziceau. Afară cu voi!" Şi iar îi alungau şi se părea că sunt pe cale de dispariţie.

Iar povestea asta s-a tot repetat în mai multe locuri, întotdeauna aceeaşi poveste, ca un *seripigari* care nu-şi mai poate reveni din căpiala rea şi rătăceşte năuc printre noi. Şi totuşi n-a dispărut, în ciuda atâtor nenorociri. Cu toate suferinţele, a supravieţuit. Nu era războinic, n-a câştigat niciodată vreun război. Trăia împrăştiat, cu familiile lui risipite prin toate pădurile lumii, şi a rămas. Popoare mai mari, de războinici, popoare puternice, de *mashcos,* de *viracochas*, de *seripigari* înţelepţi, popoare care păreau de neclintit, plecau. Dispăreau, ce mai! Nici urmă nu mai rămânea de ei pe lumea asta; după aceea nimeni nu-şi mai aducea aminte de ele. În schimb ei continuau să fie acolo. Călătorind, plecând, venind, scăpând. Sunt vii şi umblă. De-a lungul timpului şi de-a lungul şi de-a latul lumii.

Şi asta pentru că, în ciuda a ceea ce i s-a întâmplat, poporul lui Tasurinchi-iehova nu s-a dezis niciodată de soarta lui. Şi-a făcut mereu datoria. Şi a respectat toate interdicţiile. L-or fi urând pentru că-i altfel decât celelalte popoare? De aceea nu l-or fi acceptat popoarele printre

care a stat? Cine ştie! Oamenilor nu le place să trăiască alături de altfel de oameni. N-or fi având încredere, poate. I-or fi înspăimântând alte datini, alt mod de a vorbi, ca şi cum lumea ar deveni dintr-o dată tulbure, întunecoasă. Oamenii or fi vrând ca toţi să fim la fel, ceilalţi să-şi uite datinile, să-şi omoare *seripigari-ii,* să nu mai respecte interdicţiile şi să le împrumute pe ale lor. Dacă ar fi făcut-o, poporul lui Tasurinchi-iehova ar fi dispărut. N-ar mai fi rămas din el nici măcar un povestaş care să spună lumii povestea lor. Eu n-aş mai fi fost aici, povestind, poate.

„E bine ca omul care umblă să umble", spune *seripigari.* Asta-i înţelepciunea, cred. Trebuie să fie bine. Ca omul să fie ceea ce este, deci. Nu suntem noi acum, cei din neamul *machiguenga,* aşa cum eram cu foarte mult timp în urmă? Ca în ziua aceea, pe Gran Pongo, în care Tasurinchi a început să sufle, aşa suntem. De aia, poate, n-am dispărut. De aia, poate, continuăm să umblăm.

Lucrul ăsta l-am învăţat de la voi. Înainte de a mă naşte, mă gândeam: „Un popor trebuie să se schimbe. Să ţină datinile, interdicţiile, magia popoarelor puternice. Să-şi însuşească zeii şi îngerii, dracii şi drăcuşorii popoarelor înţelepte. Aşa, vor deveni toţi mai puri", aşa mă gândeam. Şi mai fericiţi. Dar nu era adevărat. Acuma ştiu că nu. Lucrul ăsta l-am învăţat de la voi, da! Oare e cineva mai pur şi mai fericit, renunţând la soarta lui? Nimeni. Mai bine să fim ceea ce suntem. Cel care nu-şi mai face datoria, ca s-o facă pe a altuia, îşi pierde sufletul. Şi înfăţişarea, poate, ca Tasurinchi-gregor, care a devenit *greier-machacuy* în starea de căpială rea. Iar când cineva îşi pierde sufletul, fiinţele cele mai respingătoare, gângăniile cele mai dăunătoare îşi fac adăpost în trupul gol. Musca va fi înghiţită de viespe; viespea de pasăre; pasărea de viperă. Vreţi să fim înghiţiţi? Nu. Vreţi să dispărem fără urmă? Nici atât. Dacă se va isprăvi cu noi, se va isprăvi şi lumea. E mai bine să continuăm să umblăm,

se pare. Ţinând soarele legat de cer, râul de albia lui, copacul de rădăcină, iar muntele de pământ, asta-i!

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Tasurinchi e bine, sănătos. Merge. Mă duceam la el în vizită, în casa de pe râul Timpinía, când m-am întâlnit cu el pe drum.

Se întorcea, împreună cu doi dintre fiii lui, de la Părinţii albi, ăia care trăiesc pe malul râului Sepahua. Le duseseră recolta lor de porumb. Face asta de multă vreme, aşa mi-a zis. Părinţii albi îi dau seminţe, macete ca să doboare pădurea, lopeţi ca să răstoarne ţărâna şi să pună cartofi, patate, porumb, tutun, cafea şi bumbac. Apoi el le vinde ceea ce nu-i trebuie şi astfel poate să-şi mai cumpere şi alte lucruri. Mi le-a arătat pe cele pe care le avea: îmbrăcăminte, mâncare, o lampă cu ulei, cârlige de pescuit, un cuţit. „Poate că data viitoare o să-mi pot cumpăra şi o puşcă”, zicea, şi atunci va putea vâna orice prin păduri.

Dar Tasurinchi nu era mulţumit. Mai curând îngrijorat; avea fruntea brăzdată de cute, iar privirea aspră. „Pe pământurile alea de pe Timpinía nu se poate semăna decât de două ori, niciodată mai mult, se plângea. Iar în alte părţi, doar o dată. E prost pământul, se pare. Ultima recoltă de manioc şi de cartofi a fost foarte săracă.” E-un pământ care oboseşte repede, se pare. „Îi place să fie lăsat în pace”, zicea Tasurinchi. Mi se plângea cu amărăciune. „Pământurile astea de pe Timpinía sunt leneşe, zicea. Cum te-apuci să le lucrezi, şi vor să fie lăsate să se odihnească. Aşa sunt.”

Discutând de una, de alta, am ajuns la ei acasă. În întâmpinarea noastră a ieşit o femeie, foarte tulburată. Îşi pictase faţa a doliu şi, dând din braţe, gesticulând, ne-a zis că râul e un mare hoţ. Le luase una dintre cele trei găini, ca să vezi! Ea o ţinea în braţe, ca s-o încălzească, pentru că părea bolnavă, în timp ce punea apă în urcior. Şi, pe

neaşteptate, pământul a început să se cutremure. Pământul, pădurea, casa, toate se hâţânau. „Parcă erau bolnave”, zicea. „Tremurau de parcă jucau.” De frică, a scăpat găina din braţe şi a văzut cum curentul o ducea şi o înghiţea, fără să-i lase răgaz s-o pescuiască. În locul ăla Timpinía are apele foarte repezi, e-adevărat. Chiar şi la mal, apa e foarte învolburată, zău!

Tasurinchi a început să dea în ea cu furie. „Nu te plesnesc c-ai scăpat-o în râu, asta i se poate întâmpla oricui, zicea. Ci pentru că minţi. De ce, în loc să născoceşti că s-a cutremurat pământul, nu spui c-ai adormit? Ţi-a alunecat din braţe, nu-i aşa? Sau ai lăsat-o pe mal şi ea s-a rostogolit. Sau ai aruncat-o în râu pentru că te-a apucat mânia. Să nu mai spui ce nu s-a întâmplat. Tu eşti povestaş, nu? Nu aduc minciunile numai rău familiilor? Cine-o să creadă că pământul a început să se legene? Atunci ar fi trebuit să simt şi eu, nu?”

Şi atunci când Tasurinchi o tot mustra aşa, mânios şi lovind-o, pământul a început să se cutremure iar. Nu râdeţi! Nu-i scorneala mea, nici n-am visat. Chiar aşa s-a întâmplat. A început să se legene. Am auzit mai întâi un sforăit venind din adâncuri, ca şi cum stăpânul tunetului ar fi fost acolo, dedesubt, şi şi-ar fi certat jaguarii. Un zvon de bătălie, nişte tobe băteau toate în acelaşi timp, jos înlăuntrul pământului. Un zgomot surd, ameninţător. Şi atunci am priceput că lumea şi-a pierdut liniştea. Pământul se mişca, ţopăia, tresărea, parcă era beat. Se legănau şi copacii, casa lui Tasurinchi, iar apele râului bolboroseau agitate, ca maniocul care fermentează în copaie. Era mânie şi-n văzduh, poate. Cerul s-a umplut de păsări îngrozite, papagalii ţipau prin copaci, din pădure veneau grohăituri, şuierături, croncănituri de animale speriate. „Iarăşi, iarăşi!” striga femeia lui Tasurinchi. Iar noi ne uitam zăpăciţi în toate părţile, neştiind dacă să stăm pe loc sau s-o luăm la fugă. Copilaşii izbucniseră în plâns;

plângeau, agăţaţi de Tasurinchi. S-a speriat şi el; mi-a fost şi mie frică. „S-a sfârşit oare lumea asta? zicea. Va veni iar întunericul, va fi din nou dezordine?”

Când pământul s-a potolit, în cele din urmă, cerul s-a întunecat, de parcă soarele începuse să cadă. S-a întunecat repede, foarte repede. Şi s-a înălţat atunci, de pretutindeni, un nor de praf, acoperind lumea asta cu o culoare cenuşie. De-abia-l mai zăream pe Tasurinchi şi pe ai săi prin norul de praf. Totul era cenuşiu. „Se petrece ceva foarte grav şi nu ştim despre ce-i vorba, zicea Tasurinchi, înfricoşat. Să fie sfârşitul celor care umblă? O fi venit vremea să plecăm, poate. Soarele a căzut. Şi n-o să se mai ridice.”

Acuma ştiu că n-a căzut. Acuma ştiu că, dacă ar fi căzut, noi n-am mai fi fost aici. Norul de praf a trecut, cerul s-a limpezit din nou, iar pământul s-a liniştit. Mirosea a saramură şi a ierburi putrede, o duhoare care-ţi făcea greaţă. Lumea n-o fi fost mulţumită, poate. „Vezi că n-am minţit, acuma vezi c-a tremurat. De-aia a înghiţit râul găina”, zicea nevasta lui Tasurinchi. Dar el se încăpăţâna, spunând: „Nu-i adevărat!” Spumega de furie: „Ai minţit! striga la femeia lui. Poate de aia s-a cutremurat acum pământul.” Şi a început s-o lovească iar, răcnind, dând în ea din toate puterile. Tasurinchi de pe râul Timpinía e-un om tare căpos. Asta nu era prima furie care se dezlănţuise în el. L-am mai văzut şi în alte rânduri. De aia, poate, îl vizitează puţină lume. N-a recunoscut că s-a înşelat, dar eu mi-am dat seama, oricine ar fi înţeles că nevasta spusese adevărul.

Am mâncat, ne-am întins pe rogojini ca să ne odihnim şi, după câtăva vreme, cu mult înainte de ivirea zorilor, l-am simţit că se ridică. L-am văzut că se duce spre o piatră, pe care s-a aşezat, la câţiva paşi de colibă. Tasurinchi, adâncit în gânduri, stătea acolo, sub lumina lunii. M-am sculat şi eu, era aproape beznă, şi m-am dus să stau de vorbă cu el.

Pregătea praf de tutun, ca să-l aspire. L-am văzut punând praful în trestie şi mi-a cerut să i-l suflu.

I-am pus trestia într-o nară şi am suflat; el aspira cu putere, lacom, închizând ochii. Apoi am făcut la fel cu cealaltă nară. Pe urmă mi-a suflat el în nas praful care mai rămăsese. Tasurinchi era foarte frământat, neliniştit. „Nu pot dormi”, zicea, cu un glas de om tare obosit. „S-au întâmplat două lucruri care-mi dau de gândit. Râul mi-a furat o găină, iar pământul s-a cutremurat. În plus, cerul s-a întunecat. Ce trebuie să fac?” Eu nu ştiam, eram la fel de încurcat ca şi el. De ce mă întrebi asta, Tasurinchi? „Pentru că s-au întâmplat aceste două lucruri, unul după altul, aproape în acelaşi timp, asta înseamnă că trebuie să fac ceva”, mi-a zis el. „Dar nu ştiu ce anume. Aici n-am pe cine să întreb. *Seripigari* e la mai multe răsărituri de lună de aici, pe Sepahua în sus.”

Tasurinchi a stat toată ziua pe piatra aia, fără să vorbească. N-a mâncat, nici n-a băut. Când nevastă-sa i-a dus nişte banane zdrobite, n-a lăsat-o nici măcar să se apropie; a ameninţat-o cu mâna, de parcă voia s-o lovească iarăşi. Iar în noaptea aia n-a mai intrat în casă. Kashiri strălucea cu tărie acolo sus, iar eu îl vedeam pe Tasurinchi stând acolo, cu capul plecat pe piept, străduindu-se să înţeleagă acele nenorociri. Ce i se cerea oare să facă? Cine ştie!

Toţi din familie stăteau muţi, neliniştiţi, până şi ăia mici. Pândindu-l cuminţi şi îngrijoraţi. Ce-o să se întâmple? se gândeau.

Spre prânz, Tasurinchi de pe râul Timpinía s-a ridicat de pe piatră. S-a apropiat de casă cu pas vioi. L-am văzut făcându-ne semne cu braţele. Părea foarte hotărât. „O pornim la drum”, a spus cu voce gravă, poruncitoare.

„Plecăm chiar acum. Trebuie să ne ducem departe de aici. Asta înseamnă. Dacă mai stăm aici or să fie boli, or să fie nenorociri. Ăsta-i semnul. Am înţeles, bine că l-am

înţeles. Locul ăsta e sătul de noi. Trebuie să plecăm.”

I-o fi fost tare greu să se hotărască. Pe feţele femeilor, ale bărbaţilor, după tristeţea rudelor, se vedea cât de greu le venea să plece. Trăiau de multă vreme pe râul Timpinía. Cu roadele pământului pe care le vindeau Părinţilor albi de pe Sepahua îşi cumpărau diferite lucruri. Erau mulţumiţi, poate. Îşi găsiseră oare menirea? Se pare că nu. Se stricaseră oare stând atâta timp pe loc? Cine ştie! Să lase totul aşa, dintr-o dată, fără să ştie încotro pleacă, fără să ştie dacă or să mai aibă ce lăsau acolo era un mare sacrificiu pentru ei. O mare durere pentru toţi, poate.

Dar nimeni din familie n-a protestat; nici femeia, nici fiii, nici băiatul care trăia în apropiere, pentru că voia să se însoare cu fata mai mare a lui Tasurinchi, niciunul nu s-a supărat!

Mari şi mici, au început toţi pregătirile, imediat. „Mai repede, mai repede, trebuie să plecăm de aici, că locul ăsta ne-a devenit duşman”, îi zorea Tasurinchi. Îl vedeam mişcându-se sprinten, nerăbdător să plece. „Da, mai repede, să mergem, să scăpăm”, ziceau ei, îmbrâncindu-se.

I-am ajutat şi eu la pregătiri şi am plecat cu ei. Mai înainte, am dat însă foc la cele două colibe şi am ars ce nu se putea căra, de parcă ar fi murit careva. „Aici rămâne tot ce avem necurat”, aşa îşi liniştea Tasurinchi familia. Şi am umblat mai multe răsărituri de lună: Mâncarea era puţină. Nu cădeau animale în capcane. În cele din urmă, am reuşit să pescuim nişte somni într-o mlaştină. Am mâncat. Noaptea, ne-am aşternut la vorbă. Le-am vorbit toată noaptea, cred.

„Acum mă simt mai liniştit”, mi-a zis Tasurinchi când m-am despărţit de ei, după câteva răsărituri de lună. „N-o să mă mai las pradă mâniei, cred. În ultima vreme m-am mâniat deseori. De-acuma, gata, poate. Am făcut bine pornind la drum, se pare. Aşa simt aici, în piept.” „Cum ai aflat că trebuie să pleci de-acolo?” l-am întrebat eu. „Mi-

am adus aminte de un lucru pe care-l ştiu din naştere, mi-a răspuns el. Sau l-oi fi învăţat la căpială, probabil. Dacă se întâmplă ceva rău pe pământ este din cauză că oamenii nu-i mai acordă atenţie, pentru că nu-l mai îngrijesc aşa cum se cuvine. Oare pământul poate să vorbească aşa, ca noi? Ca să spună ceea ce vrea să spună, trebuie să facă ceva. Să se cutremure, poate. Nu uitaţi de mine! zice. Şi eu trăiesc! zice. Nu vreau să vă purtaţi rău cu mine. Aşa se tânguia pe când se hâţâna. Poate că eu l-am făcut să asude prea tare. Poate că părinţii albi nu sunt ceea ce par a fi, ci nişte *kamagarinis* de-ai lui Kientibakori, şi sfătuindu-mă să-mi trăiesc toate zilele acolo voiau să fac rău pământului. Cine ştie! Dar când pământul se tânguie, eu trebuie să fac ceva. Cum ajutăm noi soarele, râurile? Cum ajutăm noi lumea asta, tot ce-i viu? Umblând. Şi acum cred că mi-am făcut datoria. Uite, se şi văd urmările. Ascultă pământul de sub picioarele tale; calcă-l, povestaşule! Ce liniştit şi ce tare este! Acum o fi mulţumit, acum când ne simte umblând pe deasupra lui.”

Unde o fi acum Tasurinchi? Nu ştiu. O fi rămas prin ţinutul în care ne-am despărţit? Cine ştie! Dar o să aflu eu, într-o bună zi! Trebuie să-i fie bine. O fi mulţumit. Şi poate că umblă şi acum.

Cel puţin asta-i ce-am aflat eu.

Când m-am despărţit de Tasurinchi, am făcut calentoarsă, îndreptându-mă spre Timpinía. Nu-i mai vizitasem de mult pe ceilalţi *machiguengas* de pe-acolo. Dar înainte de a ajunge, mi s-au întâmplat mai multe lucruri şi a trebuit să schimb direcţia. De aceea poate sunt acum aici, cu voi.

Încercând să sar peste un tufiş de urzici, mi s-a înfipt un spin. Aici, în piciorul ăsta. L-am supt şi l-am scuipat. Dar înăuntru o fi rămas ceva rău, pentru că, la puţin timp, piciorul a început să mă doară. Mă durea tare, tare de tot. M-am oprit în drum şi m-am pus pe jos. Oare de ce mi s-o fi

întâmplat asta? Am scotocit prin traistă. Ţineam acolo ierburile pe care mi le dăduse *seripigari* contra muşcăturilor de viperă, contra bolilor şi pentru tot felul de lucruri neobişnuite. Iar în şnurul de la desagă aveam *iserepito*, care apără de farmece. Pietricica asta, pe care o am agăţată. De ce nici ierburile, nici pietricica nu mă apăraseră de dracul urzicilor? Piciorul mi se umflase foarte tare, părea al altcuiva. M-oi fi prefăcând în monstru? Am făcut un foc şi mi-am apropiat piciorul de flacără, încât transpirând, să iasă răul dinăuntru. Mă durea; răcnind, am încercat să sperii durerea. Tot asudând şi urlând, am adormit. Iar în somn, am auzit ţipete şi râsete de papagali, ca să vezi!

A trebuit să stau în locul ăla mai multe răsărituri de lună, iar între timp mi se dezumfla şi piciorul. Încercam să umblu, dar, vai, vai! tare mă mai durea. Bine că n-am dus lipsă de mâncare. Aveam în desaga mea manioc, porumb şi câteva banane. În plus, m-a ajutat şi norocul. Chiar acolo, fără să fiu nevoit să mă ridic, târându-mă, am înfipt o nuia moale, pe care am îndoit-o cu o sfoară înnodată, pe care am ascuns-o în pământ. După câtăva vreme, a căzut în capcană o potârniche. Am mâncat din ea două zile. Dar au fost zile de chin, nu din cauza ghimpelui, ci din pricina papagalilor. Oare de ce erau atâţia? De ce mă supravegheau? Erau mai multe cârduri. Se puseseră pe toate crengile şi arbuştii din jur. Şi în fiecare clipă mai soseau alte cârduri. Toţi stăteau şi se uitau la mine. Ce s-o fi întâmplând? De ce ţipau aşa de tare? Sporovăitul ăsta al lor o fi având vreo legătură cu mine? Despre mine or fi vorbind? Uneori izbucneau într-un râs ascuţit, râsul ăla al papagalilor, dar care pare a fi de oameni. Şi-or fi bătând joc de mine? N-o să mai pleci niciodată de-aici, povestaşule, parcă ziceau. Am aruncat cu pietre în ei, ca să-i sperii, dar degeaba. Îşi luau zborul în toate părţile, dar se întorceau la locurile lor. Deasupra capului meu stăteau!

O mulţime de papagali! Ce-or fi vrând? Ce o să se întâmple oare?

A doua zi, au plecat pe neaşteptate. Foarte speriaţi, aşa au plecat papagalii. Toţi odată, ţipând, pierzându-şi din pene, izbindu-se unii de alţii, de parcă se apropia vreun duşman. Mirosiseră primejdia, se pare. Pentru că pe deasupra mea, a trecut o maimuţă vorbitoare, sărind din copac în copac. Era un *yaniri.* Da, chiar el era, maimuţa aia roşie, mare, gălăgioasă, *yaniri.* Enorm, înconjurat de ceata lui de femele. Ele săreau, dădeau din labe în jurul lui, fericite că sunt cu el. Fericite că sunt ale lui, poate. „*Yaniri*, *yaniri*! l-am strigat. Ajută-mă! N-ai fost tu înainte *seripigari?* Coboară, tămăduieşte-mi piciorul ăsta, vreau să-mi continuu drumul.” Dar maimuţa vorbitoare nu m-a băgat în seamă. O fi oare adevărat că înainte a fost *seripigari* care umbla? De aceea, poate, nu trebuie să-l vânăm, nici să-l mâncăm. Când cineva frige o maimuţă vorbitoare, văzduhul se umple de miros de tutun, aşa se spune. Tutunul pe care l-a aspirat şi l-a băut *seripigari* la vreme de căpială.

Cum a dispărut *yaniri* cu ceata lui de femele, s-au şi întors papagalii. Însoţiţi de alţii, mult mai mulţi. Am început să-i cercetez. Erau de toate felurile. Mari, mici şi foarte mici; cu ciocul arcuit şi foarte lung, dar şi cu ciocul drept; erau de toate felurile. Sporovăiau toţi, deodată, foarte tare, neîncetat. În urechi îmi pătrundea un tunet de papagali. Eram îngrijorat şi-i cercetam cu privirea. Mă uitam şi la unii, şi la alţii, fără grabă. Ce căutau oare aici? Trebuia să se petreacă ceva, fără doar şi poate, în ciuda ierburilor împotriva ciudăţeniilor. „Ce vreţi, ce tot pălăvrăgiţi?” am început să strig la ei. „Ce tot sporovăiţi atâta, de ce vă bateţi joc?” Eram speriat, dar şi curios. Nu mai văzusem niciodată atâţia laolaltă. Nu era o întâmplare, nu era fără motiv. Atunci, care o fi motivul? Cine mi-i trimisese?

Aducându-mi aminte de Tasurinchi, prietenul licuricilor, am încercat să dezleg sporovăială lor. Dacă se aflau acolo, în jurul meu, vorbind întruna, oare n-or fi venit pentru mine? Or fi vrând să-mi spună ceva? Închideam ochii, mă concentram şi eram foarte atent la ce-şi spuneau, încercam să mă simt papagal. Era foarte greu. Dar efortul mă făcea să uit de durerea de la picior. Le-am imitat ţipetele, gânguritul, cârâitul. Toate zgomotele lor.

Şi, încetul cu încetul, am început să înţeleg cuvinte stinghere, luminiţe în întuneric: „Linişteşte-te, Tasurinchi!” „Nu te speria, povestaşule!” „Nimeni n-o să-ţi facă vreun rău.” înţelegeam ce ziceau ei, poate. Nu râdeau, nu visam. Da, înţelegeam ce vorbeau ei. Începeam să înţeleg tot mai bine. M-am liniştit. Trupul nu-mi mai tremura. Nu mai mi-era frig. Deci nu erau trimişi de Kientibakori. Nici prin vrăjitoria vreunui *machikanari.* Din curiozitate or fi venit oare? Ca să-mi ţină tovărăşie?

„Chiar aşa, Tasurinchi!” s-a auzit un glas care le acoperea pe celelalte. Acum nu mai era nicio îndoială. Ei vorbeau, iar eu înţelegeam. „Suntem aici ca să-ţi ţinem tovărăşie, ca să-ţi dăm curaj în timp ce te înzdrăveneşti. Şi-o să stăm aici până o să umbli iar. De ce te-ai speriat de noi? Îţi clănţăneau dinţii, povestaşule. Ai văzut vreodată vreun papagal mâncând un *machiguenga*? În schimb noi am văzut o sumedenie de *machiguengas* mâncând papagali. Mai bine râzi, Tasurinchi! Te însoţim de multă vreme. Oriunde te duci. De-abia acum ţi-ai dat seama?”

De-abia atunci îmi dădusem seama. Cu glas tremurător, l-am întrebat: „Îţi baţi joc de mine?” „Spun adevărul, a insistat papagalul, bătând frunzişul cu aripile. A trebuit să ţi se înfigă un ghimpe ca să-ţi descoperi însoţitorii, povestaşule.”

Am stat îndelung de vorbă, se pare. Am stat de vorbă tot timpul cât am mai rămas acolo, aşteptând să plece răul. În vreme ce ţineam piciorul lângă foc, ca să iasă durerea,

discutam. Cu papagalul ăsta, dar şi cu alţii. Toţi ridicau glasul. Uneori nu mai înţelegeam ce spun. „Tăceţi, tăceţi! vorbiţi mai încet şi pe rând.” Dar nu mă ascultau. Erau întocmai ca voi, la fel ca voi. De ce râdeţi atâta? Păi, parcaţi fi papagali. N-aşteptau să termine unul, se porneau toţi în acelaşi timp. Erau încântaţi că, în sfârşit, ne puteam înţelege. Se împingeau unii pe alţii şi dădeau din aripi. Eu mă simţeam uşurat, fericit. „Ce lucru nemaivăzut se întâmplă aici!” mă gândeam.

„Bine că ţi-ai dat seama că suntem vorbitori”, a spus unul dintre ei, pe neaşteptate. Iar ceilalţi au rămas muţi. Peste pădure se aşternuse o linişte desăvârşită. „Acum ai să înţelegi de ce suntem aici, însoţindu-te. Acum ai să-ţi dai seama de ce, de când te-ai născut din nou şi ai început să umbli, să povesteşti, te tot urmăm pretutindeni. Zi şi noapte, prin păduri şi pe malurile râurilor. Şi tu eşti vorbitor, nu-i aşa, Tasurinchi? Oare nu ne asemănăm?”

Atunci, mi-am adus aminte. Orice om care umblă îşi are animalul lui care îl însoţeşte, nu-i aşa? Chiar dacă el nu-l vede, nici nu reuşeşte să-l bănuiască. După ce este, după ce face, mama animalului îl alege, spunându-i puiului: „Omul ăsta e pentru tine, ai grijă de el.” Animalul devine umbra lui, se pare. Al meu era oare papagalul? Da, el era. Nu e el animalul vorbitor? Atunci am aflat, dar mi se părea că ştiu asta mai dinainte. Oare de ce, dacă nu de asta, mi-au plăcut dintotdeauna papagalii? Deseori, în drumurile mele, m-am oprit locului să le ascult flecăreala, râzând de bătăile lor din aripi şi de agitaţia lor. Eram rude, poate.

A fost bine să aflu că animalul meu este papagalul. Acum sunt mai încrezător în timpul călătoriilor mele. Niciodată n-o să mă mai simt singur, poate. Dacă mă apucă oboseala sau teama, dacă mă cuprinde mânia, de-acuma ştiu ce să fac: să ridic privirea spre copaci şi să aştept. Nu mă părăsesc niciodată, cred. Ca ploaia după căldură, aşa se porneşte flecăreala. Deci papagalii sunt acolo. „Da, aici, nu

te-am părăsit”, zic ei. De aia oi fi putut călători singur atâta vreme. Pentru că nu călătoream singur, de-aia.

Când am început să port *cushma* şi să-mi dau pe obraji cu *huito* şi *achiote*, să aspir tutun pe nas şi să umblu, mulţi se mirau că merg de unul singur. „Nu-i bine ce faci”, mă preveneau ei. „Nu-i plin muntele de demonii groaznici şi de drăcoaicele scârnave suflate de Kientibakori? Ce te faci dacă-ţi ies în cale? Mai bine călătoreşte şi tu ca un *machiguenga.* Cu un copilaş şi cel puţin cu o femeie. Or să ducă animalele pe care le vânezi, or să le ia pe cele care cad în capcane. N-o să te spurci, apucând tu stârvul animalelor pe care le omori. În plus, o să ai cu cine să stai de vorbă. Când sunt mai mulţi, se ajută altfel dacă apar *kamagarini*-i*.* Unde s-a mai pomenit un *machiguenga* singur prin pădure!” Dar eu nu-i băgăm în seamă, pentru că niciodată nu m-am simţit singur în drumurile mele. Acolo, printre crengi, confundându-se cu frunzele copacilor, privindu-mă cu ochii lor verzi, mă urmau mereu tovarăşii mei. Şi le simţeam mereu prezenţa, poate, fără să ştiu.

Dar nu de asta am eu papagalul ăsta. Asta-i altă poveste, se pare. Acum, că a adormit, pot să v-o spun. Dacă o să tac dintr-o dată sau încep s-o iau razna, să nu credeţi că mi-am pierdut minţile. O s-o fac numai pentru că s-a trezit papagalul. E o poveste pe care nu-i place s-o audă, una care-l doare probabil tot atât de tare cum m-a durut şi pe mine spinul ăla.

Asta a fost apoi.

Mă duceam la Kashiriari să-l văd pe Tasurinchi şi vânasem un *paujil,* cu o cursă. L-am fript şi-am început să-l mănânc, când am auzit o trăncăneală deasupra capului meu. Era un cuib acolo, printre ramuri, pe jumătate ascuns de o mare pânză de păianjen. Ăsta tocmai se născuse. Nu-şi deschisese încă ochişorii; era învelit în puful lui alb, ca toţi puii care ies din găoace. Eu îl pândeam nemişcat,

cuminte, ca să n-o enervez pe papagaliţă, ca să n-o înfurii că m-apropii prea mult de puiul ei. Dar papagaliţei nu-i păsa de mine. Ea îşi cerceta puiul nou-născut, cu un aer foarte serios. Supărată, se pare. Şi deodată, începe să-l lovească hotărâtă, cu ciocul. Da, îl lovea cu ciocul ei curbat. Voia să-l scuture de puful alb? Nu. Voia să-l omoare. I-o fi foame? Am luat-o de aripi, m-am ferit de ciocul ei, am îndepărtat-o de cuib. Şi ca să se potolească, i-am dat nişte resturi de *paujil.* Le-a mâncat, mulţumită; le-a mâncat sporovăind şi dând din aripi. Dar privirea ei mai scăpăra încă de furie. Când şi-a terminat mâncarea, s-a întors la cuib în zbor. M-am dus să văd: îl lovea iar cu ciocul. Nu te-ai trezit, papagalule? Nu te trezi, lasă-mă să-mi termin întâi povestea despre tine. De ce voia să-şi omoare puiul? Nu de foame, aşadar. Am luat papagaliţa de aripi şi-am aruncat-o în văzduh cu toată puterea. După ce s-a rotit de câteva ori în zbor prin aer, a revenit la cuib. Înfruntându-mă. Furioasă, lovind cu ciocul şi ţipând, aşa s-a întors. Se încăpăţâna să-şi omoare puiul, se pare.

De-abia atunci am înţeles de ce. Pentru că nu se născuse cum se aşteptase ea, probabil. Avea laba răsucită şi cele trei degeţele ca nişte cioturi. Până atunci eu nu învăţasem încă treaba asta pe care voi o ştiţi cu toţii: că animalele îşi omoară puii care se nasc altfel. De ce puma îşi înfige ghearele în puiul şchiop sau chior? De ce eretele îşi sfâşie puiul cu aripa ruptă? Or fi ghicind că, nefiind perfecţi, vor avea o viaţă grea, de suferinţe, pentru că nu vor şti să se apere, să zboare, să vâneze, să fugă sau să-şi facă datoria. Că vor trăi, oricum, puţin, pentru că alte animale îi vor mânca repede. „Mai bine îl mănânc eu, cel puţin, aşa, mă hrănesc eu cu el”, spun ele, se pare. Sau poate că nici ele, nici cei din neamul *machiguenga* nu acceptă imperfecţiunea? Or fi crezând şi ele că puiul care nu-i întreg a fost suflat de Kientibakori? Cine ştie!

Asta-i povestea papagalului. Tot timpul stă aşa, ghemuit

pe umărul meu. Ce contează că nu-i pur, că are o gheară răsucită, că şchioapătă, că de-abia se ridică în aer, că şi cade! Pentru că şi aripile sunt cam scurte, se pare. Ce, oare eu sunt perfect? Semănând, ne înţelegem şi ne ţinem de urât. Călătoreşte pe umărul ăsta şi, din când în când, ca să se distreze, căţărându-se pe capul meu, trece pe celălalt umăr. Se duce şi se întoarce, vine şi se duce. Când se caţără pe capul meu, se agaţă de păr şi mă trage, spunându-mi parcă: „Fii atent, că o să cad, nu uita să mă ridici de jos.” E uşor, nici nu-l simt. Doarme aici, în *cushma* mea. Cum nu-l pot numi tată, nici rudă, nici Tasurinchi, l-am botezat cu un cuvânt pe care l-am născocit anume pentru el. Un nume care ne trimite cu gândul la papagali, care le imită flecăreala. Să-l trezim, să-l chemăm. L-a învăţat şi el şi-l repetă foarte bine: Mas-ca-ri-ta, Mas-ca-ri-ta, Mas-ca-ri-ta…

VIII

În Italia, despre florentini se spune că sunt aroganţi şi că-i urăsc pe turiştii care le inundă oraşul, în fiecare vară, ca un fluviu amazonic. Mi-e greu să verific dacă e adevărat, deoarece nu prea au mai rămas localnici în Florenţa. Au plecat încetul cu încetul, pe măsură ce căldura se înteţea, briza de după-amiază nu mai bătea, apele râului Arno se împuţinau, iar ţânţarii puneau stăpânire pe oraş. Sunt adevărate miriade zburătoare, care rezistă victorioase la insecticide şi se înverşunează împotriva victimelor lor, zi şi noapte, mai ales în muzee. Oare ţânţarii din Florenţa sunt animale totemice, îngerii păzitori ai lui Leonardo, Cellini, Botticelli, Filippo Lippi, Fra Angelico? Aşa s-ar părea. Pentru că la picioarele acestor statui, fresce şi tablouri am primit cel puţin tot atâtea pişcături pe braţe şi pe trup ca atunci când călătoream prin jungla peruană.

Sau ţânţarii sunt instrumentele de care se folosesc florentinii absenţi, ca să încerce să-i pună pe fugă pe detestaţii lor invadatori? În orice caz, e inutil. Nici gângăniile, nici căldura, nimic de pe lume nu va stăvili pestriţa invazie. Oare numai tablourile, palatele, pietrele din cartierul vechi ne atrag ca un magnet în Florenţa, în ciuda incomodităţilor verii, pe noi, hoardele de străini? Sau convieţuirea fanatismului şi a excesului, a devoţiunii şi a cruzimii, a spiritualităţii şi a rafinamentului senzual, a corupţiei politice şi a cutezanţei minţii, trecutul este cel ce ne leagă de acest oraş sufocant, părăsit de locuitorii lui?

În aceste două luni s-a închis aproape totul: magazinele, spălătoriile, incomoda Bibliotecă Naţională de lângă râu, cinematografele, care erau refugiul meu nocturn, şi, în cele din urmă, cafenelele unde mă duceam să-i citesc pe Dante şi pe Machiavelli şi să mă gândesc la Mascarita şi la indienii *machiguengas* de la izvoarele râurilor Alto

Urubamba şi Madre de Dios. Mai întâi a fost închisă cocheta cafenea Strozzi, cu mobilier şi decoraţiune *art deco,* care, pe deasupra, mai avea şi aer condiţionat, o minunată oază pentru după-amiezele toride; apoi s-a închis şi Caffé Paszkowski, unde, deşi transpirând, te puteai izola la etajul al doilea, cu aerul lui *démodé,* cu fotolii de piele şi draperii de catifea de culoarea sângelui; după aceea a fost închisă şi cafeneaua Gillio, iar în cele din urmă cafeneaua Rivoire, cea mai turistică şi mai căutată, situată în Piazza della Signoria, unde o cafea *macchiato* mă costa cât o cină într-un restaurant de cartier. Cum nu este deloc posibil să citeşti sau să scrii într-o *gelateria* sau într-o pizzerie (puţinele enclave care mai rămân deschise), a trebuit să mă resemnez" şi să citesc la pensiune, în Borgo dei Santi Appostoli, transpirând din belşug, la lumina râncedă a unei lămpi ce părea făcută anume pentru a împiedica lectura sau pentru a-l condamna pe cititorul încăpăţânat la o rapidă orbire. Acestea sunt incomodităţi care, după cum ar fi spus teribilul călugăraş de la San Marco – o neaşteptată consecinţă a acestei şederi la Florenţa a fost, pentru mine, să descopăr, datorită biografului său, Rodolfo Ridolfi, că discreditatul Savonarola era, la urma urmei, o figură interesantă şi preferabilă, poate, figurii celor care l-au trimis pe rug –, predispun favorabil spiritul să înţeleagă mai bine, aproape să trăiască supliciile danteşti în timpul peregrinării prin infern sau să mediteze, cu calmul necesar, asupra concluziilor terifiante pe care le-a tras, cu privire la cetatea oamenilor şi la felul cum trebuie conduse treburile ei, din experienţa lui de funcţionar al acestei republici, Machiavelli, glacialul analist al istoriei acesteia.

S-a mai închis, bineînţeles, şi micuţa galerie de pe strada Santa Margherita, unde, între magazinul unui optician şi un bazar, vizavi de aşa-zisa biserică a lui Dante, fuseseră expuse fotografiile *machiguengas* ale lui Gabriele Malfatti. Dar reuşisem să le văd de mai multe ori, înainte

de *chiusura estivale.* A treia oară, când m-a văzut intrând, fata slabă cu ochelari, care răspundea de galerie, m-a anunţat de-a dreptul că ea are un *fidanzato.* A trebuit s-o asigur, în italiana mea greoaie, că, în ceea ce mă priveşte, frecventarea asiduă a acelei expoziţii este dezinteresată, într-un fel patriotică, şi că nu are nicio legătură cu frumuseţea ei, d doar cu fotografiile lui Malfatti. N-a putut niciodată să se împace cu gândul că eu îmi puteam petrece atâtea minute contemplându-le numai din dor după ţara mea. Şi de ce mai ales pe aia, cu grupul de indieni aşezaţi într-un fel de poziţie lotus, care îl ascultau extaziaţi pe bărbatul care gesticula? Sunt convins că niciodată n-a luat în serios afirmaţiile mele că acea fotografie este o adevărată capodoperă, ceva ce trebuie degustat pe îndelete, aşa cum se contemplă la Uffizi *Alegoria primăverii* sau *Bătălia de la San Romano.* Dar, în sfârşit, când m-a văzut a patra sau a cincea oară în galeria solitară, neîncrederea ei s-a mai diminuat şi într-o zi a făcut chiar un gest cordial, anunţându-mă că vizavi de biserica San Lorenzo, în fiecare noapte „un ansamblu de incaşi" cântă muzică peruană la instrumente tipice: de ce nu mă duceam să-i văd? Şi asta mi-ar aduce aminte de ţară. (I-am dat ascultare, m-am dus şi am descoperit că incaşii erau doi bolivieni şi doi portughezi din Roma, care cântau un amestec incompatibil de fado şi de muzică de carnaval din Santa Cruz de Bolivia.) Galeria de pe Santa Margherita s-a închis de o săptămână, iar fata slabă cu ochelari îşi petrece acuma vara la Ancora, cu părinţii.

În orice caz, nu mai trebuie să văd acea fotografie. O ştiu pe dinafară, cu toate detaliile ei, milimetru cu milimetru. Şi atâta m-am gândit la ea, încât, ciudat, ştiu că acele trupuri dezbrăcate aşezate turceşte, cu părul lins, silueta vorbitorului stând în picioare şi orizontul de panaşe de copaci cu trunchiuri groase şi cu ramuri încurcate sub un val de nori cenuşii şi pântecoşi vor fi amintirea cea mai

durabilă din această vară florentină. Mai durabilă şi mai emoţionantă, poate, decât minunăţiile arhitectonice şi plastice ale Renaşterii, decât armoniosul murmur dat de *la terza rima* a lui Dante sau decât sălbaticele *ritornelli* (în cazul său, mereu compatibile cu inteligenţa luciferică) din proza lui Machiavelli.

Sunt sigur că fotografia reprezintă un povestaş *machiguenga.* Este singurul lucru asupra căruia nu am nicio îndoială. Omul care perorează, în faţa acelui auditoriu fermecat, cine ar putea fi, dacă nu personajul menit să ascută ancestral curiozitatea, fantezia, memoria, apetitul pentru vis şi pentru minciună al poporului *machiguenga*? Cum a reuşit Gabriele Malfatti să participe la o asemenea reuniune şi să obţină permisiunea de a face fotografii? Oare cauza tainei care îi înconjura pe povestaşii din perioada contemporană – străinul devenit *machiguenga* – nu mai exista când italianul a vizitat zona? Sau poate, în aceşti ultimi ani, situaţia de pe Alto Urubamba a evoluat cu o aşa rapiditate, încât povestaşii nu-şi mai îndeplinesc rolul secular, şi-au pierdut autenticitatea şi au devenit – ca şi ceremoniile cu *ayahuasca* sau ca tămăduirile practicate de şamanii din alte triburi – o pantomimă organizată pentru turişti?

Mă îndoiesc însă că ar fi aşa. Viaţa s-a schimbat acolo, de acord, dar nu într-un sens care ar fi putut duce la dezvoltarea turismului. Au apărut mai întâi puţurile de petrol, taberele pentru care au fost angajaţi ca muncitori mulţi *campas*, *yaminahuas, piros*, dar şi, firește, *machiguengas.* După aceea sau totodată, traficul cu droguri a început să-şi extindă prin Amazonia, ca o molimă biblică, reţeaua de plantaţii de coca, laboratoare şi aeroporturi clandestine şi, ca o consecinţă logică, se înregistrau masacre periodice, reglări de conturi între bandele rivale de columbieni şi peruani, incendieri ale plantaţiilor, expediţii de vânătoare şi de urmărire

organizate de poliţie. Şi, în sfârşit – sau poate tot în acelaşi timp, închizând triunghiul groazei –, terorismul şi antiterorismul. Detaşamentele revoluţionare *Sendero Luminoso,* reprimate cu cruzime în Anzi, au coborât în junglă şi operează tot în acea zonă a Amazoniei, care este, tocmai de aceea, periodic străbătută de armată şi, se spune, chiar bombardată de aviaţie.

Ce efecte au avut toate acestea asupra poporului *machiguenga?* I-au accelerat procesul de dezmembrare şi de dispariţie? Mai există încă aşezările care începuseră să se închege cu cinci sau şase ani în urmă? Acele sate se vor fi văzut, firește, expuse irezistibilului mecanism perturbator al civilizaţiei contradictorii reprezentate de salariile frumoase oferite de Shell şi de Petro Perú, de seifurile pline de dolari ale traficului de cocaină şi de riscul de a se vedea antrenate în măceluri, în războiul traficanţilor, al gherilelor, al poliţiei şi al soldaţilor, fără să priceapă o clipă măcar ce se întâmplă de fapt. Ca atunci când au fost invadaţi de armatele incaşe, de exploratori, de conchistadori şi de misionari spanioli, de exploatatori de cauciuc sau de lemn republicani, de căutătorii de aur şi de imigranţii coborâţi din Anzi în secolul XX. Pentru *machiguengas,* istoria nu înaintează, nici nu dă înapoi: se învârteşte, se repetă. Dar chiar dacă daunele suferite de comunitate au fost foarte mari, ca urmare a tuturor acestor lucruri, probabil că o bună parte dintre ei, în faţa piedicilor din ultimii ani, au optat pentru supravieţuire după reflexul tradiţional: diaspora. Să se pună iarăşi pe mers, ca în cel mai persistent dintre mituri.

Umblă oare printre ei, cu pas mic, de palmiped care calcă pe toată laba piciorului, cum fac toţi oamenii din triburile amazonice, şi fostul meu prieten, fostul evreu, fostul alb şi fostul occidental Saúl Zuratas? Am hotărât ca povestaşul din fotografia lui Malfatti să fie el. Căci, obiectiv vorbind, n-am cum să aflu. Sigur este că persoana

aflată în picioare are pe faţă o umbră mai accentuată – pe partea dreaptă, unde el avea nevul –, ceea ce ar putea fi un indiciu pentru a-l identifica. Dar, de la distanţa asta, impresia ar putea să fie înşelătoare şi să fie vorba de fapt de o simplă umbră (faţa e astfel întoarsă încât lumina amurgului, căzând dinspre partea opusă, umbreşte toată partea dreaptă a oamenilor, a copacilor şi a norilor). Pista poate cea mai sigură ar fi conformaţia siluetei. Deşi fotografia e luată de departe, nu încape îndoială: aceea nu reprezintă arhitectura tipică pentru un indian din junglă, om în general scund, cu picioare scurte şi arcuite, cu o cavitate toracică mai mare. Cel care vorbeşte are un trup alungit şi aş putea jura că pielea – e gol de la brâu în sus – e mult mai albă decât a publicului său. În schimb părul său, cu o tunsoare circulară, ca de călugăr medieval, arată că este un *machiguenga.* Am hotărât şi că umflătura care se vede pe umărul stâng al povestaşului din fotografie este un papagal. Nu-i oare lucrul cel mai firesc de pe lume ca un povestaş să străbată pădurile cu un papagal ca totem, tovarăş şi ministrant?

După ce le-am răsucit pe toate feţele şi le-am combinat în toate chipurile, piesele acestui puzzle încep să se îmbuce. Ele profilează o poveste mai mult sau mai puţin coerentă, cu condiţia de a ne opri la simpla anecdotă şi a nu ne întreba cu privire la ceea ce Fray Luis de León numea „principiul propriu şi ascuns al lucrurilor”.

De la acea primă călătorie pe care a făcut-o la Quillabamba, la fermierul care era rudă cu mamă-sa, Mascarita a intrat în contact cu o lume care l-a intrigat şi l-a sedus. Ceea ce ar fi trebuit să fie, la început, o simplă curiozitate intelectuală şi simpatie pentru obiceiurile şi pentru condiţia indienilor *machiguengas* a devenit, cu timpul, pe măsură ce-i cunoştea mai bine, le învăţa limba, le studia istoria şi începea să împartă cu ei aceeaşi existenţă, în perioade mai mult sau mai puţin lungi, a

devenit deci o conversiune, în sensul cultural, dar şi religios al termenului, o identificare cu obiceiurile şi cu tradiţiile în care – din raţiuni pe care le pot intui, dar nu le pot înţelege cu totul – Saúl şi-a găsit un suport spiritual, un stimul, o justificare în viaţă, un angajament, pe care nu le-a găsit la celelalte triburi de peruani – evrei, creştini, marxişti etc. – printre care trăise.

Transformarea a fost probabil foarte lentă, având loc pe nesimţite în anii consacraţi etnologiei la Universitatea San Marcos. Că fusese dezamăgit de studii, că văzuse în atitudinea ştiinţifică a etnologului o ameninţare pentru acea cultură primitivă şi arhaică (el, atunci, n-ar fi acceptat aceste calificative), o imixtiune a modernităţii distrugătoare, o formă de degradare, toate astea le pot înţelege. Ideea de echilibru între om şi pământ, conştiinţa degradării mediului ambiant prin cultura industrială şi prin tehnologia modernă, reevaluarea înţelepciunii omului primitiv, obligat să-şi respecte habitatul, altfel fiind ameninţat cu posibilitatea stingerii, toate acestea reprezintă ceva care, în acei ani, dacă nu era încă o modă intelectuală, începea să prindă rădăcini pretutindeni, chiar şi în Peru. Mascarita trebuie să fi trăit toate astea cu o intensitate deosebită, văzând cu propriii lui ochi marile devastări săvârşite de civilizaţie în junglă şi cum, în schimb, indienii *machiguengas* convieţuiau în armonie cu lumea naturală.

Faptul decisiv pentru marele pas a fost, fără îndoială, moartea lui don Salomón, singura persoană de care Saúl era legat şi faţă de care se simţea obligat să dea socoteală pentru viaţa lui. După felul în care şi-a schimbat conduita în anul II sau III de Universitate, se poate să se fi hotărât mai înainte, ca o dată mort tată-său, să părăsească totul ca să plece în Alto Urubamba. Până aici nu e nimic extraordinar în povestea lui. În anii ’60 şi 70 – ani de revoltă studenţească împotriva moralei consumului –, mulţi

tineri din clasa de mijloc au părăsit Lima, împinşi de un amestec de dorinţă de aventură şi de dezgust pentru viaţa din Capitală şi s-au dus în munţi sau în junglă, să trăiască în condiţii uneori precare. Una dintre emisiunile „Turnului Babel” – din nefericire, compromisă în bună parte de anomaliile cronice ale camerei lui Alejandro Pérez – a fost consacrată tocmai unui grup de băieţi din Lima care au emigrat în Cusco, unde supravieţuiau practicând meserii pitoreşti. Faptul că Mascarita, ca şi ei, s-a hotărât să renunţe la un viitor burghez şi să se ducă în Amazonia, spre aventură – întoarcerea la elementar, la origini – nu prea are de ce să ne surprindă.

Dar Saúl nu s-a dus ca ei. A plecat ştergându-şi urmele plecării şi intenţiile, făcându-i pe cunoscuţi să creadă că pleacă în Israel. Ce altceva ar putea însemna tot acest alibi cu evreul care-şi face *alya*-ua decât că, părăsind Lima, Saúl Zuratas se hotărâse, irevocabil, să-şi schimbe pielea, numele, obiceiurile, tradiţia, dumnezeul, adică tot ceea ce fusese până atunci? Este evident că a plecat din Lima cu intenţia de a nu mai reveni şi de a deveni pentru totdeauna altul.

Deşi cu un oarecare efort, până aici reuşesc să-l urmăresc, totuşi. Cred că identificarea lui cu acea comunitate mică, rătăcitoare şi marginală din Amazonia, a avut ceva legătură – o mare legătură, după cum presupusese tată-său – cu faptul că era evreu, membru al unei alte comunităţi rătăcitoare şi marginale de-a lungul istoriei, o paria între societăţile lumii în care, ca şi indienii *machiguengas* din Peru, a trăit inserată, dar nu amestecată, nici acceptată vreodată definitiv. Şi desigur, la această solidaritate a mai contribuit – după cum aveam eu obiceiul să glumesc – şi acea pată enormă, care făcea din el o fiinţă marginală printre alte fiinţe marginale, un om a cărui soartă va fi mereu marcată de stigmatul urâţeniei. Pot fi de acord că printre adoratorii spiritului copacului şi

al tunetului, printre ritualiştii tutunului şi ai fierturii de *ayahuasca,* Mascarita s-a simţit mai acceptat – dizolvat într-o fiinţă colectivă – decât printre evreii sau creştinii din ţara sa. Într-un mod foarte personal şi subtil, ducându-se în Alto Urubamba ca să renască, Saúl şi-a făcut astfel *alya*-ua.

De la un punct, însă, nu-l mai pot înţelege, iar asta mă întristează şi mă frustrează; este vorba de etapa următoare, adică de transformarea convertitului în povestaş. Este, fireşte, faptul care mă emoţionează cel mai mult în toată povestea lui Saúl, care mă face să mă gândesc la ea neîncetat, răsucind-o pe toate feţele, este faptul care m-a îndemnat – rămâne de văzut dacă mă voi elibera astfel de obsesie – să pun totul pe hârtie.

Pentru că a deveni povestaş însemna a adăuga imposibilul la ceea ce era doar neverosimil. A te întoarce în timp, de la pantaloni şi cravată până la o bucată de pânză în jurul coapselor şi la tatuaj, de la spaniolă la crepitaţia aglutinantă a limbii *machiguenga,* de la raţiune la magie şi de la religia monoteistă sau de la agnosticismul occidental la animismul păgân e un lucru greu de înghiţit, dar, cu un oarecare efort de imaginaţie, rămâne un fapt posibil. Celălalt aspect mă pune totuşi în faţa unui întuneric pe care, cu cât încerc mai tare să-l străpung, cu atât devine şi mai de nepătruns.

Pentru că a ajunge să vorbeşti cum vorbeşte un povestaş înseamnă a fi reuşit să simţi şi să trăieşti acea cultură în intimitatea ei, să o asimilezi până în străfunduri, să fi ajuns la miezul istoriei şi mitologiei ei, să-i fi somatizat tabuurile, reflexele, apetiturile şi spaimele ancestrale, înseamnă să fi devenit, în modul cel mai esenţial posibil, un *machiguenga* neaoş, un *machiguenga* din străvechea stirpe care, în vremurile când această Florenţă în care scriu producea efervescenţa orbitoare de idei, imagini, crime şi intrigi, străbătea pădurile ţării mele ducând şi aducând glume,

minciuni, fabulaţii, bârfe şi anecdote care fac din acest popor de fiinţe dispersate o comunitate şi menţin viu între ele sentimentul că sunt împreună, că alcătuiesc ceva fratern şi compact. Că prietenul meu Saúl Zuratas a renunţat să mai fie tot ceea ce era şi că a renunţat la tot ceea ce ar fi putut deveni, pentru ca, de peste douăzeci de ani, să colinde jungla Amazoniei, ducând mai departe – înfruntând orice piedică şi, mai ales, acţionând împotriva noţiunilor înseşi de modernitate şi de progres – tradiţia acestei seminţii de povestitori ambulanţi este ceva care-mi revine din când în când în memorie şi care, ca în acea zi când am aflat, în bezna înstelată a cătunului Nueva Luz, îmi aprinde inima cu mai multă putere decât au făcut-o vreodată frica sau dragostea.

S-a aşternut noaptea, iar pe cerul Florenţei au răsărit stelele, chiar dacă nu sunt la fel de strălucitoare ca în junglă. Presimt că cerneala mi se va termina dintr-o clipă într-alta (magazinele din oraş, de unde aş fi putut să-mi procur mine de schimb pentru pix, sunt şi ele închise, bineînţeles, pe timpul verii). Căldura este insuportabilă, iar camera mea de la pensiunea Alexandra e plină de ţânţari care zumzăie şi se învârtesc în jurul capului meu. Aş putea să fac un duş şi să dau o raită, în căutare de distracţii. Poate că în Lungarno bate briza şi, dacă îl străbat, spectacolul cheiurilor, al podurilor şi al palatelor iluminate, mereu încântător, mă conduce la un alt spectacol, mai truculent, cel al lui Cascine, care ziua serveşte drept loc de plimbare pioasă pentru doamne şi copii, iar la ora asta, drept grotă pentru târfe, pentru pederaşti şi pentru vânzători de droguri. M-aş putea duce să mă amestec cu tinerii beţi de muzică şi de marijuana din piaţa Santo Spirito sau din Piazza della Signoria, care, acum, este o pestriţă Curte a Miracolelor, unde se improvizează simultan patru, cinci şi uneori chiar zece spectacole: ansambluri de instrumentişti din Caribe care

cântă la *maraca* şi la *tumba,* echilibrişti turci, înghiţitori de flăcări din Maroc, o studentă din Spania, mi mi francezi, interpreţi de jazz nord-americani, ţigănci care ghicesc, chitarişti germani, flautişti unguri. Uneori e foarte plăcut să-ţi pierzi câteva clipe prin mulţimea aceea pestriţă şi tinerească. Dar în noaptea asta, oriunde m-aş duce, ar fi degeaba. Ştiu că pe podurile din piatră ocru de peste Arno, pe sub copacii de la Cascine, pe unde se plimbă prostituatele, sau pe sub muşchii fântânii lui Neptun şi bronzul plin de găinaţ de porumbei al lui Perseu, oriunde m-aş refugia, încercând să domolesc căldura, ţânţarii, exaltarea spiritului meu, voi continua să-l aud, apropiat, fără pauze, crepitant, imemorial, pe povestaşul *machiguenga.*

Florenţa, iulie 1985
Londra, 13 mai 1987